

Jamamoto CUNETOMO

Hagakure

A szamurájok kódexe

MÁSODIK KIADÁS SZENZÁR KIADÓ Budapest, 2004

Harcosok ösvényén

A fordítás alapjául szolgáló művek:

Yamamoto Tsunetomo: *The Hagakure*

A Code to the Way of the Samurai (edited by Takao Mukoh)
The Hokuseido Press, Tokyo, 1980
Yamamoto Tsunetomo: *Hagakure*
The Book of the Samurai (edited by William Scott Wilson) Kodansha International Ltd., Tokyo, 1979

Fordította: Kárpáti Gábor

A fordítást az eredetivel egybevetette: Uhri Anikó

A magyar szöveget gondozta: Ruszkák György

Hungarian edition © 2000, 2004 by Szenzár Kiadó

Hungarian translation © Kárpáti Gábor, 2000

All rights reserved

Szenzár Kiadó

1117 Budapest, Hamzsabégyi út 9.

tel/fax: (1) 385-1624

mobil: (20) 226-4155

e-mail: szenzar@budo.hu

honlap: www.szenzar.budo.hu

Felelős kiadó: a Szenzár Kiadó ügyvezetője

Tervezés, előkészítés: Alexandrosz Nyomta

és kötötte: Szegedi Kossuth Nyomda

ISBN 963-85971-6-x ISSN 1419-1296

TARTALOM

Előszó a magyar kiadáshoz	7
Előszó	9
Bevezetés	11

HAGAKURE

❖ nyugodt éjszakai beszélgetés	33
❖ az első könyvből	41
❖ a második könyvből	105
❖ a harmadik könyvből	147
❖ a negyedik könyvből	155
❖ az ötödik könyvből	159
❖ a hatodik könyvből	161
❖ a hetedik könyvből	169
❖ a nyolcadik könyvből	183
❖ a kilencedik könyvből	205
❖ a tizedik könyvből	215
❖ a TIZENEGYEDIK KÖNYVBŐL	231
❖ Irodalom	247
❖ Időrendi áttekintés	250
❖ Nevek és kifejezések magyarázata	259

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

A könyv, amelyet a kezében tartasz, a sok út egyesítésével tűnik ki. Megtanítja a felnőttet abban a nagy színjátékban játszani, amelyet életnek hívnak, miközben ez a játék a teljesség megélésére szólít fel bennünket.

A nagy tanítást mindenképpen el kell sajátítanunk.

Ebben nem mi készülünk fel az életre, hanem az élet mutatja meg, hogy hol a helyünk. A gyermekkor szabadsága után már mint felnőtt, készen kell állnunk a kiegyensúlyozott teljességre, amely nem saját magunkról, hanem életfeladataink, kötelességeink elvégzéséről szól.

Valójában készen állunk a nagy tettekre - ez minden emberben megvan. De ezek a tettek sajnos eltévedtek bennünk. Sok pénzre, nagy házra és márkás autóra formáltuk át őket. Mi, emberek, jól tudjuk, hogy nem ez lenne az igazi feladatunk, mert ezzel nemcsak hogy eltávolodunk magunktól és a természettől, hanem el is pusztítjuk azt, miközben vele együtt magunkat is eltemetjük. Gondoljunk csak bele: nem a Duna mondta, hogy nem ad nekünk inni, hogy nem fürödhetünk többet a vízében. Nem a természet büntet meg bennünket - saját bűneinktől bűnhődünk.

Mindenféle törvényt találunk ki, különböző jogokat formálunk azért, hogy jobban éljünk. Pedig a természet már régen megalkotta saját, működő törvényeit.

Ez a könyv a régi mesterek bölcsességét, tanításuk eredetiségét és szükségességét mutatja meg. Elősegíti, hogy gyermekből igazi felnőtté váljunk: nagydarab, hasas gyermekből érett férfivá vagy nővé.

Harcművészetem tanítása szerint *tisztelettel* és *szeretettel* kell megtanulnunk élni. A tanítványnak tisztelnie kell a mestert, a mesternek pedig vezetnie kell a tanítványt. Ha e két szó időt és teret kap, akkor beszélünk a tanítványban megszülető tiszteletről és szeretetről, és a mesterben ezzel összhangban kialakuló szeretetről és tiszteletről. Máskülönbén nem beszélhetünk se mesterről, se tanítványról. Ha viszont követjük ezt a tiszta és egyszerű utat, harcművészeti stílusunk, irányzatunk technikai repertoárja eszköz lesz a megfelelő életmód kialakításában, így válunk adottságainkat és képességeinket együttesen használó, nyugodt emberré - emberré, aki összhangban van saját magával, igazi belső természetével.

Ha ez kifejlődik bennünk, hamarosan harmóniában fogunk élni harcművészeti stílusunkkal, a többi irányzattal és végső soron mindenkivel, akit a sors mellénk rendel. Ez az Út tesz bennünket bölccsé, és bármit csináljunk is, abban mesterré.

Ugyanúgy ajánlom ezt a könyvet mindenkinek, mint amennyire magamnak is. Mai világunkban saját életünk megismerése és a többi élet természetes védelme a mi *hűségünk*, *szamuráj becsületünk*. *Ez az élet nagy esküje.*

Nagyobb dicsőség, ha neked játszanak, mint amikor te játszol másnak.

Előszó

A *Hagakure* (jelentése: „Levelek alatt”) mintegy ezerháromszáz, többnyire a *szamurájok* útjára vonatkozó rövid tanítás, történet és feljegyzés gyűjteménye a XVIII. sz. elejéről. Általában úgy gondolják, hogy a később *zen* szerzetessé vált *szamuráj*, Jamamoto Cunetomo diktálta le lelkes tanítványának, Tasiro Curamotónak, aki tizenegy könyvben gyűjtötte egybe mestere szavait.

Az eredeti szöveg keletkezésének dátuma ismeretlen. Kézrel másolták le, és adták körbe a Nyugat-Japánban élő Nabesima-klán fiatal és fogékony csatlósai körében. Tudomásunk szerint kevesebb, mint negyven másolat maradt fenn az elmúlt háromszáz év alatt. Mindegyik másolat - kihagyott, hozzátett és elírt szavakban - kissé eltér a másiktól. Ez a fordítás a Szaga Tartomány Könyvtárában található Jamamoto másolat”, az egyik legmegbízhatóbb másolat alapján készült.¹

A *Hagakurét* a roppant tömör, de bonyolult kifejezések jellemzik, amelyek a másolási hibákkal együtt meglehetősen nehézé teszik a modern japán nyelvre való fordítását - a nyugati nyelvekről nem is beszélve. Ennél fogva a fordítás néhány modern japán változata számos lényeges pontban látszólag eltérő értelmezést ad. A *Hagakure* szellemének életre keltésében Szagara Vataru: *Mikava Monogatari; Hagakure* c. műve - megbízható jegyzeteivel - bizonyult a legnagyobb segítségnek.

A *Hagakure* a „Nyugodt éjszakai beszélgetés” c. bevezető fejezete után tizenegy könyvben az alábbiakat tartalmazza:

1. és 2. Könyv: tanítások.
3. Könyv: történetek Nabesima Naosigéről, a Nabesima-hűbérbirtok megalapítójáról.
4. Könyv: történetek Nabesima Kacusigéről, a hűbérbirtok első nagyuráról.
5. Könyv: történetek Nabesima Micusigéről és Nabesima Cunasigéről, a hűbérbirtok második és harmadik nagyuráról.
6. Könyv: a hűbérbirtok régi történetei és feljegyzései. 7-9. könyv: a hűbérbirtok csatlósairól szóló történetek. 10. könyv: más hűbérbirtokok csatlósairól szóló történetek.
7. Könyv: kiegészítés.

Az első és utolsó oldalon szereplő dátumok azt mutatják, hogy Jamamoto Cunetomónak és Tasiro Curamotónak hét évig tartott, míg teljesen összeállították a *Hagakurét*. A 3-10. könyvben sok apró jel mutat arra, hogy Tasiro Cunetomo, akit meghihettek mestere tanításai (1. és 2. könyv), önálló kutatásokat folytatott, és más forrásból származó történeteket is szerkesztett a műbe.

Ez a fordítás a *Hagakure* teljes szövegéből közel négyszáz történetet tartalmaz; azokat, amelyek a leghívebben tükrözik a *Hagakure* filozófiáját.²

Jegyzetek

- ¹ Itt a Takao Mukoh-féle *Hagakure-fordításról* van szó. [a ford.]
- ² A magyar fordítás Takao Mukoh és William Scott Wilson angol nyelvű *Hagakure-fordításából* készült. A mindkét fordításban megtalálható részeknél Takao Mukoh fordítását vettük alapul. Ugyanez vonatkozik a járulékos részekre is. [a ford.]

Bevezetés

A második világháború után egyetlen könyvet sem ítélték el olyan hevesen, mint a *Hagakurét*. A műnek jelentős szerepe volt abban, hogy felbátorítsa a japán fiatalságot, akik a háború utolsó, elkeseredett szakaszában ezzel a klasszikussá vált idézettel vállalták az önkéntes halált: „Rájöttem, hogy a *Busidó* a halálban gyökerezik.” A beható tanulmányozás azonban megmutatja, hogy a *Hagakure* nem más, mint Jamamoto Cunetomo szenvedélyes gyűjtésének eredménye, amelyet békeidőben állított össze a *szamuráj* Útjáról. Ez utóbbi pedig az „úgy halj meg, mint egy igazi *szamuráj*” alap gondolatán nyugszik, ami dacolva a konfucianizmus fojtogató befolyásával - amely abban az időben nagy segítségére volt a Tokugava-

sógunátusnak, hogy megszilárdítsa a feudális rendet és *apátiát* - a megelőző háborús időszak harcosainak erőteljes szellemét örökíti tovább.

A *Hagakuréra* a kortárs tudósok „az örültség filozófiája - a tett esztétikája” vagy a „lét filozófiája” címeket aggatták; az 1970-ben tragikus és rejtélyes *szeppukut* elkövető Misima Jukio viszont „a túlradó szellem filozófiájának” hívja. Vezérelve a *szamurájok* életét alapvetően meghatározó halál és a meghalás gondolata. Bár a szöveg sok, a mai világban is jól alkalmazható bölcsességet tartalmaz, az olvasó helyesen teszi, ha alaposan megéri a „meghalás” összetett elméletének jelentését - ahogy azt Jamamoto Cunetomo számos nézőpontból megvilágítja -, mielőtt a *Hagakure* egészét akarja felfogni.

A *Hagakure* azt a *Busidót* tartalmazza, amely a nemzeti *elzárkózás* korszakában a korábbi *Szaga* tartományban - a jelenlegi *Szaga* tartományt és *Nagaszaki* tartomány egy részét foglalja magában - fejlődött ki.

Jamamoto Cunetomo

Jamamoto Cunetomo Jamamoto Dzsins' uemon Sigezumi hatodik, gyenge alkátú gyermekeként született *Szaga*-ban, 1659-ben - alig több, mint fél évszázaddal *azután*, hogy Tokugava Iejaszu az egyeduralomért folytatott polgárháborút követően egész *Japánra* kiterjesztette a hatalmát. Cunetomo apja bátor *szamuráj volt*, aki harcolt az 1615-ös, oszakai kastély elleni nyári csatában és az 1638-as *Simabara-felkelésben* a keresztény *lázdók* ellen is. Egyetlen pillanatot sem vesztegetve arra buzdította erőtlén gyermekét, hogy bátor és tisztességes *szamuráj* legyen.

Kilencéves korában Cunetomót behívták apródnak, Nabesima Micusige, a Nabesima-klán második urának szolgálatára. Tizenkilenc évesen, irodalmi tehetségének köszönhetően segédírnok lett. Bár kötelessége alól hamar felmentették, huszonnyolc éves koráig jelentéktelen szolgálatot látott el. Akkor viszont írnokká léptették elő, ami megfosztotta a fényes jövő minden reményétől. Az élet értelmét keresve Tannen szerzetestől, egy ünnepelt zenmestertől zen-buddhizmust tanult. Cunetomo tudatában jól tükröződött a folyamatosan hanyatló társadalom és a világ ürességének képe, valamint Tannen tanításai a „hatalmas könyörületről” és az az eszme, hogy „A tiszta szívvel végzett koncentráció erénye megfelel a gondolatoktól és elképzelésektől mentes szabadság erényének.” Fiatalkori életét tovább színesítette a hűbérbirtok kiváló konfucianistája, a kérlelhetetlen becsületességgel megáldott Isida Ittei, aki izzó szenvedélyével arra bátorította Cunetomót, hogy akár egyedül is megvédje a hűbérbirtokot.

BEVEZETÉS

Huszonnyolc éves korától - amikor írnokként behívták az uradalom edői (Tokió) birtokára - Micusige nagyúr közelében szolgált a nagyúr 1700-ban bekövetkezett haláláig. Cunetomo ekkor középosztálybeli hűbéres volt, és ura halála miatt nem érhetette el életcélját, hogy ötvenes éveiben idősebb tanácsos legyen. Ura gondoskodó, személyes figyelme érzékenyen érintette, ezért már korábban arra az elhatározásra jutott, hogy életét adja érte. Negyvenkét évesen befejezte csatlósi szolgálatát, de az 1661-ben életbe léptetett rendelet értelmében nem követhette *szeppukuval* elhunyt urát a másvilágra. Ezért a között kellett választania, hogy vagy a nagyúr fiát szolgálja, vagy szerzetes lesz, és ura lelki üdvéért imádkozik. Az utóbbit választotta, és élete végéig a *Szaga* városától kilométerekre lévő remetelakában élt.

Tíz évvel később odújában meglátogatta a harmincnégy éves, elkeseredett Tasiro Curamoto, aki kétségbeesve kereste az Igazságot, de teljes kudarcot vallott. Ismeretlen okból felmentették a szolgálat alól, ezért gyógyírként hatott fájó szívére a régi vágású *szamuráj* számtalan története és tanítása, ami a legigazabb *szamuráj-szellemet* közvetítette. Az ezt követő hét évben lejegyezte mestere szavait, és nagy szakértelemmel tizenegy kötetben állította össze. Cunetomo kifejezetten arra utasította Curamotót, hogy égesse el az eredeti könyveket - talán ezért másolták le annyiszor. Ezek a másolatok aztán *Szaga*-hűbérbirtok tette kész, fiatal *szamurájai*. között *kézről kézre* jártak. A *Hagakure* valójában a mai napig él, és rettenthetetlen életerőt sugároz.

Történelmi háttér

Meg kell jegyeznünk, hogy a *Hagakure* már több száz évvel a hadakozó fejedelmek kora után keletkezett, és az 1637-es simabara-i keresztény felkelés óta is több mint hetven év telt el. Az ipar és a kereskedelem fellendülése a városok jólétéhez vezetett, amelyhez a művészetek virágzása társult. Ez a *virágzás* a hanyatló

Genroku (1688-1711) éveiben tetőzött.

Az a kor, amelyben a *Hagakure* íródott, Jamamoto Cunenoto szemében csak egy folyamatosan hanyatló, rothadó világ volt, amely homlokegyenest különbözött a „kezdeti időktől”, a Nabesima-hűbérbirtok megalapításának bizonytalan éveitől. Nabesima Motosige 1590-ben hozta létre az uradalmat, majd ügyesen megőrizte hűbér-birtoka épségét Japán hatalmas uralkodója, Tojotomi Hidejosi halála után is. Az 1600-as, sorsdöntő szekigaharai csata előtt a Nabesima-klán ugyanis a Tojotomi-családért harcoló nyugati tömb oldalán állt, majd később átállt a sokat ígérő Tokugava oldalra.

Cunenoto korában nem csoda, hogy a harcok szabad szellemét a csatlósok egykedvű, hamis mentalitása váltotta fel, akiknek a megélhetését a hűbéruraktól fizetség gyanánt kapott, rangtól és beosztástól függő járandóság biztosította, így a hűbérurak hatalma erősebb lett, mint a korábbi haduraké, melynek következtében a csatlósok teljes és feltétel nélküli engedelmességgel tartoztak nekik.” A csatákat túlélő, keménykötésű veteránokat felváltották az egyéniség és meghatározó személyiség nélküli fizetett csatlósok, akiket a közigazgatásban, a tudományokban és a művészetekben tanúsított tehetségükért jutalmaztak. Egy, a nagy csatákban érdemeket szerzett, kiszolgált, öreg harcost úgy mutatja be a *Hagakure*, mint minden vagyonát elvesztett, kétségbeesett rablót, aki tüntetőleg, a fiatal nagyrú iránti nyílt megvetéssel, „golyó nélkül lő a klán lögyakorlatán.” A fiatal csatlósok viszont nem beszélnek másról, csak pénzről, nőkről és ruhákról. Az utcákon lesütött szemű *szamurájok* járkálnak, akikből hiányzik a harcok idők bátorsága. A történetekben megjelenik egy híres orvos is, aki megállapítja, hogy a *szamurájok* elnöiesedtek, mivel pulzusuk már nem különbözik a törékeny nők pulzusától. Közben mindenki arra törekszik, hogy a nagyobb városok divatját kövesse.

Ezek mind a Tokugava-sógunátus békés időszakának számlájára írandók. Az egész országra kiterjedő, jól kidolgozott közigazgatásnak, és a kemény kézzel tartott feudális nagyrúknak köszönhetően a sógunátus megakadályozta, hogy az erős hűbérbirtokok összefogjanak, és megdöntsék a központosított hatalmat. Cunenotónak, aki szívesen tekintett vissza a régmúlt idők harci szellemére, ez a jelenség roppant szánalomra méltónak tűnt. A *Hagakure* minden szava a *szamurájok* életerejét és bátorságát visszaállító szenvedélyes kiáltás. Olyan harci szellemért küzdött, amelyet nem köt béklyóba a sógunátus által jóváhagyott tudományos, konfucianista szónoklat.

A Busidó a Hagakurében

Ahhoz, hogy megértsük a *Hagakure* alap szellemiségét, vissza kell kanyarodnunk ehhez a jól ismert mondathoz: „Rájöttem, hogy a *Busidó* a halálban gyökerezik.” Az általánosan elfogadott nézettel szemben, a *Hagakure* nem a hűbérúr iránti hűséget tartja a legfontosabbnak, hanem a halál jelenségét, a halál elfogadásának módját és az ember lelki viszonyulását a halálhoz - a hűség kérdése viszont ennek csak egy következménye. A halál erkölcsfilozófiája meglehetősen összetett, amely túllép a *szamurájok* alapvető etikai törvényein és a hűbérúr és vazallusa közti kapcsolat szabályain.

Ez a filozófia elsősorban a „szégyen etikájához” fordul, azaz ahhoz a mentalitáshoz, amit a *szamurájok* osztálya tanúsított a szégyen mindenáron való elkerülése érdekében. „Ha dönteni kell élet és halál között” – hangsúlyozza a *Hagakure*, - „az embernek habozás nélkül a halált kell választania.” Ez azt sugallja a *szamurájnak*, hogy szabaduljon meg az önszeretettől és a felesleges mérlegeléstől, és vesse magát egyenesen a halál karmai közé. A cél természetesen nem az értelmetlen halál, hanem annak az állapotnak az elérése, amelyben az ember megszabadul minden halálfélelmétől. Ebben a kivételes lelkiállapotban megszűnik a félelem okozta cselekvésképtelenség, önsajnálát és mindennemű ragaszkodás: az igazi belső szabadság gátjai - így szinte paradox módon megnyílik előtte a halál elfogadásával járó tisztességes élet is. „Az igazán bátor férfi nem gondol a küzdelem eredményére. Hevesen a halál karmai közé veti magát, így feltáru tudatában igazi éne.” Ha megértjük ezt a gondolkodásmódot, természetessé válik az is, miért hangsúlyozza annyira Cunenoto azt, hogy „haladéktalanul morfondírozz halálod különféle módjain, és képzelj el az utolsó percedet.” A halál legijesztőbb volta ismeretlenségében rejlik, de képzeletünkben tárgyilagosan elemezgetve egyre közelebb kerülhetünk rejtelméhez; a halál közelsége megszokottá válik, miközben maga a halálfélelem egyre jobban eltölpül. Ez a *Busidó* egyik „receptje” a legnagyobb erénynek tartott, rendíthetetlen bátorság megszerzéséhez, és a gyávaság miatti megszégyenülés elkerüléséhez.

Azt gondolhatnánk, hogy ez a szemléletmód meglehetősen sajátos, és csak a *szamurájok* társadalmát jellemzi. Kiválóan cáfolja ezt a tévhitet egy másik nagy harcok-társadalomban, a Római Birodalomban oly népszerű sztoikus filozófia. Seneca vigasztalásaiban és erkölcsi leveleiben a halálra vonatkozóan szinte szóról szóra megtaláljuk a hasonló párhuzamokat.

A szégyen elkerülésének meglehetősen egyértelmű módja - a halál figyelmen kívül hagyása - érthető volt minden *szamurájnak*, akiknek a harc volt a kötelessége. Valójában a Tokugava-sógunátus nyugalmas napjaiban a legjellemzőbb élet-halál helyzet a verekezés és a párbaj volt. Ezért a négy fogadalom azért kezdődik azzal, hogy „Soha ne maradj le másoktól a *Busidó* követésében”, hogy a *szamurájok*, ezekben a

kardpárbajokban ugyanolyan bátor és tiszteletreméltó magatartást tanúsítsanak, mint őseik a csatatereken.

Ahhoz, hogy a döntő pillanatban a halál torkába tudjanak ugrani, a *szamuráj*nak éjjel-nappal felkészültnek kell lennie rá. A *Hagakure* azt tanítja, hogy az állandó gyakorlás alakítja ki ezt a mentalitást: „Mindennap, reggel, nyugodt lelkiállapotban gondold azt, hogy halott vagy.”

A halál filozófiája szintén megtalálta a maga helyét a csatlósi szolgálatban is. CUNETOMO szerint: „Aki bármely pillanatban számít a halálra, [...] az képes lesz egész életében hiba nélkül szolgálni urát.” A halál filozófiája -milyen érdekes - így teljes és értékes életet kínál az elszánt csatlósoknak! Békeidőben a csatlós valójában nem volt állandóan életveszélyben, így ez a filozófia a helyzethez alkalmazkodva kissé átalakult, miszerint: „A csatlósoknak mindenekelőtt rendíthetetlen odaadással [...] szívvel, lélekkel csak az urára kell gondolnia”, minden önzéstől mentesen. A konfucianisták által hirdetett, elfogadható hűséggel szemben a csatlós, „aki urával egyetértésben régóta lemondott életéről és szívéről”, érzelmi nem pedig értelmi alapon kötődött urához. Természetesen a fizikai halál lehetősége továbbra sem merült feledésbe: „Az embernek mindig észben kell tartania, hogy a legrosszabb, ami egy csatlóssal történhet, nem az, [...] ha *szeppekuk* elkövetésére kényszerítik.” A legcsekélyebb hiba vagy helytelen magatartás könnyen *szeppekuk* vonhatott maga után vagy járandóságának megvonását eredményezhette, ami utóbbi éhhalálhoz vezetett.

Gyakran találkozunk a *Hagakurében* a halál *filozófiájának* másfajta kifejtésével is. A cél eléréséhez az kell, hogy „tisztává és egyszerűvé váljunk”, mert ezt teszi lehetővé, hogy szívünket és lelkünket áldozzuk az ügyért az adott pillanatban. Ezt segíti továbbá a „mindennapi halál” is, amely teljesen kiöli az önimádatot, így helyet teremt a célunk megvalósítását szolgáló, őszinte, önzetlen törekvésnek. „Mialatt kellő igyekezettel küzdünk érte, valami kikristályosodik elménkben. Ez a valami urunk iránti hűségünkben, szüléink iránt táplált gyermeki szeretetünkben és a *Busidó* bátor követésében mutatkozik meg. Ezek mellett azonban számtalan más formában is megjelenik.” A hűbérúrhoz való hűség CUNETOMO szerint „az odaadó lelkesedés az adott pillanatban”. Az eddigiek értelmében tehát az idealizált „haláltudat” az ember céljáért való odaadó lelkesedés és törekvés, amelyből aztán a hűség, a bátorság és a gyermeki kötelesség tör elő.

Úr és csatlós közti kapcsolat

A *Hagakure* az úr és csatlós közti kapcsolat nyíltan ellentmond a tetszetős konfucianista, tudományos logikának, és szoros érzelmi, majdhogynem szentimentális szállal köti össze a csatlóst az urával. Feltételezhetően ez a szemléletmód CUNETOMÓNAK a nagyúrhoz, NABESIMA MICUSIGÉHEZ közeli szolgálatából fakad. CUNETOMO irtózik az „elfogadhatónak tűnő ésszerűségtől az olyan dolgokban, mint például a hűség vagy az igazság”, amely nem más, mint pusztán ürügy a felszínes becsületességre. Aki elemezgető gondolkodásából fakadóan állandóan megkérdje önmagától, hogy „vajon az ilyen és ilyen tett hűséges-e, indokolt-e, és csatlóshoz méltó vagy sem”, az nem tudja szívvel-lélekkel ellátni *szolgálatát*. A *Hagakure* szerint az ideális csatlós teljes odaadással gondol urára, bár „lehet, hogy rajtakapják egy vagy két hibáján” kötelességének buzgó teljesítése közben. Többet ér a nagyúr pár jó szava, mint járandóságának emelése - ez is azt az érzelmi kötődést mutatja, amely távol áll a merev, tekintélyelvű hűségtől, amelyről a konfucianisták prédikáltak.

Ugyanehhez kapcsolható az *oibara*, az elhunyt nagyurat *szeppekuk*val a halálba követés gyakorlata, amely felér azzal, mintha a háborús korban a csatlós nagyurával együtt halt volna meg a csatateren. A *Hagakure* megemlíti CUNETOMO „halálra vonatkozó” esküjét, amely az *oibara* gyakorlatának szigorú korlátozásából adódóan egyetlen lehetőséget nyújt: a szerzetessé válást. A csatlósoknak ilyenkor lehetősége van naponta imádkozni ura szellemének nyugalmáért, ezzel hálálva meg jóakarátú gondoskodását. CUNETOMO valójában azért nem követett el a tiltás ellenére *szeppekuk*ot, mert felismerte, hogy ez a közte és NABESIMA MICUSIGE között fennálló elszakíthatatlan kötelék nyílt megsértése lett volna. Ez az erősen érzelmi alapú kapcsolat dacol az akkoriban népszerű konfucianista elmélettel, mely szerint az igazán hűséges csatlósoknak az elhunyt nagyúr utódját kell szolgálnia még nagyobb hűséggel.

Az érzelmi kötődés abban is megmutatkozik, hogy hogyan kell tiltakozni a nagyúrnál. „Az önző nyereség utáni vágyakat a *kan* szó írja le, amely az urunknál tett nyílt panaszt jelenti.” Ha a nagyúr hibázott a hűbérbirtok irányításában, a dolgok helyes mederbe terelésének egyetlen eszköze a nyílt tiltakozás volt, amivel a csatlós azt kockáztatta, hogy kivívja a nagyúr haragját - ez akár az életébe is kerülhetett. Ha sikerült a nagyurat rábeszélni, a csatlós jó híre megnőtt, ha nem, *szeppekuk* elkövetésével megmutathatta „legigazabb szívét”. CUNETOMO szemében ez a nyílt, becsületes tiltakozás nem vezetett sehova. A *Hagakure* azt mondja, hogy titokban kell tiltakozni a nagyúrnál, és ha elsőre nem is sikerül, akkor más, hatékony módszert kell találni, mi több, készen kell állni arra is, hogy kritika esetén a csatlós elvállalja - akár élete árán is - a nagyúr hibáját.

Érdekes itt megjegyezni azt a tényt, hogy a *Hagakure* szemmel láthatóan másképpen viszonyul az odaadó csatlósi szolgálatához és az ennek ellentmondó, elsőrendű *szamurájbecsület* védelmezéséhez - amely a

verekedésekben és párbajokban mutatkozik meg -, mint ahogy azt az abban az időben elterjedt, „első a hűség” elv kimondja. Az első az áldozatvállalásra, míg a második az önérvényesítésre épül. A *Hagakure* valójában nem ellenzi, ha az ember vállalja a nagy valószínűséggel bekövetkező halált, ha rágalmazás miatt *szamurájbecsülete* forog kockán, ha szándékosan provokálják, vagy ha bajtársának tartozó kötelessége miatt bajba keveredik. Annak ellenére, hogy teljes tudatában van annak, hogy tettét később *szeppekuvával* büntetik. Minden személyes párbaj vagy verekedés a „mindkettő hibás” ítéletében részesült. Van ugyan pár példa arra, amikor a jelentéktelen szóváltás után a csatlósok a nagyúrnak tartozó kötelességük miatt inkább megbeszélik a dolgot, mint párbajba bonyolódni, de Cunenoto tucatnyi olyan történetet is felidéz, amely véres összecsapással zárult. Úgy tűnik, Cunenoto nem helyesli a kisstílusú vitákat rendező verekedéseket, de előre nem látható helyzetekben, a szégyen elkerülése érdekében elfogadja a véres kardpárbajt, amely azonban ellentmond csatlósi kötelezettségeinek. A csatlósok önérvényesítése általában a hűbéruruknál tett tiltakozásban jelentkezik, míg ha mint *szamuráj* tolja magát előtérbe, a becsületre vonatkozó, alapvető *szamuráj*-erkölcs alapján, igaz, hogy rendszerint halálra ítélik miatta, mégis gyakran kivívja vele bajtársai és a nagyúr szimpátiáját és csodálatát, esetleg bocsánatát is. Minden *szamurájra*, csatlósra és *róninra* egyaránt vonatkozott az alapvető bajtársiasság és *szamurájbecsület*. A *Hagakure*-ben egyébként a csatlós kifejezésére a *hókónin*, *kerai*, *hikan*, *Nabesima-szamuráj* szavakat használják, míg a *si*, *busi*, *szamuráj* szavak csak azt jelentik, hogy a *szamuráj*-osztály tagja. Érdekes az is, hogy a hűbérúr iránti hűséget felülmúlhatta a közvetlen felettes vagy a ház feje iránti hűség. A *Hagakure* jól példázza ezt: kivégzett miniszterük felelősségét segédei vállalják magukra, azzal, hogy nem ismerik be a miniszter állítólagos bűnét, vagy egy hírnök a kínvallatás lehetőségétől sem riadva vissza, kereken megtagadja, hogy mestere ellen valljon egy szabálysértés vizsgálatakor. Mindkét eset az igazi *szamurájszellemet* tükrözi. Cunenotónak az volt a szándéka, hogy férfias, önmagukat vállaló *szamurájokat* faragjon a rezgőlábú, fiatal csatlósokból, hogy ne szakemberként és bürokrataként szolgáljanak, hanem bátor, harcosszívű csatlósként. Meg kell jegyeznünk, hogy a főnti példában a hírnök mestere egyben közvetlen ura is volt, így elvárták tőle, hogy a hűbérbirtok etikai törvényei ellenére is hű legyen hozzá. Egy másik történetben egy lándzsahordozó bejelentette mestere büntetendő szabálysértését. A nagyúr azonnal halálra ítélte, mert elárulta mesterét.

A legmagasabb rendű hűség

Bár Cunenoto legfőbb vágya az volt, hogy ötvenes éveire miniszter legyen, és így hatékonyabban tudjon tiltakozni uránál - mely a hűség legmagasabb foka -, a nagyúr elhunyt, minek következtében a negyvenkét éves Cunenoto a ranglétra alsóbb fokán maradt. Álmai és törekvései szertefoszlottak, így, hogy továbbra is „hasznossá tegye magát ura *számára*” (2. fogadalom), rátalált arra a megoldásra, amely elszakítja a szolgálattól, de azt helyettesíti, hogy urát a halálba kövesse: *zen* szerzetes lett. Tetteivel megmentette elhunyt urát attól a szégyentől, hogy úgy haljon meg, hogy egyetlen csatlósa sem követi a másvilágra. Igen figyelemre méltó szemléletmódot tükröz a következő gondolat: „A szeretet legmagasabb formája az, ha az ember izzó szeretetét magában tudja tartani, és még annak sem tárja fel a szívét, akit szeret.” Az itt leírt szeretet férfiak között létezik, de ne keverjük össze a hétköznapi értelemben vett homoszexualitással, mert a benne rejülő tisztaság és önfeláldozás miatt jóval magasabb szintet képvisel. Cunenoto úgy tartja, hogy minél kíméletlenebbül és ésszerűtlenebbül bánik a nagyúr csatlósával, az igazi csatlós annál nagyobb odaadással szolgálja urát, és a nagyúr tudta nélkül törekszik a legjobbra. Hasonlóan ahhoz, mint amikor a sóvárgás csak növekszik annak a szívében, akivel szeretője elutasítóan bánik. Ez a mély hit a nagyúrhoz közeli szolgálatban eltöltött évekből fakad, és nem igényli, hogy az alsóbb-középosztálybeli csatlós tapintatosan elrejtett, izzó hűsége valaha is a nagyúr tudomására jusson.

Az ilyen érzelmi kötődést azonban nem lehetett elvárni az alacsonyabb rangú *szamurájoktól*, akiknek nem volt személyes kapcsolatuk nagyurukkal. Cunenoto hangsúlyozza, hogy „a csatlósnak mindenekelőtt rendíthetetlen odaadással kell szíve legmélyébe zárnia urát”, mert köszönettel tartozik „az egymást követő nagyuraknak, amiért őseit gondos bánásmódban részesítették”, és mert ezen az „emberöltők óta *virágzó* hűbérbirtokon született”, de soha sem felejt el hozzátenni, elég gyakorlatias módon, hogy „amikor minden hanyatlak, jóval könnyebb fontos személlyé válni” - ezzel buzdítva a fiatal csatlósokat, hogy vállalják az élet kihívásait.

A Hagakure és a konfucianizmus

Cunenoto idejében a feudális társadalmi rend megerősítésében a konfucianizmus jelentős szerepet játszott. Különösen a Csu-ce iskola dualista elmélete - a pozitív és a negatív szembenállása, ahol az alacsonyabb feltétlenül függőségben áll a magasabbal - kiválóan illett a nagyúr és csatlósa, apa és fia, férj és feleség, *szamuráj* és paraszt és a többi feudális kapcsolat szabályozásában. Az olyan kiemelkedő konfucianisták, mint Jamaga Szokó (1622?— 1685?), Itó Dzszinszai és Ogdjú Szorai (1666-1728), saját iskolát alapítottak, amely dacolt a sógunátus védenccé, Hajasi Razan (1583-1657) Csu-ce iskolájával. Ezek az új iskolák az előmozdító tetteket, az emberséget és a tények figyelembevételét hangsúlyozták, viszont központi gondolatuk továbbra is

az volt, hogy a konfucianizmus segítségével megóvják a feudális társadalmi rend épségét.

Az olvasó bizonyára észrevette már az éles szembenállást a *Hagakure* szellemisége és a konfucianista elvek között, amely kifejezetten szembetűnő a nagyúrnál való tiltakozás vagy a korábban említett *oibara* esetében. Természetes, hogy a *Hagakure*- a nagyúr és csatlósa, mester és tanítványa közt fennálló, erősen érzelmi kötődése miatt - felszínesnek és ellenszenvesnek találta az akkoriban népszerű, merev konfucianista tanokat. A fiatal Cunetomo gyakran felkereste a konfucianista Isida Itteit, aki azért vonult remeteségbe, mert ellentmondást nem tűrő igazságosságával kivívta ura haragját. Tőle sokkal inkább rettenthetetlen szamuráj-szellemiséget tanult, mint konfucianizmust, amely aztán később meg is hozta az eredményt.

Az is igaz, hogy Jamaga Szokó és követője, Ótomo Júzan (1639-1730) írásában ugyanúgy utal a mindennapi „haláltudatra”, mint Cunetomo. Júzan műve, a *Budó Sósinsú* („Kezdeti lelkesedés a szamuráj útján”) azt szorgalmazza, hogy az ember a halál közelsége miatt úgy éljen, hogy a hűségre, a gyermeki kötelességre és más konfucianista jellegű kötelességre törekedjen. A két könyv közti alapvető különbség viszont kézenfekvő. Jamaga Szokó nagyra becsüli az előre megállapított igazságot és igazságosságot, és szigorúan támadja az *oibará*t, amely szerinte teljesen ellentmond a józan észnek. Amikor a Csú-ce tanok túlsúlya elleni *lázadás*, miatt Edóból száműzték, Akó tartomány csatlósait tanította igazságra és igazságosságra. Kissé érdekes, hogy Cunetomo kritizálja Akó róninjainak történelmi vendettáját (1701), mert kivégzett uruk megbosszulásával - a sógunátus magas rangú tisztviselőjének megölésével - túl sokat vártak (huszonnégy hónapot). Ez az elvárosiasodott *Busidó* - ahogy Cunetomo hívja - teljesen idegen volt az azonnali, gondolkodás nélküli halált védelmező *Hagakurétól*.

A konfucianista Ogdjú Szorai, miután elhagyta a Csú-ce iskolát, Konfuciusz eredeti mondásainak tanulmányozását hirdette, csípősen ostromozta az úgynevezett „*Busidót*”, és a Kamakura-korszak (1192-1324) csökevényének tartotta, amely megszilárdította, és igencsak vitatható modorossággal díszítette a harcos-éra ésszerűtlen szokásait. A Szamuráj Útját általában *sidónak*, *budónak*, *mononofuno micsinek* stb. hívták. A *Hagakure* a halál összetett filozófiáján alapuló, eretnek. *Busidó*-elmélete miatt külön írásnak tartották, amely szemben állt a konfucianista *sidóval*.

A Hagakure és a buddhizmus

Fiatal korában a tiszta, magabiztos és sztoikus *zen* filozófián, a jeles *zen* szerzetes, Tannen gyámsága alatt nevelkedő Cunetomo, a későbbi buddhista szerzetes folyamatosan hanyatló társadalom képét vetíti elének a *Hagakureban*- fiatal *szamurájok*, akiknek olyan sunyi szemük van, mint a zsebtolvajoknak; gyenge férfiak, akiknek olyan a pulzusuk, mint a nőknek stb. Bár szemében ez az örökösen hanyatló világ egyáltalán nem félelmetes, mégis arra buzdítja a fiatalokat, hogy az állandóan változó időkben is jobbitsák magukat, és legyenek tudatában a jelenlegi és a régi szokásoknak.

A *zen* nagy hangsúlyt fektet a lelkierőre és a fegyelemre, a harcosok erényeire, akiknek figyelmüket semmi másra sem kell fordítaniuk, mint a csata elkeseredett küzdelmére. A *Hagakure* azt mondja, hogy a halál karmaiban szabaduljunk meg minden kicsinyes fontolgatástól, önimádattól, és kételytől. Az összes világi gondolattól való megszabadulás az elme tökéletes nyugalomához vezet - mondja a *zen* tanítás, de a *Hagakure* felidézi Tannen szavait is, miszerint az ember céljára szívvel-lélekkel való koncentráció ugyanolyan értékes, és ráadásul még egyszerűbb is.

Cunetomo egy *zen* szerzeteshez hasonlóan üresnek, bizonytalanoknak és változékonynak tartja a világot, szemben a konfucianista egzisztencializmus állításával. Kissé Shakespeare-t idézve zsinór nélküli marionettbáboknak tekinti az embereket, akik peckesen lépkednek az üres álmok színpadán, ahol az embernek „nincs szüksége arra, hogy bánatát és örömeit sokáig táplálja.” A múltó életre utalva bizalmasan kifejti, hogy „úgy kellene élnünk, hogy akármit is csinálunk, szeressük” és hogy „az ember ostobasága, ha arra kényszerül, hogy olyat tegyen, amit nem szeret - csak azért, hogy szenvedjen.” Igaz, Cunetomo büszke volt csatlósi szolgálata alatt tanúsított buzgó lelkesedésére, amelyet a „legmagasabb rendű hűség” iránti becsvágya ösztönzött, és lenézte azokat, akik nem viseltettek kellő odaadással céljuk iránt, csak kelleetlenül úgy szolgáltak, mint fizetett testőrök - így aztán a szenvedés mocsarában találták magukat.

Cunetomo visszavonult a természetbe, és a Lao-Ce tanítása szerinti névtelen, alázatos szerzetesi életet élte, de a feudális társadalom igájába fogott csatlósok hiábavaló küzdelmét látva szomorúság töltötte el.

Bölcsesség

A *Hagakure* erkölcsi ostromozása ellenére az olvasó számos olyan történetet talál, amelyben felbukkan a megfontolt viselkedés és a bölcsesség. Cunetomo ugyanúgy beszél az elfojtott ástásról, a bonyodalmakat elkerülő, bölcs hallgatásról, a másokkal való tanácskozásról, a csatlósi szolgálathoz illő megjelenésről, arról,

hogyan mondjunk ellent másoknak, és még megannyi, az emberi kapcsolatokat javító társadalmi magatartásról. A *Hagakure* az átható bölcsességre olyan példákat is hoz, mint az az ember, aki megbízhatatlannak tartja azt, aki még soha sem hibázott, vagy a csupasz mező végtelen ürességében magányos álló fához hasonlítja a csak a saját tudásra támaszkodó véleményt, és az igazságot messze az igazságosság mögöttinek gondolja. Ezek mind CUNETOMO szilárd meggyőződéséből erednek, amit a csatlósi szolgálat alakított ki benne.

„Csak azután kellene elvetnünk, amit idáig megértettünk, és visszatérnünk az alapokhoz, miután elég alaposan gyakoroltuk a szolgálatot.” Jól látható tehát, hogy a döntő pillanat tetteit nem a rögtönzött „bölcsesség” vagy a vak elszántság, hanem az évek gyakorlata során kialakított, a tudatalattiban élő megfontoltság és a bölcsesség vezérli.

Szerelem férfi és nő között

A *Hagakurében* létfontosságú szerepet játszó bajtársi, valamint úr és csatlósa között fennálló szeretet háttérbe szorítja a férfi és nő között fennálló kapcsolatot. CUNETOMO kijelenti, hogy a feleségnek elsősorban úgy kell tekintenie férjére, mint urára. Ez gyakorlatilag megegyezik azzal, ahogy ő tekint mindenkire felett az urára. A *szamurájok* osztályára nehezedő társadalmi nyomás miatt a nők feltétel nélküli engedelmisséggel tartoztak férjüknek. Kívülről nézve csak a ház „bútordarabjainak” számítottak. A fiatal lányok és a *szamurájok* közötti, házasság előtti, szabad szerelem tiltott és gyűlöletes volt. Kinevették a *szamurájok*, házastársa közti gyengéd szerelem nyilvánvaló kimutatását is, mert az ilyet puhánynak tartották, és ágyasokat is csak azért tartottak, hogy legyen örökös, aki továbbviszi a családi vonalat.

Nem meglepő, ha olyan történetekkel találkozunk a *Hagakurében*, amelyben a ház asszonya férje távollétében beengedi a mellékhelységbe a szorult helyzetben lévő idegen *szamurájt*, majd mindkettőt kivégzik, mert majdnem házasságtörést követtek el, vagy egy másik történetben a tiltott szerelmen kapott asszonyt férje egyetlen vágással öli meg az ágyban stb.

Ennek ellenére találunk a *Hagakurében* a gyengéd, házastársi szeretetre utaló részeket is: egy csatlós, akihez a nagyúr adja hozzá feleségét, majd később bizarr módon elszakítja tőle, kétségbeesésében halálra issza magát; egy másikkal pedig azt javasolják, hogy váljon el feleségétől, akinek a családja bűncselekménybe keveredett, így elkerülheti a rá is vonatkozó üldöztetést, de az kerekén visszautasítja, és vállalva a kockázatot, hogy magára haragítja a nagyurat, bátran felesége védelmére kel. Viselkedésük a Csuce etika „urunkhoz való hűség” elvének nyílt megtagadása, és annak a bizonyítéka, hogy emberi mivoltukhoz hűek maradtak. Ez is egy azokból az érvekből, mely szerint a *Hagakure* nem csak a hűbérúrhoz való hűséget hirdeti.

CUNETOMO természetesen nem hagyja ki, hogy ne fűszerezze történeteit olyan elbeszélésekkel, amely a csatlósok feleségének talpraesettségével foglalkozik: egy asszony félénk férjét, akit a parasztok jól helybenhagytak, bosszúra készíti, és karddal a kezében ő maga is részt vesz a leszámolásban, annak ellenére, hogy a „mindkettő hibás” elv értelmében a tett *szeppekukoval* jár; egy vita kapcsán a férje és emberei ellátását megtagadó asszony mégiscsak megfőz, és maga segít kivinni az ételt az időközben üres gyomorral csatába hívott férje után a harcmezőre...

A korábban már említett, „a feleségnek elsősorban úgy tekintsen férjére, mint urára”-elv egyáltalán nem szokatlan. Tény, hogy a Vang Jang-ming iskola konfucianistájának, Kaibara Ekikennek (1630-1714) a műve, a *Jamato Zoku-kun* a mindennapi társadalmi etikáról prédikálva is ezt hangsúlyozza. Hogy mi teszi a *Hagakure* mégis egyedülállóvá ebben a kérdésben? Az, hogy CUNETOMO amellett, hogy fenntartja a csatlós tekintélyét saját házában, és ugyanazt a becsületet várja el a feleségtől, mint amit a férjtől megkövetelnek, még ebben a merev, feudális társadalmi rendben is vállalja a férj és feleség közti élénk, érzelmi alapú együttlétet.

Szárnyaló szellemiség

CUNETOMO úgy festi le az ideális *szamurájt*, mint „tiszteletteljes, komoly, nyugodt embert”, aki önuralommal és szilárd elmével rendelkezik. Itt-ott az olvasó találkozni fog olyan kissé túlzó sorokkal, amely arra ösztönzi a fiatalokat, hogy legyenek bátrak és rettenthetetlenek. Nem ér semmit az a fiatal, aki „képtelen kimutatni rettenthetetlen eltökéltségét”, és a harcmezőn mint gyávát söprik félre. Kicsit vadnak tűnhet a következő mondat, mely szerint „ha a vállatokat is elvesztitek, akkor a fogatokkal tíz-tizenöt ellenséges nyakat is át tudtok harapni.”

Számtalan történet szól arról, hogy régebben hogyan hajtott valaki bátran végre *szeppekut*. CUNETOMO a békeidőben viszont azokat a bátor *szamurájokat* keresi, akik örömmel küzdenek meg a legnagyobb nehézségekkel is, és olyan erőteljes akaraterőt sugároznak magukból, amellyel hatni tudnak másokra, így a „komoly és csendes ember” szilárd elméjével meg tudja akadályozni, hogy mások kárt tegyenek benne, vagy

szégyenbe hozzák, vészhelyzetben viszont úgy harcol, mint egy dühöngő démon.

A Hagakure napjainkban

A *Hagakure* hatásának legfigyelemreméltóbb példáját pár évtizeddel ezelőtt figyelhettük meg: a nemzetközileg is ismert író, Misima Jukio, aki azt vallotta, hogy a *Hagakure szellemisége* szerint él, a hagyományos japán erkölcs és értékrend hanyatlása ellen tüntetve, *szeppekuvával* vetett véget életének. Utolsó szavai szerint: „A tettek emberének az a legnagyobb szerencsétlensége, hogy miután befejezte életművének utolsó fejezetét, képtelen meghalni.”

A *Hagakure* szellemét - az olyan klasszikusokkal ellentétben, mint a *Curezuregusza* és a *Gendzsi Monogatari* - a modern japán történelem időszerű változásainak megfelelően különbözőképpen értelmezték. Josida Sóint, Takaszugi Sinszakut és más forradalmár szamurájokat, akik 1868-ban előidéztek a Meidzsi-restaurációt, olyan hősöknek tartották, akik „örülettel határos, eltökélt tetteket” hajtottak végre, így feelve a *Hagakure* hívására. Amikor viszont megkezdődött Japán teljes elnyugatisodása, Ókuma márki, aki eredetileg Szaga tartományából származott, elítélte a *Hagakurét*, és a szűklátókörű, feudális eszmék hirdetőjének bélyegezte. A második világháború alatt a halál filozófiájából a katonai vezetés kovácsolt tőkét, és fiatal *kamikaze-pilóták* és katonák ezreit küldte a biztos halálba.

A háború utáni időszakban a *Hagakure* értékét ismét felismerték, és ma is sokszor hivatkozik rá a japán média. A könyv értelmezése a társadalmi helyzetnek és egyéb tényezőknek megfelelően időről-időre változik. Kétségtelen azonban, hogy a *halálra*, a magabiztosságra, a bátorságra, az életerős tettekre, az erős személyiségre és akaraterőre vonatkozó eszmék már az első olvasás után is kitörölhetetlenül megmaradnak az ember emlékezetében. Tanításokkal, történetekkel és természetes bölcsességgel találkozik mindenki, aki végigolvassa a *Hagakurét*.

jegyzetek

Naramoto Tacuja (ed.): *Hagakure* (6. kiad., Tokió, 1974, Ivanami Sóten), 8-9. p., 41. p.

Morikava Tecuró, *Nihon Bushidósi* (Tokió, 1972, Nihon Bungeisa), 68-70 p.

Misima Jukio: *Hagakure Njúmon* (Tokió, 1967, Kóbunsa), 96. p.

Lásd 46. p.

A *Hagakure* népszerű elnevezése *Nabesima rongó* („A Nabesimák mondásai”), mintegy ellentétéként Konfuciusz mondásainak. Naramoto, 26-27. p. “Ienaga Szaburo: *Nippon Bunkasi* (Tokió, 1959, Ivanami Soten),

¹Furukawa Tesshi: The Individual in Japanese Ethics. In Charles A. Moore (ed.) *The Japanese Mind* (1973, Tokyo, C. E. Tuttle), 234. p. Furukawa szerint a *Hagakure* értékrendjében az a legnagyobb tett, ha a csatlós ura javára lemond az életéről.

...készülj el a sebesülésre, s képzeld, hogy a nyilakkal s dárdákkal együtt fentről lezúduló szikla törmelékek egyetlen célpontja nem más, te vagy!” L. A. Seneca: *Vigasztalások - Erkölcsi levelek* (Budapest, 1980, Európa Könyvkiadó), 21

BEVEZETÉS

Naratomo, 38. p.

Szagara, Vataru ét ál.: *Mikava Monogatari, Hagakure* (Tokió, 1974, Ivanami Soten), 676. p.

Jamaga, 13. és 15. köt. Az *oibara* gyakorlatát végül is bemocskolta az önző érdek. Azok a csatlósok éltek vele, akik saját hírnevükre vagy örököseik jólétére törekedtek, így a közemberek gyakran csak *kobarának* (a csatlós fia érdekében elkövetett *szeppekuku*) és *rokubarának* (a család járandóságáért elkövetett *szeppekuku*) hívták. A *Hagakurében* az *oibara* természetesen mentes az ilyen önérdektől.

Uo., 677. p. “Lásd 51. p. ⁶⁸Lásd 138. p.

Suzuki Daisetsu: *Zen Buddhism and Its Influence on Japanese Culture* (6. ed., Tokyo, 1954, Iwanami Shoten), 36. p.

Lásd 53. p. Erre vonatkozóan lásd még Ruth Benedict: *The Chrysanthemum and the Sword* (Tokyo, 1954, C. E. Tuttle),

NYUGODT ÉJSZAKAI BESZÉLGETÉS

Először Hóéi hetedik évének március ötödikéjén találkoztunk.¹

Mily messze van a világ nyüzsgésétől a vadcseresznyeafa!

Furumaru²

Fehér fellegek, virágzó cseresznyeafa... Találkoztunk hát.³

Kiszui⁴

Szaga-hűbértörök minden csatlósának, rangjától függetlenül alaposan tanulmányoznia kellene a török hagyományait és vezérelveit - ezt újabban igencsak elhanyagolják.

Ennek a tanulmányozásnak az a célja, hogy megértsük, hogyan alapították meg a nagyúr házáat, így képet kapunk a nagyúr elődeinek viszontagságáról és jóindulatáról, amely nagyban hozzájárult a klán mai virágzásához.

Köszönettel tartozunk Gócsú nagyúr vitézségének és kegyelmének, Riszó, Takanobu és Nippó nagyurak jó tetteinek és vallásos hitének. Áldottan születtek a Családba. Bátorságuk miatt ez a hűbértörök most még jobban virágzik, mint valaha.

Az emberek azonban mind elfelejtették ezeket, és gyakran úgy tűnik, mintha más hűbértörököt többre becsülnének.

Ezt felettébb érthetetlennek találom. Gautama, Konfuciusz, Kusunoki és Singen, bármilyen híresek és hatalmasok is voltak, soha sem szolgálták a szagai Rjúdzsi-Nabesima-klánt. Tanításuk nem illeszkedik egykönnyen a klán hagyományába.

Hűbértörökünkön egy *szamuráj* számára - bármilyen rangú is - elegendő, ha békében és háborúban egyaránt nagyra becsüli nagyurunk őseit, és azt követi, amit hirdettek. Minden vallás, tudomány vagy művészet megköveteli az embertől, hogy a legnagyobb tisztelettel viseltesse az iskola saját istene vagy vezetője iránt. Ugyanígy a csatlósi szolgálat sem kíván többet a hűbértörök hagyományainak és vezérszellemének tanulmányozásánál. Csak azután foghatunk bele pusztán változatosságból más dolgok tanulmányozásába, ha az előbb említett tanulmányokban tudásunk jól megalapozottá vált. Ez valójában nem más, mint hogy elgondolkodunk a hűbértörök hagyományain és vezérszellemén, amelyeket egy csatlósnak ismernie kell.

Tegyük fel, hogy egy másik klánhoz tartozó csatlós megkérdezi egy a mi hűbértörökünkhöz tartozó olyan csatlóstól, aki járatlan az uradalom hagyományában és a Rjúdzsi-Nabesima-család megalapításának történetében, hogy hogyan vált a Rjúdzsi-hűbértörök Nabesimaévé, vagy hogy milyen katonai sikereket aratott a Rjúdzsi-Nabesima-család, akiről feljegyezték, hogy Kjúszú legbátrabb családja, és felülmúlja a többi nagyurat. Ez a csatlós válaszul egy szót sem tud majd kinyögni.

A nagyurat szolgáló csatlósnak semmi lényegesebb dolga nincs, minthogy elvégezze kijelölt kötelességét. Sok csatlós többnyire mások kötelességei iránt mutat érdeklődést, és elhanyagolja a sajátját. Ez az adott kötelességről vallott téves elképzelés bizonyára hibák tömkelegébe keveri a csatlóst.

Nippó és Taiszei-in nagyurak példát mutattak kötelességük teljesítésével. Az ő idejükben a csatlósok hűségesen töltötték be kijelölt szerepüket. A nagyúr komolyan kereste a használható csatlósokat, és a csatlósok is saját maguktól akartak a hűbértörvény hasznára lenni. Ez a szívből jövő, bizalmas kapcsolat nagyban hozzájárult a hűbértörvény hatalmának megalapozásához.

Leírhatatlan, hogy Nippó nagyúr milyen viszontagságokon ment keresztül. Kétségbeesve és eszeveszetten küzdött az esélytelenség ellenére, és gyakran került olyan helyzetbe, hogy majdnem *szeppuku* elkövetésére kényszerült. Szerencsésnek született, így sikerült sértetlenül megőriznie háza népét. Taiszei-in nagyúr, az első Nabesima, aki megörökölte a szagai hűbértörvényeket, hasonlóan komoly nehézségekkel nézett szembe, s így ő is közel állt a *szeppukuhoz*. Nem sajnálta a hatalmas fáradságot, hogy csatákat nyerjen, irányítsa házanépét, számos különféle ügy mellett intézze a birtok ügyeit, és ellenőrizze az erődöket. Buddha és az istenek⁵ lelkes híveként ezt mondta: „Nem tudom teljesíteni a kötelességemet, ha klánom, amelyet Nippó nagyúr óriási nehézségek árán alapított, a megfelelő gondoskodás nélkül őrizetlenül marad. Rám hárul a kötelesség, hogy az utókor meglássa a Nabesimák *virágzását*. Ebben a nyugalmas korban az embereknek idővel egyre jobban tetszik a fényűzés és a pompa. A harci szellem nélküli *szamurájok*, akik megkedvelik a tékozlást, egyre gyakrabban hajlanak a hibákra, így aztán nagyúr és csatlósai egyaránt elszegényedhetnek, amellyel csak szégyent hoznak a hűbértörvényeken belül és kívül, és végül romba döntik a nagyúr klánját.

Most, hogy az idősebb *szamurájok* majdnem mind kihaltak, a fiatalabbak az új idők *pazarló* irányvonalát követik. Tanításaim, amelyet írásban hagyok örökbe, az utánam jövő nemzedékből talán sokaknak segít, hogy megbecsülje klánom hagyományait és szellemiségét.” Ennélfogva Nippó nagyúr, hogy befejezze írásait, egész életét papírdarabok között töltötte.

Igaz, hogy nincs lehetőség arra, hogy megtudjuk Nippó nagyúr írásainak bizalmas részét, a hűbértörvények öregei azt mondják, elődeiktől úgy hallották, hogy a *Kacsikucsi* nevű hadművészetet szájhagyomány útján mindig akkor adták tovább a Nabesima-ház örökösének, amikor a nagyúr nyugalomba vonult. Azt is mondják, hogy az öröklött tustartót, amelyben két könyvet, a *Sicsókakucsisót* és a *Szenkószan ikit* tartották, a nyugalomba vonuló nagyúr személyesen adta át örökösének. Mi több, Nippó nagyúr pergamenszerű torinoko papírra írta le a hűbértörvény szervezeti felépítését, a *sógun* központi irányításával foglalkozó összes külsőséget, és apró részletekben kitért a hűbértörvény különböző rangú hivatalnokainak kötelességére és naplójegyzeteire is. A Nabesima-ház ilyen hosszú *virágzása* Nippó nagyúr mérhetetlen munkájának eredménye, amely igazán határtalan öröme ad okot.

Teljes nagyrabecsülés mellett buzgó reményem, hogy a jelenlegi nagyúr legalább alaposan el fogja olvasni az öröklött hagyott írásokat, és arra a szilárd elhatározásra jut, hogy ügyéért megteszi a tőle telhetőt, és észben tartja Nippó és Taiszei-in nagyurak szenvedését és fáradságát. Sajnos a jelenlegi nagyúrnak a csatlósok születésétől fogva hízelegtek, és mint a nyilvánvaló örökös, elkényeztetették. Nincs semmiféle tapasztalata arról, hogyan birkózzon meg a nehézségekkel, se megfelelő tudása a hűbértörvény hagyományairól és vezérszelleméről; úgy teszi a dolgát, ahogy a kedve tartja, és elhanyagolja az államügyeket. Ennek következtében egymás után vállalja az újszerű feladatokat, ami csak a hűbértörvény szervezetét gyöngíti.

Az okos csatlósok találékonyságban egymással versenyezve kihasználják a jó alkalmat, hogy bölcsesség nélkül, fondorlatos terveket szőjenek. Megszerzik a nagyúr személyes kegyét, és mindenben szabadkezet kapva törtenek. Sok példa akad, amikor a nagyurak azzal rontották el a helyzetet, hogy újszerű dolgokat valósítottak meg uralkodásuk kezdetén. Ilyen példák a Nabesima-klán három családi ága¹⁰ közti ellenséges kapcsolat, az idősebb tanácsosok alatt szolgáló fiatalabb csatlósok új vezetői állásának megalkotása, idegenek szolgálatra szerződtetése, a tartalék csatlósok átszervezése, a Tai-szei-in nagyúr építtette Keleti Szárny eltávolítása, a hűbértörvény Törvénykönyvének átdolgozása, a buddhista templomok új besorolása, a Nyugati Rezidencia felépítése, a gyalogos csapat véletlenszerű átszervezése, a nagyurak halála esetén a műtárgyaik és felszereléseik feletti rendelkezés, a Nyugati Rezidencia lebontása.

Szerencsére a nagyúr családjához tartozó ősök erőfeszítései megszilárdították a hűbértörvény szervezetét, így a rossz intézkedések nem tudták alapjaiban megrázni az uradalom létét. Amíg a nagyúr és csatlósai követik Nippó és Taiszei-in nagyurak tanításait, minden csatlós egyet fog érteni az uradalom politikájával még akkor is, amikor a megtett intézkedések nem tűnnek világosnak, így aztán a hűbértörvény békés kormányzása biztosítva lesz. Sőt, egyetlen gonosz vagy esztelen nagyúr sem volt, és egyikük sem volt alacsonyabb rangú Japán második vagy harmadik feudális nagyuránál. Ez a csoda teljesen az istenek támogatásának köszönhető, amit a nagyúr buzgó ősei hívtak segítségül.

Továbbá az uradalom egyetlen *szamuráját* sem száműzték, egyetlen idegen *szamurájt* sem soroztak be szolgálatra; azoknak a *szamurájoknak*, akiket elbocsátottak a szolgálatból, és elvették a járandóságukat, megengedik, hogy a hűbértörvényeken maradjanak; és még a *szeppukuva 1* kivégzett *szamurájok* utódait is eltartja az uradalom.” Végül fokon ebbe az úr és csatlósa közti szoros kapcsolatra épülő uradalomba született parasztok és városi emberek - a csatlósokról nem is beszélve - az egymást követő nagyurak rendkívüli

kegyében részesültek.

Ezt észben tartva, tőlünk, a Nabesima-klán csatlósaitól elvárják, hogy mindenek felett szilárdan határozzuk el, a nagyúr számára hasznossá tesszük magunkat, hogy visszafizessük jóindulatát. Elvárják, hogy önző indítékok nélkül, még keményebben szolgáljunk, ha a nagyúr különleges elismerésben részesít, és akkor is, ha megfosztanak a csatlósi szolgálattól, vagy ha *szeppuku* általi halálra ítélnék. Elvárják, hogy ilyenkor a szolgálat egy másik formáját öltve azzal szolgáljuk szüntelenül a nagyurat, hogy remetelakunkból vagy a sírból minduntalan újraszületünk erre a világra.

Jelenlegi, szerzetesi helyzetem - ami olyan, amilyen -lehangoltta tesz. Soha életemben, egyetlenegyszer sem *pályáztam arra*, hogy belépjek a Nirvánába, egyszerűen azért, mert javíthatatlanul eltökéltem, hétszer fogok ebben a klánban *szamurájként* újraszületni, hogy a nagyúr hűbértokának *javáért* dolgozzam.

A Nabesima-klán csatlósának nincs szüksége se túlzott életerőre, se különleges tehetségre. Dióhéjban csak annyit kell elhatároznia, hogy egyedül is felvállalja az uradalom sorsát. Alapjában véve egyik ember sem születik a másik alárendeltjeként. Semmilyen gyakorlatozástól sem lehet elvárni, hogy meg hozza a gyümölcsét, csak akkor, ha az ember erősen *elhatározza*, hogy szerepkörében ő az egyetlen a hűbértokon, aki meg tudja őrizni a tartomány békéjét. Mivel az ilyen elhatározás olyan, mint egy kanna víz, amely könnyen felforr vagy lehűl, van néhány különleges fogadalom, amellyel eltökéltségünket állandó forrásban tarthatjuk.

A négy fogadalom

1. Soha ne maradj le másoktól a *Busidó*¹² követésében.
2. Tedd magad urad számára hasznossá.
3. Teljesítsd gyermeki kötelezettségeidet.
4. Lelkedben a legnagyobb jóakarattal dolgozz mások javára.

Esküdet minden reggel mondd el Buddhának és az isteneknek, és a fogadalmak kétszer olyan hatalmassá tesznek, mint amilyen vagy, és meggátolják, hogy eltökéltséged visszaessen. Giliszta módjára haladj lassan előre ezen az úton. Még Buddha és az istenek is esküt tesznek, amikor kijelölik az elérendő végcél.

Jegyzetek

¹ A holdnaptár szerinti évszám 1710. - ekkor találkozott először Jamamoto Cunetomo és Tasiro Curamoto.

² Jamamoto Cunetomo álneve.

¹ A *haiku* szó szerint így hangzik: Fehér felhők alatt / végre találkoztunk / a virágzó cseresznyefánál. ¹ Tasiro Curamoto álneve.

⁵ Az istenek szó (japánul *kami*) gyakran előfordul a *Hagakurében*. Ez Japán ősi vallásának, a sinto egy olyan összetett fogalma, amely egyaránt vonatkozik a természet isteni erejére, a minket körülvevő világ minden jelenségében, élőlényében, a folyókban, a kövekben, a szélben, a bolygókban stb. jelenlévő láthatatlan erőkre, amelyek szintén megtalálhatóak a mitológiai panteon isteneiben és istennőiben, az istenített történelmi személyekben és az ősök szellemében. A *sinto* papok „úgy nyolcmillió istenről” beszélnek, amelyek a világegyetem felett uralkodnak. Ebben a fejezetben az istenek valószínűleg az istenített történelmi alakokra vonatkoznak.

⁶ A *Kacsikucsi* jelentése: „A biztos győzelem művésze”. Huszonegy szakaszt tartalmaz, amelyből hét Nabesima Naosige saját szavai, hét a hagyományos katonai taktikával és stratégiával foglalkozik, a további hét pedig a könyv összeállítójának, Oki Hjóbu Norikijónak az elveit tartalmazza.

A *Sicsókakucsisót* 1651-ben Nabesima Kacusige útmutatásai szerint hat rangidős csatlós írta közösen; a szerkesztést Isida Ittei és Nakano Hacsibei végezte. Tartalma ismeretlen. A *Szenkószan ikire* ugyanaz vonatkozik, mint a *Sicsókakucsisóra*. (Lásd 7. láb.)

A könyv *Torinokocsóként* ismert, és maga Nabesima Kacusige írta a hűbértok hagyományos törvényeiről.

Nabesima Kacusige fiaira három albirtok vezetését bízta. Név szerint Motosige, a legidősebb fiú kapta az Ogi-albirtokot 1617-ben, a harmadik fiú, Naoszumi a Haszuike-albirtokot kapta 1639-ben, míg Naotomo, a kilencedik fiú a Kasima-uradalmat 1642-ben. Nabesima Micusige, a Nabesima-klán második nagyurának uralma alatt a főbirtok magára vonta az albirtokok haragját. A *Hagakure* számtalan esetben beszél olyan csatlósokról, akiktől nagyuruk büntető jelleggel megvonta a szolgálatot és a járandóságot, majd később, néha nyilvánvaló ok nélkül visszahívta őket. Sok esetben az elítélt csatlós utódait állították szolgálatba, később azonban ismét elbocsátották őket.

A *Busidó* (szó szerinti jelentése „a harcos lovag útja”) A szamurájok íratlan etikai kódexe, amelyet a harcos családokban évszázadokon keresztül hagyományoztak apáról fiúra, mesterről tanítványra. A *Hagakure* tulajdonképpen a *Busidó* egyik kései forrása.

AZ ELSŐ KÖNYVBŐL

A *szamurájnak* soha sem szabad megfélekednie arról, mit jelent a *Busidó*. Mégis úgy tűnhet, mindannyian felületesek vagyunk. Következésképpen, ha valaki feltenné a kérdést: „Mi a *Busidó* értelme?”, igen kevesen tudnának azonnal felelni, mivel a válasz nem született meg előre az ember elméjében. S így látható, hogy az ember semmibe veszi saját Útját.

A hanyagság megbocsáthatatlan.

Rájöttem, hogy a *Busidó* a halálban gyökerezik.¹ Ha döntenünk élet és halál között, az embernek habozás nélkül a halált kell választania; ez nem különösebben nehéz, csak légy eltökélt, és törj előre.

Bár egyesek azt mondják: „Micsoda hiábavaló halál, ha az ember anélkül hal meg, hogy célját elérte volna” - az ilyen számító gondolkodásmód az öntelt, elvárosiasodott *Busidó*ból fakad. Élet vagy halál - ennek szorításában alig lehetünk biztosak abban, hogy a helyeset választjuk. Persze mindenki az életet választja. Hajlamosak vagyunk rábeszélni magunkat arra, hogy valahogy életben maradjunk. De gyávaság, ha úgy maradunk életben, hogy igaz célunkat nem értük el. Ezt a döntő fontosságú kérdést meg kell fontolni.

Ezzel szemben akkor sincs okunk a szégyenre, ha a halált választjuk, és meghalunk, mielőtt igaz célunkat megvalósítottuk volna, bár lehet, hogy halálunkat mások esetleg hiábavalónak és esztelennek tartják. Ez a *Busidó* lényege. Aki bármely pillanatban számít a halálra, minden reggel és este kész meghalni, az magáévá teszi a *Busidó*t, és *ezáltal* képes lesz egész életében hiba nélkül szolgálni urát.

A csatlósoknak mindenekelőtt rendíthetetlen odaadással kell szíve legmélyébe zárnia urát. Ez rendkívül értékessé teszi a szolgálatban. Annak, aki egy előkelő, emberöltök óta virágzó hűbértokokon születik, szívvel, lélekkel csak az urára kell gondolnia. Észben kell tartania a hála hatalmas adósságát, amivel az egymást követő nagyuraknak tartozik, amiért őseit gondos bánásmódban részesítették. Még sokkalta jobb az olyan, aki ráadásul értelmével és tehetségével, rangjához méltóan válik az ura hasznára.

De még egy hasznavehetetlen ember is, aki semmit sem tud kielégítően elvégezni, mindaddig megbízható csatlós, amíg teljes mértékben urának szenteli magát. Ezzel szemben kevesebbet ér az, aki odaadás nélkül, csak értelmével és tehetségével szolgálja urát.

Vannak emberek, akik természetüknél fogva pillanatok alatt képesek dönteni, és vannak, akiknek visszavonulva, keményen törniük kell a fejüket, mielőtt megtalálják a végső megoldást.

A kérdés gyökere abban rejlik, hogy bár mindenki a bölcsesség különböző fokával születik, az ember rendszerint nem várt bölcsesség birtokába jut, ha tiszta személyiséggel gondolkodik, és betartja a *Nabesima-szamurájok* négy fogadalmát. Noha az emberek azt hiszik, hogy orvosságot találhatnak legnagyobb nehézségeikre, pusztán azzal, hogy komolyan elgondolkoznak rajtuk, személyiségükből fakadó ítéletük csak gonosz és hasznavehetetlen elképzelésekhez vezet, bármennyire mélyen gondolják is át őket. Akármilyen legyen is a helyzet, nekünk, eltompult lényeknek hihetetlenül nehéz megszabadulnunk egyéni nézőpontunktól.

Ezért, amikor egy komoly nehézséggel kerülünk szembe, először félre kell tennünk azt egy kis időre, vissza kell térnünk a négy fogadalomban felidézett alapelvekhez, és személyiségünktől megszabadulva kell gondolkodnunk, hogy elkerüljük a komoly tévítéleteket.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy csekély bölcsességünkre támaszkodva, minden erőnket összeszedve ítélkezzünk, és bármilyen helyzettel megbirkózzunk. Ez gonosz, ön-központú gondolatokat állít a sors útjába, és bűnné válik. Kívülálló szemével nézve, ez a fajta bölcsességünk hitvány, gyenge, szűklátókörű, mi több, túl tompa ahhoz, hogy szabadon cselekedjünk. Ha nem jut eszünkbe valami igazán fontos gondolat, jobb, ha egy bölcs emberrel tanácskozunk. A bölcs, akinek nem a saját ügye az eset, önzetlen és őszinte ítéletet hozhat, amely mindenképpen elfogadható. Az ilyen ítélet szilárd és meggyőző hatással van másokra; olyan hatalmas fához hasonlatos, amely számtalan erős gyökérrel kapaszkodik a talajba. Míg az olyan ítélet, amelyet az ember korlátozott bölcsessége hozott, a csupasz mező végtelen ürességében magányosan álló fához hasonlítható.

Azért tanulmányozzuk a hajdan élt emberek mondásait és tetteit, hogy bölcsességükre bízzuk magunkat, és önzetlenné váljunk. Amikor levetkezzük előítéleteinket, őseink szavai szerint cselekszünk, és másokkal tanácskozunk, mindennek sikeresen, baj nélkül kellene mennie. Kacusige nagyúr Naosige nagyúr bölcsességéből kölcsönzött. Ezt megemlíti az *Obanasikikigakiban*. Hálásnak kell lennünk ezért a törődésért.

Élt egyszer egy ember, aki számos testvérét tette csatlósává, és minden alkalommal elkísértette magát velük, amikor Edót vagy a Kamigata vidéket meglátogatta. Azt mondják, mind magán-, mind közügyekben elkerülte őt a baj, mivel nap mint nap tanácskozott velük.

Szagara Kjúma egy volt az ezerből, aki urával egyetértésben régóta lemondott életéről és szívéről. Egyszer Szakjó herceg, aki meglehetősen ellenséges érülettel viseltetett Micusige nagyúr iránt, titkos összejövetelt rendezett mizugaei birtokán, ahol az a döntés született, hogy Kjúma kövessen el *szeppekut*. Így Micusige nagyúr azt a miniszterét veszi el, akiben a legjobban megbízott. Kjúma kiszimatolta ezt a tervet, bérelt egy háromszintes teaházat Taku Inu rezidenciájában, és összeverbuválta Szaga város összes pokolfajzatát. Bábszínházat rendezett, melynek során maga is mozgató bábokat. Éjjel-nappal folyt a féktelen mulatozás Szakjó herceg rezidenciájával szemben. Kjúmának az volt a szándéka, hogy megbotránkozató viselkedésével szégyent hozzon *magára*, így igazolja urát döntésében, és tisztességgel vesse alá magát az előre eltervezett *szeppekunak*.

Az a csatlós, aki sorsát urához köti, minden jót és rosszat órá bíz, és lemond életéről, ügyét komolyan és őszintén követi. Ilyenekből kevés is elég, hogy megerősítsék uruk birtokát. Az évek alatt azonban megfigyeltem, hogy sok csatlós, aki urát értelmével, körültekintésével, művészi tehetségével szolgálja, hajlamos feltételezhető hűségét olykor-olykor feladni, ha a dolgok jól mennek. Ha uruk visszavonul vagy meghal, nyomban hátat fordítanak neki, hogy behízelegjék magukat azoknál, akiknek a befolyása növekedni látszik. Visszataszító ilyenre még csak gondolni is.

Magas és alacsony beosztású, említésre méltó értelmű és tehetségű emberek azért versengenek egymással, hogy melyikük válik uruk nagyobb hasznára - mindaddig, amíg el nem jön az idő, hogy meghaljanak érte. Ilyenkor hirtelen inukba száll a bátorságuk. Visszataszító látványt nyújtanak. Vészhelyzetben viszont hasznavehetetlen emberek ezer másikkal is felérnek, mert életüket már régóta feladták, és szívüket összhangba hozták urukéval. Uram⁴ halálakor én voltam az egyetlen, aki példát mutattam azzal, hogy követtem őt.⁵ Míg egyesek követtek engem, a magas rangú emberek, akik nagyképűsködtek és másokat félrelöktek, hátat fordítottak urunknak, mihelyst az kilehelte a lelkét.

A hűbérúr és csatlósa közötti kötelék vagy a mélyen gyökerező hűség távolinak tűnt nekem mindaddig, amíg közvetlenül fel nem tárult a szemem előtt. Aki egyszer elszánta magát arra, hogy meghaljon uráért, abban a pillanatban kiváló csatlóssá válik.

Mialatt uram halála előtt Kiotóban voltam, hirtelen vágyam támadt, hogy visszatérjek a klánhoz, ezért megbeszéltem egy emberrel, hogy úgy teszek, mintha mesterének küldötte volnék, és ebben a szerepben folytatom az utam éjjel-nappal, vissza Szagába. Mintha csoda történt volna, éppen uram halála előtt értem haza. Amikor elhagytam Kiotót, a hír, hogy urunk állapota hirtelen kritikusra fordult, még nem érkezett el a nagyobb városokban⁷ lévő embereinkhez.

Talán Buddha és az istenek adták finoman tudtomra uram küszöbön álló halálát válaszként arra a kitartó hitre, amelyet fiatalkorom óta tápláltam: én voltam az egyetlen csatlós az egész hűbérbirtokon, aki urunkat minden másnál többre tartotta. Anélkül, hogy csatlósként figyelemre vagy dicséretre méltóan szolgáltam volna, hiszem, hogy fél kézzel is meg tudtam védeni a néhai nagyurat a szégyentől, ahogy ezt szüntelenül szilárdan meg is fogadtam. Egy hűbérúr halálakor lehangoló, ha senki sincs, aki követné halott urát.

Most már világos, hogy nincs olyan csatlós, aki lemondana életéről. Az embernek csak ura érdekében kellene lemondania életéről, semmi másért. A világ számos félnék, gyáva, kapzsi, csak a saját érdeke után futó emberrel van tele. Uram halála után néhány évig elmémet lehangoló gondolatok borították el.

A csatlóستól elvárt egyik legfontosabb szolgálat, hogy szóvá tegye és kijavítsa mások fogyatékoságait. Ez hatalmas könyörületről és együttérzésről árulkodik, és hihetetlen tapintatot kíván.

Könnyű megtalálni a másik jó és rossz tulajdonságait, és ugyanolyan könnyű kritizálni fogyatékoságai miatt. Az emberek többnyire hajlamosak azt gondolni, hogy figyelmesek másokkal, ha őszinte és nehezen szóba hozható tanácsokat adnak, amelyeket nem szívesen fogadnak el - s ilyenkor fel is adják. Senkinek sem válik a javára, ha tetteivel szégyenbe hozza, és nyíltan sértegeti a másikat. Az ilyen tanáccsal az ember nem tesz mást, csak a lelkén könnyít.

Mielőtt felemelnénk a szavunkat valaki ellen, először azt kell megítélnünk, hogy megfelelő, fogékony hangulatban van-e, kész-e a kifogást befogadni. Majd kellő közelségbe kell kerülnünk *hozzá*, hogy *bízzon* a szavunkban. Időnként azzal kell megragadnunk a figyelmét, hogy hozzászólunk kedvenc időöltéséhez és ahhoz, ami érdekli őt. Óvatosan kell megválasztanunk a legjobb módot és időpontot, és a csak úgy mellékesen kell figyelmeztetnünk, hogy derengjen előtte valami. Közvetlen intelem helyett írjunk neki levelet, ugorjunk be hozzá elbúcsúzni, vagy egy őszinte beszélgetés alkalmával szóljunk neki saját hiányosságainkról és baklövéseinkről.

Az igazi intelmet a másik olyan természetességgel fogadja, mintha vizet nyelne kiszáradt torka. Ez gyógyírt jelent fogyatékoságaira, miután felvidítottuk azzal, hogy megdicsértük jó tulajdonságait. Összességében, ez nagyon nehéz feladat. Személyes tapasztalataimból tudom, hogy a hibák gyakran hosszú életűek, amelyeket nem lehet a szokásos módon orvosolni. Igazán nagy könnyörület és együttérzés megnyilvánulása az, ha a csatlós cimborák testvérekké válnak, kijavítják egymás gyengéit, és arra törekednek, hogy egy emberként szolgálják urukat. Hogy érhetnénk el ezt a végső célt úgy, ha pusztán megszegyenítjük a másikat?

Nem illendő mások előtt ásítani. Ha ásítanunk kell, és homlokunkat felfelé irányuló mozdulatokkal megdörzsöljük, az inger elmúlik. Ha ez nem segít, csukott szájjal nyaljuk meg az ajkunkat a nyelvünk hegyével, kezünkkel vagy ruhánk ujjával takarjuk el a szánkat úgy, hogy senki se vegye észre. Ugyanez a helyzet a tüsszentéssel. Az ember ostobán néz ki, amikor ásít vagy tüsszent. Ezekon kívül más dolgok is vannak, amelyek figyelmet és felkészülést igényelnek.

Ajánlatos végiggondolni és feljegyezni, hogy mit kell tennünk másnap. Ezáltal a többieket megelőzve tudunk felkészülni a megfelelő lépésre. A nagyúr előző este alaposan megvizsgálja azt, akit másnap meglátogat, gondosan kiválasztja az üdvözlés megfelelő formáját, a beszélgetés részeit és a többi. Amikor az ember egy látogatás alkalmával elkíséri az urát, vagy egyedül megy egy megbeszélésre, *előzőleg* alaposan el kell gondolkodnia házigazdájáról, hogy a látogatás alatt ne hogy megbántsa. Az emberek között ez vezet a harmóniához és a társadalmi udvariassághoz.

Nem lehet jó társaság az, aki egy magas rangú ember vagy egy hasonló kiválóság meglátogatása előtt már túlzottan feszült. Az a helyes, ha az alkalom iránti köszönetünk őszinte, és nagy örömmel tekintünk az összejövetel elé, amikor útnak indulunk.

Egészében véve jobban tesszük, ha tartózkodunk a hívatlan látogatástól, kivéve ha a szükség úgy kívánja. Amikor viszont meghívnak, nem lehetünk igazi vendégek addig, amíg megnyerő és megfontolt viselkedésünkkel meg nem győzzük házigazdánkat.

Összességében, elsőrendű, hogy a vendég jól felkészüljön a látogatásra, és előzetesen feltérképezze a meghívott társaságot. Poharazgatáskor vagy hasonló alkalmakkor a legjobban azt kell fontolóra venni, hogy mikor kérünk elnézést és távozzunk. Azt lenne jó látni, hogy az emberek nem távoznak se túl későn, amikor már unalmasak, se túl korán, amivel egy élvezetes összejövetelt rontanak el. Általában nem tanácsos túlságosan tartózkodni az evéstől, ha az embert vacsorára hívják. Ha egyszer vagy kétszer illendőségből visszautasítottuk a *házigazdát*, utána helyesebb, ha elfogadjuk vendégszeretetét.⁹ Ez a szabály ugyanúgy alkalmazható, amikor az embert a körülmények miatt őrizetbe veszik egy tisztán alkalmi látogatás alatt.

Ha az ember felesküszik arra, hogy „a *Busidó* követésében soha nem marad le másoktól”, el kell tökélnie magát, hogy hősiességét a harcban mindenkivel jól megismerteti. Az, hogy „ura *sámára* hasznossá teszi magát”, azt jelenti, hogy a hűbérbirtok jobb ügyintézése érdekében elmondja kifogásait urának, miután tanácsossá léptették elő. A „gyermeki kötelesség” pedig a nagyúr iránti hűséget jelenti, mert ugyanaz a természetük. A „mások javára végzett munka” jelentése szerint arra törekszünk, hogy mindenki mást uruk számára hasznos csatlóssá tegyünk.

A katonai taktika és stratégia *hozzáértő* illetve *hozzá nem értő* emberekről beszél. *Hozzáértő*, aki nem csak tapasztalatokon alapuló bölcsességgel bír, hanem a döntő pillanatban, csodálatra méltóan kész megoldani bármilyen nehézséget, amelyet a változatos körülményekre hozott megfelelő rendszabályok előzetes

tanulmányozásával ér el. Ez az ember minden helyzetre készen áll. Ezzel szemben az utóbbi nem vizsgálja meg előre a lehetőségeket, és ha látszólag teljesen el is intéz egy ügyet, az nem más, mint pusztá szerencse.

Az ember nem lehet elég óvatos, hogy hogyan viselkedik összejövetel alkalmával. Különböző ünnepek során alaposan megfigyeltem, a legtöbb emberen az látszik, hogy az a legfőbb igyekezete, hogy igyon. Megengedhető az ivás, ha az ember akkor hagyja abba, amikor kell. Ha ennek nincs a tudatában, akkor egyszerűen alantás és durva. Szokásos lelki alkata és még inkább igazi jelleme fedi fel magát. Legyél tudatában, hogy az ünnep nyilvános szereplés.

Valaki egyszer azt javasolta, a gazdaság problémáit részletesen át kellene tekinteni. De egy másik ember erre azt felelte, hogy ez egyáltalán nem lenne jó.

Egy rangidős csatlós valaha rendkívül egyszerűen prédikált az élet minden oldaláról. Ez azonban nemkívánatos életmód. Egy régi mondás szerint „a túlságosan tiszta folyóban nem él meg a hal”. De életben maradnak, ha van a vízben békalencse vagy más növény is, melynek árnyékában elbújhatnak. Ha a felettesek szemet hunynak embereik jelentéktelen hibái felett, akkor azok lelki békében fognak élni. Ugyanez vonatkozik az emberek vezetésére is.

Egyszer régen, amikor Micsige nagyúr még kisfiú volt, és fel kellett olvasnia egy Kaion nevű papnak, odahívta a többi gyereket és tanítványt, és így szólt: „Gyertek ide, és hallgassatok meg. Nehéz úgy olvasni, hogy csak kevesen hallgatják az embert.” A papra ez nagy hatással volt, és a tanítványokhoz fordult: „Ebben a szellemben kellene tenni mindent.”

Az embernek minden reggel először mesterének és szüleinek kell kinyilvánítania tiszteletét, majd védőszentjeinek és az oltalmazó Buddháknak. Szülei örülni fognak, ha mesterét tartja legfontosabbnak, és az istenek és a Buddhák beleegyezésüket adják majd, mivel egy jó harcos elsősorban mesterére gondol. Ha megszületik benne ez az elhatározás, örökké mesterével fog törődni, és egy pillanatra sem fog megválni tőle.

Mi több, ahogy az asszony *számára* mindig a férje az első, a férfi a mesterét tartja a legfontosabbnak.

Amikor Jaszaburóval leírtam költeményét egy *sikisire*, a következő szavakkal emeltem ki a kalligráfiában rejlő életerőt: „Gondold azt, mintha csak egy, az egész *sikisin* szétterülő szót írnál, és ecsetteddel szétszakítanád a papírt. Életerőtől függ, hogy kalligráfiád elfogadhatónak bizonyul vagy sem. Amíg a *szamuráj* tele van tetterővel, határozott és nincs kimerülve, csak az életerőt kívánják meg tőle.”

Úgy látszik, hogy a mai csatlósoknak igen csekély a becsvágyuk. Önös érdekeik vagy saját ügyességük készíti őket, éppen úgy, mint a zsákmányát leső ideges zsebtolvajt. Még a leghiggadtabb ember is csak úgy tesz, mintha igyekvő lenne.

Egyetlen *szamuráj* sem meríti ki a csatlós legigazabb értelmében vett fogalmát, hacsak nem áll teljes mértékben ura rendelkezésére, tétovázás nélkül el nem tökéli, hogy úgy gondol magára, mintha már halott lenne, mindenkor komolyan nem törődik ura jólétével, és hozzá nem járul a hűbértartó megszilárdításához azzal, hogy a gondokat megoldó, jól szervezett javaslatait felettesei elé tárja.

A nagyfokú igyekezet csatlósokra vonatkozó törvénye egyaránt vonatkozik a magasabb és alacsonyabb rangú *szamurájokra*. Ezért eltökéltséged legyen teljes, hogy a legcsekélyebb megingás nélkül elérd ezeket, még ha Buddha és az istenek az ellenkezőt tanítják is.

Úgy hallottam, hogy egy orvos, bizonyos Macukumamae no Kjóan, a következő történetet mesélte: „Az orvosi gyakorlatban - a *jinn*ek és *jang*nak megfelelően - másként kezelik a férfit és a nőt. Különbség van a pulzusuk között is. Az utóbbi ötven évben azonban ez a különbség eltűnt. Miután észrevettem ezt a rendkívüli változást, a férfiak szembetegségének gyógyításánál a nők gyógykezelését alkalmaztam. Megfigyeltem azt is, hogy a férfiak férfi gyógymódnak megfelelő kezelése eredménytelen volt. Ebből arra a következtetésre jutottam, hogy a férfiak igazi természete elveszett, szellemük elnőiesedett ezekben az elfajult időkben. Ezt a ténnyt titokban tartottam.”

Ezt figyelembe véve úgy tűnik, manapság a legtöbb férfinak olyan a pulzusa, mint a nőké; nagyon kevésnek van igazán férfias megjelenése. Ezért egy igazi férfi csekély erőfeszítéssel, könnyen megelőzheti a többit.

A férfias bátorság elvesztése abból is látszik, hogy a férfiak nem képesek lefejezni egy hátrakötött kezű bűnözőt. Amikor a *kaisaku*- a *szeppukut* elkövető ember segítője - szent szolgálatának ideje eljön, napjainkban bölcsnek és helyesnek tartják a szolgálatot okosan visszautasítani. Negyven vagy ötven évvel ezelőtt a lágycuk nyirokmirigyében ejtett seb a férfiaság jelének számított. A férfiak annyira szégyelltek megmutatni, hogy lágycukuk mentes a másoktól eredő bevágás okozta sebhelytől, hogy inkább maguk metszették be mirigyüket. Az effajta dolgokat bátorságnak és a férfihoz méltó rátermettség jelének tekintették, míg manapság az emberek hajlamosak ezeket ostobaságnak ítélni, a dolgokat csak simulékony beszéddel elintézni, és kerülni minden nehéz feladatot. Legjobb lenne, ha a fiatal emberek gondosan megvizsgálnák ezt a szerencsétlen irányvonalat.

Míg vannak csatlósok, akik még hatvan- vagy hetvenéves korukban is aktív szolgálatot teljesítenek, jómagam negyvenkét évesen szerzetes lettem. Csatlósi szolgálatom, ha visszatekintek rá, rövid volt. Mindamellet nem gondolok vissza úgy a szolgálatban töltött éveimre, hogy ne lennék hálás az események szerencsés alakulásáért.

Amikor buddhista szerzetes lettem, úgy gondoltam magamra, mint aki már maga mögött hagyta ezt a világot. Ha belegondolok abba, hogy máig szolgáltam volna, minden bizonytalansággal tele voltam. Azt kell, hogy mondjam, hihetetlen szerencsém volt, így az elmúlt tizennégy év gondoktól mentesen és békésen telt. Ráadásul, az emberek jóvoltából - akik hűségesebbnek tartottak - lehetővé vált csatlósi szolgálatom. Csoda, hogy olyan hosszú ideig el tudtam rejteni szerény természetemet. Kegyes jószáguktól, amely több volt, mint amire rászolgáltam, rossz lett a lelkiismeretem.

Tannen szerzetes egyszer azt mondta nekem: „Rendszerint arra tanítják az embert, hogy szabaduljon meg minden gondolatától és elképzelésétől, hogy elérje a megvilágosodást anélkül, hogy megértené ennek jelentőségét. A tiszta szívvel végzett koncentráció erénye megfelel a gondolatoktól és elképzelésektől mentes szabadság erényének.” Ezt valóban találóan mondta. Szanenori nagyúr megmutatta nekem, hogy az igazsághoz vezető út felfedi magát, ha az ember egy lélegzetvételnél időre tisztán tudja tartani elméjét a bűnös gondoktól. Mindkettőjük gondolata egy és ugyanarra vonatkozik. Kár, hogy nagyon kevés ember tudja ezt értékelni. Ahhoz, hogy tiszták és egyszerűek legyünk, kitartó gyakorlásra van szükségünk.

Semmiért sem lehetünk annyira hálásak, mint a költemény utolsó soráért, amely így hangzik: „Mikor saját szíved kérdi.” Ugyanúgy gondolhatunk rá, mint a *Nembucura*, ami régebben hangzott el sok ember szájából.

Mostanában az okosnak nevezett emberek látszólagos bölcsességgel ruházzák fel magukat, de csak a többieket tévesztik meg vele. Emiatt alacsonyabb rendűek a nehéz felfogású emberekhez képest. A nehéz felfogású ember egyenes. Ha valaki az előbbi idézet szerint alaposan megvizsgálja a szívét, nem talál benne titkokat. Gondoljunk arra, hogy aki ilyen mély vizsgálatra képes, nem fog zavarba jönni.

A *gen* illúziót vagy jelenést jelent. Indiában a mutatványost *gendzsucusinak*⁶ nevezik. A világon minden csak bábszínház. Ezért is használjuk a *gen* szót.

Mine hercegnő eljegyzésekor az őt szolgáló egyik kísérő merészen vitába szállt urával. Ez komoly gondolatokat ébresztett fiatalabb társaiban. Lennie kellett volna néhány olyan embernek, aki ésszerűnek, jól megfogalmazottnak és igaz csatlóshoz illőnek gondolta volna ezt a merész tiltakozást. Néhányan talán arról is meg voltak győződve, hogy ez az ember kész örömmel követte volna el a *szeppukut*, ha úgy parancsolják. Ámde gondoljunk csak át! Az ilyennek nincs semmi értelme, aki az ilyet dicséretre méltó, bátor *szamurájnak* tartja, az teljesen rossz hatás alatt áll.

Úgy adódott, hogy a merész csatlós nem tudott elismerő véleményével hatni urára. Ezek után a hercegnőt sem tudta támogatni, mert arra kényszerítették, hogy vonuljon vissza a szolgálatból. Még akkor sem lehetett mellette, amikor a hercegnő röviddel azután, hogy nyugovóra tért, meghalt. Milyen sajnálatos ez egy hű csatlós számára!

Olyan csapda ez, amelybe a nemes lelkű ember gyakran beleesik. Egészében véve, aki urával vitába száll, hűtlenként végzi, ha rangja nem megfelelő az ilyen szembenálláshoz. Az *igazán* hű csatlós elképzelésével először a megfelelő rangú embert keresi meg, és vele magyaráztatja el elképzelését a nagyúrnak, úgy, mintha

az az illető véleménye lenne, így az eredeti gondolat valószínűleg meghozza a gyümölcsét.

Ha a másik ember, akit megkértünk, nem akarja teljesíteni a kérést, más alkalmas emberrel kell beszélnünk, vagy más lépéseket kell fontolóra vennünk. Bármilyen ütemben, bármilyen intézkedéssel is, a végső cél az, hogy a nagyúr elfogadja az ellentmondó elképzelést. Nem szükséges mások tudomására hozni feltétlen hűségünket.

Amikor a másokkal folytatott megbeszélés nem vezet kellő eredményre, hagyjuk abba, ott, ahol tart, és a cél érdekében tegyünk újabb és újabb erőfeszítéseket, így célunkat a legtöbb esetben meg tudjuk valósítani.

Néhány ember viszont hajlamos bízni az effajta vakmerőségben, és bátor *szamuráj*nak tartja magát. Ennek a gondolatnak azonban nincs sok haszna. Az ilyen embert bírálatokkal árasztják el. Sok *szamuráj* élete megy így tönkre. Igaz hűség iránti vágyával maga idézi ezt elő. Az a csatlós, aki önmagát csakis ura hasznára áldozza, és nem törődik azzal, hogy mi történhet vele, mindig a helyes irányt fogja választani.

Nehéz igazságosnak lenni az igazságtalanság iránt érzett ellenszenvünkből fakadóan. Ha a hitünk szerinti *igazságosságra* törekszünk, az gyakrabban vezet komoly tévedéshez, mint sem. Ennek az az oka, hogy az igazság messze az igazságosság mögött rejlik, amit nehéz megtalálni, hacsak nem vagyunk a legnagyobb bölcsességgel megáldva.

Ha viszont az ember saját maga nem is találja az igazságot, még mindig nyitva áll egy út: másokkal tanácskozhat. Még az is helyesen elemezheti a másik eseteit, aki sohasem remélheti, hogy eléri az igazságot. Úgy van ez, mint a go-játéknál: „A nézők többet látnak, mint a játékosok.” Ahogy a közmondás tartja, „Aki mindent egyedül talál ki, annak biztos, hogy nincs *igaza*.” Ezt úgy kerülhetjük el a legjobban, ha másokkal is tanácskozunk. Ha úgy tanulunk, hogy olvasunk, vagy meghallgatunk másokat, akkor az éppen azt jelenti, hogy a bölcs öregek tanításait követjük.

Egy jó nevű kardforgató hajlott korában a következőket mondta: „Az egész életen át tartó gyakorlásnak különböző szintjei vannak. A tapasztalatlan nem megy semmire, akármilyen gyakorlásra adja is a fejét. Jártassága csekélynek látszik mind a mások, mind pedig a saját szemében. Az ilyen jártasságnak azonban semmi hasznát sem lehet venni. A következő szinten az ember már meglehetősen képzett - bár még nem teljesen használható -, de nincs megelégedve szakértelmével, és már látja mások esetlenségét is. Míg a jól képzettek, akiknek a tudása használható, a művészet¹⁸ minden cseppjét sajátjuknak tekintik, büszkék szakértelmükre, és elszomorodnak mások tökéletlensége láttán.

A jól képzettek fölött állók tudatlannak tettetik magukat, holott mások már észreveszik valós értékeiket. Általában idáig lehet eljutni mindenféle művészetben. Amikor az ember egy művészet végső *szakaszába* érkezik, egy mindenek fölött álló birodalomba jut, amely jóval efölött a szint fölött helyezkedik el. Ha egyszer elmélyült egy művészetben, örökké tudatában lesz annak, hogy tudása sohasem kielégítő; felfedezi, hogy a művészet gyakorlásának soha sincs vége. Így éli életét a mester: tökéletlenségének tudatában, soha, még legutolsó napján sem elégszik meg tudásával, nem viselkedik se önhittén, se leereszkedően másokkal.

Úgy mondják, Jagjú mester egyszer kifejtette: „Azt nem tudom, hogyan kell legyőzni másokat, csak azt, hogyan kell saját magamat.” Az egész életen át tartó keresésének soha sincs vége; a mindennapos gyakorlás során napról napra fejlődünk kell, miközben egész életünk alatt a tökéletességre törekszünk.”

Az „írások a falon” Naosige nagyúr tanait *tartalmazza*, amelynek egyikében ez olvasható: „Súlyos dolgokban könnyedén dönts.” Ittei a tanokhoz írt kommentárjaiban azt mondja: „A jelentéktelenebb dolgokban dönts komolyan.”

Bizonyára kevés súlyos dolog van, amelyeket helyes választ keresve, nap mint nap komolyan tanulmányozunk. Ezért az az érzésem, ez a tan azt mondja, hogy komoly kérdésekben előre hozzuk meg a helyes döntést, amikor pedig szembe kerülünk az üggyel, oldjuk meg könnyedén. Ha viszont az embernek nincs a keze ügyében a megoldás, nehéz a helyszínen gyors döntést hoznia. Ilyenkor hajlamosak vagyunk többször dönteni hibásan, mint helyesen. Azt hiszem, hogy a mindennapi döntéshozás az alapja a nagyúr tanának, miszerint „A súlyos dolgokban dönts könnyedén.”

Egy csatlós többéves szolgálat után hazatért Oszakából. Amikor jelentést tett a helyi hivatalban, az oszakai nyelvjárást használta. Ez nem tetszett a hivatalnokoknak, ezért kinevették. Amikor az ember Edóban vagy Oszakában teljesít hosszabb idejű szolgálatot, a szokásosnál is figyelmesebben kell használnia saját nyelvjárást. Egy idő után Edo vagy Oszaka szelleme természeténél fogva hatással van az emberre. Emiatt lenézi, és vidékinek tartja szülőföldjének minden szokását, és még a legcsekélyebb mértékben ésszerű dolgokra is irigykedve néz fel a nagyvárosban. Ez nevetséges.

Nagy becsben kell tartanunk uradalmunk természetesen egyszerű és népies jellegét. Más tájak stílusát keresni végső soron majmoláshoz vezet. Amikor egy ember feltárta Sungaku szerzetesnek a Hokke szekta²⁰ - amely túl konok volt tanaiban - iránt érzett ellenszenvét, Sungaku így felelt: „A Hokke szekta attól Hokke szekta, hogy konok.

E nélkül nem volna különbség közte és a többi szekta között.” Elég ésszerűen vágott vissza!

Egyszer egy tanácsülésen egy csatlós előléptetése forgott kockán. A tanácstagok azon voltak, hogy egyhangúlag visszautasítsák a javasolt előléptetési tervet, mivel a jelölt korábban szenvedélyesen ivott. Ekkor egyikőjük így szólt: „Ha valakit korábbi hibája miatt figyelmen kívül hagyunk, azzal csírájában folytatjuk el a kitűnő embereket. Az, aki egyszer hibázott, majd megbánja tettét, és meglehetősen szolidan tevékenykedik, hasznossá válik a hű-bérbirtok számára. Emiatt jobb, ha ez az ember megkapja az esedékes előléptetését.”

Amikor megkérdezték, hogy felelősséget vállal-e az előléptetés következményeire, azonnal igennel felelt a tanácsnak. A jelenlévők szilárd bizonyosságának okait kérték, mire a következőkre mutatott rá: „Megbízható szolgáltatásért vállaltam felelősséget, mert egyszer már hibázott. Akinek a hírére viszont még sohasem esett folt, kockázatos a szememben.” Így a csatlóst magasabb beosztásba helyezték.

Egy, a bűnözőket érintő tanácskozás alkalmával Nakane Kazuma azt javasolta, hogy a büntetés a kiszabottnál egy fokkal enyhébb legyen. A bölcsesség e tárházának csak ő volt a birtokában. Bár számos más férfi is jelen volt, Kazumán kívül senki más nem nyitotta volna szélre a száját. Ezért nevezik Kazumát a „Kezdet mesterének” és a „Huszonöt nap mesterének”.

Egy *szamurájt* harcra kényszerítették, de ő nem állt bosszút a másik félen. Ezért a szégyenért kivívta a többiek megvetését. Ahhoz, hogy az ellenséggel rendezzük a számlát, az kell, hogy egyenesen az ellenséghez lépünk, és meghaljunk. Az ilyen halál nem lesz szégyenletes.

Ezzel szemben az ember hajlamos a párbajban a győzelemre gondolni, s végül a kedvező pillanatban képtelen lesz támadásba lendülni. Az emberek azzal az ürüggyel, hogy kevesebben vannak, halogatják a megtorlást -mondván, hogy csak a drága időt pazarolják -, míg végül arról kezdenek beszélni, hogy visszalépnek a bosszútól. Azzal a szilárd elhatározással kell szembeszállni az ellenséggel, hogy az egyik tucatot a másik után öljük meg. Ez lehetővé teszi, hogy kielégítsük bosszúvágyunkat, és többnyire győztesként is kerülünk ki a küzdelemből.

Az Aszano-birtok róninjai éjszakai rajtaütésükkor abban hibáztak, hogy nem követtek el *szeppekut* a Szengakudzsi templomnál. Mi több, túl sok idő telt el, amíg végül is bosszút álltak mesterükért. Tervük eredménytelenül végződött volna, ha áldozatuk, Kira Josinaka, betegségben halt volna meg a hosszú *várakozás alatt*. Az elvárosiasodott emberek okosak, és tudják, hogyan kell jó színben feltüntetni magukat, jóllehet nem tudnak megszabadulni jelentéktelen megítélésüktől, nem úgy, mint a nagaszaki-vita²⁵ résztvevői.

Azzal, hogy olvasunk és meghallgatunk másokat, felkészítjük magunkat a döntő pillanatra, ami bármikor eljőhet. Ha a *Busidó* megvalósítására törekszünk, éjjel-nappal készen kell állnunk a döntő pillanatra, tudatában kell lennünk, hogy életünk állandó veszélyekkel teli, és meg kell fontolnunk, mit és hogyan kell tennünk.

A véletlen is szerepet játszik egy párbajban. A győzelem vagy vereség pusztán ténye nem azonos azzal, hogy egy párbajban miként óvjuk meg magunkat a szégyentől és becsméréstől - a győzelemhez csak az az elhatározás kell, hogy soha ne rettenjünk vissza a haláltól. Ha az ember vereséget szenved a helyszínen, azonnal vissza kell vágnia, hogy visszafizesse adósságát az ellenségnek. Ehhez se ész, se technika nem kell. Az *igazán* bátor férfi nem gondol a küzdelem eredményére. Hevesen a halál karmai közé veti magát, így feltáru tudatában igazi enje.

Két dolog tehet tönkre egy csatlóst: a gazdagság és a becsület. Ha valaki szerény körülmények között él, nem fog elzúlni.

Élt egyszer egy ember, aki bár nagyon okos volt, feladatainak mindig csak a kellemetlen oldalát látta, így az ember hasznavehetetlenné válik. Ha kezdettől fogva nem gondol arra, hogy a világ tele van váratlan helyzetekkel, viselkedése többnyire gyarló lesz, és a többiek nem fognak hinni neki. Bármilyen jó ember is lenne, ha társai nem hisznek benne, hiányozni fog belőle a jóság. Ezt is szégyenfoltnak lehet felfogni.

Egyszer egy ember így szólt: „Ennek és ennek az embernek erőszakos a viselkedése, és én ezt egyenesen

az arcába is mondtam...” Ezt helytelen volt kimondania. Egyszerűen azért tette, mert kemény fickónak akart tűnni. Ez a meglehetősen durva viselkedés azt mutatja, hogy az illető még igen éretlen volt. A *szamurájt* éppenséggel kifogástalan modora miatt becsülik. Másokról két alacsonyabb rangú lándzsás beszél így esetleg. Ez közönséges.

Oktalan, aki azt gondolja magáról, hogy tökéletes. Ha elégedettek vagyunk komoly erőfeszítéssel kialakított, megingathatatlan nézőpontjainkkal, már csapdába is estünk. Mindenekelőtt arra kellene törekednünk, hogy a tudás megszerzése felé vezető úton szilárdan megragadjuk az alapvető szellemet, és hogy egész életünkben erőfeszítéseket tegyünk a végső célért. Az önelégültség - bármily keveset is találunk magunkban - legkisebb nyoma nélkül kellene folyamatosan arra gondolnunk, hogy elért eredményeink még elégtelenek. Ez segít, hogy egész életünkön keresztül felfedezzük a tudás felé vezető helyes utat. Az igazság nem valahol, hanem a keresés folyamatában rejlik.

A következőket gyakran mondta apám, Jamamoto Dzsín -uemon, és eszerint is cselekedett:

- „Ha az ember megért egy okot, sok más ok is feltárul a szeme előtt.”
- „Csak az aljas és gyáva ember vigyorog önelégülten.”
- „Beszélj akár egy hivatalos alkalomkor, akár egy mindennapos helyzetben, nézz egyenesen a másik szemébe. Az elején elég egy udvarias meghajlás. Lesütött szemmel beszélni veszélyes.”
- „Nem biztonságos, ha az ember ülő helyzetben a kezét *bakamájának* hasítékában tartja.”
- Valahányszor elkezdtem olvasni egy könyvet - lehetett az *kanákkal* írt regény vagy kínai írásjelekkel írt klasszikus -, apám a tűzbe vetette, és azt mondta: „Az udvari nemeseknek kell olvasniuk. Nekünk, a Nakano-család tagjainak pedig harci bátorságunkat kell fejlesztenünk úgy, hogy fakarddal a kézben állandóan gyakorolunk.”
- „Nem *szamuráj* az, akinek nincsen saját lova, vagy nem áll egy harci egység élén.”
- „A bátor ember megbízható.”
- Minden reggel négykor kelt, hideg vízben megfürdött, és leborotválta homlokának első részét. Napkeltekor megreggelizett, és napnyugtakor nyugovóra tért.
- „A *szamuráj* feltűnően használjon fogpiszkálót még akkor is, ha nem is evett. Belül a kutya bőre, kívül a tigris bundája.

„Mi a gyakorlás végső értelme?” - hadd mondjam el a választ. „Szíved lelked kell az ügyért áldoznod az adott pillanatban.” Az emberek gondolkodásából mintha kiveszett volna manapság ez a fajta mentalitás.

A derűs arc azt mutatja, hogy az ember tiszta szívvel, odaadóan harcol ügyéért. Mialatt kellő igyekezettel küzdünk érte, valami kikristályosodik elménkben. Ez a valami urunk iránti hűségünkben, szüléink iránt *táplált* gyermeki szeretetünkben és a *Busidó* bátor követésében mutatkozik meg. Ezek mellett azonban számtalan más formában is megjelenik.

Nehéz megérteni ezt a „valamit”, de még nehezebb mindenkor az eszünkben tartani. Az egyetlen lehetséges módja az, ha a legtökéletesebben éljük meg a jelen pillanatot.

Ötven vagy hatvan évvel ezelőttig a *szamuráj* minden reggel megfürdött egy dézsában, megborotválta a homlokát, tömjénnel beillatosította a haját, levágta, majd habkővel súrolta és madársóskával fényesítette körmét. Gondosan ügyelt arra, hogy törődjön megjelenésével. Azon felül letörölgette, a rozsdától megtisztította és kifényesítette fegyvereit.

Bár manapság szemet szűrhat az ápoltságra fordított különös figyelem, ez nem valamilyen romantikus gondolatból fakad. A *szamuráj* - legyen akár fiatal, akár öreg - aki minden nap készen állt a halálra, azért volt ápoltsága, mert ellenkező esetben, a csatatéren halott testét tisztátalanság miatt az ellenség bizonyára lenézte volna, mivel ápolatlansága felkészületlenségéről árulkodott volna. Bár ez a szokás fáradságosnak és időigényesnek tűnhet, pont ez az, amit a *szamurájtól* elvártak. Nincs más, ami különösen nagy időt vagy fáradságot kívánna. Az ember nem kerülhet szégyenbe mindaddig, amíg bármely pillanatban rendületlenül elszánt a halálra, vagy ha úgy gondol *magára*, mint aki már halott lenne.³⁴ Erre törekedj a szolgálatban és a katonai erény keresésekor. Ha eljön az idő, az ember szégyellni fogja, ha ezek a dolgok nem tudatosodtak még az álmaiban is, mert inkább önző módon saját vágyainak engedve töltötte napjait. És ha azt gondolja, hogy ez nem szégyenteljes, és úgy véli, saját kényelmén kívül semmi más nem számít, akkor kicsapongó és

udvariatlan tettei ugyancsak sajnálatra méltóak.

Aki nem fogadja el előre az elkerülhetetlen halált, biztos lehet abban, hogy halála rossz lesz. De megvethető-e, aki már előre elszánja magát a halálra? Az ember legyen e téren különösen buzgó.

Az utóbbi harminc év sok változást hozott az emberek életmódjában. Valahányszor fiatalabb *szamurájok találkoznak*, másról sem beszélnek, mint mások vagyonáról, nyereségről és veszteségről, háztartásuk pénzügyeiről. Véleményezik a ruhákat, és szerelmi dolgokról pletykáinak. Ezek nélkül nem is éreznék jól magukat. Micsoda szánalomra méltó, javíthatatlan közerkölcs!

Régebben a tízes vagy húszas éveikben járóknak nem voltak ilyen hitvány gondolataik, és természetesen hasonló szavak sem hagyták el a szájukat. Még az idősebb *szamurájok* is - mintha megsértettek volna őket - megrémültek volna, ha azon vették volna észre magukat, hogy öntudatlanul kifecsegnék ilyen ügyeket. A mai közerkölcs esetleg a társadalom fogyatékoságának tulajdonítható, amely elképesztő fontosságot tulajdonít az anyagi dolgoknak. Amíg az ember távol tartja magát a rangjához méltatlan fényűzéstől, bármi történjék is, meg tud szabadulni ettől a gondolkodásmódtól.

Szintén megvetendő, ha a takarékos, háza népét jól vezető fiatalembert ezért megdicsérik. A túlságosan takarékos elme hajlamos elmulasztani, hogy eleget tegyen a társadalmi kötelezettségeknek, amitől aztán az ilyen gyáva fősvényként végzi.

Isida Ittei az alábbiakat mondta nekem:

„Ha az ember választ egy szép kalligráfiát, és keményen gyakorol, hogy le tudja másolni, keze - bármennyire is ügyetlen volt az elején - meglehetősen fejlődést fog mutatni. A csatlós ugyanígy hasonlíthat egy másik kiváló csatlóshoz, akit példaképül választ.

Bár napjainkban igen nehéz olyan követendő csatlóst találni, aki minden szempontból fölülmúlja társait, mégis kiválaszthatunk olyan embereket, akik egyes erényekben, mint például az illem, a hősiesség, a helyes beszéd, a helyes viselkedés, a hűség, a gyors elhatározás képessége, különbek társaiknál. Ezek követésével aztán erőlködhetünk.

A tanítványok, képességeikre való tekintet nélkül hajlamosak mesterük hibáit leutánozni, ahelyett, hogy erényeit másolják le. Ez semmiképpen sem lesz gyümölcsöző. Ugyanez igaz arra a csatlósra, aki miután olyan mestert választott magának, akinek jó modora van ugyan, de hűtlen, elkezdi utánozni mestere hűtlenségét jó modora helyett.

Győződj meg mások erényeiről, és kövesd őket. Ily módon bárki - akármilyen is legyen - lehet mestere és jó példája másoknak.”

Ha egy levelet vagy más írásos anyagot kézbesítünk, menet közben tartsuk jó erősen, egyszer sem szabad kiadnunk kezünkől, egyenesen a címzettnek kell átadnunk.

A jó csatlós figyelme napi huszonnégy órán át lankadatlan, soha nem terelhető el mesteréről, akár a nyilvánosság előtt, akár mestere mellett áll. Ha valaki a pihenőidejében gondatlan, az emberek egyszerűen gondatlannak fogják tartani.

Sok *szamuráj* jár pórul amiatt, hogy erősen iszik. Ez rendkívül sajnálatos. Az lenne a kívánatos, ha először meggyőződnenk arról, hogy mennyit tudunk inni, és utána nem lépnénk túl ezt a határt. Még ezzel az óvatossággal is néha sikerül leinni magunkat. Mulatozások alkalmával is résen kell lennünk, hogy akármilyen vészhelyzetet meg tudjunk oldani. A fogadásoknak nyilvános társadalmi szerepük van, amelyeken nagyon figyelniük kell, nehogy bakot lőjünk.

Osztálykülönbségtől függetlenül az olyan ember, aki társadalmi helyzetén túllépve cselekszik, előbb-utóbb valami kegyetlen tettet fog elkövetni. Az alsóbb osztályokban még olyanok is lesznek, akik el fognak menekülni. Az embernek óvatosnak kell lennie a szolgálkkal, és a hozzájuk hasonló helyzetben lévőkkel.

Sokan, miután kedvelik a harcművészetet, és tanítványokat fogadnak, azt hiszik, hogy elérték a harcos végső szellemi szintjét. De sajnálatos, hogy végül mindössze „művész” válik belőlük. Jó, ha az ember fejleszti művészi technikáit, hogy tudása hiánytalan legyen. Általában műveletlennek tartják a sok mindenhez értő embereket, akiknek csak felületes ismereteik vannak a fontos dolgokról.

Amikor a mestered mond valamit, legyen az számodra jó vagy rossz, hallgatásod zavarodról árulkodik. Megfelelően kellene reagálnod. Fontos, hogy előre számíts az ilyen alkalomra. Ugyanígy látszani fog az arcodon, ha olyankor kérnek fel valamilyen feladat elvégzésére, amikor éppen nagy öröm ért vagy büszkeség tölt el. Ez sok emberen látható, és nem helyénvaló. Az emberek másik fajtája tisztában van saját hiányosságaival, és azt gondolja: „Ügyetlen vagyok, de mindenestre engem kértek fel erre a feladatra. Most aztán hogyan fogom elvégezni? Előre látom, hogy sok bajom lesz vele, és ez aggodalomra ad okot.” Bár ezeket a szavakat sosem mondja ki, mégis megjelennek a felszínen. Ez túlzott szerénységet mutat. Következetlenségünkkel és felületességünkkel letérünk az Útról, és kezdőnek mutatjuk magunkat. Ezzel sokat ártunk.

Ha meglátogatunk valakit, aki szerencsétlenségétől szenved, legelső szavunknak nagy hordereje van, mert valós énünket fedi fel. Akármilyen helyzetben van is, a *szamuráj* elbukott, ha csüggedtnek vagy gondterheltnek látszik. Erős szellemiség nélkül, és anélkül, hogy kész mindent megtenni a sikerért, használhatatlan. Ezért kell a kedvetlen embereket felvidítani.

Tanulni jó dolog, de gyakran tévedésekhez vezet. Olyan ez, mint Kónan szerzetes értelme. Érdeemes kiváló emberek tetteit megfigyelni, hogy saját tökéletlenségünket megismerjük. De ez gyakran nem sikerül. Legtöbb esetben el vagyunk ragadtatva saját véleményünkötől, és szívesen vitatkozunk.

Tavaly egy jelentős tárgyaláson az egyik résztvevő azt mondta, elszánta magát arra, hogy megölje a tanácskozás elnökét, ha véleményét nem fogadják el. A javaslatot elfogadták. A tanácskozás végeztével az ember azt mondta: „Beleegyezésük gyorsan megszületett. Azt hiszem túl gyengék és megbízhatatlanok, hogy a mester tanácsadói legyenek.”

Előfordul, hogy valaki olyankor állít be egy hivatalba, amikor mindenki rendkívül elfoglalt, és saját ügyéről kezd beszélni, nem törődve a nagy sürgés-forgással. Ilyenkor, amikor a hivatalnokok gyakran mogorván és mérgesen viselkednek a látogatóval, a *szamuráj* etikett úgy kívánja, hogy az ember nyugodtan szedje össze magát, és belátással *intézze* a látogató ügyét. A látogató hűvös fogadtatása csak az egyszerű szolgálóhoz illik.

Alakulhat úgy, hogy egy ügyet rá kell bízni valakire. Ha ez többször megismétlődik, a másik zaklatásának minősül, ami udvariatlanság. Ha valamit el kell intézni, jobb, ha az ember nem támaszkodik másokra.

Az embernek ismernie kell a „zápor tanítását”. Akit útközben egy váratlan zápor elkap, elkezdi rohanni, hogy ne ázzon el. Ha viszont természetesnek vesszük, hogy esőben vizesek leszünk, akkor kedélyünk megnyugszik, még akkor is, ha bőrig ázunk.

Ezt a lecke mindenre vonatkozik.

Kínában egyszer egy ember nagyon szerette a sárkányt *ábrázoló* képeket, és ruháit, bútorait ennek megfelelően válogatta össze. A sárkányok iránti rajongása felkeltette a sárkányisten figyelmét, és egy nap igazi sárkány jelent meg az ablaka előtt. Azt mondják, az illető ijedtében szörnyethalt. Olyan ember lehetett, aki szeret nagy szavakat használni, de másképp viselkedik, amikor a valósággal kerül szembe.

Élt egyszer egy ember, aki a lándzsavívás mestere volt. Mikor haldoklott, magához hívta legjobb tanítványát, és meghagyta neki utolsó kívánságát: „Ennek az iskolának minden titkos technikáját átadtam neked, nincs több mondanivalóm. Ha te magad is tanítványt akarsz fogadni, szorgalmasan kell a bambuszkarddal gyakorolnod nap mint nap. A felsőbbrendűség nemcsak a titkos technikákon múlik.”

Azt mondják, hogy egy renga-oktató utasításai szerint, a költészeti találkozót megelőző napon az ember nyugtassa meg lelkét, és lapozzon bele egy verseskötetbe. Ezzel egy dologra összpontosít. Minden munkához összpontosításra van szükség.

Lehet, hogy a középút a dolgok végső formája, de nem várható el az embertől, hogy a *Busidót* magasztalja, hacsak elméjében nem honol állandóan az, hogy felülmúljon másokat. Az *ijászatban* mindkét kezét

ugyanolyan magasan kell tartani. A jobb kéz hajlamos arra, hogy magasabbra emelkedjen, mint a bal - ilyenkor a tanítványnak azt mondják, hogy addig engedje lejjebb a jobb kezét, amíg mindkét kéz ugyanabban a magasságban nem lesz.

Egy öreg katona egyszer azt mondta nekem: „Ha az ember éjjel-nappal arra figyel, hogy híres *szamurájokat* múljon felül, és háborúban félelmetes ellenségeket öljön meg, akkor a bátorság tüze nem alszik ki benne, és csüggedt sem lesz. Ez rettenthetetlenségét fogja mutatni.” Még békében is ilyen hozzáállást kell tanúsítani.

Megvan annak is a helyes módja, hogy egy *szamurájnak* hogyan kell gyermekét felnevelnie. Mindenekelőtt bátorságát kell felszítani. Egyetlen alkalommal sem szabad megfenyegetni vagy becsapni. Ha egyszer megérinti a gyávaság, soha nem fog megszabadulni tőle. Vele marad, és ez lesz a legfőbb hibája. Az ostoba szülők mennydörgéskor megijeszítik gyermeküket, félelmet keltenek benne, ha a sötétbe megy, és ijesztő mesékkel rémisztgetik, hogy abbahagyja a sírást. Ezzel megbocsáthatatlan hibákat követnek el a gyermek nevelésében.

Az ember hajlamos lesz arra, hogy félnékké váljon, ha gyermekkorában túl komolyan leszik. Nem szabad megengedni a gyermeknek azt sem, hogy rossz szokásai alakuljanak ki. Ha egy rossz szokás rögzül, nem lesz könnyű megszabadulni tőle, bármennyire is küzdenek a szülők ellene. Ami a helyes beszédet és etikettet illeti, fokozatosan tudatosítsd ezeket benne. Ne ismerje a kapzsiságot. Ha nincs különösebb gond a természetével, a megfelelő nevelés használható embert farag belőle.

Az szinte természetes, hogy a gyermek tiszteletlen lesz szüleiével, ha azok boldogtalan házasságban élnek. Még a vadállatok és madarak viselkedése is annak megfelelően alakul, amit születésüktől kezdve látnak és hallanak.

Apa és fiú kapcsolata elromolhat az anya ostoba viselkedése miatt. Az anya vakul dédelgeti fiát, és mellé áll, amikor az apja megfeddi, így önző érdekből talán azért áll a fia oldalára az apjával szemben, mert öregkora támaszát látja benne.

A meggyőződésében gyenge embert könnyű becsapni. Egy összejövetele az ember néha azon kapja magát, hogy figyelmeletlenségéből hamar egyetért valakivel, holott még nem is döntött a kérdésben. A többiek minden bizonnyal azt fogják hinni, hogy teljesen egyetértünk vele. Résen kell lennünk, amikor másokkal találkozunk.

Mi több, amikor elmondjuk a véleményünket, vagy amikor hozzánk szólnak, úgy kell bánnunk a másikkal, nehogy rászédjen. Fel kell készülnünk arra is, hogy ha nem értünk egyet, tisztán fejezzük ki azt a gondolatunkat, amely ellentétes az övével. A jelentéktelennek tűnő dolgok még kis ügyekben is könnyen csapdába ejthetik az embert, ha nem vigyáz eléggé.

Bölcs politika az is, ha nem vagyunk túl barátságosak azzal, akinek a jelleme kérdésesnek látszik, nehogy gonosz cselszövése megtévesszen, és bajba keverjen. Sok év tapasztalata szükséges, hogy képesek legyünk elkerülni az ilyen baklövéseket.

Az a közmondás, hogy „A művészetekben való jártasság egész életen át hasznot hoz birtokosának” csak a többi klán *szamurájára* alkalmazható. A mi klánunkban kis híján tönkretette a *szamurájok* életét.

Aki kiváló valamilyen művészetben, az szakember, nem *szamuráj*. Arra törekedj, hogy *szamurájnak* hívjanak. Figyeljünk arra, hogy a valamilyen művészetben való jártasságunk csak akkor segít kötelességünk végrehajtásában, ha felismertük, hogy különleges tehetségünk elrettentő eszköze annak, hogy igazi *szamurájok* legyünk.

A jó megjelenéshez általában elég tükörbe nézni, és megfésülködni. Ez nagyon fontos. A legtöbb ember külleme szegényes, mert nem néz elég alaposan a tükörbe.

A helyes beszédmód otthoni gyakorlással elsajátítható. A levélírás gyakorlásához az is *hozzájárul*, ha az egysoros levelekre is kellő gondot fordítunk.

Jó, ha a fentiek nyugodt erőt sugároznak. Rjózan szerzetes Kamigata térségben járva azt hallotta, ha valaki levelet ír, gondolja azt, hogy a címzett a levelet képtekercsként a falra akasztja majd.

Azt mondják, ha az ember hibázik, ne késlekedjen kijavítani magát. Ha ezt azonnal megteszi, tévedése hamar elmúlik. Ha azonban palástolni akarja, még nyilvánvalóbbá és fájdalmasabbá válik. Néha olyan szavak

csúsznak ki a szánkon, amiket nem lenne szabad használnunk. De ha utána őszintén beszélünk, gyorsan és érthetően, elővigyázatlan szavainknak nem lesz hatása, és nem is kell aggódnunk miattuk. Ha mégis hibáztatják emiatt az embert, akkor fel kell készülnie, hogy valahogy így válaszoljon: „Megmagyaráztam gondatlan beszédem okát. Ha nem figyeltél rá, nem tehetek semmit. Mivel akaratlanul mondtam, meg sem kellene hallanod. Senki sem kerülheti el a felelősséget.” Soha ne beszéljünk emberekről és titkos ügyekről. Attól függően beszéljünk csak, amilyenek a hallgató érzéseit ítéljük.

A kalligráfia megfelelő írásmódja nem jelent mást, mint hogy az ember ne írjon gondatlanul, bár ily módon írása nehézkes és merev lesz. Az embernek túl kell lépnie ezen, és el kell térnie a szabálytól. Ez az alapelv minden másra is vonatkozik.

„Mindenki úgy gondolja, hogy a csatlósi szolgálat megszakítása komoly nehézséget von maga után,” – mondta valaki - „és az így elbocsátott csatlós hajlamos a mély csüggedésre és levertségre. Magam is *rónin* voltam, és hamarosan úgy találtam, hogy az élet nem is olyan fájdalmas, mint amire számítottam. Valóban meglehetősen más volt, mint amit elképzeltem. Örülék, ha ismét *rónin* lennék.” Ez egy ésszerű vélemény.

Ami pedig a halált illeti, az, aki állandóan készen áll a halálra, bizonyára békésen fog meghalni, amikor az elérkezik. Mivel a szerencsétlenségek nem olyan embert-próbálóak, mint amire azelőtt számítottunk, hogy megtapasztalnánk, ostobaság a szerencsétlenség gondolatával gyötörnünk magunkat. Az embernek mindig észben kell tartania, hogy a legrosszabb, ami egy csatlóssal történhet, nem az, ha megszakad csatlósi szolgálata, vagy ha *szeppuku* elkövetésére kényszerítik.

Azt mondják, ha belelátnánk az emberek szívébe, belebetegednénk. Ha az ember beteg, vagy nehézségei támadnak, régi barátai és ismerősei közül sokan *gyávákká* válnak. Ha valakit szerencsétlenség ér, az legyen a legfontosabb, hogy érdeklődjünk utána, látogassuk meg, vagy küldjünk neki ajándékot. Egész életünkön át, soha se feledkezzünk meg arról, aki szívességet tett nekünk. Az ilyen esetek láthatóvá teszik, hogy odafigyelünk másokra. Sok olyan ember van a világon, aki másokra hagyatkozik, amikor nehézségei támadnak, de utána soha többé nem gondol rájuk.

Életünk viszontagságai nem jóságunknak vagy gonoszságunknak tulajdoníthatók. A felemelkedés és a bukás magában a dolgok természetében rejlik, míg jóságunk és gonoszságunk földi ítéleteinktől függ. Az emberek - olyanok, amilyenek - hajlamosak más életének viszontagságairól beszélni, melyek erényeikből és bűneikből erednek, hogy élő példájukkal hatást gyakoroljanak másokra.

Egy eset kapcsán Morooka Hikoemont felkérték, esküdjön meg az istenek előtt, hogy *igazat* fog mondani egy ügyben. Ő viszont azt mondta: „Egy *szamuráj* szava az acélnál is keményebb. Én magamba véstem ezt. Ennél többet még az istenek és a Buddhák sem tehetnek.” Az esküt nem kellett letennie. Ez huszonhat éves korában történt.

Isida Ittei mondta a következőt: „Bármiért is imádkozik az ember, meg fogja kapni. Valamikor régen nem termett *macutake* gomba a tartományunkban. Néhányan láttak ilyen gombát a Kamigata területen, és imádkoztak, hogy nálunk is nőjenek - ma már Kitajamában mindenütt megteremnek. Szeretném, ha a jövőben japán ciprus is nőne a tartományban. Mivel ezt mindenki szeretné, nemcsak én, megjósolom, hogy teljesülni fog. Hogy ez így legyen, mindenki imádkozzon.”

Amikor valami rendkívüli történik, nevetséges azt mondani, hogy ez rejtélyes, és valaminek az eljövetelet jelenti. Hold- és napfogyatkozások, üstökösök és zászlóként lobogó felhők, havazás az ötödik hónapban és villámcsapás a tizenkettedikben - ezek mind olyan események, amelyek minden ötvenedik vagy *századik* évben történnek csak, a *jin* és a *jang* változását követve. A Nap keleten felkel, és nyugaton lenyugszik - ez ugyanolyan rejtély lenne, ha nem ismétlődne minden áldott nap. Tény, hogy a világban mindig történik valami rossz a különös természeti jelenségekkel egy időben, de ez azért van, mert az emberek látnak valamit a lobogó felhőkben, és azt gondolják, hogy valami biztosan történni fog. A rejtélyt a fejükben teremtik meg, és ahogy a természeti csapásra várnak, az pontosan az elméjükben születik meg. A rejtélyek mindig a kimondott szóból keletkeznek.

Amikor a nagyúrhoz közeli embereket Nagaszaki különböző helyőrségeire vezényelték, nevemet a szervezeti listán urunktól messze, a tartalék erőkhöz lefokozva találtam. Azonnal így szóltam a szolgálatban lévő tiszthez: „Nem tudom elfogadni azt a beosztást, amely háborús időben urunktól távol tart. Könörgöm jó uram, jegyezze le, hogy ezennel a hadistenre esküszöm, hogy nem nyomom rá beleegyezésem pecsétjét erre a körlevélre. Úgy gondolom, ez írnoke munkaköröm miatt lehetséges. Ha esetleg úgy gondolná, arcátlan vagyok, és megvonná tőlem ezt a beosztást, éppen ez lenne az, amit akarok. Ha *szeppuku* elkövetésére kötelezne, még boldogabb lennék.” - majd kivonultam. Később az ügyet felülvizsgálták, és változások történtek a helyőrségen. Ne felejtse el, az olyan ember, aki fiatal korában képtelen kimutatni rettenthetetlen eltökéltségét, nem ér semmit.

Célszerű szokásunkká tenni, hogy a tükörbe nézünk, és külsőnket rendbe hozzuk. Tizenhárom éves fegyverhordozó koromban azt parancsolták, hogy növesszem meg a hajamat, majd közel egy évre bezárkóztam a házunkba, mivel rokonaim azt mondták, „ezzel az okoskodó kinézettel biztos, hogy előbb vagy utóbb elkövet valamilyen hibát. Urunk különösen utálja az ilyen okoskodó arcot.” Magányos börtönomban állandóan a tükörbe néztem, hogy külsőmön változtassak. Egy év után, amikor az emberek megláttak, mindegyikük betegesnek és gyengének talált. Tudtam, hogy csatlósi szolgálatom megalapozása most fejeződött be.

Az okoskodó arckifejezésű emberben nem bíznak. Amíg nem tud uralkodni magán, és meg nem szilárdítja az elméjét, addig nem jó ránézni. Legjobb, ha tiszteletteljes, komoly, nyugodt emberré válunk.

A *mecukének*, az uradalom felügyelőjének a puszta léte is ártalmas, hacsak ítéletei nem a dolgok széles látókörű szemléletén alapulnak, melyek a hűbértartók javát szolgálják. Az a kötelessége, hogy jól intézze a hűbértartók ügyeit, s mivel a nagyúr képtelen szemmel tartani minden kiadást és bevételt, a felügyelőnek az a megbízatása, hogy a nagyúr nevében pontos adatokat szerezzen a hűbértartók vezetéséről, a miniszterek jó és rossz tulajdonságáról, az alacsonyabb osztályok örömeiről és bánatáról, az emberek véleményéről és hasonlókról, ezért tanulmányozza a birtok ügyintézését. Emiatt az az alapvető cél, hogy előzetesen megvizsgálja a legfelsőbb uralkodói réteg cselekedeteit.

A valóság azonban ezzel az alapelvvel szemben az, hogy a *mecuke* hajlik arra, hogy csak az alacsonyabb osztályok bűneit kutassa fel, és jelentse a nagyúrnak. Ez annál inkább kiemeli a magas rangúak gonosz tetteit, melyek az uradalom jóléte szempontjából igen károsak. Bár meglehetősen kevés, igazán csodálatra méltó ember akad az alacsonyabb osztályúak körében, jelentéktelen gonoszságaik azonban nem fenyegetik különösebben az uradalom biztonságát.

Ami a bűnvádi eljárás lefolytatásáért felelőseket illeti, a gyanúsítottakat annak reményében kellene megvizsgálniuk, hogy vallomásaikat a bíróság komolyan veszi, melynek hatására szabadon bocsátja őket. Mindez az uradalom jólétét szolgálja.

Ahhoz, hogy panaszt tegyünk urunknak, különböző módszereket kell ismernünk. Legigazabb hűségünkben eredő kifogásunkat legjobb, ha senki sem tudja meg. Kellőképpen megfontoltnak kell lennünk, ahogy azt a hűséges Hoszokava Jorijuki példája mutatja, hogy ne sértsük meg a nagyurat azzal, hogy kijavítjuk gyengéit.

Egyszer urunk, egyik útja közben szünetet akart tartani egy mellékúton. Ezt hallva egyik idősebb tanácsosa a következőket mondta a kíséretnek: „Az életem árán is lebeszéltem a nagyurat, hogy megálljon. Ez elképzelhetetlen ennyi késés után. Most búcsút veszek tőletek.” Hideg vízben lefürdött, ünnepélyes ruhát öltött - így készült a *halálra* -, majd kihallgatást kért a nagyúrtól. Nem sokkal ezután kérkedve megjelent: „Roppant elégedett vagyok, mert hatalmas urunk készséggel meghallgatta érvelésemet. Mérheterlen boldogságot érzek azért is, hogy újra láthatlak benneteket.”

Ennek a fajta viselkedésnek kizárólag az a szándéka, hogy a nagyúr fogyatékoságát és az illető hűségét híresztelje, hogy az utóbbi hírnevet szerezzen. Ilyeneket gyakran azok a csatlósok tesznek, akik eredetileg más klánhoz tartoznak.

Gyávák, akik önző haszon kilátásának reményében dolgoznak. Ennek oka, hogy a számító ember mindig azt mérlegeli, hogy mi veszteséges és mi nyereséges, és nem tud elszakadni ettől a gondolkodásmódtól, így aztán a halált veszteségnek, az életet nyereségnek veszi, és az előbbit nem szíveli - ez gyávasághoz vezet. A tanult emberek szintén elrejtik jellemük legbelsőbb részét, vagyis gyávaságukat, kapzsiságukat agyafúrtsággal és ékesszólással leplezik. Ezzel az *álcával* félrevezetik az embereket.

Mióta az urát halálában is követő *szamuráj* hagyományos *szeppukuját* betiltották, egy olyan *szamuráj* sem

akad, aki urát tűzön-vízen át szolgálná.

A csatlós örökösének megengedik, még ha nagyon fiatal is, hogy a házat népével együtt megörökölje.³⁸ Ez nem ösztönözi a csatlósokat arra, hogy keményen szolgálják urukat. Már arra sincs szükség, hogy a fegyverhordozók elkísérjék urukat kétévenkénti edői útján³⁹, így azok erkölcsi fegyelme lazult. Néhai uram túl könyörületes rendszabályai inkább ártottak, mint használtak a csatlósoknak. Még nem túl késő, hogy régi rangjára emeljük a fegyverhordozói szolgálatot.

Manapság a fiatal, tizenöt-tizenhat éves *szamurájok* már férfias öltözéket hordhatnak, de ez azt eredményezi, hogy szerénység nélkül folytatnak sekélyes párbeszédet ételről és italról, ügyet sem vetnek a tabu témákra vagy a tiszteletreméltó erkölcsre, és hagyják, hogy magával ragadja őket a tétlen időtöltés. A dolgok ilyen állapotában kiváló csatlós nem fog felbukkanni.

Akik viszont fegyverhordozóként szolgáltak, különböző csatlósi kötelességek szemtanúi lehettek, így hasznossá válhatnak uruknak. Hajdanán Szuedzsima Hacsu -uemont és Nabesima Kambeit csak negyvenkét- illetve negyvenéves korában mentették fel fegyverhordozói szolgálatuk alól, és engedték meg, hogy férfias viseletet öltsenek.

„A *Busidó* azt jelenti, hogy a halál torkában elkeseredetten harcolunk. Néha még több tucat embernek is nehéz megölni egyetlen *szamuráj*-, aki ebben az eszeveszett állapotban van.” - jegyezte meg Naosige nagyúr. A mindennapi, józan lelkiállapotú embertől nem lehet elvárni, hogy óriási tetteket vigyen véghez, csak ha abba a majdnem őrült, elkeseredett állapotba juttatja magát, amely jócskán a józan ész és az önös érdekek mögött húzódik. Ugyanígy, ha az embert egyszer hatalmába keríti a megfontoltság, a *Busidó* követésében már a többiek mögött találja magát. A *Busidó* nem *kívánja*, a hűség és a helyes gyermeki viselkedés semmilyen különleges gondolatát, csak azt, hogy elkeseredetten harcoljunk, így a harcban a hűség és a helyes gyermeki viselkedés magától előtérbe kerülhet.

Sida Kicsinoszuke mondása a következő : „Ha lehetőség van az élet és halál közötti választásra, amennyiben semmi olyan nem marad hátra, ami beszenyezhetné az ember hírnevét, jobb élni.” Ez látszólag képtelenség. Azt is mondta: „Ha lehetőség van választani aközött, hogy az ember menjen vagy maradjon, jobb maradni.” Ebből adódóan: „Mikor lehetőség van eldönteni, hogy együnk vagy ne, jobb nem enni. És amikor dönthetünk élet és halál között, jobb meghalni.”

Amikor szerencsétlenség ér, vagy nehéz helyzetben találjuk magunkat, nem elég egyszerűen azt mondani, hogy egyáltalán nem vagyunk izgatottak. Ha az ember nehézséggel *találja* magát szembe, bátran és örömmel kell támadásba lendülnie. Ez egyetlen határ átlépését jelenti, és olyan, mint a mondás: „Minél több a víz, annál magasabban úszik a csónak.”

Isida Ittei azt mondta: „Gyáva, aki miután látta és hallotta egy művészet mesterét, arra a következtetésre jut, hogy meghaladja az erejét, hogy maga is a művészet mesterévé váljon. Aki viszont nem tartja magát alacsonyabb rendűnek a mesternél - egy másik embernél -, és szívét a művészet tökéletes elsajátításának *áldozza*, már rálépett a megvalósítás útjára. A Bölcs valóban méltó volt a nevére, amikor tizenöt éves korában tanulásra adta a fejét. Nem az ezt követő, éveken át tartó tanulás tette bölccsé.”

Egy buddhista tekercsen ez olvasható: „Amikor az ember a buddhizmus tudatára ébred, Buddha tanításai már elméjében lakoznak.” Egy másik buddhista tanítás pedig azt mondja: „Először a szándék, *azután* a megvilágosodás.”

A *szamurájnak* résen kell lennie, hogy arcizma se ránduljon. Ha nem vigyáz a nyelvére, különösen hajlamos, hogy olyanokat fecsejjen, mint „félénk vagyok”, „ebben az esetben biztos, hogy elmenekülnék”, „ez rémes” vagy hogy „ez nagyon fáj”.

Se tréfából, se álmában, se képtelen locsogás közepette sem engedheti meg a *szamuráj* magának, hogy ilyen szavakat kiejtsen. Ha egy értelmes ember meghallja, könnyen észreveszi, milyen gondolatok rejlenek a gondatlan szószátyár szíve mélyén. Mindig résen kell lennünk.

Ha a bátorság az ember szívébe van vésve, és elszántságához nem fér kétség, amikor eljön az idő, képes lesz megtenni a helyes lépést. Ez megnyilvánul alkalomhoz illő viselkedésében és beszédében is. A szó különösen fontos. Nem arra szolgál, hogy feltárja a szív mélységét. Ezt az ember mindennapi tetteiből lehet

megismerni.

Miután megtanultam, hogyan viselkedik egy csatlós, soha többé nem ültem hanyagul, sem otthon, sem máshol.

Beszélni sem beszéltem, de ha valamit nem lehetett szavak nélkül kifejezni, igyekeztem tíz szó helyett csak egyet mondani. Jamazaki Kurando volt ilyen.

Azt mondják, az ember még akkor is képes valamire, ha levágják a fejét. Ez Nitta Josiszada és Óno Dókén példájából ismert. Miért lenne az egyik ember alacsonyabb rendű a másiknál? Mitani Dzsokjú azt mondta: „Az ember még halálos betegen is kibír két-három napot.”

Az ősök szavai szerint „Gondolkozz erősen, és hét lélegzetvétel alatt dönts.” „A hosszú fontolgotás a döntés halála.” - jegyezte meg egyszer Takanobu nagyúr. Naosige nagyúrtól egyszer azt hallották: „A hanyagul végzett dolgok tízből nagyjából hétszer rosszul sülnek el. A *szamurájától* elvárják, hogy minden tetteben gyors legyen.” A zavaros elme nem vezet tiszta döntésekhez. Az az ember, akit nem gyötörnek gondok, akinek szelleme friss és magasztos, hét lélegzetvétel alatt meg tudja hozni a döntését. Ha megőrizzük a lélekjelenlétünket, határozottan tudunk dönteni.

Aki már kezdi ismerni a dörgést, könnyen az önhittség áldozata lesz, amennyiben élvezi, ha tehetségesnek hívják, és azzal dicsekszik, hogy megelőzte a korát. Ekkor előnti annak az illúziója, hogy senki sem képes felülmúlni őt. Az ilyen viselkedés biztos, hogy magára vonja az ég haragját. Akármilyen tehetséggel van is megáldva, nem tehet jó szolgálatot, ha a többiek nem szeretik. Senki sem tudja utálni az olyan embert, aki hajlik arra, hogy hasznos legyen, aki szereti a szolgálatát, aki igencsak megalázkodik, és szívesen dolgozik még munkatársai keze alatt is.

Nem hoz gyümölcsöző eredményt, ha a fiatalokat előléptetik, hogy hasznos *szamurájokként* szolgáljanak. A fiatal emberek - képességük természetüknél fogva bármennyire is ragyogó - nem elég érettek, hogy másokat meggyőzzenek. Ezért jobb, ha ötvenéves kora körül fokozatosan jut vagyona birtokába. Aki más szemében úgy tűnik, hogy adottságaihoz képest túl lassan kapja meg előléptetését, igazán kedvező eredményeket érhet el szolgálatában.

Aki viszont eljátszotta a szerencséjét, de fenntartja nemes célját, hamarosan letörölheti a szégyenfoltot, ha nem sóvárog saját haszna után.

Ha az ember rangja nem megfelelő ahhoz, hogy a mestert figyelmeztesse, nagy hűségre vall, ha talál egy megfelelő rangú embert, aki felhívhatja a mester figyelmét hibái kijavítására. Ahhoz, hogy ezt megtehesse, szívélyesnek kell lennie mindenkivel. Aki saját érdekében szívélyes, egyszerű talpnyaló. Az ember azért tesz ilyet, mert maga is támogatni akarja klánját.

Ha valaki ezt valóban megteszi, akkor az meg is tehető.

Az önzésre vezethetők vissza egykori és jelenlegi uralkodók, apák és fiúk, idősebb és fiatalabb testvérek közti rossz kapcsolatok. Ezt bizonyítja, hogy mester és tanítványa között nem létezik ilyen rossz kapcsolat.

Elképzelhetetlen, hogy az embert zavarja, ha megparancsolják neki, hogy róninná váljon. Kacusige nagyúr idejében az emberek azt mondták: „Ha valaki nem volt még legalább hét alkalommal *rónin*, nem lesz belőle igazi csatlós. Hétszer elbukik, nyolcszor felkel.”

Narutomi Hjógó például hétszer volt *rónin*. Az embernek meg kell értenie, hogy olyan ez, mint a keljfeljancsi. Akár próbatétel is lehet, ha a mester úgy parancsolja.

Betegségek és hasonló dolgok komolyra fordulhatnak az ember érzései miatt. Mikor megszülettem, apám hetvenegy éves volt. Ennek következtében eléggé beteges gyermek voltam. Mivel nagyon akartam, hogy még eljövendő öregkoromban is hasznos legyek, mikor lehetőségem volt rá, meggyógyultam, és azóta sem voltam

beteg. Megtartóztattam magam a nőktől, és állhatatosan alkalmaztam a moxa-gyógymódot is. Vannak dolgok, úgy érzem, amelyeknek meg is lett az eredménye.

Van egy mondás, mely szerint hiába égeti el az ember akár hétszer is a *mamusit*⁴⁴, az minden alkalommal eredeti formájában tér vissza. Ez engem is reménnyel tölt el. Szenvedélyemmé vált egy elképzelésem, s szeretném valóra váltani: szívem vágya, ha hétszer születtek újra, minden alkalommal saját klánom csatlósaként szülessek.

Apám, Jamamoto Dzsinn' uemon mondta egyszer, hogy egy *szamurájnak* az a legjobb, ha jó csatlósai vannak. A katonai dolgok nem egyetlen emberre tartoznak, függetlenül attól, bármennyire is szeretné magát hasznossá tenni. Pénzt lehet kölcsönkérni, de egy jó emberhez nem tudsz hirtelen hozzájutni. Kiválóan el lehet tartani egy embert az elsőből. Ha az embernek vannak csatlósai, nemcsak saját magát kell táplálnia. Ha elosztjuk, amink van, és etetjük alárendeltjeinket, meg tudjuk tartani a jó embereket.

Aki csekély bölcsességgel rendelkezik, bírálni fogja az időket. Ez a szerencsétlenség alapja. Aki tapintatosan szól, hasznos lesz, amikor jó idők járnak, és elkerüli a büntetést a nehéz időkben.

A legjobb módja, hogy felülmúljunk másokat, ha tanácsukat kikérve engedjük, hogy nyíltan bírálják személyes ügyeinket. A legtöbb ember csak a saját véleményére hagyatkozva birkózik meg a dolgokkal. Ily módon nem lehet másokat felülmúlni. A többiekkel való tanácskozás az alapja, hogy mások elé kerüljünk.

Egy *szamuráj*, aki sokkal jobban ír, mint én, egyszer megmutatta azt az okmányt, amelyet azért írt, hogy tanácsot kérjen a címzettől. Maga a tény, hogy felkért valakit, nézze át és javítsa ki az írását, azt mutatja, hogy már mások fölött állt.

Nincs olyan szintje a gyakorlásnak, ahol az ember azt érezné, elérte a végső állapotot. Ez az érzés már önmagában ellentmond az Út követésének. Aki annak ellenére, hogy utolsó lélegzetvételéig teljes szívéből gyakorolt, de egész életében elégedetlen eredményeivel, visszatekintve megvalósította célját.

Életünkben meglehetősen nehéz megvalósítani, hogy tisztává és egyszerűvé váljunk, és úgy tartsuk fenn összpontosító képességünket, hogy csak egy célt követünk. Ha az ember nem tiszta és egyszerű szellemmel követi célját, akkor az soha nem vezeti el az Úthoz. Szükségszerű, hogy semmi másra ne gondoljunk, csak csatlósi szolgálatunkra és harci erényeinkre.

Rossz, ha valami kettéválik. Az ember ne keressen semmi mást a *Busidóban*. Ugyanez vonatkozik mindenre, amit Útnak nevezünk, így tehát ellentmondás, ha meghalljuk a konfucianista vagy a buddhista Út egyik tanítását, és azt mondjuk, hogy ez is *Busidó*. Aki eszerint érti ezt meg, képes lesz minden Út tanítását meghallgatni, de egyre inkább a sajátját követni.

Egy adott helyzetben a *szamuráj* ajkát elhagyó első szó azért fontos, mert éppen az árulja el bátorságát. Békeidőben az ember bátorsága kimondott szavaiból ismerszik meg. Úgy tartják, még vészterhes időkben is az első szó árulkodik arról, vajon bátor-e a harcos vagy vissza fog rettenni. Azt kell, hogy mondjam, hogy az első szó a *szamuráj* elméjének virága; dacol minden kidolgozott beszéddel.

Ebben a világban semmi sem lehetetlen. Szilárd elhatározással, azt mondják, eget és földet is meg lehet mozgatni. A dolgok azért tűnnek úgy, mintha jóval meghaladnák az ember erejét, mert erős akarat hiányában nem tudjuk rávenni magunkat semmilyen fáradtságos munkára. Teljes egészében az ember mentalitásától függ, hogy képes-e „még az eget és a földet is megmozgatni anélkül, hogy az erejét használná.”

Ostoba az olyan ember, akiről azt tartják, hogy jártas a művészetekben. Ostobaságában úgy válik szakértővé, hogy semmi másra sem gondol, csupán arra az egyetlen dologra, amivel foglalkozik. Értéktelen ember az ilyen.

Legjobb, ha az ember negyvenéves koráig erőt gyűjt. Helyes, ha ötvenéves korára megállapodik.

Bármilyen témáról is beszélünk, ügyeljünk arra, hogy helyesen beszéljünk. Nem számít, milyen értékes, amit mondunk, ha nem tartozik a témához, elrontja a társalgást.

Ha valaki elmondja a véleményét, mély hálával kell fogadnunk, akkor is, ha értéktelen. Ha nem ezt tesszük, máskor nem fogja elmondani, amit velünk kapcsolatban hallott és látott. Legjobb, ha mindketten barátságosan elmondjuk és meghallgatjuk egymás véleményét.

Van egy mondás, mely szerint a zseni későn érik. Ha valami nem hoz gyümölcsöt húsz-harminc év elteltével, már nem lesz sok értéke. Amikor egy csatlós úgy véli jónak, hogy munkáját sietősen végezze, zavarni fogja a többiekét, akik azt mondják majd róla, fiatal ugyan, de azért alkalmas, így túlságosan lelkesé válik, amiéit faragatlannak fogják tartani. Úgy viselkedik majd, mint aki nagy dolgokat hajtott végre, hízelgővé és kétszínűvé válik. A háta mögött beszélni fognak róla. Használhatatlanná válik az az ember, aki fejlődése érdekében nem tesz nagy erőfeszítéseket, és akinek a világban való boldogulását mások nem segítik.

Legyünk barátságban a nagyúrhoz közel álló kiváló emberekkel. Ezt ne azért tegyük, hogy személyes hasznunk kedvéért hízelegjünk, hanem hogy a későbbiekben ezeken az embereken keresztül tudjuk tiltakozásunkat kifejezni urunknak.

Ha azonban a kiválóság nem hű szívvel szolgálja a nagyurat, ezt a baráti viszonyt nem kell kialakítani. Mindennek, amit teszel, a nagyúr hasznára kell válnia.

Amikor valaki belekeveredik egy harcos ügyeibe, mondjuk mint *kaisaku*, vagy letartóztat valakit saját klánján vagy csapatán belül, az emberek észre fogják venni, amikor elérkezik az idő, hogy előre eldöntötte, a helyét senki más nem foglalhatja el. Hozzáállásunk mindig azt tükrözze, hogy hősiességünk a harcban mindenkiét felülmúlja. Érezzük mindig azt, hogy senkinél sem vagyunk alsóbbrendűek. Bátorságunkat állandóan erősítsük meg.

Aki a csatatéren nem hagyja, hogy mások álljanak az élre, és megvan benne az elszántság arra, hogy az ellenség soraiba törjön, az nem marad le a többiektől, szelleme tüzessé válik, hősiessége pedig meg fog nyilvánulni a harcban. Ezt a gondolatot az ősök hagyták ránk. Ha viszont elesünk a csatában, határozzuk el előre, hogy holttestünk az ellenséggel szemben heverjen.

Sokan szeretnek előadást tartani, de kevesen szeretik ezt meghallgatni. Még kevesebben vannak, akik a kapott tanításnak megfelelően cselekszenek. Ha az ember már a harmincas éveiben jár, senki sem merné figyelmeztetni, így *aztán*, tanítás híján, hajlamos a saját útját járni, időről időre elkövetni ugyanazokat a hibákat és ostobaságokat, mígnem semmirekellőként végzi. Ezért olyan emberrel kell összeismerkednünk, aki érti az okokat, majd készségesen meg kell hallgatnunk tanításait.

Dicséretes az olyan csatlós, aki semmit sem szeret szolgálatában adódó kötelességein kívül. Aki visszaretten egy nagyobb küldetéstől, és felmentést kér alóla, férfiatlan; olyan, aki kitér a nehézségek elől. Aki viszont egy küldetés során legnagyobb erőfeszítései ellenére esetleg mégis hibázik, olyan, mint aki egy elkeseredett csatában tisztességes halált hal.

Ha egy társadalomban az emberek harmóniában élnek egymással, és sorsukat az égre *bízzák*, biztosak lehetnek abban, hogy életük kényelmes és nyugodt lesz. Aki viszont nem tud harmóniába kerülni másokkal, annak ura iránti hűsége szóba sem kerülhet, bármilyen nemes elveket hangoztasson is.

Aki rossz viszonyban van másokkal, aki hajlamos hiányozni még a ritka összejövetelekről is, aki csak cinikusan képes beszélni, azt szűklátókörű, háborgó elméje vezérli. Még ha az ember kellemetlennek is talál valakit, elvárják tőle, hogy melegen üdvözölje, valahányszor véletlenül találkoznak. Igyekezzen összebarátkozni vele, hogy az ismétlődő találkozások ne legyenek unalmasak. Mindig gondoljon arra a lehetséges pillanatra, amikor a barátságos viszony égetően szükségessé válhat.

Mi több, múló világunkban, ahol senki sem lehet biztos az életében, méltatlan, ha az ember úgy hal meg,

hogy mások rosszat gondolnak róla. Erőfeszítéseink közben azonban nem végezhetjük úgy, mint egy anyagiasság beállítottságú szerzetes vagy egy tyúkeszű, teljesen aljas és önző teremtes.

Legyünk előzékenyek másokkal, ne akarjunk feleslegesen versengeni velük, maradjunk udvariasak és szerények, belátóan, mások javára intézzük a dolgokat, akár saját kárunkra is - ezzel gondoskodhatunk arról, hogy baráti kapcsolatunk minden találkozás alkalmával olyan sérthetetlen maradjon, mintha először találkoznánk.

Ugyanez igaz a házasságban is: mindaddig nem lehet helye a házastársi viszálynak, amíg olyan szerények és tapintatosak tudunk maradni, mint amikor először találkoztunk házastársunkkal.

Van egy szerzetes, aki bölcsességével állítólag mindent véghez tud vinni. Nincs ma Japánban egyetlen szerzetes sem, aki szembeszállhatna vele. Ez cseppet sem különös. Egyszerűen senki sincs, aki meglátná a dolgok alapjait.

Az a szenilitás, amikor az ember csak olyan dolgokkal törődik, ami a legjobban érdekli. Amíg fiatal és erős, képes ezt elnyomni és elrejtetni, de amikor gyengülni kezd, természetének meghatározó vonásai felszínre törnek, és szégyenbe hozzák. Ez számos formában kirajzolódik, de nincs olyan férfi, aki hatvanéves korára ne válna szenilissé. Már az is a szenilitást jelzi, ha valaki azt gondolja magáról, hogy nem az. Azt gondolhatjuk, hogy Isida Ittei szenilitása vitáiban nyilvánult meg. Mintha meg akarta volna mutatni, hogy egyedül is támogatni tudja a Nabesima-házat, jelentős emberek otthonait járta végig, és kedvesen elbeszélgetett velük. Abban az időben ezt mindenki rendjén valónak tartotta, de visszagondolva, ez bizony szenilitás volt. Ami engem illet, amikor erre a példára gondoltam, és éreztem, hogy az agkori gyengeség elhatalmasodik rajtam, nem vettem részt a Micusige nagyúr halálának tizenharmadik évfordulóján tartott ünnepségen a templomban, és elhatároztam, hogy egyre több időt töltök otthon. Az embernek tisztán kell látnia, mi vár rá.

Ha valaki biztos alapokkal rendelkezik, nem fogják zavarni az apró részletektől való eltérések, melyek ellentétesek az elvárásokkal. A dolgok részletei végül is fontosak. Kis dolgokban mutatkozik meg, hogy az ember tetteiben mi a helyes és mi a helytelen.

Egy a Rjútaidzsinél elhangzott történet szerint, Kamigata területen volt egy ember, aki mestere volt a *Ji Csingnek*, a *Változások Könyvének*. Ez az ember azt mondta, hogy negyvenéves kor alatt haszontalan dolog férfiembernek rangot adni, még akkor is, ha pap, mert sok hibát fog elkövetni. Nem Konfuciusz volt az egyetlen, akit negyvenéves kora fölött nem lehetett összezavarni. Ha valaki betölti ezt a kort, akár ostoba, akár bölcs, elég tapasztalatot gyűjtött már ahhoz, hogy ne lehessen többé összezavarni.

A harcos hősiességét tekintve nagyobb érdem, ha meghal mesteréért, mintha levágja az ellenséget. Ez érthetővé válik Szato Cugunobu önfeláldozása révén.

Fiatalabb koromban „bűnbánófüzetet” vezettem, és abba írtam bele mindennap a hibáimat. Valójában nem telt el úgy nap, hogy ne írtam volna bele vagy húsz-harminc hibát. Hibáim végeérhetetlen kavalkádjával szembesülve végül feladtam a naplórát.

Még most is ráakadok egy-két, szóban vagy tettben elkövetett hibámra, amikor lefekvés előtt azon töprengök, hogy mit is tettem nap közben. Milyen tökéletlen egy ember vagyok! Aki el van telve saját okosságától, képtelen az ilyenfajta visszatekintésre.

Amikor hangosan olvasunk fel valamit, legjobb, ha hasból beszélünk. Ha csak a szánkat használjuk, azt nem lehet elviselni. Ez Nakano Sikibu tanítása.

Gondtalan időkben veszélyes a büszkeség és a pazarlás. Ha valaki nem viselkedik előrelátóan a mindennapokban, nem lesz képes utolérni a többieket. Aki sikeres időkben előbbre jut, meginog a rossz idők érkezésével.

Hű csatlós annak a *szamurájnak* a házában található, aki teljesíti gyermeki kötelességét - tartja a

közmondás. Az embernek minden időben kötelességtudónak kell lennie szüleivel, nehogy haláluk után megbánja, hogy nem tett sokkal többet értük.

Noha sok csatlós természetesen azon igyekszik, hogy minél jobban szolgálja urát, csak kevesek foglalják el magukat gyermeki kötelességük teljesítésével. A hűség és a gyermeki szeretet nem ismerszik meg addig, amíg a nagyúr vagy a szülő nem viselkedik ésszerűtlenül. Ha józanul gondolkoznak és a természetük is jó, még egy idegen is kedvesen viselkedik velük. Azt mondják, a fenyő és a tölgy sokkal szebb, ha megcsípte a dér.

Genszei szerzetes virradatkor, titokban elment egy halárushoz, talárja alá halat rejtett,⁴⁶ majd elvitte az anyjának, hogy az megegye. Végső soron anyja iránti odaadása és hűsége sokkal nagyobb volt a szokásosnál.

Isida Ittei azt mondta: „A kalligráfiában az a fejlődés, amikor a papír, az ecset és a tinta mind harmóniában vannak egymással.” Mégis, milyen darabos szokott lenni az írás.

A mester kivett egy könyvet a dobozából. Amikor kinyitotta, *száradó* szegfűszeg illata érződött a levegőben.

Amit nagylelkűségnek nevezünk, az valójában könyörület. A *Sin* eiben⁴⁷ meg van írva: „Senkitől sem irtózhatunk, ha könyörülettel tekintünk rá. Még inkább szólni kell azt, aki bűnt követett el.” Határtalan a szív mélysége. Mindenkinek jut benne hely. Még mindig tiszteljük a három ősi királyság⁴⁸ bölcsseit, mert könyörületük még ma is elér hozzánk.

Bármit teszel, mestered és szüleid, általában az emberek és az utókor érdekében tedd. Ez nagy könyörületességről árulkodik. A könyörületből fakadó bölcsesség és bátorság a valódi bölcsesség és bátorság. Ha valaki könyörülettel szívvvel büntet vagy küzd, bármit is tesz, ereje és tisztasága határtalan lesz. Amit saját érdekünkben teszünk, az sekélyes, kegyetlen, és gonoszvá válik. Már jó ideje megértettem a bölcsesség és bátorság dolgait, de csak most kezdem megérteni a könyörületet.

Iejaszu nagyúr azt mondta: „Az ország feletti uralkodás alapja békeidőben a könyörület, mert amikor az uralkodó az alattvalóra gondol, gyermekeinek tartja őket, az alattvalók pedig szüleikként tisztelik őt.” Ezért nem gondolhatjuk-e azt, hogy a „csapat-szülő” és „csapat-gyermek” elnevezések azért alakultak ki, mert egymáshoz kapcsolja őket a szülő-gyermek viszony harmonikus egysége?

Megérthetjük, hogy Naosige nagyúr mondása - „Aki megtalálja a hibát, azt a többiek idővel megbüntetik” - könyörületéből fakadt. Másik mondása - „Az ok mögött törvény áll” - szintén könyörületből fakadt. Buzgón hirdette, hogy meg kell ízelelnünk a kimeríthetlent.

Tannen szerzetes azt mondta: „Az okos csatlós nem jut előre. Ami azt illeti, arra sincs példa, hogy az ostoba emberek előrejutnának a világban.”

Többen vannak azok, akik fiatalokkorunkban elkövetik a *súdó*⁵, azaz a homoszexuális viszony egész életre szóló baklövését, mint akik nem. Napjainkban senki sem beszél a fiataloknak a *súdó* szükségességéről, és e nélkül az ember becsülete könnyen veszélybe kerülhet. A témáról nagyjából a következőket adta elő egy Sikibu nevű ember.

Ahogy egy hűséges asszony nem megy férjhez másodszor, a *súdó* szerint ugyanúgy kellene a férfinak egész életében összekötnie magát azzal az egyetlen férfival, akivel szerelmi kapcsolatot folytat. Máskülönben az ember nem lesz jobb egy hivatásos szodomitánál vagy egy erkölcstelen asszonynál, és ezzel szegényt hoz a *szamurájokra*.

Ihara Szaikaku a következő hatásos megjegyzéséről ismert: „Az a fiatalember, akinek nincs egy idősebb, elkötelezett férfi szeretője, olyan, mint egy fiatal lány, akinek nincs vőlegénye.” Mások viszont hajlamosak csúfot üzni a *súdó*-szeretőkkel. A fiatalabb férfi a saját részéről felkérheti az idősebbet a *súdó*-kapcsolatra, miután a több éves kapcsolatot követően megbizonyosodott az idősebb állhatatos szerelméről.

Amennyiben két férfi egyszer már így összekötötte az életét, ezáltal kötelességük azt egymás kedvéért feláldozni, az embernek kétszeresen meg kellene győződnie a másik szándékáról. A csapodár férfiak szerelme sohasem gyökerezik mélyen; bizonyos, hogy később elhagyják szeretőjüket. Ha más férfi kezd ki veled, határozottan utasítsd vissza, és mondd azt neki, hogy magának keresi a bajt. Ha aztán megkérdezi, hogy miféle bajról beszélsz, mondd, hogy hogy merészel élő embertől ilyeneket kérdezni. Ha tovább

erősök, dühödben vágd le.

Hasonlóképpen, az idősebb férfi, elkötelezettségét megelőzően alaposan meg kell, hogy bizonyosodjon fiatal szeretője hűségéről. Szerelmi óhaja csak akkor teljesül, ha éveken keresztül, akár életét kockára téve próbálkozik.

A *súdó* követésekor ne fuss a nők után. Inkább szenteld magad a harcművészetek gyakorlásának, a *Busidó* ösvényének.

A mi tartományunkban Hosino Rjótecu volt a homoszexualitás őse. Bár elmondható, hogy számos tanítványa volt, mindegyiként foglalkozott. Edajosi Szaburózaemon volt az, aki megértette a homoszexualitás alapját. Egyszer, amikor éppen mesterét kísérte Edóba, Rjótecu megkérdezte: „Mit értettél meg a homoszexualitásból?” Szaburózaemon így válaszolt: „Olyasmi, ami egyszerre kellemes és kellemetlen.” Rjótecu boldog volt, és azt mondta: „Sokáig tartott, és nagy fájdalom árán jutottál el oda, hogy képes legyél ilyet mondani.”

Néhány évvel később valaki megkérdezte Szaburózaemontól a fentiek értelmét, így válaszolt: „A homoszexualitás alapelve, hogy az ember feláldozza életét a másikért. Ha nem így van, akkor a dolog szégyenteljessé válik. Akkor azonban semmi sem marad, amiről mesteredért lemondhatsz. Érthető tehát, hogy ez egyszerre kellemes és kellemetlen.”

Isida Ittei azt mondta, ha egy szóval kellene elmondani, hogy mit jelent jól cselekedni, akkor ez a szenvedés elviselése kellene, hogy legyen. Kivétel nélkül rossz, aki ezt nem bírja ki.

Az értelemnél és megfontoltságnál erősebb bikatermészet legjobban a negyvenévesnél fiatalabbakhoz illik. Még negyvenévesen vagy afölött is, ha az ember nem sugároz erőteljes akaraterőt magából, nem tud hatni másokra, bármilyen is a jelleme vagy a rangja.

Nemrégiben egy ember útban Edo felé, részletes levelet küldött haza a fogadóból, ahol az első éjjel megpihent. Bár, amikor elfoglalt volt, az ilyen dolgokat rendszerint elhanyagolta, ezúttal figyelmességével felülmúlt másokat.

Az idősebbek véleménye szerint a *szamuráj* inkább legyen túlságosan is konok. Később elégtelennek tarthatják az olyan dolgokat, amelyeket túl mértékletesen vittek véghez. Azt hallottam, hogy amikor az ember azt gondolja, túl messzire ment, valójában nem követ el hibát. Ezt a szabályt nem szabad elfelejteni.

Amikor eltökélted, hogy megölsz valakit, sose okoskodj úgy, hogy „Talán elvétem, ha nyíltan megtámadom az ellenséget. Ehelyett inkább így vagy úgy csinálom, habár ez egy kissé kerülőútnak tűnik.” Ha az ember így gondolkodik, akkor kiesik a ritmusból, és veszít kezdeti eltökéltségéből. Ennek következtében többnyire nem képes befejezni, amit elkezdett. A *Busidó* azt kívánja, hogy hirtelen, akár vakon is rohamozzuk meg az ellenséget.

A Dzsisszóin templomban, Kavakamiban, a buddhistáknál töltött szolgálata alatt egy magas rangú ember részeg fegyverhordozója összezördült a fedélzeten a révésszel. Amikor partot értek, a fegyverhordozó kivonta a kardját, mire a révész fejbe vágta egy rúddal. Erre a közelben álló hajósok is odarohantak, kezükben egy evezővel, készen arra, hogy leüssék a fegyverhordozót. A mester ennek ellenére elfordult, és elhagyta a helyszínt. Egy másik fegyverhordozó azonban visszarohant, bocsánatot kért a hajósoktól, majd megnyugtatta és hazatámogatta bajtársát a mester rezidenciájára. Azt mondják, azon az éjszakán a helybenhagyott fegyverhordozótól elvették a kardjait. Először is a mester volt a hibás, hogy nem utasította rendre a lerészegedett fegyverhordozót, és nem csillapította le a révészt még a kompon. Másodszor, miután odáig fajult a dolog, hogy a fegyverhordozót fejbe vágták, már nem jöhetett szóba, hogy lecsillapítsák a hajóst, még akkor sem, ha az már nem az fegyverhordozón múlt. A mesternek bocsánatkérés ürügyén oda kellett volna mennie a révészhez, és egy csapással le kellett volna vágnia, majd egyből utána a fegyverhordozót is. Ez a mester gáya volt.

A régi *idők* embereiben nagy volt az elszántság. A tizenhárom és hatvan év közöttiek az első vonalba mentek harcolni. Az ennél idősebbek eltitkolták valódi életkorukat.

Jamazaki Kurando találóan jegyezte meg: „Nem kívánatos az olyan csatlós, aki túlságosan is *átlátja* a dolgokat.” Az ilyen ember, elméje olyan kérdésekkel van tele, hogy vajon az ilyen és ilyen tett hűséges-e, indokolt-e, és csatlóshoz méltó vagy sem. Aki az indítékok és a becsületesség szempontjából boncolgatja a dolgokat, legnagyobb ellenszenvemet váltja ki.

Mindaddig, amíg minden különösebb ok nélkül örömét leli a csatlósi szolgálatban, és odaadással szolgálja urát, helyesen jár el - ez minden, amit szolgálata megkövetel.

Az ilyen ember az igazi csatlós. Annak ellenére, hogy minden igyekezete az, hogy komolyan vegye a szolgálatot és teljes komolyságával gondoljon urára, lehet, hogy rajtakapják egy vagy két hibáján. Szívében mégis elégedettség honol.

Bár az emberek azt mondják, hogy nem érdemes a dolgokat túlzásba vinni, a csatlósnak elégedettnek kellene lennie fölöttébb lelkes szolgálatával, még ha közben el is követ néhány elkerülhetetlen hibát. Aki képes jónak vagy rossznak tartani a dolgokat, az belegabalyodik a lényegtelen részletekbe, aminek az lesz az eredménye, hogy életét értéktelenül fecsérli el - száználmas egy látvány. Az ember élete hihetetlenül rövid. Legjobb, ha egyenesen belevágunk. Nem szeretem, ha valaki kitér a tiszta szívvel, izzó hévvel végzett csatlósi szolgálat elől. Tegyel félre mindent, és merülj bele a szolgálatba. Ilyen a legmagasabb szintű csatlós. Megvetést érdemel, ha elfogadhatónak tűnő ésszerűsége törekszünk az olyan dolgokban, mint például a hűség vagy az igazság.

Naosige nagyúr azt mondta: „Az, hogy egy ős jó volt-e vagy gonosz, leszármazottai viselkedése alapján eldönthető. Egy leszármazottnak úgy kell viselkednie, hogy az őseiben lévő jót mutassa meg, és ne a rosszat. Ez gyermeki kötelessége.”

Gyalázat, ha valakinek a családfáját összekeverik a kizárólag pénzen alapuló örökbefogadással. Ez már a kezdettől fogva erkölcstelen, de különösen nagy bűn, ha arra hivatkozva teszik, hogy e nélkül a napi rizsadagra sem telne.

Amikor egy *szamuráj* megjegyezte, hogy milyen kár, hogy ez és ez ilyen fiatalon meghalt, azt válaszoltam: „Igen. Értékes ember volt.” Amikor azon kesergett, hogy ezekben az elfajzott időkben teljesen eltűnt a *gir²*, a társadalmi kötelezettség, azzal vigasztaltam, hogy „úgy tartja a mondás, hogy -Amikor a dolgok a legrosszabbul mennek, akkor fog minden jobbra fordulni. - Ezért minden biztonnyal a világ nemsokára meg fog változni.” Ezekben a kérdésekben fontos a titoktartás⁵⁵

Nakano Sógent *szeppukuja* után többen becsmérelték egy, a csapat parancsnokának, Oki Zen-Hjóbnak a házában tartott eligazítás során. Ekkor Hjóbu így figyelmeztette az embereket: „Tartózkodjunk attól, hogy rosszat mondunk a halottról. Mivel a gyanúba kevert embereket sajnálni kell, a *szamuráj* kölcsönös együttérzésének az felel meg a legjobban, ha a tőlünk telhető legszebb szavakkal szólunk a halottról. Húsz év múlva, Isten tudja, hogy Nakano Sógennek nem az lesz-e a híre, hogy hűséges csatlós volt.” Ezek az értékes szavak jól illettek az idős parancsnokhoz.

„Nincs olyan mester, aki ne akarna használható embereket maga körül” - mondta egyszer Furukava Rokuzaemon. - „Még az olyan szerény pozíciójúak, mint mi, is azt akarjuk, hogy könnyen kezelhető embereink legyenek. Mennyivel jobban szeretnék hát a kiemelkedő helyzetben lévők! Ezért, aki arra pályázik, hogy hasznossá tegye magát, készséggel meg tudja találni a módját annak, hogy urát szolgálja, például úgy, hogy kapva kap valamilyen feladat után, amit már régóta el akar végezni. Amíg meg nem öregedtem, nem vettem észre, hogy az emberek hiába és anélkül élnek le az életüket, hogy felnyitnák a szemüket erre az igazságra. Fiatalok, legyetek óvatosak!”

Szavai frissen élnek az emlékezetemben. Egyszerű, amit a csatlósnak az eszébe kell tartania: csak arra kell gondolnia, mindenféle ragyogó gondolat nélkül, hogy hogyan szolgálja hasznosan az urát. Igaz ugyan, hogy az emberek nem kerülnek szükségszerűen távol ettől a szellemtől, de őszintén sajnálatos, hogy nem törekszenek kifejezetten arra, hogy átjussanak az útjukba kerülő akadályokon, pusztán tétlenül elvesztegetik becses életüket.

Olyan emberek is vannak, akik beletörődő arckifejezéssel, nyíltan megalázkodnak, és nem bíznak képességeikben, melyekkel alacsony rangjuk ellenére is szolgálhatnák urukat. Amíg az ember hűségesen, szilárd elhatározással és hasznosan szolgálja urát, jobban tud szolgálni, még ha együgyű is, mint az, akit

bölcsnek vagy eszesnek tartanak - ez utóbbi végezetül többnyire a hűbértartók kárára lesz.

A falusi, alacsonyabb rangú csatlósok nagyra becsülik, és tisztességet tartanak az uradalom minisztereivel és idősebb tanácsosaival, mintha azok titkos, isteni erővel rendelkeznének, holott egy vagy két bensőséges beszélgetés alkalmával egyszer csak rájövünk, hogy azt leszámítva, hogy állandó gondjuk van az uradalom ügyeire, nem különböznek a mindennapi emberektől. Ahhoz, hogy az uradalom javát szolgáljuk, nincs szükség semmiféle különleges bölcsességre vagy tehetségre. Még a magunkfajta embernek is lehetnek jó gondolatai arról, hogy tegyen egy kis szolgálatot az uráért, a hűbértartókért vagy a birtokon élőkért. Az viszont roppant nehéz, hogy *igazán* hasznosak legyünk urunknak.

Jól mutat, ha az ember kiteszi páncélja darabjait, de az is elég, ha minden darabja hiánytalanul megvan. Jó példa erre Fukabori Inoszuke páncélja. Magas rangú embereknek, akiknek sok csatlósuk van, sok pénzt kell félretenniük, amit aztán a hadjárat során használnak fel. Azt mondják, hogy Okabe Kunai pénzes zacskókat készített - annyit, ahány csatlósója volt. Nevüket ráírta a zacskókra, és mindegyikbe a hadjáratához szükséges pénzeszeget tette. Ez páratlan fegyelemre vall. Ami az alacsonyabb rangú embereket illeti, ha nem tudnak idejében megfelelően felkészülni, a csapat főnökétől kaphatnak támogatást. Ennek érdekében a csapat főnökének jó kapcsolatban kell állnia a csapat minden egyes tagjával. Jobb, ha nincs pénzünk azoknak, akik a mester irányítása alá tartoznak, különösen azoknak, akik a közvetlen közelében vannak. Az oszakai nyári hadgyakorlatok idején, valaki 12 *monme* értékben hozott magával ezüstöt, és elment Taku Zuso mesterrel. Persze jobban tette volna, ha korábban lovagol el. Úgy gondolom, jobb ilyen dolgokat nagyobb gondossággal intézni.

Ha a múlt dolgait alaposan tanulmányozzuk, azt találjuk, hogy sokféle véleményt alkottak róluk, de néhány dolog még így sincs eléggé tisztázva. Jobb az ilyen eseteket úgy tekinteni, mintha ismeretlenek lennének. Szanenori nagyúr egyszer azt mondta: „Van mód arra, hogy megértsük azokat a dolgokat, amelyeket nem értünk. Továbbá, van amit természetesen megértünk, van amit nem, bármennyire is próbálkozunk vele. Ez érdekes.”

Ez meglehetősen mély tudásra vall. Természetes, hogy az ember nem értheti meg a mély és rejtett dolgokat. Ami könnyen érthető, meglehetősen felszínes.

jegyzetek

- ¹ Sok japán csak ezt az egy, kemény hangú sort ismeri a *Hagakurében*, anélkül, hogy a fejezet többi részének elolvasásával is törődne. Az olvasó a fejezet végére azonban tudni fogja, hogy a kezdő sor semmi esetre sem az értelmetlen halál dicsőítése.
- ² Lásd 39. p.
- ³ A bábokat a *dzsóruri* zenei kíséretére mozgatták. Az előadás meglehetősen vidám és zajos lehetett, hogy magára vonja a vádló, Szakjó herceg figyelmét.
- ⁴ Nabesima Micusige.
- ⁵ Jamamoto Cunetomo *szeppuku* elkövetésével akarta buzgón követni urát, de ezt a konfucianizmus hatása alatt álló hűbértartók és a sógunátus rendelete tiltotta, így ebben az esetben az „uramat követni” azt jelenti, hogy belép egy szerzetesrendbe, és ura lelkének nyugalmaért imádkozik, így megszünteti a csatlósi állapotot.
- ⁶ Az illető Kavamura Gonbei, Szandzsó-nisi Szanenori gazdasági intézője. Jamamoto Cunetomo ura halálos ágyához a *Kokin-dendzsú*-val, a nagy becsben tartott könyv másolatával tért vissza, amely a Kokin Vakasú által a tizedik században összeállított költemények értelmezését és a hozzájuk kapcsolódó ősi dolgokat tartalmazza. Cunetomo azért könyörgött, hogy Szanenori, a híres költő adományozza a szent könyvet urának, a költészetet szenvedélyesen tanulmányozó Nabesima Micusigének, a költészetben nyújtott kiemelkedő teljesítményéért.
- ⁷ A Nabesima-birtok kapcsolattartó hivatalokat működtetett Kiotóban, Oszakában és Edo (Tokió) városrészeiben.
- ⁸ Nabesima Micusige betiltotta, hogy a birtok csatlósi halott urukat *szeppukuval* kövessék a halálba. Amikor Nabesima Naosige, a hűbértartók alapítója 1618-ban meghalt, tizenhárom csatlósója vetett véget életének, hogy kövessék őt. Amikor Naosige fia, Kacusige, a birtok legfőbb ura 1687-ben meghalt, harminchat *szamuráj* követett el *szeppukut*. Ezt a szokást a nagyra becsült *oibarának* hívták, és a *szamurájok* erényes uruk iránti hűségük kifejezésének tekintették. A Nabesima-klán tilalmát három évvel később, 1663-ban a sógunátus tilalma követte. Ennek hatására az *oibarák* a *szamurájok* szerzetesrendbe lépése váltotta fel - így „vazallusi életüket befejezték” -, amit hivatalosan vagy jóváhagytak vagy sem. Jamamoto Cunetomo szemében - aki nagy becsben tartotta a hadakozó kor

szamurájainak erkölcsét - igazán szégyenletes, ha egy nagyhatalmú hűbérúr halálát egyetlen hűséges csatlós sem követi.

- ⁹ A vendégtől elvárják, hogy velük egyen, még ha egyszer vagy kétszer udvariasan vissza is utasította az ételt, mert a házigazda az első visszautasítást még a mai Japánban is udvariasságnak veszi. ¹⁰ „A túlságosan tiszta folyóban nem él meg a hal, a túl jó ítélőképességű embert elkerülik a követők.” Kung-cecsiajü Jukuanpien „Négyzet alakú, mintás vagy díszített, vastag papírdarab, amely arra való, hogy egy 31 szótagú verset írjanak vagy fessenek rá.
- ² A közembereket rendszerint hátrakötött *kézze*l végezték ki. Így jártak a *szamurájok* is, ha bűncselekményt követtek el - ilyenkor nem részesülhettek a tiszteletreméltóbb *szeppuku* általi halál kiváltságában.
- ³ A lágyfekély és más nemi betegségek akkoriban meglehetősen általánosak voltak a fiatal emberek között, akiket az ifjú hölgyekkel való szabados, házasság előtti együttlétektől távol tartottak, így bordélyházak látogatásával vigasztalódtak. Ezt a gyakorlatot *matanukinak* hívták, amelynek Szagara Vataru más magyarázatát adja. Szagara szerint a *matanuki* a fiatal *szamurájok* közti titkos együttléteket jelenti, akik azért versenyeznek, hogy melyikük a bátrabb, amikor karddal megszúrják egymás lágyékát. (Szagara Vataru ét ál.: *Mikava Monogatari; Hagakure*. Tokió, 1974, Ivanami Soten, 231 p.)
- ⁴ *Munen musin*: „nincs gondolat, nincs elme”. A buddhizmus így írja le azt az állapotot, amelyben az ember mentes minden világi gondolattól.
- ⁵ A költemény, amely a *Goszen vaka* súból való, így hangzik: „Másoknak azt mondom: / ez csak rémhír, / hogy nem teszem meg. / Mikor saját szíved kérdi, / mit fogsz felelni?”
- ⁶ Az illúzió technikáinak mestere.

⁷ Van a go-játékkal kapcsolatban egy mondás: „Aki oldalról is lát, annak nyolc szeme van.”

³ A japán harcművészeti hagyományban a különböző stílusok *dzsucusuk*, azaz művészetek voltak (pl. *kendzsucu* - a kardvívás művészete, *dzsúdzsucu* - pusztakezes „lágú” küzdőművészet stb.), amelyek később, a békés időszakban *dóv*á, Úttá váltak (pl. *kendo*, *iaido* -a kard, a kardrántás útja). Szerepük a harci hatékonyságtól a személyiségfejlesztés eszközévé vált, és szorosan összefonódott a vallásos - elsősorban a *zen* — utak gyakorlásával.

Nabesima Naosige huszonegy tanítását tartalmazó műve.

²⁰ Általában Nicsiren szektaként ismerik, amelyet 1253-ban Nicsiren alapított. A Lótusz Szútrát a Nirvánába való belépés legmagasabb rendű eszközeként tisztelik. Nicsiren fenntartotta, hogy szektáját Japán egyedüli vallásos intézményének ismerjék el, míg minden más szektát korruptnak bélyegzett. Ez a harcos hozzáállás politikai és vallási körök ádáz támadását vonta magára, amely a háborús zavargások korában hanyatlással járt együtt. A Tokugava-sógunátus alatt azonban visszanyerte népszerűségét. Napjainkban ennek a szektának a megalkuvásoktól mentes, katonai pártja a Szóka Gakkai, amely az egyszerű emberek körében népszerű.

¹ A „Kezdet mestere” töri fel a pecsétet a *szakéshordón*. A „Huszonöt nap mestere” pedig arra a szokásra utal, hogy a szójaszóst, pácot vagy *miszót* (erjesztett babsaláta) tartalmazó edényt a lepecsételés után huszonöt nappal nyitják ki.

² A rajtaütés 1702-ben történt, és a japán történelem egyik leghatásosabb vérbosszújának tartják. 1701-ben Aszano Naganori, Akó tartomány ura nyílt sértegetések miatt megvágta a homlokán Kira Josinakát, a sógunátus legmagasabb rangú protokoll-vezetőjét egy, a császári küldött szórakoztatására az edői kastélyban rendezett összejöveten. Az érvényben lévő „mindkettő hibás” törvény ellenére a sógunátus egyedül csak Naganorit ítélte halálra, és hűbér-birtokát felosztotta.

Naganori negyvenhét korábbi *szamurája* (róninja) közel két évet töltött azzal, hogy pontosan megtervezze Kira Josinaka meggyilkolását, míg végül 1702 vége felé, egy éjszakai rajtaütés során betörték kastélyába, és megölték. A bosszú végeztével őrizetbe vették őket, majd a sógunátus hivatalnokai és a konfuciánus tanácsadók között lezajlott szenvedélyes vita után mindannyiukat *szeppuku általi* halálra ítélték. Széles körben, mint *igazán* hűséges csatlósokat ünnepelték őket. Vérbosszújuk történetét a *Kanatehon Csúsingura* című, a nemzet egyik legkedveltebb klasszikus *kabuki-darabja* örökíti meg.

¹ A sikeres támadást követően a negyvenhét *szamurája* Szengakudzsi templomhoz, Aszano nagyúr sírjához sietett. Itt adtak számot néhai uruknak a történekről, majd feladták magukat a hatóságoknak.

²⁴ Ez a vérbosszú huszonkét hónapot vett igénybe.

Az incidens 1700-ban történt, két évvel az akói *róninok* vérbosszúja előtt, Fukabori Nabesima *házának* két csatlósa és Nagaszaki város tanácsosának inasa között. A legyőzött inas éjjel megtorolta sérelmét, mert tíz követőjével rajtaütött Fukabori Nabesima birtokán, és jól elverte a két csatlóst. A két csatlós, akihez segítségül tíz másik csatlakozott, a következő reggel betört a tanácsos kastélyába, és megölte a tanácsost, az inasát és másokat is. A két csatlós - az eredménnyel elégedetten - *szeppukut* követett el a helyszínen. Azt a tíz embert, aki segített a két csatlósnak a vérbosszú végrehajtásában, *szeppuku* általi halálra ítélték, míg azt a kilencet, aki a támadók erősítéseként a rajtaütés után érkezett, száműzték.

Végzetes lehet a másodperc ezredrésze is, ami alatt a kardjához nyúl, ha a másik megtámadja. Az ülő helyzetben végzett kardvívást sokat gyakorolták. Az egyes szám első személy itt Jamamoto Cunetomóra vonatkozik.

A *kanákkal*, vagyis a kínai karakterekből származó, egyszerűsített szótagokkal írott esszéket, elbeszéléseket, naplókat szósznak hívták.

³⁰ Jamamoto Cunetomo apja a Nakano-klánban született, és csak később fogadta örökbe a Jamamoto-család, hogy továbbvigye a család nevét. Számos kiváló miniszter és tanácsos származott a Nakano-családból - ezért volt Jamamoto Cunetomo nagyon büszke a Nakano-klánra.

³¹ A hűbérbirtok hadseregét tizenöt harci egységre osztották. Jamamoto Cunetomo apja, miután Nabesima Kacusige megbízta az egyik csapat parancsnokságával, helyi előjáróként szolgált, és az oszakai kastély újjáépítése idején kétszáz embert vezetett.

A csatlósok számára kellett borotválnia homlokának első részét, a *szakajakit*. Ez különböztette meg a *rónintól*, a gazdátlan *szamurájtól*, aki rendszerint elhanyagolta *szakajakiját*, és hagyta, hogy haja ápolatlanul nőjön.

³³ Belül ágrólszakadt, kívül viszont hivalkodó.

³⁴ A nyugati gondolkodással szemben, aki úgy él, „mintha már halott lenne”, nem egy holttest, hanem olyan ember, aki minden feszültségtől, túlfeszítettségtől és félelemtől mentes. Ha egyszer „halottá” vált, már maga mögött hagyta annak szükségességét, hogy tetteinek helyes irányát fontolgassa. Energiáit és figyelmét szabadon és közvetlenül célja megvalósítására fordíthatja. Lásd Benedict, Ruth: *The Chrysanthemum and the Sword*. Tokyo, 1954, C. E. Tuttle, 249-250. p. Lásd 18. láb.

Láncvers, hagyományos költői műfaj.

1642-ben Nabesima Kacusigének a sógunátus megparancsolta a sógunátus közvetlen irányítása alatt álló nagaszaki körzet ellenőrzését. Ez az eset 1683-ban történt, amikor Jamamoto Cunetomo huszonöt éves volt.

A öröklődés a hűbérúr jóváhagyásától függött. A nagyúr a visszavonult vagy elhunyt családfő érdemeire való tekintettel hagyta jóvá vagy érvénytelenítette az öröklődési kérelmet. Ha jóváhagyta, az örökös megkapta apja ellátmányát vagy annak egy részét. Az előző nagyúrnak, Kacusigének az uralma alatt az örökös apja ellátmányának csak egy részét örökölte, amely arányban állt képességeivel. Ez a rendszer arra ösztökölte a tizenéves fiatalokat, hogy szolgálatukkal - főként mint fegyverhordozó - kitűnjenek a többi közül.

Ez a fiatal fegyverhordozók számának erőteljes csökkenését idézte elő. Az *előző* nagyúr, Kacusige körül úgy hetven fegyverhordozó sürgött. Az alsó korhatár a tizenegy-tizenkét év volt. A fegyverhordozók, akiket családjuk helyzetétől függetlenül behívtak, kiképzésük alatt megismerkedtek a hűbérbirtok pénzügyeivel és az edői birtok széleskörű teendőivel, majd visszatértek a szagai uradalomba. Más birtok nagyuraival is megismerkedtek, amikor kiszolgálták őket az ünnepi vacsorák alkalmával. Ezért férfias viseletet öltöttek, és fontos feladatokat láttak el.

⁴⁰ Az idézet a *Pi-jen-luból*, a kínai /koangyűjteményből való: „Minél több a víz, annál magasabban úszik a csónak. Minél nagyobb a sár, annál hatalmasabb Buddha.”

⁴¹ Konfuciusz.

⁴² A moxa-gyógymód gyógynövényrudak égetésével, a bőr felületének füstölésével történik.

⁴³ Jamamoto Cunetomo hatvanegy éves korában, nyilvánvalóan természetes halállal halt meg.

⁴⁴ Japánban élő mérges vipera. (*Agkistrodon blomoffii*)

⁴⁵ Utalás Lao-Ce: *Tao te kingjének* 41. fejezetére.

⁴⁶ A hal- és húsevés az élők meggyilkolásának buddhista tana miatt tabu volt a szerzeteseknek.

⁴⁷ „Az istenek énekei” - egy késő Kamakura-kori (1249-1382) könyvben található.

⁴⁸ India, Kína és Japán.

⁴⁹ A csapat vezetője és tagja.

⁵⁰ Mind a két idézet kalligráfiája Nabesima Naosige kastélyának falán lógott, és a *Kacsikucsiból* származik. (Lásd 39. p. 6. láb.) A második teljességében így hangzik: „A jog az alantasak ítélete. Az ok mögött törvény áll.”

⁵¹ A *súdó* szó szerint a „férfiak útja”, gyakorlatilag az adott korban burjánzó homoszexualitást jelenti.

⁵² A *giri* a nagyúr, a család, más személyek és az ember neve iránti kötelességeket jelenti.

⁵³ Az eredeti szövegben ez a szó úgy szerepel, mint *ocsido*, azaz hiba. Mindez a szöveg túlságosan választékos voltából fakad, ami az egész *hagakurét* jellemzi.

A MÁSODIK KÖNYVBŐL

Azt mondják, hogy a *szamuráj*nak kerülnie kell a sok *szakét*, a büszkeséget és a fényűzést. Nincs okunk az aggodalomra, amikor boldogtalanok vagyunk, de ha kicsit is jól megy a sorunk, ez a három dolog veszélyessé válhat. Nézd meg az ember körülményeit. Illetlen, hogy büszkéek és féktelenek legyünk, amikor a dolgok jól mennek, így tehát jobb, ha az embernek része van egy kis boldogtalanságban, amíg még fiatal, mert ha nem tapasztalunk némi keserűséget, személyiségünk nem nyugszik meg. Hasznavehetetlen, aki kimerül, ha boldogtalan.

Taku Mimaszaka utolsó éveiben ésszerűtlenül és kőszívűen bánt az embereivel. Amikor ezt kifogásolták, azt mondják, ezt felelte: „Mindez fiam, Nagato érdekében történik. Halálom után az emberek sokkal könnyebben tudják majd a dolgukat tenni a fiam vezetése alatt.”

Ha egy mester megértő uralkodását követően éppen a visszavonulása előtt viselkedik ésszerűtlenül a tanítványaival, akkor a mester fia, miután átvette a hatalmat, gyorsan elnyerheti azok odaadását. Azt mondták, ez egy titkos szabály, amelyet ősidők óta továbbadnak.

Ahhoz, hogy elintézzük az ügyeinket, gyorsan meg kell értenünk a másik ember természetét, majd a továbbiakban ennek megfelelően kell őt kezelnünk. Egy okoskodó, de határozott embernek jelentősen engednünk kell, és úgy kell észre térítenünk, hogy az ne hangozzék nyersen, és ne adjon okot a neheztelésre. A viták elintézésekor így kellene elménknak és szavainknak működnie. Ezt attól hallottam, akit egy szerzetes figyelmeztetett erre.

Az álmok igazat mondanak. Amikor néha arról álmodom, hogy csatában halok meg, vagy *szeppukut* követek el, ha bátorítom magam, lelkiállapotom az álomban lassan megváltozik. Ez azzal az álommal kapcsolatos, amelyet az ötödik hónap huszonhetedik napján álmodtam.

A *szamuráj* csatlósi szolgálatának nagyjából az a legsarkalatosabb pontja, hogy felajánljuk életünket az urunknak.

Ráadásul meg kell tartanunk bölcsességünket, emberségünket és bátorságunkat. Bármennyire is úgy hangzik, hogy a laikus erejét meghaladja ennek a három erénynek az egyidejű birtoklása, ez valójában nem nehéz. Bölcsesség, mérhetetlenül nagy bölcsesség szerezhető a másokkal folytatott beszélgetésekből. Az emberség a más érdekében végzett munkából fakad, amikor több figyelmet fordítunk másokra, mint magunkra. A bátorság pedig az, ha fogcsikorgatva zúzzuk össze lábunk alatt a nehézségeket, és nem mérlegeljük okoskodva a következményeket. Ennél jobb elméletet nem ismerek.

Mások szemével nézve a következő dolgok a fontosak: a megjelenés, a beszéd és a kalligráfia. Ezek mindennapi dolgok, amelyek szüntelen gyakorlással csiszolhatók. Nagy vonalakban azon igyekezzünk, hogy nyugodtak és életerősek legyünk. Miután megszereztük ezeket a képességeket, tanulmányozzuk a klán történetét és hagyományait, majd ezek után, változatosságképpen néhány művészetet is.

Összességében a csatlósi szolgálatban nincs semmi nehézség. Napjainkban, akiket egy kicsit is hasznos csatlósnak tartanak, csakis erre a három alapelvre figyelnek.

Egy pap azt mondta, ha valaki meggondolatlanul belegázol a folyóba, amelynek mélységét nem ismeri, úgy fog meghalni a sodrásban, hogy nem éri el a túlsó partot, és nem tudja befejezni a dolgát. Ez ugyanaz, mint amikor valaki vakon lelkesedik azért, hogy csatlós lehessen, miközben nem ismeri a szokásokat, és nem tudja, hogy a mester mit kedvel és mit nem. Ezért hasznavehetetlenné válik, és tönkreteszi saját magát. A mester kegyeibe férközni nem helyénvaló. Az embernek először arra kell gondolnia, hogy hátralépjön, s megérezze a mélységeket és a zátonyokat, és úgy dolgozzon, hogy semmit se tegyen a mester kedve ellenére.

Ha fokhagymagerezdekkel teli zsákocskákat aggatsz a testedre, a kegyetlen hideg nem fog ártani neked. Néhány évvel ezelőtt Nakano Kazuma a tél közepén lovas futárként tért vissza a tartományba, és bár öregember volt, cseppet sem szenvedett a hidegtől. Azt mondják, azért, mert fokhagymagerezdeket használt.

Ha valaki leesik a lóról, a vérzést legjobban az almásderes ürülékéből készített főzettel lehet csillapítani.

Hibátlan csak az az ember lehet, aki visszavonul a világi ügyektől. Ezt erővel kell megtenni.

Az embernek időről időre dicsőítenie kell nyugodt és derűs mesterét, és gondoskodnia kell arról, hogy mestere hiba nélkül tudja végrehajtani kötelességét. Mindezt azért tegye, hogy ápolja a mester értékes jellemét. Tekintettel arra, hogy a mester bátor és éles eszű, az igazán hű csatlósoknak úgy kell cselekednie, hogy a mester maga fölött állóként tekintsen rá. A mester állandóan meg fog állni, mielőtt elképzeléseit megvalósítaná a gyakorlatban, mert kíváncsi lesz, hogy tanítványa mit gondol elképzeléséről.

Ilyen csatlósok nélkül a nagyúr arra a következtetésre juthat, hogy a klán mással sincs tele, csak hízelgőkkel, akik be akarják hízelegni magukat nála. Emiatt ugyan majd felveti a büszkeség, ami viszont lehetetlenné teszi a birtok jobb ügyintézésére tett próbálkozásokat.

Az olyanok, mint Kjúma és Kicsiemon, nagyon odafigyeltek ezekre, és ezt uruk el is ismerte. Az utóbbiról azt mondják, hogy még betegsége alatt és visszavonulása után is tanácsát kérték a nagyurak a különböző természetű dolgokról - ez komoly elismerés.

Az emberek meg vannak győződve arról, hogy lehetetlen, ezért nem is igyekeznek elérni ezt a célt. Személyes tapasztalatból mondom, hogy határozottan lehetséges tíz hosszú-hosszú év küszködése után ilyen rangra emelkedni. Kishitű, aki nem tesz kísérletet arra, hogy az egész uradalom egyetlen, nagy becsben tartott embere legyen, mint amilyen Nobukata vagy Takatomo volt.

Ha valaki azért viszi egy kissé túlzásba a dolgokat, hogy a nagyúr szándékosan elkerülje, akkor szolgálatának nincs semmi haszna. A legtöbben nincsenek tudatában ennek a fontos szempontnak. Úgy kell tevékenykednünk, hogy a nagyúr szépen, fokozatosan a célunk tudatára ébredjen.

Egészen biztosan nincsen más, csak az adott pillanat egyetlen célja. Az ember egész élete pillanatok sorozata. Ha valaki teljes mértékben megéri a jelen pillanatot, semmi más tennivalója nem lesz, és semmi mással nem kell foglalkoznia. Éljen hűen az adott pillanat egyetlen céljához.

Mindenki hagyja, hogy a pillanat elillanjon, aztán keresi, mintha azt hinné, valahol máshol meglelheti. Úgy tűnik, senki sem vette ezt észre. De ha már szilárdan megragadtuk, tapasztalatot tapasztalatra kell halmozunk. Ha az ember ezt egyszer megéri, attól a pillanattól kezdve más ember lesz belőle, habár, lehet, hogy nem mindig fogja ezt észben tartani.

Amikor megértjük, hogyan válik ez céltudatossá, ügyeink ritkulni fognak. Ez a céltudatosság a hűséget is felöleli.

Egy csatlós, miután rájött, hogy Micusige nagyúr elvitte a család szent emléktábláit a Gautama tereméből, azt kérdezte tőlem, hogy nem kellene-e tiltakozni emiatt a nagyúrnál. Ezzel beszéltem le róla: „Tökéletesen indokolt a tiltakozása. A nagyúrnak ezt a tettét senki más nem vette volna észre. Szükségtelen azonban, hogy figyelmeztesse. Ha el is fogadja a tiltakozását, és visszaviszi az emléktáblákat abba a terembe, ahová valók, akkor az ön hírneve bizonyára megnövekszik, amikor a hír széles körben elterjed. Ha viszont a tiltakozását elutasítják, az emberek rosszakat fognak mondani a nagyúrról, és ön, mint hűséges csatlós, még nagyobb hírnévre tehet szert. Egy csatlóshoz azonban csak az illik, hogy ura hibájáért is vállalja a felelősséget. Mindaddig, amíg a helyzet így marad, senki sem veheti észre, így semmi különös nem fog történni. Aztán egy megfelelő pillanatban megtalálhatja a módját, hogy visszatettesse a családi emléktáblákat a csarnokba, anélkül, hogy az emberek nagy ügyet csinálnának belőle.”

A nagyúr hibájával kapcsolatos minden hír könnyen terjed. Az embernek körültekintően kell várnia a legjobbnak *ígérkező* pillanatra, amikor kijavíthatja ura hibáit. A belső körben lévők általában gondatlanul tárják fel a hibákat és vétkeket. Azt kellene eltökélnünk, hogy soha sem mondunk egyetlen szót sem urunk ellen. Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy megbízhatunk szüléinkben, gyermekeinkben, testvéreinkben és közeli barátainkban, amikor urunk hibáit „szigorúan bizalmasan” elmondjuk nekik. Gyakran azonban azt látjuk, hogy a hír futótűzként terjed végig hűbértartományokon és végül az egész országban. A személyzet és még a családtagok is, ha nem bánnak velük rendesen, nyíltan gyalázzhatják a ház urát. Családi körben és a legbizalmasabb társaink között is tartanunk kell a szánkat.

Természetesen nincs fontosabb, mint az odaadó lelkesedés az adott pillanatban. Az élet ebből az időről időre megismétlődő lelkesedésből áll. Aki ráébredt erre az igazságra, annak elméjét nem szállja meg

semmilyen más sürgető kényszer vagy akarat: úgy kell élnie az életét, hogy kitart magával ragadó lelkesedése mellett.

Mindamellett senki sem képes felismerni ezt az igazságot. Az ember az élet más, fontosnak tűnő dolgait kutatja szüntelen. Igaz, sohasem voltak képesek felnyitni a szemüket erre a bölcsességre.

Éveket vesz igénybe, hogy a *magával ragadó* lelkesedést lépésről lépésre megvalósítsuk, és végül felébredjünk a káprázatból. Aki egyszer felébredt, annak nem kell állandóan, tudatosan gondolnia az összpontosított erőfeszítésekre. A magával ragadó lelkesedés - ha egyszer megfogant - minden pillanatban meg tud tisztítani a semmiségek mögött rejtőző, mindennapi zűrzavartól. A hűség a magával ragadó lelkesedésben gyökerezik.

Az idő sodrát nem lehet megváltoztatni. A világ végéhez közeledve a társadalom egyre romlottabbá válik - ez a dolgok természetében rejlik.

Az év is különböző évszakokból áll, nem csak állandó tavaszról és nyárból. Ugyanez igaz a napokra is, amelyek minden pillanatban megváltoztatják az arcukat. Ezért nem járhat sikerrel semmilyen kísérlet, amely vissza akarja állítani a jelen társadalmát egy olyan jobb állapotba, amely évszázadokkal ezelőtt volt. Ez arra készíti, hogy az állandóan változó idővel összhangban tökéletesítsük magunkat. Itt tévednek azok, akik semmi mást sem csinálnak, csak sóvárogva tekintenek a múltra, mert nem képesek megérteni ezt a szembeötlő tényt. Másfelől viszont, akik nagyra tartják a jelen kor áramlatát, amely elhanyagolja a régi szokásokat, felszínesek, és híján vannak az előrelátásnak.

Amikor az ember próbára teszi találékonyságát, vagy azért edzi magát keményen, hogy csatlósként jobban szolgáljon, gyakran túlságosan öntelt lesz, így *magát* a csatlósi szolgálat alapját veszti el. A csatlóstól csak azt várják el, hogy fölösleges gondolatok nélkül, alig észrevehetően cselekedjen, komolyan gondoljon urára, és szeresse a szolgálatot, amit ellát.

Jobban tesszük, ha visszatérünk a csatlósi szolgálat alapelveihez. Ez azonban nem azt jelenti, hogy pont a kezdeti elvhez kell tartanunk magunkat, mert attól nem válunk alkalmassá a csatlósi szolgálatra. Csak azután kellene elvetnünk, amit idáig megértettünk, és visszatérnünk az alapokhoz, miután elég alaposan gyakoroltuk a szolgálatot.³

Légy hű az adott pillanat gondolatához, és ne hagyd, hogy figyelmed elkalandozzon. Folytasd erőfeszítéseidet, és semmi másba ne kezdj. Életedet egyetlen gondolatról egyetlen gondolatra haladva éld.

A régi idők bátor emberei többnyire garázda verekedők voltak. Ámokfutóként határtalan életerővel rendelkeztek. Mikor ezzel kapcsolatban kételyeim támadtak, Cuneo érdeklődésemre ezt mondta: „Mivel páratlan életerejük volt, érthető, hogy alapjában véve durvák voltak, és sok garázdaságot követtek el. Manapság a kötekedés nem létezik, mert a férfiak életereje lecsökkent - jellemük viszont javult. A hősiesség viszont más kérdés. Az, hogy a férfiak életerejük csökkenése miatt manapság finomabbakká váltak, nem jelenti azt, hogy kevésbé lennének elszánva a halálra. Ennek semmi köze az életerőhöz.

Naosige nagyúr katonai taktikáit illetően Usida Sóemon azt mondta, jellemző volt csatlósaira, hogy úgy néztek szembe a helyzettel, hogy nem tudták előre, mi fog történni. Naosige nagyúr pedig egyetlen szóval mindennek véget tudott vetni. Mikor elhagyni készült ezt a világot, még fő csatlósai látogatásakor sem szólt egyetlen szót sem.

Régebbi szolgálatom alatt kissé zavart a háztartás pénzügyi helyzetének kilátástalansága. Úgy gondoltam, ha családom élelem nélkül marad, megkörménykezem a nagyúr kíséretét vagy magát a nagyurat, és pénzügyi segítséget kérek tőle, ugyanúgy, ahogy Ezo Hjóbuzaemon tette.

Évekkel ezelőtt, amikor Kiotóba kellett utaznom, hogy ismét felvegyem a szolgálatot, pénzügyi támogatást kértem a főtanácsostól. „Háztartásom költségvetésére - mondtam neki - erős nyomást gyakorol hosszú kiotói tartózkodásom. Nagyra tartanám, ha ebben a tekintetben belátással kezelné az ügyet, mivel rendezetlen adósságom bemocskolhatja még klánunk tiszteletreméltó nevét is. Ennek nem önző vágyam az oka, hanem hivatalos kiotói tartózkodásom.” A tanácsos jelentette ezt a nagyúrnak, aki elég kegyes volt, és támogatott egy bizonyos összeggel.

Egy másik alkalommal, amikor csatlósi szolgálatom alatt orvosi ellátásban részesültem, az orvos ginzenget írt fel. Amikor Morooka Hikouemon megszimatolta nehéz pénzügyi helyzetemet, amelyből nem engedhettem meg magamnak a ginzenget, azt mondta: „Annyi ginzenget adunk, amennyire szüksége van. Kérem ne habozzon, és használja.” Így aztán fenntartás nélkül megkaptam a ginzenget. „Ön abban a létfontosságú helyzetben van, amelyben segíteni tudja a nagyurat, hogy kötelességét kitartóan végrehajtsa” - mondta. „Igazán nem számít, akármennyi orvosságot is adunk önnek, mint például ezt a ginzenget.”

Általában azt mondják, ha egyszer a tanítvány mindent felad mestere kedvéért, utána már nem kell aggódnia az ügyei miatt. A meggondolatlan szerénység viszont megnehezíti a dolgokat.

Egyszer, egy csatában, lejaszu nagyúr erőinek nem sok esélye volt. Azt mondják, az emberek csodálattal beszéltek a visszavonulásról. „Lejaszu nagy hadvezér, hősiessége mérhetetlen” - mondták. „Egyetlen *szamurája* sem esett el úgy ebben az előnytelen csatában, hogy a hátát mutatta volna az ellenségnek. Mindegyikük arccal az ellenség felé feküdt.” A *szamurájok* lelkiállapota még haláluk után is feltárul - ez hoz ránk szégyent.

A szeretet legmagasztosabb formája az, ha az ember izzó szeretetét⁴ magában tudja tartani, és még annak sem tárja fel a szívét, akit szeret.

Hő szeretetem

hamvadó testem

füstje árasztja feléd.⁵

Ha a másik iránt érzett szeretet megnyilvánul, akkor az nem elég mély. Ha úgy halunk meg, hogy szeretetünket magunkban tartjuk, akkor ez magasztosabb a szeretet minden más formájánál. Még akkor is, ha az akarja tudni az igazságot, akibe a *szamuráj* beleszeretett, a legjobb őszintén így válaszolni: „Erre gondolnék a legutoljára.” Micsoda kerülőutat kell az igazi szeretetnek megtennie!

Amikor korábban erről beszéltem, néhányan egyetértettek velem, így a „füst csoportja”⁶ elnevezést kapták. A szeretetnek ez a filozófiája mindenre alkalmazható. Elég világossá teszi például az úr és csatlósa közti kapcsolatot, vagy az ember önuralmát, ami kizárólag a hivatalos alkalommal mutatott tartózkodásra vonatkozik. Nem fogunk tisztának és egyszerűnek látszani, hacsak nem tartózkodunk a magányosan vonakodó becsstelen cselekedetektől, vagy a szívünk mélyén titokban megbúvó, közönséges gondolatoktól.

Jaszuda Ukjó az utolsó pohár bor kínálását illetően azt mondta, hogy mindennek a vége számít. Az ember egész életének ilyennek kellene lennie. Mikor a vendégek távoznak, lényeges, hogy fájó szívvel búcsúzzunk tőlük. Ha hiányzik a vonakodás, úgy fog tűnni, hogy unatkoztunk, így el fognak maradni nappali és esti találkozóink. Lényeges, hogy az emberekkel kapcsolatos minden ügyünket élénken közelítsük meg. Az embernek mindig azt a benyomást kell keltenie, hogy valami kivételes dolgot tesz. Azt mondják, ez némi körültekintéssel lehetséges is.

Testünk a nemlét középpontjából kapja az életet. Létezés, ahol semmi sincs - ez az értelme annak a kifejezésnek, hogy „a forma üresség”. Az pedig, hogy „az üresség forma”, azt jelenti, hogy minden a nemléből *származik*.⁷ Ne gondoljuk, hogy ez két különböző dolog.

Ueszugi Kensin azt mondta: „Az elejétől a végéig nem tudtam a győzelemről, csak azt tudtam, hogy nem áll rosszul a szénám.” Ez érdekes. Egy csatlós megdöbbenne, ha rosszul állna a szénája. Ha az ember szénája nem áll rosszul, tettei és reakciói egy pillanatra sem lesznek felszínesek.

Az ember ügyeljen arra, hogy idősebbek vagy magasabb rangúak előtt ne beszéljen túl hosszan olyan dolgokról, mint a tanulás, az erkölcs vagy a népszokások. Ezt kínos végighallgatni.

Kamigata vidékén ismernek egyfajta emeletes ételdobozt, amelyet egyetlen alkalommal használnak, amikor virágokat néznek.⁸ Visszatértükkor eldobják, és összetapossák őket. Ez emlékeim egyike a fővárosról.⁹ Mindenben fontos a befejezés.

Egy séta alkalmával hangzott el...

„Rájöttem, hogy az ember milyen remekül kigondolt marionettbáb. Gondosan kimunkált bábu, s bár nincsenek zsinórok hozzáerősítve, mégis tud peckesen járni, ugrani, szökellni, mi több, szavakat kimondani. Ki tudja? A következő év Bon-hetén¹⁰ talán én leszek az új halott, akit megidéznek a Bon-fesztiválon. Milyen múló egy világ! Elménk ezt az igazságot állandóan kiveti magából.”

Jamamoto Cunetomo örökbefogadott fiának, Gonnodzsónak mondta...

Könnyen lehet, hogy a jelen pillanat a döntő pillanat, és a döntő pillanat könnyen eljőhet éppen ebben a pillanatban. Akik úgy gondolnak erre a pillanatra, mint különálló dologra, azok egy váratlan pillanatban nem képesek készen állni. Ha az embert éppen ebben a percben hívják be a nagyúrhoz katonának, és azt mondják neki, fejtse ki az adott kérdésről vallott gondolatait, nagy valószínűséggel zavarban lesz, és nem válaszol azonnal. Ez bizonyítja, hogy az ember a döntő pillanatot másképpen kezeli, mint bármely szokásos órát. Ahhoz, hogy megértsük, ezek a különlegesnek tűnő pillanatok sem mások, mint a többi, csatlósként, szabad óráinkban nap mint nap gyakorolnunk kell, hogy képesek legyünk világosan elmagyarázni a dolgokat, amikor a sógunátus hivat, vagy akár a *sógun* előtt állunk, nem is beszélve a klán hűbéruráról vagy főtanácsosairól. Gyakorolnunk kell, még ha biztosan tudjuk is, hogy alacsony helyzetünk életünkben soha sem fogja lehetővé tenni, hogy a nagyúr jelenlétében beszéljünk.

Ez a felfogás mindenre vonatkozik: akár a csatatéren vagy, akár polgári szolgálatot folytatsz. Legyél hát éber eszerint! Amikor így kielemezzük a kérdést, mennyire megmutatkozik, hogy állandóan elővigyázatlanok vagyunk!

Bár az ember hivatalos ügyekben néha téved, ez megbocsátható, ügyetlenségével és járatlanságával megmagyarázható. De miféle mentség hozható fel azok védelmében, akik a közelmúltban történt váratlan esemény szereplői voltak?” Dzsini uemon mester mindig azt mondta: „Elegendő, ha a harcos magas és izmos”, és ez éppen egy ilyen eset. Ha valaki úgy érzi, halált érdemlően hibázott, a legkevesebb, hogy felvágja a hasát, semmint, hogy keblét perzselő székenben éljen, és úgy érezze, nincs hova mennie. Elpártolt már tőle a harcosok szerencséje is, nem tud többé gyorsan cselekedni, és hírneve sem a régi többé. De ha az ember sajnálná is elveszteni az életét, és élni akarna az értelmetlennek tűnő halál helyett, akkor élete elkövetkező öt, tíz vagy akár húsz esztendejében a háta mögött ujjal mutogatnának rá, és szégyenben maradna. Halála után holttestét dicstelenség övezné, véltlen leszármazottaira hullana becsstelensége, ősei nevét is magával rántaná, és minden családtagjának folt esne a becsületén. Az ilyen körülmények valóban sajnálatosak.

Ha nincs az ember minden napjának komoly célja, ha még álmában sem gondol arra, hogy mit jelent harcosnak lenni, és napjait tétlenségben tölti, azt mondhatjuk, megérdemli a büntetést.

Az olyan emberről, akit levágtak, azt mondhatjuk, feltehetően nem volt elég ügyes, és harcosként elfogyott a szerencséje. Azt, aki levágta, az elkerülhetetlen körülmények kényszerítették erre, és érezte, semmi mást nem tehet, de ő is az életét kockáztatta, tehát nincs bizonyíték *gyávaságára*. Nem helyes, ha valaki hirtelen haragú, de azt sem lehet mondani, hogy két egymással szemben álló ember gyáva. Ebben a közelmúltban megtörtént esetben azonban, a férfiak, akik szégyenben élnek tovább, nem voltak igazi harcosok.

Az ember mindennap gondolja végig, és minden erejével vesse eszébe a mondást: „Az akkor most van.” Azt mondják, valóban különös, hogy van olyan, aki képes hanyagságban leélni az életét. Ennélfogva a *Busidó* a halál mindennapi gyakorlása. Az ember elgondolja, hol fog bekövetkezni, elképzeleli halála legkülönbözőbb módzatait, és lelkében elszántan készül rá. Bár ez lehet a legnehezebb dolog, de ha van, aki megteszi, akkor meg lehet tenni. Semmi sincs, amit ne lehetne megtenni.

Továbbá katonai ügyekben fontos a szavak hatása. A legutóbbi esetben is legjobb lett volna megállítani azt az embert. Mikor a helyzet kicsúszik a kezünkből, vagy levágjuk ellenfelünket, vagy ha menekül, valami ilyesmit kiáltunk utána: „Ne fuss el, csak a gyávák futnak el”, és így a helyzetnek megfelelően, pusztán a szavak erejével érjük el célunkat. Egy emberről azt mondták, jól meg tudja ítélni mások jellemét. Korábban mindenki figyelt rá, és ő el tudta rendezni az ilyen eseteket. Ez bizonyítja, hogy az „azonnal” nem különbözik a „ha eljön az ideje” kifejezéstől. A *jokoza no jari*¹² helyzete egy másik példa erre. Olyan ez, amit szintén előre célul kell tűznünk.

Számos olyan dolog van, amit jó alaposan, előre meg kell fontolni. Ha valaki a nagyúr otthonában megöl egy embert, és nem sikerül elmenekülnie, mivel nem tudhatod, nincs-e még mindig kezében a kardja, és nem tart-e éppen a nagyúr szobája melletti helyiség felé, le kell vágnod a férfit. A nyomozás során valóban

felelősségre vonhatnak, mint a gyilkos bűntársát, vagy esetleg haragosát. De akkor és ott csak arra kell gondolnod, hogy levágd, és nem az esetleges későbbi vádaskodásra.

Még akkor is, amikor az ember fejét levágták, képesnek kell lennie arra, hogy egy dolgot még biztosan megtegyen. Nitta Josizada utolsó pillanatai bizonyítják ezt. Ha a lelke gyenge lett volna, meghalt volna abban a pillanatban, ahogy levágták a fejét. A másik példa erre Óno Dóken esete. Egyszerű eltökéltség vezetett ezekhez a tettekhez. Ha valaki harci vitézséggel felvértezve bosszúálló szellemmé válik, és nagy elszántságot mutat, nem hal meg, annak ellenére, hogy a fejét már levágták.¹³

Gazdagok és szegények, öregek és fiatalok, szellemileg felébredettek és *mája*¹⁴ hálójába ragadtak: mind meg fognak halni, a halál mindegyiküket eléri majd. Mindenki, bár tudatában van ennek az igazságnak, hajlamos azt hinni, hogy ő fog utoljára meghalni, miután mindenki más már megadta magát ennek az elkerülhetetlen végzetnek. Nem gondol a küszöbön álló halálra, amely bármely pillanatban, mint egy tovatűnő látvány, megjelenhet az ajtajánál.

Ha van olyan titkos képlet, amely a biztos halállal foglalkozik, az abban az elképzelésben rejlik, hogy az ember semmit sem tud tenni, hogy elkerülje a halált, és hogy az élet nem más, mint üres álom. Értsd meg ezt, és soha ne legyél elővigyázatlan a lábadozó halál árnyékával. Fáradságot nem kímélve készülj föl rá előre.

„Roppantul sajnálom, hogy ezt kell hallanom!” - Ha meggondolatlanul ilyen szavakkal fejezzük ki együttérzésünket annak, aki egy váratlan balszerencse folytán elvesztette lélekjelenlétét, a szenvedő lehangolt és belátásra képtelen lesz. Ez esetben el is vonhatjuk a másik figyelmét, és ilyenekkel vigasztalhatjuk, hogy „Szerencsés vagy. Lehetett volna rosszabb is!”, mintha valójában semmi komoly nem történt volna. A szenvedő fél az ilyen bátorításba kapaszkodva biztos, hogy magához tér, és ismét ésszerű megvilágításban fogja látni a dolgokat. Ebben a bizonytalan világban az embernek nincs szüksége arra, hogy bánatát és örömeit sokáig táplálja.

Jó, ha az ember a köntöse ujjában mindig tart egy kis arcpirosító púdert. Előfordulhat, hogy éppen kijózanodva, vagy álmából ébredve túlságosan sápadt. Jó ilyenkor elővenni és használni egy kis pirosítót.

Vannak esetek, mikor az embert elragadja a hév, és különösebb gondolkodás nélkül beszél. De a hallgatók észreveszik, ha a gondolatok komolytalanok és hamisak. Ilyen eset után legjobb, ha szembenézünk az igazsággal, és kimondjuk. Akkor az igazság a szívünkig is elér. Még akkor is illik figyelembe venni a körülményeket, amikor könnyedén üdvözlünk valakit, és olyan megfontoltan kell beszélnünk, hogy a másik érzéseit meg ne sértsük. Szigorúan és minden körülményeskedés nélkül kell azzal beszélni, aki a *Busidót* vagy a hűbértokunkat bírálja. Erre előre el kell szólni magunkat.

Az olyan ember, aki valamilyen művészetben kiemelkedik, a többieket vetélytársnak tartja. Tavalay Hjódo Szacsú mégis átadta a „*renga* mestere” címet Jamagucsi Sócsin-nak. Dicséretre méltó tett.

„Nem kívánatos az olyan csatlós, aki túlságosan átlátja a dolgokat.” - mondta Jamazaki Kurando. Bölcs mondás, mert a csatlóshoz az illik a legjobban, hogy teljes egészében hivatalos szolgálatának szentelje magát. Máskülönbén sokra fogja tartani a dolgok jó és rossz oldalát fürkésző, kitartó vizsgálódást. Érezni fogja a világ múlandóságát, és a remete életét fogja utánózni, mivel úgy tekint önmagára, mint aki egy rothadó társadalom vagy egy bajtól hemzsegető város közepén él, a buddhizmust tanulmányozza, hogy megszabadítsa magát élet és halál örökös gondjától, költészettel és zenével játszadozik, előkelő képességek megszerzésében éli ki magát és így tovább.

Az ilyen életmód *kizárólag* az ember nyugalmának és tiszta lelkének szól. Egy visszavonult *szamuráj* vagy egy remete részéről elfogadható lehet, tilos viszont a szolgálatát tevékenyen ellátó csatlósnak. Nyúlszívűek azok a csatlósok, akik ezt az életmódot választják, a gondtalan életet követik, és kitérnek a bajtól zsúfolt csatlósi szolgálat elöl.

Nézd meg az iskolázatlan, írástudatlan embereket, akik őszintén, izzó lelkesedéssel szolgálják mesterüket, vagy akik családjuk felemelkedésére törekszenek. Csodálatra méltó életet élnek minden napjukban. Aki csatlósi rangja ellenére *zent* gyakorol, elméjét a költészet és a zene *irányába* tereli, finom tárgyakkal veszi

körül magát, vagy furcsa ruhákba öltözik, az általában elfecsérli családi szerencsését, szenved a szegénységtől, és képtelen azonosulni egy világi személlyel vagy egy szerzetessel; egy udvari nemessel vagy egy remetével. Nem jó ezt látni.

Vannak, akik azt mondják, hogy a hivatalos szolgálat lejárta utáni szórakozás megengedhető. Igaz, ez nem mehet a szolgálat rovására. Mindamellet, ha az ember elméjét teljesen leköti a szolgálata, soha nem marad hely az ilyen időtöltésekre. A szabadidőnek van egy létfonosságú jelentése: az embert valójában nem foglalja le teljesen a szolgálata.

Ebben a tekintetben egy sokat tapasztalt *szamuráj* szavainak nagy súlya van. Amikor Jamazaki Kurando főtanácsosi rangban volt, a nagyúr kastélyában sok csatlós szeretett *haikut írni*, kivéve őt, aki soha, még egyszer sem csatlakozott a *haiku-csoport*hoz, és mielőtt nyugovóra tért volna, azt mondta: „Uraim, most, hogy a mai napi szolgálatuk véget ért, *élvezzék a haikukat.*” ígéretéhez híven, miután visszavonult, maga is elmélyült a *haikuban*.

A csatlósoknak csak egyetlen dologra kell gondolnia. Nehéz az értelemre és a képességekre hagyatkozni; ezek gyakran meggátolják az embert abban, hogy nyugodt és higgadt maradjon. A szolgálatban hasznosított különleges tehetség csak gyöngíti az embert.

Aki nincs megáldva se valamilyen különleges értelemmel, se tehetséggel, se jó külsővel, és emiatt nem tudja ura *számára*, hasznossá tenni magát, aki feledésre van ítélve a hátszágban, annak úgy kell tekintenie önmagára, mintha ő lenne az egyetlen csatlós a klánban. Ügyet se vessen arra, hogy ura figyelmesen vagy gondatlanul bánik vele, se arra, hogy ismeri-e egyáltalán a nevét. Ennek ellenére zsigereiben érezze azt a határtalan elkötelezettséget, amit kegyes ura iránt *táplál* éjjel-nappal, és zárja a szívébe őt.

Ezt bárki könnyen megteheti - mindenki képes rá. Azt hiszem, senkit sem kellene megakadályozni abban, hogy így gondolkodjon. Mindamellet nagyon kevesen vannak, akiknek ez az életcéljuk. Valójában mindez az ember gondolkodásmódján múlik. Ha egy csatlós megéri ezt a filozófiát, kiváló hűbéres válik belőle. Urunk iránti érzelmünk nagyban hasonlít arra a szeretetre, amelyben minél szerencsétlenebbnek és keservebbnek érezzük helyzetünket, annál erősebben növekszik sóvárgásunk. Ha az ember esetleg találkozhatna egyszer azzal, akit szeret, nem *bánná*, ha föl kellene *áldoznia* érte az életét. Jó példa erre az a szeretet, amit titokban tartunk. A mély szeretet abban rejlik, hogy az ember haláláig nem fedi fel titkát, hanem haldokló szívébe zárja azt, akit szeret. Amikor a szeretett ember hazugságával megtéveszt, hangulatunk az egekig emelkedik, de később, amikor a hazugság kiderül, még nagyobb sóvárgás tölt el. A mestertanítvány kapcsolat, azt hiszem, hasonló a szeretethez.¹⁵ Ezért a csatlósi szolgálat alapvető szellemisége messze túlmutat az értelenen.

Mivel a sors nem ruházott fel számottevő erénnyel, nem is tettem semmi feltűnőt csatlósi pályafutásom alatt, és csatában sem harcoltam. Valószínűleg fiatal korom óta meglévő, javíthatatlan meggyőződésem miatt - miszerint, urunk számára én vagyok az összes csatlós között a leghasznosabb, és bátorságban sincs *hosszám* fogható -, senki, még a legértelmesebb vagy leghasznosabb ember sem nézett le. Jobban mondva, az emberek jóval nagyobb gondal kezeltek, mint amire rászolgáltam.

Amennyire tudom, uramat az életelnél is értékesebbnek tartottam, és eltökéltem, hogy eszeveszetten fogok harcolni érte, bármi jöjjön is. Eddig nem mertem kimondani, de valószínűleg odaadásom volt akkora, hogy eget és földet is megmozgatott volna. Ez nagy elismerést váltott ki a többiekből. A nagyúr örököse¹⁶ és más kiválóságok előzékenysége miatt a hála érzése öntött el. Mivel egy öröklött hűbéres - akár szolgálatot teljesít, akár nem - nem tesz különbséget urához való ragaszkodásában. Egy különleges dolgot azonban még ura szolgálatában meg kell fontolnia. Bár nagyra tartja járandósága növekedését, és az urától kapott túlságosan nagy összeget, mégis értékesebb urának pár kedves szava, amely ahhoz az elhatározáshoz vezet, hogy a nagyúr halálakor mélyen megrendülve, *szeppuku* elkövetésére szánja el magát.

Amikor Edo-tartomány csatlóseit tűzvédelmi állomáshelyekre jelölték ki, engem az irattár kiürítéséhez helyeztek.¹⁷ Ennek ellenére a nagyúr azt parancsolta, hogy tűz esetén álljak a szolgálatára, és legyek a kísérete, mert „alkalmas fiatalember” vagyok. Ezért még a helyszínen elhatároztam, hogy életemet uramnak ajánlom.

Egy másik alkalommal Oszakában¹⁸, a nagyúr nekem ajándékozta éjjeli öltözékét és ágyneműjét, és azt mondta: „Mivel óvatosnak kell lennem abban, hogy járandóságát azért emeljem meg, mert időtöltésemhez használtam önt, fogadja ezt pusztán figyelmem jeléül. Nem kell megköszönnie az érintett főtanácsosoknak.”¹⁹ Kegyes szavai olyan hatalmas boldogsággal árasztottak el, hogy azt gondoltam, a nekem adományozott éjjeli öltözékben, az ágyneműn ülve, készséggel végrehajtanám a *szeppukut*, hogy kövessem őt a másvilágra - ha nem tiltották volna meg.

Tannen szerzetes valaha szélcseggőket aggatott fel, és azt mondta: „Nem azért tettem, mert szeretem a hangjukat. Azért aggam fel őket, hogy tűz esetén tisztában legyenek a szél erejével, hisz egy nagy templomban egyedül emiatt kell aggódni.” Amikor a szél fúj, egész éjjel fel-alá járkált. Míg élt, szénszerpenyőjében soha sem aludt ki a tűz, és ágya mellett mindig ott volt a papírlámpa és a gyújtó. Azt mondta: „Az emberek pánikba esnek veszély esetén, és ilyenkor senki sem tud gyorsan lámpát gyújtani.”

Ha valaki különbséget tesz a nyilvános helyek és saját pihenőhelye között, vagy a csatatér és saját *tatamija* között, amikor elérkezik a pillanat, nincs lehetősége ezen változtatni. Csak az állandó készenlét számít. Ha a férfiak a *tatamin* nem bizonyítanak bátorságot, a csatatéren sem lehetne megtalálni őket.

A bátorságot és a gyávaságot nem lehet békeidőben felismerni. A békés időszak ugyanis más elbírálás alá esik.

Mielőtt egy kérdést felvetnek egy tanácskozáson, az elnöknek részletesen meg kellene beszélnie az ügyet azzal, akit ez közvetlenül érint. Csak azután kellene megtartania a tanácskozást, amelyen kikéri a résztvevők véleményét, és elfogadtatja döntését. Máskülönben lesz, aki esetleg megsértődik.

Azokban az ügyekben, amelyek komoly vitára szorulnak, célszerű az ügyben nem érintettek és a tömeghez nem tartozók véleményét kikérni, így a kockán forgó ügyet elfogulatlanul, ésszerűen tudjuk elemezni. Saját csoportunk tagjai, amikor beszélünk velük, hajlamosak ügyünk érdekében hozzászólni. Az ilyen hozzászólásoknak, bármilyenek legyenek is, természetesen nincs sok hasznuk.

Azt mondják, hogy az istenek nem szeretik a tisztátalanságot, én mégis fontosnak tartom, hogy egy kis személyes cél miatt minden nap imádkozzam hozzájuk. Régóta istenfélő ember vagyok, és azért imádkozom, hogy szerencsém legyen a csatatéren, ahol vértől áztatva, hullák sorai fölött lépdelve harcolok. Ha ilyenkor az istenek félrenéznek, mert irtóznak tisztátalanságomtól, akkor azt kell elfogadnom, ami jön. Így aztán - mivel elszántam magam erre - meghajlok az istenek előtt, akár tisztátalan²⁰ vagyok, akár nem.

Nagy bajok és csapások idején egyetlen szó is elég. Boldog időkben is elegendő egyetlen szó, és akkor is, amikor másokkal találkozunk, vagy beszélünk. Az ember előbb gondolkozzon, és csak azután szólaljon meg. Ez nyilvánvaló, és mindenképpen meg kell tanulni. Attól is függ, hogy minden erejét latba veti-e az ember, és előzőleg elsajátítja-e a helyes felfogást. Nagyon nehéz ezt megmagyarázni — ezt minden embernek a szívében kell feldolgoznia. De ha nem véste a szívébe, nem valószínű, hogy meg fogja érteni.

Az emberi élet olyan, mint egy rövidke felvillanás. Úgy kellene élnünk, hogy akármit is csinálunk, szeressük. Ebben a múltó életben az ember ostobasága, ha arra kényszerül, hogy olyat tegyen, amit nem szeret - csak azért, hogy szenvedjen.

Természetesen káros lenne, ha ezt a gondolatot helytelenül értelmeznék. Ezért tartottam magamban, és nem fedtem fel a fiatalabbaknak.

Szeretek szunyókálni. Jelen körülményeimhez igazodó életmódomban arra gondolok, hogy egész nap nem mozdulok ki otthonról, és élvezni fogom a szundikálást.

Volt egy álmom a tizenkettedik hónap huszonnyolcadik napján, Sótoku harmadik évében. Az álom tartalma lassan annyira megváltozott, hogy megerősítette az akaratomat. Az álmok eláruják az ember belső állapotát. Jó lenne, ha álmaid társaiddá szegődnének, és ezért erőfeszítést is tennél.

A szégyen és a bűnbánat olyanok, mint amikor felkavarsz egy kanna vizet. Amikor egy férfi, aki ellopta egy barátom kardjának díszét, bevallotta tettét, a barátom megsajnálta. Ha valaki megbánja bűnét, hamarosan eltűnnek a bűn nyomai is.

Kaion, buddhista szerzetes szerint az ember, ha valamit tanul, egyre büszkébbé válik, mert azt gondolja, megismerte saját korlátait, és gyenge pontjait. De nehéz dolog az embernek igazán megismernie saját korlátait és gyenge pontjait.

Az ember megjelenése jelleme mélységének megfelelő méltóságáról árulkodik. Az összpontosított erőfeszítés, a nyugalom, a hallgatagság, az előzékeny lelkület, a meglehetősen udvarias magatartás, a szorosan zárt száj és az átható tekintet mind a méltóságot mutatja. Az ilyen küllem, röviden, a folyamatos figyelmességéből és komolyságból ered.

Ki kell szűrni a mohóságot, a dühöt és az ostobaságot. Ha megvizsgáljuk a világban történő rosszat, rájövünk, hogy nem függetlenek ettől a három dologtól. Ha a jót vesszük szemügyre, azt fogjuk látni, hogy a bölcsességhez, emberséghez és bátorsághoz van közük.

„Néhányan fenntartják állításukat - mondta Kazuma -, hogy a régi teáskészlet lealacsonyítja a teaceremóniát; az új sokkal méltóságteljesebb.” Olyanok is vannak, akik viszont azt gondolják, hogy a régi teáskészlet ritka, és emiatt nagyobb becsben tartják. Mindannyian tévednek. Az ősi teáskészlet - bár régebben az alacsonyabb osztályok használták - igen kecses darab, így végül is a magas rangúak kezébe kerül. Természetes tisztasága és kecsessége nagy megbecsülést vált ki. Ugyanez igaz a csatlósra is. Az alacsony sorból származó, de jelenleg kimagasló állást betöltő ember előléptetésének minden oka megvan: erénye méltó felemelkedéséhez. Emiatt megbocsáthatatlan hibát követnek el azok, akik nem tudják rábírní magukat, hogy együtt dolgozzanak alacsonyabb sorból származó bajtársukkal, vagy ha túlságosan megalázzónak érzik, hogy egy olyan ember alatt szolgáljanak, aki eddig egyszerű gyalogos volt. Mivel az alacsonyabb származásúak, akik kiemelkedő helyzetbe küzdöttek fel magukat, lényegében értékesebbek azoknál, akik ugyanezt az állást megörökölték, ezért az előbbiek nagyobb tiszteletet érdemelnek.

A *szamuráj*nak észben kell tartania, nem várják el tőle, hogy nagy tetteket hajtson végre, hacsak a nagyúr, a miniszter vagy a főtanácsos nem tartja tisztos távolságban. Ha ezek az emberek jelenlétünkben nyugodtan viselkednek, vagy úgy kezelnek minket, mint elősködőket, akkor ez igencsak megnehezíti, hogy nagy vállalkozásba fogjunk.

Atyám, Dzsín' uemon mondta, hogy amikor fiatal volt, időnként elvitték a kínai település bejáratához, hogy megérezze a város atmoszféráját, és hogy hozzászokjon az emberekhez. Ötéves korától kezdve a család képviselőiben különböző emberek otthonaiba küldték, és hétéves kora után, hogy erősödjön, felvetették vele a harcosok szalmaszandálját, és ősei templomait kellett meglátogatnia.

Azt mondják, aki nem tanúsít tiszteletet mestere, a csatlósok főnöke és az idősek iránt, nem lesz képes nagy dolgokra. Amit megfontolás nélkül tesznek, nem válik be. Ez felfogás kérdése.

Helytelen, ha valaki nem ismeri saját klánja történetét, eredetét, és csatlósait. Azonban vannak olyan idők, mikor a túl sok tudás teherré válik. Az ember legyen körültekintő. A körülmények ismerete akadályozhatja a mindennapos ügyeket is. Az ember legyen óvatos.

Foltot ejt a jellemünkre, ha kapcsolatainkon keresztül akarunk előnyhöz jutni felettesünknel. Aki személyes kapcsolataira és összeköttetéseire támaszkodik, az nem képes nyíltan kimondani, amit valójában gondol. Kemény harcokban eltöltött szolgálati éveink ellenére is hajlamosak megvetéssel beszélni rólunk, mint aki felettesével meglévő személyes kapcsolata révén különleges kegyben részesült. Így aztán a teljes szolgálat semmivé válik. Könnyebb a szolgálat, ha nem vagyunk semmilyen kiváltságos helyzetben.

Meg van írva, hogy Sungaku szerzetes ezt mondta: „Aki megtagadja, hogy visszavonuljon, két ember erejére tehet szert.” Ez érdekes. Amit nem fejeznek be megfelelő helyen és időben, örök időkre befejezetlen marad. Amit egyetlen ember erejével nehéz befejezni, kettőjével már nem az. Ha valakinek ez később jut eszébe, egész életében hanyag lesz.

Egy másik érdekes mondás szerint: „Gyorsan, törjétek apróra, és hatoljatok át a vasfalon.” Gyorsan betörni, és keresztülválni, a gyorsaság első lépése. Ezzel kapcsolatban Hidejosi juthat eszünkbe: az egyetlen ember Japán fennállása óta, aki erősen megragadta az életben csak egyszer adódó lehetőséget.

Azok az emberek, akik szüntelenül jelentéktelen dolgokról beszélnek, valószínűleg valamilyen panaszt fojtanak magukba. Azért, hogy elrejtsek, és homályban tartsák, újra meg újra elismételgetik mondandójukat. Ilyet hallva, kétely támad az ember keblében.

Vigyázz, hogy ne tegyél olyan megjegyzéseket, amelyek a jelenlegi ügyekkel kapcsolatban megsérthetnek valakit. Amikor bonyodalmak adódnak, az emberek hajlamosak izgatottá válni, és öntudatlanul másról sem beszélni, mint az adott kérdéstről. Amikor a helyzet mindenestül elromlik, az ilyen teljesen fölösleges megjegyzések és nyelvbtlások a meggondolatlan fecsegő életébe kerülhetnek. A megjegyzések még enyhébb esetekben is mélyen gyökerező ellenszenvet válthatnak ki, és ellenünk fordíthatják a többieket. Azért, hogy elkerüljük ezeket a buktatókat, érdemes otthon maradni, és versírással vagy valami hasonlóval tölteni a napot.

Mások dolgairól beszélni nagy hiba. De dicsérni őket szintén nem illik. Legjobb, ha az ember ismeri saját képességeit, megtesz minden tőle telhetőt saját ügye érdekében, és beszédében tapintatos.

Az erényes ember szíve már megnyugodott, és nem kapkod ide-oda. Akinek viszont nincs sok érdeme, az nem él békességben a világgal, mindenütt bajt kever, és mindenkivel vitába száll.

Tekinthetünk a világra úgy, mint egy álomra. Mikor rémálmod látsz, felébredsz és megnyugszol, hogy csak álom volt. Azt mondják, a világ, amelyben élünk, cseppet sem különbözik ettől.

Az értelmes emberek divatba hoznak igaz és hamis dolgokat is, és okos érvelésükkel megpróbálják elfogadtatni őket. Az értelem okozza ezt a kárt. Semminek sem lesz hatása, ha nem merítesz az igazságból.

Perekben, de még vitákban is, szépen veszít az ember, ha gyorsan veszít. Olyan ez, mint a *szumó*. Ha valaki csak a győzelemre gondol, egy csúnya győzelem rosszabb, mint a vereség. Az előbbi többnyire ocsmány vereséggé válik.

A könyörületet nem ismerő szív nagy különbséget tesz köztünk és mások közt, rosszindulatot táplál, és ellentétet szít másokkal. Ha az ember mindent könyörülettel szívvvel közelít meg, nem kerül összeütközésbe másokkal.

Aki keveset tud, a tudás *álarcát* ölti magára. Ez csak tapasztalatlanság kérdése. Ha valaki valamit kitűnően tud, viselkedésén nem fog látszani. Ilyen a nemes ember.

Jamamoto Cunenoto örökbefogadott fiának, Gonnodzsónak mondta...

A fiatal emberek napjainkban hajlamosak a nőies viselkedésre. Manapság gyakran beszélnek a jó természetű, barátságos, előzékeny és kedves emberekről, akiket kiválóaknak tartanak. Ez mindenkit visszatart attól, hogy erőszakos és kellőképpen merész legyen vállalkozásaiban.

Úgy tűnik nekem, hogy olyan sokat gondolunk a földbirtokunkra, hogy minden gondolatunk fenntartásához kapcsolódik, és így elménk meghátrál a nehézségek előtt. Te, mint örökbe fogadott fiam, talán megbocsáthatatlannak tartod elherdálni a házunknak adományozott járandóságot, amelyet nem saját erőfeszítéssel szereztél, hanem apósod kemény munkája és fáradozása révén. Ez az elképzelés azonban cseppet sem jobb a többiek mindennapi gondolkodásmódjánál.

Az én elképzelésem ettől teljesen eltérő. Csatlósi szolgálatom éve alatt soha sem jutott eszembe, hogy földbirtokomra gondoljak. Mivel a járandóság végtére is a nagyúré, nem szabad fősvénynek lennünk, és úgy bánnunk vele, mintha a sajátunk volna. Azzal is elégedett lennék, ha járandóságunkat még életünkben megvonnák, vagy ha *szeppukut* követné el. A csatlós a legkevésbé e kettőt várja.

Természetesen megalázó olyan embereket látni, akik szégyenletes tetteik miatt teszik tönkre birtokukat. Ilyen például az, ha az ember nem követi megfelelően a *Busidót*, ha méltatlanná válik a nevére, ha önös érdekek miatt csatlósi szolgálatában hibát követ el, vagy ha túl sok bajt okoz másoknak. Ha bármi más oknál

fogva a birtok tönkremegy, boldogan kell nézni pusztulását. Aki ennyire elszánt, életerőtől és harciasságtól lángolva bármit véghez tud vinni.

Mielőtt látogatóba megyünk egy kis beszélgetésre, tanácsos értesíteni a másik felet, hogy szándékunkban áll meglátogatni őt. Máskülönb az is lehet, hogy a házigazdát szokatlan bajban és gondok között találjuk - ez a látvány elrontja a látogató örömét.

Egészében véve legjobb, ha hívás nélkül nem látogatunk meg senkit, mivel ritkaság az igazi barát. Még meghívás esetén is lehet, hogy a találkozás ha nem is egyenesen kellemetlen, de lehangoló lesz. Az alkalmi látogatások túlzott gyakorisága nem teszi lehetővé a nyugodt, szívből jövő beszélgetést. A szórakozás kedvéért létrejött találkozások szintén csak tévedések forrásai.

Még ha valami szerencsétlenség vagy baj is éri az embert, helytelen, ha nem fogadja a vendégeket.

Még a jó dolgokat sem szabad túlzásba vinni. Még a buddhizmusról, a buddhista prédikációkról és az erkölcsi leckékről való túl sok beszéd is káros.

A néhai Dzsín' uemon mondta: „Jobb, ha az ember nem nevel fel lányokat. Bemocskolják a család nevét, és szegényt hoznak a szülőkre. A legidősebb lány különleges, de a többiek, jobb, ha nem is vesszük figyelembe.”

Keihó szerzetes, aki rokonságban állt Aki nagyúrral, egyszer azt mondta, hogy a harci erény csupán elszántság kérdése. Úgy gondoltam, ez meglepő módon egyezik saját elgondolásommal, így aztán vakmerőségem egyre szélsőségesebbé vált.

A néhai Nakano Kazuma mondta, hogy a teaceremónia eredeti célja az, hogy a hat érzéket megtisztítsuk. A kalligráfia-tekercs és az *ikebana* megtisztítja a szemet, a tömjén illata az orrot, a forró víz hangja a fület, a tea íze a szájat. A kezet és a lábat a formák tökéletessége tisztítja. Az öt *érzék* után még magát az elmét kell megtisztítani. A teaceremónia eltávolítja az akadályokat az elme útjából. A nap huszonnégy órájában a teaceremónia lényegéhez ragaszkodom. Ez azonban egyáltalán nem ízlés dolga. Emellett a teaszertartás kellékeinek összhangban kell lenniük az ember társadalmi helyzetével.

„Az utolsó faluban a mély hó alatt
tegnap éjjel a szilvafa számos ága kivirágzott”

Ebben a költeményben a „számos ágát” átirták „egyetlen ágra”. Ez az „egyetlen ág” állítólag igaz nyugalmat áraszt.

Amikor közeli barátok, szövetségesek vagy adósok elkövetnek valamit, titokban figyelmeztetned kell őket, és megfelelő módon kell közbenjárnod érdekükben. El kell törölnöd barátod rossz hírét, és ilyen szavakkal kell dicsérned: „páratlan szövetséges, ezerből egy ilyen, ha akad”. Ha ezután négy szemközt, megértően figyelmezteted, a szégyenfolt eltűnik, és jó emberré válik. Ha megdicsérsz valakit, szíve megváltozik, és rossz híre magától elillan. Fontos, hogy az embernek az legyen az egyetlen célja, hogy könyörülettel kezelje és jól csinálja a dolgokat.

Valaki egyszer a következőket mondta: „Kétfajta alkat létezik: a befelé és a kifelé forduló. Értéktelen, aki egyik csoporthoz sem tartozik.” Olyan, mint a kard pengéje, amelyet jól meg kell élesíteni, aztán vissza kell tenni a hüvelybe. Időnként - összeráncolt homlokkal, mint támadáskor - elő kell venni, majd a pengét letörölve, újra vissza kell tenni a hüvelybe. Senki sem megy közel ahhoz, aki megszokásból állandóan kivont karddal hadonászik, és szövetségesei sem lesznek.

Ha a kard állandóan a tokjában van, meg fog rozsdásodni, és az emberek ugyanezt fogják gazdájáról is feltételezni.

Az ember nem tud mindent *kizárólag* ésszel és ügyességgel elérni. Széles látókörrrel kell rendelkezni. Ne

ítélkezzünk elhamarkodottan jó és rossz felett. De tunyának sem szabad lennünk. Azt mondják, nem igazi *szamuráj*, aki nem tud gyorsan dönteni, és nem fejezi be azonnal, amit elkezdett.

Egyszer egy öt-hat szolgát a fővárosba szállító hajó, késő éjszaka nekiütközött egy másik, szabályosan haladó hajónak. Öt vagy hat tengerész átugrott az ő hajójukra, és hangosan követelték, hogy a tengerészek törvénye szerint adják át nekik a horgonyt. A szolgák ezt hallva előrontottak, és azt kiabálták: „A tengerészek törvénye olyan embereknek való, mint ti vagytok! Azt hiszitek, hogy mi, *szamurájok* hagyjuk, hogy egy harcosokat szállító hajóról bármit is elvigyetek? Az utolsó emberig levágunk, és bedobunk benneteket a tengerbe!” Ezt hallva, minden tengerész visszaszaladt a hajóra.

Ilyen esetekben az embernek úgy kell viselkednie, mint egy *szamurájnak*. Jelentéktelen ügyeket jobb kiabálással elintézni. Ha az ember nagyobb jelentőséget tulajdonít neki, valójában elszalasztja annak a lehetőségét, hogy az ügy valaha is lezáruljon.

Amikor egy számla *lezárása* után, valakiről váratlanul kiderült, hogy hiánya van, levelet írt csapatvezetőjének, amelyben ez állt. „Sajnálatos dolog pénzhiány miatt *szeppekut* elkövetni. Mivel ön a vezetőm, kérem, küldjön nekem egy kis pénzt.” Mivel a kérés ésszerűnek hangzott, a hiányt kipótolták, és az ügyet *lezárták*.

Azt mondják, még a gáztetteket is meg lehet úszni leleplezés nélkül.

...Ha egy részeg, vagy valaki, aki ostobaságokat beszél, goromba megjegyzést tesz a jelenlétben, amely fölött nem tudsz átsiklani, az alkalomnak megfelelő pár szóval tanácsos válaszolnod neki. Nevetséges látvány, ha valaki, akinek az elméjét gyorsan előnti a düh, túl türelmetlen ahhoz, hogy egy találó válasszal a helyszínen visszavágjon, és ehelyett kardot ránt, mert úgy érzi, sarokba szorították. Ha bolondnak neveznek, pusztán csak annyit mondj a másiknak, hogy ő meg ostoba.

Ha Sóbei²¹, amikor egy poharazgatás alkalmával becsmérelték, szavakkal simította volna el a feszült helyzetet, a szégyen kérdése föl sem merült volna, és egyikük sem gurult volna méregbe. Én ezt mondtam volna: „Bármennyire is méltányolom szíves intelmét, inkább négy szemközt hallgatnám meg. Ennyi ember előtt a figyelmeztetése úgy hangzik, mintha megszégyenítene. Mi több, ha tovább kell hallgatnom becsmérő megjegyzéseit, akkor önnek is meg kell hallgatnia az én bírálatomat. Végső soron, a részeg ember *észjárása*, hajlamos messzire elkalandozni. Ezért örömmel meghallgatom önt, amikor józan, és intelmei szerint fogok cselekedni. Most azonban igyunk még egy kis *szakét*.” Ha a másik folytatja az értelmetlen okoskodást, néhány találó visszavágás segítségével könnyedén meg lehet birkózni a helyzettel. Szintén érdemes megjegyezni, hogy nehéz egy iszákosnak csak úgy *vitába* szállni egy határozott fellépésű emberrel.

Néhány évvel ezelőtt, a kastélyban teljesített szolgálatuk alatt az egyik ember tréfából olyan keresztnek hívta a másikat, amelyen egy közönséges bűnözőt kellene kivégezni. Ezzel véletlenül kihívta az illető haragját, aki ezen feldühödve éppen arra készült, hogy felkeresse a vicces kedvű házát, és megölje őt. Ekkor Gorózaemon és Narutomi Kurando, akik szintén a kastélyban voltak szolgálatban ezen az éjjelen, magukhoz hívták az éjszaka közepén a tréfás kedvű embert, és rávették, hogy kérjen bocsánatot a sértett féltől, így intézzék el csendben az ügyet.

Ebben a példában is, ha a sértett a helyszínen így válaszolt volna, hogy „Te meg egy olyan karó vagy, amin egy bűnözőt kellene élve elégetni”, semmi komoly nem történt volna. Gyávaság, ha állandóan szótlanok maradunk. Gondoljunk arra, milyen hatása lesz az adott helyhez illő szavaknak.

Sógen régebben azt mondta: „Az önző nyereség utáni vágyakat a *kan* szó írja le, amely az urunknál tett nyílt panaszt jelenti. A csatlósi szolgálatban nem kellene ilyen tiltakozáshoz folyamodni.” Senki sem tudta, hogy figyelmeztette-e valaha is urát, vagy rábeszélte-e valamikor valamire úgy, hogy csak a tiszta észjárásra támaszkodott. Sógen mindig titokban beszélte rá urát az engedékenységre.

Kazuma néhai nagyapja²² sem kért soha kihallgatást, hogy látványosan tiltakozzon uránál. A legtöbbször csak úgy mellékesen, az alkalomnak megfelelően, négy szemközt adott tanácsot urának, aki így megfogadta szavait. Minthogy senki sem tudta ezt, a nagyúr hibái soha nem derültek ki.

Határozott hűtlenség urunkat az ésszerűség tiszta erejével meggyőzni, mert az embernek az a szándéka vele, hogy csatlósi „hűségét” hirdesse. Ezzel bemocskolja ura nevét. Ha a nagyúr nem enged a tiltakozásnak, nevén még nagyobb folt esik, míg a csatlós „hűsége” nyilvánosságra kerül. Ez rosszabb, mintha egyáltalán nem tiltakoznánk. Abban az esetben, ha a négy szemközt adott tanácsot a nagyúr nem fogadja készségesen, a csatlósoknak egy másik hatékony módszerrel kellene komolyan törnie a fejét, amivel elnyerheti ura

beleegyezését. A nagyúr végül biztosan megfogadja az ismételt tanácsot. Ha viszont kereken elutasítja, és bűnös tetteit tovább folytatja, annál szorosabban kell kitaratnunk mellette, és arra kell törekednünk, hogy hibái ne kerüljenek a nyilvánosság elé.

Türelmetlensége miatt néha mindenki hibázik a nagy feladatok végrehajtása közben. Tartsd észben, hogy az idő még nem érkezett el, és meglátod, szenvedélyes vágyaid a megfelelő időben öltenek testet, jóval hamarabb, mint vártad. Képzeld el, hogy állnak majd a dolgok tizenöt év múlva. A világ valószínűleg mérhetetlenül megváltozik, sokkal jobban, mint ahogy azt a könyvek megjósolták. Lehet, hogy a jelen használható emberei közül egyik sem lesz életben tizenöt év múlva, és talán a mai fiatalok fele sem éri már meg ezt az időt.

Ebben a fokozatosan hanyatló világban az emberek egyre kevésbé tudnak az idővel lépést tartani. Ahogy az ezüst átveszi az arany helyét, amikor az elapad, hasonlóan a vörösréz következik majd, ha az ezüst is mind elfogy. A most elkezdett kitartó erőfeszítés miatt lesz az ember használható a következő tizenöt év múlva, ami egy álombéli múltó pillanat ugyan. Mindaddig, amíg ügyelünk arra, hogy egészségesek maradjunk, talán meg fogjuk látni azt is, hogy hosszú távú álmunk valóra válik: hasznos csatlósként szolgáljuk urunkat. Amikor a világ tele van kiváló emberekkel, nehéz kiemelkedni a többiek közül. Amikor viszont minden hanyatlik, jóval könnyebb fontos személlyé válni.

Nem kis erőfeszítést kíván, ha rossz szokásainkat le akarjuk vetkőzni. A kecskedarázshoz²³ kell hasonlítanunk. Még az örökbefogadott gyermek is hasonlítani fog rád, ha úgy neveled.

Ha erőd csak életerőből ered, szavaid és viselkedésed összhangban lesznek, és a többiek dicsérni fognak. De ha felteszed magadnak a kérdést, semmit sem tudsz ezzel kapcsolatban mondani, így hangzik a vers utolsó sora: „Amikor a szíved kérdi”.²⁴ Ez minden művészet titkos alapja. Azt mondják, a szív jó bírja.

Művelt emberek történeteit még akkor is nagy komolysággal kell hallgatnod, mikor olyasmiről szólnak, amit már ismersz. Különleges lesz a pillanat, amikor tíz vagy húsz alkalom után ugyanabban a történetben váratlanul felfedezel valami újat. Az öregek unalmas történetei bátor tetteikről mesélnek.

Egy *szamuráj*, akit megfosztottak csatlósi szolgálatától, így panaszkodott nekem: „Ésszerűtlen, hogy a létfenntartás bármiféle lehetősége nélkül hagyják, hogy itt aszalódjunk, és megtiltják, hogy elhagyjuk ezt a hűbértartományt. Ha megengednék, hogy elmenjünk egy másik hűbértartományra, talán megtalálnánk a módját, hogy megéljünk valahogy. Ez a mondhatni félholt, járandóság nélküli élet lehet, hogy hamarosan gonosz tettek elkövetésére kényszerít.”

Erre a következőkkel érveltem: „Hálásnak kellene lennie, amiért nem engedik, hogy elhagyja az uradalmat. Jelenlegi nehéz élete olyan leckét jelent, amit ura adott önnek. Anélkül élhet itt, hogy kitelepítették volna - mert ura még mindig gondoskodik önről. Biztos lehet benne, hogy nincs még egy olyan klán, ahol ilyen szoros a nagyúr és csatlósa közötti kapcsolat. A nagyúr, figyelje csak meg, a büntetés lejárta után kegyesen gondolkodni fog arról, hogy visszahelyezze önt a szolgálatba. Csak azután beszéljen gonosz tettekről, ha évek múlva sem lesz jobb az élete. Úgy tűnik, az ilyen szavakat, amelyeket a viszontagság vált ki, uruk iránt táplált haraggal, modortalanul ízelgetik.”

„Szaga-tartomány csatlósai manapság majdnem délig ágyban fekszenek - csattant fel -, és betegnek tettetik magukat, hogy kibújjanak a kötelességük alól. Hanyag és tisztességtelen szokás.”

„Ebben található ennek a birtoknak az ereje” - vágtam vissza. „Egy okos és talpraesett csatlós, aki tapintatosan tud helyezkedni, valószínűleg lehangolt lesz, ha nem jutalmazza meg. Vigasztalhatatlan lelkében megrendül a hűség, mert nézete szerint a komoly szolgálat kétségkívül magasabb állásba juttatná egy másik klánban. Mi, Szaga vérszerinti hűbéresei viszont szívünkben megingathatatlanok vagyunk. Meggyőződésünk - anélkül, hogy mondták volna -, hogy saját hűbértartományunkon, ebben a nagy házban születtünk és halunk meg. Ezért kelünk nyugodtan, későn. Vajon megtalálható-e ekkora erő bármely más tartományban?”

„Ennek a klánnak a csatlósai az utolérhetetlen Nabesima-küzdőszellemmel hengegnek. Köztudomású ez más tartományban is?” - vontam kétségbe szavaimat. „Egy könyv sem említette.”

„A Nabesimák heves harci szellemét tisztán leírták. Például a simabari csatában²⁵ úgy négyszáz

emberünket ölték meg harc közben. Ez több, mint a Hódzsó-klán bukásakor a történelmi Genkó-csatában²⁶ egy a miénkhez hasonló nagyságú sereg halottainak száma - ebben is megnyilvánul a mi harci szellemünk. Taikó és Gongen nagyurak is tudatában voltak a szívünkben lakozó bátorságnak, és különféle jutalmakat adtak nekünk. Ezek a tények bizonyítékként szolgálnak azoknak, akik tagadják harci szellemünket.”

A csatlósi szolgálattól hosszú időre megfosztott *szamuráj* unottá válik, gyűlöletet táplál azok iránt, akik ezt a viszontagságot előidéztek, rosszakat mond másokról. Ezáltal szerencséje elhagyja, és szertefoszlik annak lehetősége, hogy visszahelyezték csatlósi szolgálatába.

Ahogy azt a *Gukensúban*²⁷ már leírtam, a csatlós legfontosabb szolgálata, hogy miniszterként megfelelő tanácsot adjon a nagyúrnak. Amíg az ember fel tudja ezt fogni, addig az egyéb apróságoknak nem lesz nagy jelentősége. Úgy tűnik, a valóságban senki sem érti ezt meg. Időnként felbukkannak a hízelgők, akik önző haszon reményében minden igyekezetüket előléptetésükre fordítják. Őket viszont kicsinyes vágyak hajtják, nem az izzó lelkesedés, hogy miniszterként szolgáljanak. A csekély értelmű, csatlósi kötelességüket félszívvvel végző *szamurájok*. Olyan könyveket kedvelnek, mint a *Curezuregusza*²⁸ és a *Szensósú*²⁹. Ezekkel próbálják távol tartani maguktól a személyes érdekeket és vágyakat. Kenkó és Szaigjó azonban nem jobb a nyúlászívű gyáváknál. Mivel nem lennének képesek igazi *szamurájként* szolgálni, remetének *álcázzák* magukat.

Ezeket a könyveket szerzeteseknek és beteges öregeknek tanácsos tanulmányozni. Aki viszont hú csatlósi nevéhez, annak urát kell szolgálnia, és elsőként kell beszállnia a sikeres előléptetésért folytatott öldöklő versengésbe, mi több, a hírnév és vagyon utáni vágytól zavaros örvénylő pokolba.³⁰

Amikor megszülettem, apám már hetvenéves volt, és azt mondogatta, hogy azt sem bánná, ha odaadnának egy sókereskedőnek vagy valami hasonlónak. Taku Zuso meghallotta, és így figyelmeztette apámat: „Kacusige nagyúr mindig azt mondja nekem, amikor senki sem látja, nagyon erőlködik, hogy ellássa csatlósi szolgálatát. Hűséges szolgálata bizonyára a gyermekáldást is virágzóvá és hasznossá teszi a nagyúr számára.” Ezek után apám Macukamének nevezett el, így aztán Edajosi Rizaemon szívesen végezte el rajtam a *hakama-cuke* rítust.

Kilencéves koromban behívtak Micusige nagyúrhoz háziszolgának, és a Fukei nevet kaptam. Szolgáltam Cunasige herceget is, és nála mindenfajta csínytevést követtem el - felugrottam például a kandallóra egy ágytakaróval, hogy felvegyen a hátára. Valóságos csibész voltam mindenki szemében.

Amikor tizenhárom éves lettem, Micusige nagyúr elrendelte, hogy essek át a nagykorúak szertartásán. Egy éves, önként vállalt házifogság után, a következő év május elsején ismét szolgálatra jelentkeztem, és újonnan kapott Icsidzsú nevemmel apród lettem.

...Mivel akkoriban megalázott, hogy alacsony rangú *szamurájként* lenéztek, éjjel-nappal arra törekedtem, hogy rájöjjek, hogyan igyekezhetnék a leginkább a szolgálat alatt. Ezekben a napokban minden este felkerestem rezidenciáján Gorózaemont, hogy meghallgassam tanácsait. Ez addig tartott, amíg Gorózaemon egyik este a következőket nem mondta: „Az öregek azt mondják, hogy akit vonz a hírnév és a vagyon, az nem csatlós. De az sem, akit nem vonz. Ezen komolyan el kell gondolkoznod.” Mélyen elgondolkoztam ezen, és hirtelen megláttam az előttem lévő, járható utat. Gorózaemon arra tanított, hogy a csatlós legmagasabb rendű szolgálata az, hogy amikor szükséges, a birtok biztonsága érdekében panaszt tesz urának. Ezért a célért az embernek el kell érnie a miniszteri rangot, ahelyett, hogy a hierarchia legalján maradna. Meg vagyok győződve arról, hogy nem saját hírnevünk és vagyonunk miatt kellene az előléptetésre törekednünk, hanem ezért a legmagasabb szintű szolgálatért. Ekkor határoztam el, hogy életemben miniszter leszek. Akit még fiatal korában gyorsan magas beosztásba helyeznek, mindig bebizonyítja, hogy használhatatlan. Ezért aztán látástól vakulásig, keserű könnyeket ontva és vért *izzadva azért* szakadtam meg a munkában, hogy ötvenes éveimre megállapodottá váljak. Ezt a Kakuzó Iskola³² elvének nevezik.

Teljes szívvel végzett erőfeszítéseim ellenére azonban a nagyúr elhunyt, mielőtt elnyerhettem volna a miniszteri beosztást. A nagyúr halálakor végül is kiderült, hogy a legmagasabb rangúak nemtörődöm emberek, és személyük szegényt hoz a néhai nagyúrra - így aztán az lettem, ami vagyok.

A dolgot jobban meggondolva egy bizonyos értelemben nem tudtam megvalósítani végső célomat, hogy miniszter legyek, a másik szerint viszont szenvedélyes törekvéssel teli éveim összehasonlíthatóak azzal, mintha elértem volna. Igaz, ha az ember egyszer kitűz valamit maga elé, akkor el tudja éri régóta dédelgetett célját.

Akikről a néhai nagyúr gondoskodott, és akiket megbüntettek a halála után, beképzeltségből fakadó tettükkel valószínűleg maguk érdemelték ki a büntetést - ezt már a *Gukensúban* megjegyeztem.

Bár élettörténetem kissé hencegőnek tűnhet, életemben a kifürkészhetetlen sors vezette lépteimet. Ma, a

hegy csöndjében úgy tárom fel ezt előtted, ahogy volt.

Egy tál *zabkása*.
oly meleg, mint szíved egy
téli odúban.³⁴
Kiszui

A *haiku* másnap reggel³⁵ így változott meg:

Reggeli dicsfény fonnyadt szára oly fényes, mint szívünk lángja.³⁶
Furumaru

jegyzetek

- ¹ Ez a három erény a konfucianizmus három egyetemes erénye.
- ² Minden japán háztartásban megvannak az ősök buddhista emléktáblái, amelyek a mindennapi imádságot szolgálják. Ebben az esetben a Nabesima-család emléktábláit sokáig a Gautama Buddha imádatára felszentelt teremben tartották. Az, hogy az emléktáblákat valahova máshova vitték, komoly vétket jelentett a Nabesima ősök ellen.
- ³ A *Hagakure* némely másolatában ez a második bekezdés külön szakaszba került, valószínűleg azért, mert Jamamoto Cunetomo ezt más alkalommal mondta el.
- ⁴ A bajtársi szeretetről van szó, nem a másik nemhez vonzódó szerelemről. A csatlós és felesége közti házasságot mindennél másnál szükségesebbnek tartották, hogy továbbvigye a családi vonalat. A tiszta és valóban önfeláldozó bajtársi szeretetet viszont többre becsülték. Ihara Szaikaku műve, a *Dansoku Taikan* („A szamurájok bajtársi szeretete”) jól megvilágítja a témát.
- ⁵ A *haiku* formában, szabadon fordított vers szó szerint nagyjából ezt jelenti: „Életem végeztével, izzó szeretetemet hamvadó testem felszálló füstjéből érezd.”
- ⁶ A *haiku* után ezzel a becenévvel látták el őket.

A kifejezések a Pradzsná-páramtia-hridája szútrából, a Pradzsná-páramita szútra („Bölcsesség-szútra”) kivonatából valók.

- ⁸ A tavaszi cseresznyevirágzás nézéséről van szó.
- ⁹ Kiotó.
- ¹⁰ A Bon-fesztivál - amelyet *Urabon-ének* is ismernek - egy hétig tart. Ez a hét magában foglalja a kulcsnapnak számító *Csúnicsit*, a „középső napot”, azaz a holdnaptár szerinti július 15-ét. Ezen az ünnepen idézik meg és csendesítik le az ősök lelkét.
- ¹¹ Az esetet lásd a 239. oldal tetején.
- ¹² A *jokoza no jari* szerepe tisztázatlan. Vagy az, aki háborús időben egyszer csak átveszi a hatalmat a *daimjótól*, vagy aki azért van a *daimjó* mellett, hogy megvédje a hirtelen adódó veszélytől.
„Hasonló tartalmú szakasz található a 80. oldalon is.

Szanszkrit kifejezés, itt az anyag, az anyagi világ káprázatát, a világ illuzórikus mivoltát jelenti.

„Jamamoto Cunetomo, Edo-tartomány őrnöke 27 éves volt ekkor. Égett a vágtyól, hogy urához közel, sokkal emberibb munkát végezzen.

Nabesima Micusige 1695-ben vonult vissza. A következő évben elhagyta Edót, és útját rövid időre megszakította Oszakában. Jamamoto Cunetomo ekkor 38 éves volt.

Akit ura ilyen kegyben részesített, attól elvárták, hogy ezt megköszönje a főtanácsosoknak és a többi, az ügyben érintett, magas rangú hivatalnoknak.

Különböző megtisztulási rítusok (*miszogi*) - hideg vizes fürdő, a száj kiöblítése, a kéz tisztára mosása - vannak előírva, amelyek felkészítik az embert az imára.

Ezoe Sóbeit ittas felettese, a romlott és iszákos Usidzsima Genzó mások jelenlétében, éjszaka bírálta. Másnap reggel Sóbei kivonult Genzó rezidenciája elé, hogy párbajra hívja. Sóbeit egy bölcs öreg, aki elítélte a fölösleges vérontást, lebeszélte a párbajról, mivel az teljesen ellentmondana uruk iránti hűségüknek. Míg Jamamoto Cunetomo nem ellenezi a becsület védelméért folytatott harcot, úgy véli, egy kis kocsmai civakodás nem indokolja a kardpárbajt.

Nakano Kazuma Maszatosi, a Nabesima-klán első nagyurat szolgáló miniszter.

Japánul a kecskedarázs *dzsigabacsi*, ami szó szerint „rám hasonlító darazsat” jelent. Úgy tartották, hogy a kecskedarázs a befogadott másfajta rovarokat kecskedarazsakká tudta alakítani. A buddhista szóhasználatban a *dzsiga* azt jelenti, hogy a *szútrák* ismétlődő kán-tálasával szert teszünk Buddha erényére.

A verset lásd 101. p. 15. lábja.

A kjúsúi Simabara és Amakusza keresztényei 1637-ben fellázadtak a kereszténység szigorú tilalma ellen. A sógunátus több sereget is küldött ellenük, de fanatikus ellenállásuk a Hara-kastélyt ostroma alatt a Nabesima-hadsereg sok emberének halálát okozta. A lázadást a következő évben leverték.

A csata a Genkó-érában, 1331-1333 tartott, amely a Hódzsó-klán bukását és Godaigo császár trónjának visszaállítását eredményezte.

A *Gukensú* szó szerinti jelentése „Szerény véleményeim”. Jamamoto CUNETOMO ebben a jegyzetfüzetben írta le 1708-ban a csatlósi szolgálat alapvető pontjait, hogy fogadott fiának, Kicsiszaburónak útmutatást adjon.

A *Curezuregusa* szó szerint azt jelenti, hogy „Tanulmányok tétlenség közben”, és egy Kenkó nevű szerzetes írta 1330 és 1332 között.

Még ma is a próza mintájának tekintik az elmélkedésnek ezt a könyvét, amelyet szerzőjének a folyamatosan hanyatló világba vetett hite, a múlandóság és tökéletlenség szépségén, és a világegyetem dolgainak egyszerűségén alapuló esztétikája jellemez. A könyv Japán történelmének egyik legzavarosabb időszakában keletkezett, mégsem tükrözi az uralkodókat és hadvezéreket érintő politikai és katonai zavargásokat. A mű 243 rövid prózát tartalmaz.

A *Szensósú* szó szerint „Válogatott történetek rövidített változata”. A könyvről úgy hiszik, hogy Szaigjó szerzetes írta 1187-ben. A kilenc kötetes mű a buddhista filozófiával kapcsolatos 108 történetből áll.

³⁰ A csatlós legfontosabb szolgálata - amelyet Jamamoto CUNETOMO folyamatosan ismételt a *Hagakuréban* - az, ha miniszterként részt vesz a hűbérbirtok józan ügyintézésében, és panaszt tesz a nagyúrnak, amikor szükséges. A csatlósnak minden önző érdektől mentesen arra kell törekednie, hogy a számlétron egyre feljebb jusson, „hírnévre” (magas beosztásra) és „vagyonra” (az alatta szolgáló emberek támogatását fedező járandóságra) tegyen szert. Lásd 142-143. p.

A *hakama-cuke* annak a szertartásnak a neve, melynek során a kisgyermeket az első alkalommal öltöztetik *hakamába*, a hivatalos szoknyanadrágszerű viseletbe. Ezt először a X. században figyelték meg az udvari nemesek körében, később, a Tokugava-sógunátus alatt viszont a *szamurájok* és a közemberek között is egyaránt népszerűvé vált.

³² *Dzsúdzsucu* iskola, amelyet a Nabesima-klánt szolgáló Kakuzó alapított. Ő találta ki a mély filozófiát nélkülöző, tisztán gyakorlati célra alkalmas küzdelem harci változatát. Jamamoto CUNETOMO a befolyásos állás után való törekvést ez után a rendkívüli módon gyakorlatias *dzsúdzsucu* iskola után nevezte el. Lásd 27. lábja.

A *haiku* szó szerinti fordítása: Egy tál egyszerű zabkását / olyan melegnek érzel, mint szívedet / egy téli remetelakban. Valószínűleg a holdnaptár szerinti 1710. március 6-nak reggeléről van szó. Előző napon találkozott először Jamamoto CUNETOMO és Tasiro CURAMOTO. Ez a két *haiku* a *Hagakure* elején található két másikhoz kapcsolódik (lásd 33. p.). CURAMOTO az első és a második könyv összeállításánál bizonyára azt akarta érzékeltetni, hogy a *haikuk* közötti történeteket CUNETOMO ezen az éjszakán mondta el. A *haiku* szó szerinti fordítása: A reggeli dicsőség fonnyadt szára / olyan fényesen ég a kandallóban / mint lángoló szívünk.

A harmadik könyvből

Naosige nagyúr így szólt egyszer: „Nincs érzés, amely olyan mély lenne, mint a *giri*. Előfordul, hogy mondjuk unokatestvérünk halálakor egy könnyet sem ejtünk. Máskor viszont olyanról hallunk, aki ötven vagy száz évvel ezelőtt élt, akiről semmit sem tudunk, s akihez semmiféle rokoni szál nem fűz, a *giri* érzése mégis könnyet csal szemünkbe.”

Amikor Naosige nagyúr elhaladt egy Csiriku nevű hely mellett, valaki ezt mondta neki: „Él itt egy kilencvenéves ember. Miért nem látogatod meg ezt a szerencsés embert?” Ezt hallván Naosige nagyúr így szólt: „Van-e szálamomra méltóbb ennél az embernél? Vajon hány gyereke és unokája halt meg a szeme előtt? Hol itt a szerencse?” Úgy hírlik nem állt meg meglátogatni azt az embert.

A Naosige nagyúrhoz közel állók között volt egy újonc, akit a nagyúr különösen kedvelt. Egy nap a rangidős csatlósok, megállapodás szerint kihallgatást kértek a nagyúrtól, és tiltakozásukat fejezték ki: „Nagyuram, úgy tűnik, hogy ön különösen szereti azt, akit még sohasem láttunk a harcmezőn, és azt sem hallottuk róla, hogy azokban a napokban hasznos lett volna. Elárulná az okát, hogy ez a szolgálatában álló ember mivel érdemelte ki az ön kegyeit?” „Igazatok van” - mondta a nagyúr. - „Az az ember bár nem hasznos a csata napjaiban,

pusztán csak megtetszett nekem. Ezért használom könnyűszerrel alantas munkákra. Nem tudom viszont rávenni magam, hogy olyan tapasztalt csatlósokat kérjek meg, mint ti, mindannyian, hogy ilyen egyszerű munkát végezzenek. Háborúban tőletek, harcosoktól függök.”

Az elszegényedett Szaitó Jónoszuke-nak egy nap nem maradt pénze még rizsre sem. Felesége siránkozni kezdett, amit Jónoszuke meghallott. Kardjával a kezében kiment, és ezt mondta: „Igaz, hogy nő vagy, de a szelleted gyenge, mert elcsüggedsz egy olyan csekélység miatt, hogy nincs rizsünk. Rizst bárhol tudunk szerezni. Csak várj egy kicsit.” Akkor meglátott úgy tíz lovas az utcán, akik rizst vittek a hátukon.

Amikor Jónoszuke megkérdezte, merre tartanak, a parasztek azt felelték, hogy éppen úton vannak a kastély étkezdéjébe. „Rendben van - felelte Jónoszuke, - ebben az esetben hozzátok ide a rakományt, és hagyjátok nálam. Nekem, név szerint Szaitó Jónoszuke-nak szükségem van rizsre, hogy átadjam a hivatalnokoknak. Bizonyára fáradságos ezzel a nehéz rakomány rizzsel ide-oda menni. Hagyjátok nálam, és mutassátok meg az erről készült feljegyzést a falu előljárójának.”

Szavai nem győzték meg a parasztokat, akik készülődni kezdtek, hogy tovább menjenek. A dühbe gurult Jónoszuke előrántotta a kardját, és megfenyegette őket, hogy álljanak meg. A körülményeknek engedve a parasztoknak be kellett vinniük a rizst a házába, majd az igazolással a kezükben hazamentek. Jónoszuke megmutatta a feleségének a rizst, és így hancegett: „Itt van egy csomó rizs. Vegyél belőle, amennyi csak tetszik.”

A kellemetlenség hamar kiderült, melynek következtében Jónoszuke elmondta vállalóinak az esetet úgy, ahogy volt. Bűnösnek találták, és halálra ítélték. Kacusige nagyúr, mint általában, most is megbízta segédjét, hogy jelentse visszavonult apjának, Naosige nagyúr-nak, hogy Jónoszukét bűnösnek találták. A segéd meglátogatta Naosige nagyurat a harmadik fellegrvárban, és feltárta a kellemetlen helyzetet.

A hír hallatán a visszavonult nagyúr szó nélkül a feleségéhez fordult, és azt mondta: „Épp most hallottad, hogy Jónoszukét ki fogják végezni. Milyen sajnálatos! Azon kevesek közül való, aki véres csatákban, életét nem kímélve harcolt számos alkalommal Hizen tartomány¹ kétségbeesett védelmekor. Többet ér, mint Japán és Kína egész földje együttesen. Azon kevesek közül való, akinek mindenek fölött álló szolgálata tette lehetővé, hogy nagyúrként és méltóságos asszonyaként éljük most kényelmes és békés életünket. Főként Jónoszuke vitézsége volt utolérhetetlen, többszörösen kiemelkedett a csatatéren. Én vagyok a bűnös, mert hagytam, hogy élete olyan nyomorúságossá váljon, hogy ne legyen mit ennie. Hogy élhetnék úgy, hogy egy ilyen csatlós kivégzését végignézzem!”

A nagyúr és felesége Jónoszuke sorsán kesergett, és bánatos könnyeket hullajtott utána. A segéd meglehetősen zavartan, sietve távozott, és értesítette Kacusige nagyurat Naosige nagyúr bánatáról, aminek tanúja volt.

„Milyen jóindulatúak!” - mondta Kacusige nagyúr, akire mély benyomást tett az eset. „Miközben mohón azt kutatom, hogyan lássam el gyermeki kötelességemet, hogy is küldhetném Jónoszukét halálba? Ezzel nagy fájdalmat okoznék nekik, akik olyan nagyra becsülik őt. Szaladj fel a harmadik fellegrvárba, és mondd el nekik, hogy kegyelmet kapott.” Naosige nagyúr, amikor jelentették neki, hogy Jónoszuke-nak megkegyelmeztek, imára kulcsolta a kezét, és meghajolt a központi fellegrvár irányába: „Ez az én fiam! Nagyon hálás vagyok figyelmessége miatt. Semmi sem okozott volna nagyobb örömet, mint ez a hír.”

Kacusige nagyúr lőtávolságon belül nézte a gyakorlólovászatot, amikor az öreg Szaitó Jónoszuke következett. Jónoszuke fogta a muskétáját, és magasan a levegőbe lőtt. A célt figyelő ember tájékoztatta a nagyurat, hogy nem találták a lövés helyét. Erre Jónoszuke dölyfösen állva ezt kiáltotta: „Miért, ez természetes! Nem fogjátok megtalálni a lukat. Soha életemben nem céloztam a földre. Habár van egy különös szokásom: soha nem tévesztem el az élő ellenséget. Ezt a még életben lévő Hida nagyúr² bizonyíthatja.”

Szavai durván megsértették Kacusige nagyurat, aki kis híján kész lett volna megölni Jónoszukét. Elhagyta a löteret, és visszatért a kastélyba. Az eset tönkretette a kimondottan jó hangulatú lögyakorlatot. Kacusige nagyúr azonnal visszatért a kastélyba, felkereste Naosige nagyurat a harmadik fellegrvárban, és hevesen beszámolt a történetkről: „Nyílt megvetéssel viselkedett velem, a hűbérurával, és sok csatlós előtt szégyenbe hozott. A helyszínen megölhettem volna. Haragomat csak az tartotta vissza, hogy régóta az ön kegyeltje. Kérem mondja meg, milyen büntetést szabjak ki neki.”

Naosige nagyúr felkiáltott: „Haragod, fiam, teljesen indokolt. Azonnal kötelezd *szep-puku* elkövetésére annak a csapatnak a parancsnokát, aki alá tartozik.” Kacusige nagyúr elképedve figyelmeztette apját: „A csapat parancsnoka nem hibás. Azt kérdeztem öntől, hogyan büntessem meg Jónoszukét.” Naosige nagyúr azonban szigorúan fenntartotta véleményét: „Azt mondtam a csapat parancsnokának, hogy ebben a hosszú, nyugodt időszakban a fiatalok hajlamosak az elővigyázatlanyságra, és elfelejtik, hogyan kell a fegyvereiket használni. Ha ilyenek maradnak, szolgálatukat képtelenek lesznek szükségállapotban jól ellátni. „Kezdje azzal, hogy Sinano no kami³ jelenlétében a célba lövést gyakoroltatja az embereivel” - mondtam neki. Ez a gyakorlatlan, fiatal csatlósokra vonatkozott. Undorító egy olyan veteránt, mint Jónoszuke kivinni a lőterre, és hagyni, hogy együtt lőjön a fiatalokkal. Ezért a csapat parancsnokának kell felelnie. Jónoszuke-nak igaza volt. Én vagyok az

egyetlen, aki tanúsíthatja, hogy mi volt a szándéka. Azon nyomban íteld *szeppekura* a csapat parancsnokát.” Kacusige nagyúr addig könyörgött nyomatékosan a csapatparancsnok életéért, amíg az eset elült.

Néhány párt tiltott szerelmen⁴ kaptak a harmadik fellegvárban; bűnösnek találták és kivégezték *őket*. Attól kezdve szellemük éjjelente megjelent a fellegvárban, és az udvarhölgyeket rémisztgette, akik attól való félelmükben, hogy találkoznak velük, éjjel nem mozdultak ki lakosztályukból. A fellegvárban hosszú ideig kísértetek jártak. Őkegyelme, a nagyúr felesége meghallotta a történetet, és ördögűzésbe fogott. Könyörgött a halottakért, különböző szertartásokat végeztetett, de nem járt sikerrel. Naosige nagyurat tájékoztatták az állhatatos kísértetekről, mire fennhangon így szólt: „Örömmel hallom. Nem volt elég lefejezetni ezeket a megvetésre méltó személyeket. Jó látni, ahogy lelkük kísértetté válik, és még mindig a szenvedés tengerében kószál, ahelyett, hogy belépne a Nirvánába. Lelkük maradjon még hosszú ideig kísértet!” Ettől az éjszakától fogva a kísértetek nem jelentek meg soha többé.

Naosige nagyúr egyszer ezt mondta unokájának, Motosige nagyúrnak: „Minden család, - rangos és névtelen egyaránt - előbb utóbb el fog bukni. Ilyenkor ha kibújsz a nehézségek alól, aljas módon pusztulsz el. Amikor eljön a bukás ideje, hagyd, hogy udvartartásod tisztességesen menjen tönkre. Ha így készülsz fel erre, esetleg találsz egy vagy két megoldást, amivel távol tarthatod magad valahogy a pusztulástól.” Ezt a történetet Motosige nagyúr mondta el fiának, Zenkai-innek.

Amikor Aki no kami herceg⁵ hivatalos ügyben meglátogatta Naosige nagyurat a harmadik fellegvárban, a nagyúr nem tartózkodott otthon, és senki sem tudta, hogy hova ment. Másnap, a herceg második látogatásakor holléte még mindig ismeretlen volt. Miután alaposan átkutatták a kastély összes helyiségét, végül is észrevették, hogy a nagyúr az őrtoronyban van.

A herceg azonnal fölászott a toronyba, és megkérdezte a nagyurat, hogy mit csinál itt. Naosige nagyúr ezt válaszolta: „Pár napja tartományunk közerkölcsét figyelem.” A herceg tovább érdeklődött, hogy mit ért ezen, mire a nagyúr elmagyarázta: „A járókelőket figyelem az utcán, és elemzem, amit látok. Szánalmas, hogy Hizen tartomány lándzsaszúrásai mostanában erőteljesebbé váltak. Az ön pozíciójában az embernek jól kell emlékeznie arra, amit itt most mondok. A legtöbb járókelő - milyen kár -lesütött szemmel a földet nézi, mert szellemük kifinomulttá vált. Indulatos szellem nélkül a lándzsaszúrás sem lesz erőteljes. Attól, akinek a szíve túlságosan hajlíthatatlan, aki mindent becsülettel és tisztességesen átgondol, nem várható el, hogy férfias feladatokat hajtson végre. Néha szükség van a szájhösködésre, az erőszakos és gondtalan elmére, hogy kihozza az emberből a *szamurájt*.” Aki no kami, azt mondják, attól kezdve nagyokat mondott. Ezt a történetet Nakano mondta el.

A Naosige nagyúr szolgálatában álló Joko o Kuranodzsó, az utolérhetetlen kezű lándzsavívó mester a nagyúr kivételes jóindulatát élvezte. Unokája, Gecudó nagyúr előtt így áradozott róla: „Csak ha saját szemeddel láttad volna Kuranodzsó bátorságát, amikor élete virágában, csata közben lándzsáját dédelgette. Micsoda csodálatos látvány volt!”

Kuranodzsó hálás volt ura különleges figyelméért, ezért írásos esküvel fogadta, hogy ura halálakor *szeppekut* hajt végre, hogy kövesse őt a másvilágra. Később Kuranodzsó perbe keveredett egy paraszttal, melynek következtében az esetet a birtok tanácsulása elé vitték, ahol Kuranodzsót az ügyet kellőképpen alátámasztó indíték hiányában felelősnek találták.

Kuranodzsó dühtől forrongva urához fordult, és azt mondta: „Hogy követheti urát az alvilágba *szeppekuv*val az a *szamuráj*, akit egy paraszt jelentett fel? Könyörgöm oldjon fel esküm alól.”⁶ Naosige nagyúr egy sóhaj kíséretében ezt mondta: „Egy perben az egyik győz, a másik veszít. Amilyen kiváló a harcművészetekben, annál kevésbé ismeri a világot. Milyen kár!” - majd visszaadta az írásos esküt.

Jegyzetek

¹ Ebben az esetben Hizen a szagai hűbértartományt jelenti, amely Hizen része. Hizen a jelenlegi Szaga és Nagaszaki tartományokból állt, amelyen a szomszédos Karacu, Hirado, Ómura és Simabara-birtokok osztoztak.

² Hida nagyúr Nabesima Naosige, a Nabesima-klán megalapítójának egyik neve. Hida szó szerint azt jelenti, hogy Hida tartomány nagyura, de Naosige nevének részeként, díszítésképpen, 51 éves koráig használta (Nabesima Hida no kami Naosige).

⁵ Sinano no kami szó szerint Sinano tartomány nagyurát jelenti, de Kacusige nevének díszítésére is használta (Nabesima Sinano no kami Kacusige).

1606-ban, mialatt Nabesima Naosige nagyúr távol volt, nyolc udvarhölgy, öt *szamuráj* és egy teafelhasználó tiltott szerelmére derült fény. Mindegyiküket kivégezték. Udvarhölgyek és nőtlen csatlósok gyakran lobbantak forró szerelemre az abban az időben érvényben lévő legszigorúbb társadalmi tilalom ellenére. Akkoriban egy fiatal *szamuráj* és mestere felesége, lánya vagy cselédje közötti szerelem a legfőbb büntetést vonta maga

után.

Nabesima Aki no kami Sigenori.

Mielőtt a Tokugava-sógunátus megszilárdította a hierarchikus társadalmi rendet, a nagyúr és csatlósa közti kapcsolat erős, személyes, szellemi köteléken alapult, amely akkor szövődött, amikor a kétségbeesett csatákban együtt harcoltak. Kuranodzsó a fejével játszott volna, ha egy későbbi időszakban tanúsította volna ezt az arcátlan magatartást.

A NEGYEDIK KÖNYVBŐL

Nabesima Tadanao tizenöt éves volt, mikor a konyhában egy férficseléd valami durvaságot követett el. Egy gyalogos katona épp meg akarta ütni, de végül a cseléd levágta a katonát. A klán öregjei halálra ítélték, mivel a férfi először rang kérdésében követett el hibát, másodszor pedig ellenfele vérént ontotta. Tadanao ezt hallván, így szólt: „Melyik rosszabb, a rangot illetően tévedni, vagy letérni a *szamuráj* útjáról?”

Az öregek nem tudtak válaszolni. Akkor Tadanao így szólt. Azt olvastam, ha a büntett maga nem értelmű, a büntetés legyen enyhe. Zárják be egy rövid időre.

Naosige nagyúr minden éjjel hálósapkát húzott a fejére, és gondosan ügyelt arra, hogy elalvás előtt mindaddig beszélgetéssel üsse agyon az időt, ameddig teljesen józan nem lett. Lefekvés előtt mindig megszorította az ágyékkötőjét, előhúzta megszokott hosszú kardját, és olyan közel tartva, hogy szemöldökét érintse, megvizsgálta a jéghideg pengét, majd visszatette a hüvelyébe. Ezt egyik éjjel sem mulasztotta el.¹

Kacusige nagyúr egy siraisi vadászon lőtt egy nagy vadkant. Kísérete odaszaladt a vadhoz, és elcsodálkozott a zsákmány szokatlan *nagyságán*. A vadkan hirtelen lábra állt, és nekiindult. Erre a *nézők zavartan* szétrebbentek, de Nabesima Matabei előrántotta a kardját, és azon nyomban megölte a fenevadat.

Mind ez idő alatt Kacusige nagyúr vadászfelsője ujjával takarta el az arcát, mert por ment a szemébe - mondta. Elég megfontolt volt ahhoz, hogy ne lássa kapkodó emberei szégyenletes futását.

Amikor Kacusige nagyúr fiatal volt, apja Naosige nagyúr így oktatta őt: „Ahhoz, hogy a megfelelő vágást begyakorold, végezz ki néhány halálraítéltet.” Így tehát azon a helyen, ahol ma a nyugati kapu áll, tíz férfit állítottak sorba, és Kacusige, egyik fejet a másik után csapva le, kilencet végzett ki. A tizedikhez érve látta, hogy az fiatal és egészséges férfi, s így szólt: „Belefáradtam a vágásokba. Megkegyelmezek ennek az embernek.” És az ember életben maradt.

„Négyféle csatlós létezik: a gyors-lassú, a lassú-gyors, a gyors-gyors és a lassú-lassú.” - mondogatta gyakran Kacusige nagyúr. Aztán elmagyarázta: „A gyors-gyors amikor megkapja az utasításokat, megérti, és mestere megelegedésére hajtja végre. Ez a típus a legjobb az összes csatlós között, és nagyon kevés van belőlük. Fukucsi Kicsizaemon közel volt ehhez az eszményi típushoz. A lassúgyors bár nem érti meg azonnal a kapott utasításokat, mégis gyorsan, az útmutatás szerint kezeli a dolgokat. A Nakano Kazuma-féle emberek tartoznak ebbe a sajátos típusba. A gyors-lassúak jól megértik a parancsokat, de túl sok idejükbe kerül azok végrehajtása, így késlekedni fognak. A maradék mind lassú-lassú.”

Kacusige nagyúr mielőtt átadta volna a hatalmat fiának, Micusigének, egy olyan iratot adott neki, amely úgy hűsz pontban tartalmazta Naosige nagyúr szavait. Arra a beszélgetésre utal, amely Naosige nagyúr és fia, Kacusige nagyúr között zajlott le május 26-án,² az előbbi halálos ágyánál, és a következőket eredményezte:

„A hűbértörök kormányzásakor a legfontosabb, hogy a kiemelkedő képességű embereket megnyerjük magunknak” - mondta Naosige nagyúr. Erre Kacusige nagyúr megkérdezte: „Meg kell-e fogadnom Buddha és az istenek előtt, hogy jó csatlósokra teszek szert?” „Nem” - felelte az apja, - „az emberek alapjában véve olyankor imádkoznak Buddhához és az istenekhez, amikor valaminek a megvalósítása a hatalmuk fölött áll. A jó emberek megnyerése a hatalmunkban áll.” Amikor a fia újra megkérdezte, hogyan lehet ezt megtenni, azt felelte: „A dolgok hajlamosak aköré gyűlni, aki szereti azokat. Ha például valaki, aki sohasem kapott semmiféle virágpalántát, meleg szívvel fordul a virágokhoz, kis idő múlva úgy találja, hogy sokfajta virág veszi körül, amelyek között néha még egy vagy két ritka faj is akad. Hasonlóan, aki szereti a tehetséges embereket,

szeretetével és gondoskodásával meg tudja nyerni őket.”

Szintén leírták Naosige nagyúrnak azt a mondását is, hogy „Semmi sem lehet igazán hasznos, ami nem őszinte.” Ezen kívül más dolgokat is említett.

jegyzetek

- ¹ Naosige a döntő csaták tapasztalatából - a koreai hadjáratban (1597-1598), a szekigaharai csatában (1600) és simabarai keresztény lázadáskor (1639) - megtanulta, hogy minden percben résen legyen a vészhelyzet megoldására.
- ² A holdnaptár szerinti 1618. május 26. után egy héttel halt meg Nabesima Kacusige.

AZ ÖTÖDIK KÖNYVBŐL

Amikor Cunasige nagyúr apjával, Kacusige nagyúrral először ment¹ Edóból a szagai hűbértokra, a falusiak kijöttek, és az út két oldalán sorakoztak fel, hogy tisztelettel adózzanak a fiatal hercegnek, aki első látogatását tette birtokán. Meghajoltak előtte, és imára kulcsolták a kezüket.

Később Cunasige nagyúr ezt mondta az apjának: „Imádkozva hajoltak meg, amikor elhaladtam előttük.” Naosige nagyúr szigorú figyelmeztetésben részesítette: „Ezen a legkomolyabban kell elgondolkoznod. Soha se tartsd magad szentnek és az emberek hódolatára méltónak.”

jegyzetek

¹ Bár a hűbérúrnak megengedték, hogy minden második évet birtokán töltsön, feleségét és gyermekeit végig Edóban tartották, mintegy túszként, hogy így ellenőrizzenek a sógunátus elleni minden lehetséges lázadást.

A HATODIK KÖNYVBŐL

Amikor Takanobu nagyúr a bungói csatában volt, az ellenséges táborból *érkező* hírnök *szakét* és élelmet hozott. Takanobu azonnal meg *akarta* kóstolni, de emberei ebben megakadályozták, és így szóltak: „Az ellenség ajándéka valószínűleg mérgezett, egy hadvezér ne egyen belőle.”

Takanobu meghallgatta *őket*: „Még ha meg is lenne mérgezve, milyen hatása lenne a végeredményt illetően. Hívjátok ide a futárt!”

Azután a futár szeme *láttára* kinyitotta a hordót, megivott három csésze *szakét*, a futárt is megkínálta egygel, átadta neki a *válaszát*, és visszaküldte táborába.

Takagi Akifusza a Rjúdzsi-klán ellen fordult, menedéket kért és kapott Maeda Ijo no kami leszádától. Akifusza páratlan értékű harcos, kiváló és gyors vívó volt. Nem kevésbé rendíthetetlen csatlósai, Ingazaemon és Fudóza-emon, sem éjjel sem nappal nem mozdultak mellőle. Míg egyszer parancs érkezett Takanobu nagyúrtól leszádának, hogy ölje meg Akifuszát. Amikor Akifusza a verandán ült, és Ingazaemon a lábát mosta, leszáda hátulról odarohant, és lecsapta a fejét. Mielőtt még feje lehullt volna, Akifusza kirántotta kardját, és megfordult, hogy lecsapjon, de Ingazaemon fejét vágta le. A két fej együtt hullott a mosódézsába. Akifusza feje ezután felbukkant a felszínen. Mindig ilyen varázslatos technikája volt.

Tannen szerzetes mondta egykor a következőket: „Amíg a buddhista szerzetes nem lesz kívül irgalmas, belül pedig határtalanul bátor, nem érheti el a megvilágosodást a buddhizmusban. Amíg a *szamuráj* nem lesz kívül bátor, belül pedig határtalanul irgalmas, addig nem lesz képes ellátni a *szamuráj* kötelességeit. A buddhista szerzetesek a *szamurájok*, társaságában bátorságot tanulnak, míg a *szamurájok*, irgalmat a szerzetesek társaságában.

Többéves utam alatt, a megvilágosodást keresve, egyetlen alkalommal sem vitt céломhoz közelebb az az ismeretség, amelyet tanult főpapokkal kötöttem. Ezért *aztán*, amikor bátor *szamurájokról* hallottam, meglátogattam őket, bármilyen nehéz is volt az utazás, hogy meghallgassam a *Busidóról* szóló elbeszéléseiket. Határozottan emlékszem, ez sokat segített az *Igazság* keresésében.

Először is, a mindig felfegyverzett *szamuráj* csatába tud rohanni a nála lévő fegyverei segítségével, míg a szerzetes, aki csak a rózsafüzérrel van felfegyverezve, és akit csak szelídsége és irgalmas lelke támogat, nem vetheti magát a csillogó lándzsák és kardok véres erdejébe. Ehhez az utóbbinak kétségtelenül nagy bátorságra van szüksége. Pontosan ezért figyelhető meg a főpapoknál és a hozzá hasonlóknál, hogy a buddhista szertartás alatt, amikor tömjént áldoznak az oltár előtt, a legnagyobb feszültség hatására megremegnek. A szerzetesnek hatalmas bátorsággal kell felvérteznie magát, amely lehetővé teszi, hogy eltiporja az életbe visszatérő halottakat, és felemelje a pokol végtelen mélységéből az elhunytat.

Bár manapság minden szerzetes lelkes a nem rá tartozó dolgokban, és kétszeresen is feltett szándéka, hogy szelíddé és *lággyá* váljon, mégsem érik el az igazi megvilágosodást a buddhizmusban. Mi több, roppant sajnálatunkra azt kell látnunk, hogy arra buzdítják a *szamurájokat*, hogy menjenek, és kutassák fel a buddhista megvilágosodást. Ezzel csak használhatatlan, gyáva emberekké változtatják őket. Megbocsáthatatlan hiba a fiatal *szamurájok*, részéről, ha a buddhizmus tanulmányozására gondolnak, mert ez oda vezethet, hogy két szerepet fognak játszani. Hacsak nem az a feltett szándékuk, hogy a *szamurájok* erkölcsi tanaihoz ragaszkodjanak, és minden mást elhanyagoljanak, akkor soha sem lesznek használhatóak. Csak a visszavonult és magányos életet élő öregek hallgathatják a buddhizmusról szóló *előadásokat*, félig-meddig azért, hogy idejüket töltsék vele. Csak az a *szamuráj* tudja ellátni csatlósi teendőit, aki az egyik vállán a hűség és a gyermeki kötelesség, a másikon a bátorság és az irgalom nehéz terhét cipeli éjjel-nappal. Kántáld a reggeli és esti imakor és a nap bármely részében azt, hogy „nagyuram, nagyuram”. Ennek nem kevesebb az érdeme, mintha Amitabha szent nevét vagy szent *szútrákat* kántálnál. Ha egy terület védőistenét állandóan imádják, az meghozza a *szamuráj* szerencséjét. Sok ősi és új keletű példa tisztán megmutatja, hogy a bátor, de irgalmas lélekkel nem rendelkező *szamuráj* valószínűleg romlásba dönti a családját.”

A beszélgetés egy pontján Nabesima Naohiro nagyúr csatlósa így szólt: „Nincs itt olyan ember, akire a nagyúr valóban számíthat. Én vagyok az egyetlen, aki eldobná életét uráért, bár folyamatosan hasznavehetetlen vagyok.” Azt mondják, Naohiro nagyúr feldühödött, és azt mondta: „A mi csatlósaink között egy sincs, aki sajnálná az életét. Szavaid önteltséggel vannak tele!” És már ott tartott, hogy levágja, amikor a többi jelenlévő elrántotta előle.

Amikor Taneszada mester, a Csiba-család alapítója, egyszer Sikoku szigetére utazott, a tengeren erős szél támadt, és a hajó megsérült. Csak az mentette meg az elsüllyedéstől, hogy kagylókat gyűjtöttek, és azzal tömték be a sérült részeket. Attól kezdve a Csiba-család és csatlósaik soha nem ettek kagylót. Ha egyikük tévedésből megevett egyet, kagylóformájú kiütések jelentek meg a testén.

Arima kastélyának elestekor a huszonnyolcadik napon, Micsze Genbei leült a belső fellegvár közelében, a mezők közti töltésre. Amikor Nakano Sigetosi arra ment, megkérdezte, miért ült le. Micsze így válaszolt: „Hasi fájdalmaim vannak, egy lépéssel sem tudok továbbmenni. Csapatom tagjait már előreküldtem, kérek, vedd át a parancsnokságot.” Egy hírnök jelentette a helyzetet, s mivel Micsze tettét gyávaságnak ítélték, megparancsolták neki, kövessen el *szeppukut*. Valamikor régen a hasi fájdalmakat „gyávaságfünek” nevezték, mert hirtelen tör az emberre, és mozgásképtelenné teszi.

Nabesima Naohiro nagyúr halála idején Micsige nagyúr megtiltotta Naohiro csatlósaiknak az *oibara* elkövetését. Amikor a hírvivő elment Naohiro otthonába, és ezt kihirdette, a jelenlévők semmiképpen sem tudták elfogadni. Közülük a legalacsonyabb helyen ülő Isimaru Uneme - későbbi nevén Szeizaemon - így szólt: „Nem helyes, hogy én, a fiatal szólalok meg, de úgy gondolom, elfogadható, amit Kacusige nagyúr mondott. Mivel fiatal korom óta a nagyúr gondoskodását élveztem, tiszta szívemből elszántam magam az *oibarára*. De Kacusige nagyúr parancsát hallva meg vagyok győződve okfejtése helyességéről, a többiek döntésétől függetlenül lemondok az *oibara* elkövetéséről, és uram utódját fogom szolgálni.” Ezután a többiek mind követték példáját.

Egyszer Maszaie nagyúr *sogit*¹ játszott Hidejosi nagyúrral, és számos *daimjo* nézte őket. Mikor véget ért a játék, Maszaie nagyúr csak állni tudott, járni nem, mert úgy elzsibbadt a lába.² Négykézláb távozott, s emiatt mindenki kinevette. Maszaie nagydarab és falánk ember volt, ezért nem tudott sokáig térdelni. Ez után az eset után úgy vélte, hogy jelenléte többé nem kívánatos, így kezdte visszautasítani ezt a kötelességét.³

Nakano Uemonnoszuke Tadaaki Kabasima szigetén, a Kisima körzetben esett el, Eiroku hatodik évében, a nyolcadik hónap tizenkettedik napján, Goto és a szukói Hirai harcának idején. Mikor Uemonnoszuke a frontvonalba indult, a kertben megölelte fiát, Sibikut - későbbi nevén Dzsín' uemon -, és annak ellenére, hogy

Sibiku nagyon fiatal volt, ezt mondta: „Amikor felnősz, tarts be a *Busidót*, és ezzel vívd ki magadnak a megbecsülést.”

Jamamoto Dzsinn' uemon gyerekeit már nagyon fiatalon magához ölelte, és így szólt hozzájuk: „Váljatok bátor harcosokká, és mindig hűségesen szolgáljátok uratokat.” Azt mondta, jó dolog ezeket a gondolatokat a fülünkbe suttogni, még akkor is, ha túl fiatalok vagyunk, hogy megértsük.

Amikor Ogava Tosikijo törvényes fia, Szahei Kijodzsi fiatalon meghalt, egy fiatal csatlós odalovagolt a templomhoz, és *szeppukut* követett el.

Amikor Taku Nagato no kami Jaszujori elhunyt, Koga Jataemon azt mondta, nem képes visszafizetni mestere kedvességét, és *oibarát* követett el.

Szagara Icsi uemon utolsó soraiban ez olvasható: „Az *előzőek* ellenére tudatában vagyok annak, hogy az itt leírt kívánságaimat valószínűleg nem fogja az utókor teljesíteni. Azért tudom, mert ötéves korom óta szeretem a *szakét*, és sohasem tartózkodtam a nagy ivászatoktól, holott gyakran dorgáltak meg érte. Viszont minden alkalommal, amikor megkaptam a leckémet, egy kis időre távol tartottam magam az erős ivástól. Ezért írtam hát le az akaratomat.”

Daizen felesége Nabesima Icsiszuke lánya volt. Miután Kacusige nagyúr örökbe fogadta, *hozzáadta* Daizenhez. A simabarai keresztény *láadás* idején Daizen *magára* vonta a nagyúr nemtetszését, aki elvette tőle feleségét. A férjétől így elválasztott asszony több alkalommal küldöncöt küldött férje remetelakába, aki olvasatlanul küldte vissza leveleit, miközben ezt mondta: „Az *iránta* érzett határtalan szánalom elszakít tőle. Még sincs kedvem elolvasni - még ha mások nem is vennék észre - annak a leveleit, akit az uram elszakított tőlem.”

Később teljesen abbahagyta az evést, és rászakott az ivásra. Másoknak ezt mondta: „Most már semmim se maradt, amiért élhetnék.” Hamarosán vért hányt, és meghalt. A nagyúr utólag százötven *koku* rizst adományozott az özvegynek, hogy megélhetési költségeit fedezze...

Jegyzetek

- ¹ Stratégiai játék, kissé hasonlít a sakkhöz.
- ³ A játékot *szeizában*, sarokülésben játszották.
- ⁵ Az ország leghatalmasabb urával, a Tojotomi Hidejosival folytatott játék kötelességzámba ment.

Amikor a simabarai keresztény láadás 1637-ben kitört, Daizen ura engedélye nélkül elhagyta az uradalom edői földbirtokának főfelügyelői posztját, és lement egészen Kjúsú szigetéig, hogy csatlakozzon a Nabesima csapathoz. Ez felbőszítette Kacusige nagyurat, aki felfüggesztette Daizen csatlósi szolgálatát.

A HETEDIK KÖNYVBŐL

Narutomi Hjógo azt mondta: „Hódítani annyit tesz, mint meghódítani a szövetségeseinket. Szövetségeseink meghódítása saját magunk meghódítása. Saját magunkat meghódítani azt jelenti, hogy a helyzetet hódítjuk meg, és saját előnyünkre fordítjuk az akaratérőnkkel. Ha nem acélozzuk meg testünket és lelkünket, hogy *szamurájok* tízezreit vezessük, nem győzedelmeskedhetünk az ellenség felett.”

A Simabara-lázadás idején Sugjó Ecsizen no kami Tane-nao csak *hakamábun* és *haoriban* vett részt a harcban, mert páncélja még a táborban maradt. Azt mondják, ebben az öltözetben is esett el a csatamezőn.

Simabara kastélyának megtámadásakor, Tazaki Geki felettébb csillogó páncélt viselt. Kacusige nagyúr nem örült ennek, és ha ezt követően bármikor valami mutatós dolgot vett észre, megjegyezte: „Akárcsak Geki páncélja.”

Ennek a történetnek a fényében, a mutatós katonai páncélok és felszerelések gyengének és erőtlennek tűnnek. Láthatóvá válik viselőjük szíve.

Mikor Nabesima Hizen no kami Tadanao meghalt, kísérője Ezo Kinbei elvitte holttestét, és bebalzsamoztatta a Kója hegyen. Azután remeteségre ítélve magát, kifaragta mestere szobrát, majd sajátját is, amint éppen urának hódol.

Tadanao halálának első évfordulóján tért haza, és *oibarát* követett el. Később a szobrot elvitték a Kója hegyről, és a Kódendzsiben helyezték el.

Micusige nagyúr idejében Óisi Koszuke kezdetben gyalogos katonaként szolgált ura oldalán. Amikor Micusige nagyúr másik, edői rezidenciájába utazott, Koszuke őrizte ura hálónegyedét, és ha egy helyet nem talált elég biztonságosnak, földre fektette szalmagyékényét, és ébren töltötte ott az éjszakát. Esős időben bambuszkalapot, és olajos papírból készült esőkabátot öltött, és a zuhogó esőben őrködött. Azt mondják, halála napjáig nem hanyagolt el egyetlen éjszakát sem.

Amikor Óisi Koszuke *ucsitóninként* szolgált, késő éjjel egy titokzatos alak lopódzott be a lányok termébe. Nagy zűrzavar támadt az egész házban, és mindenféle rendű és rangú férfiak és nők futkostak fel s alá, csak Koszuke nem volt sehol. Míg az idősebb udvarhölgyek együtt keresgéltek, Koszuke kivont karddal, csendben várt az ura hálószobája melletti teremben. Mivel teljes volt a felfordulás, aggódott ura életéért, és vigyázni akart rá. Ezért nézőpontja teljesen különbözött a többiekétől.

A besurranó férfi Narutomi Kicsibei volt. Büntársával, Hamada Icsizaemonnal együtt halálra ítélték házasságtörésért.

Kacusige nagyúr egy ízben Nisime mellett vadászva, valamiért rendkívül dühbe gurult. Kirántotta kardját obija alól, és elkezdte ütni vele Szloedzsima Zennodzsót, keze azonban megcsúszott, és kardja beleesett egy szakadékba. Zennodzsó, hogy visszaszerezze a fegyvert, lebukdácsolt a szakadékba, felvette a kardot, majd bedugta övébe, felmászott, és átnyújtotta urának. Ez fürge észjárásra és visszafogottságra valló páratlanul találékony cselekedet volt.

A Takao folyón *átívelő* hidat éppen javították, amikor Szano Ukjó áthaladt rajta. Egy nagy cölöpöt senki sem bírta felemelni. Ukjó leszállt a lováról, megragadta, kiáltott egy nagyot, és megemelte. Fűlsiketítő zaj hallatszott, és habár vállmagasságig fel tudta emelni, magasabbra nem bírta, ezért le is eresztette. Miután *hazaért*, beteg lett, és hirtelen meghalt.

Amikor a Dzsóbaru templomnál tartott temetés alkalmával a menet áthaladt a Takao hídon, a holttest kiesett a koporsóból, és a folyóba zuhant. Egy tizenhat éves tanítvány a Sufukudzsiból azonnal a vízbe vetette magát, és megragadta a holttestet. Ekkor mindenki leszaladt a folyóhoz, és kihúzták a halottat. A vezető szerzetesre ez nagy hatással volt, és utasította a többi tanítványt, hogy tekintsék példaképnek ezt a fiatalembert. Azt mondják, a fiatalemberből később nagy híres szerzetes lett.

Jamamoto Kicsizaemonnak ötéves korában apja, Dzsinn -uemon megparancsolta, hogy vágjon le egy kutyát. Tizenöt évesen egy bűnözőt kellett kivégeznie. Mindenkinek megparancsolták tizennégy-tizenöt éves korára, hogy hibátlanul fejezzen le egy bűnözőt. Amikor Kacusige nagyúr fiatal volt, Naosige nagyúr megparancsolta neki, hogy gyakorolja a kivégzést karddal. Azt mondják, akkor több, mint tíz embert kellett levágnia egymás után.

Réges-régen különösen a felsőbb osztályokban követték ezt a gyakorlatot, de manapság már az alsóbb osztályok gyermekei sem gyakorolják a kivégzést – ez rendkívüli hanyagság. Csak kifogás, hogy e nélkül is meg lehet lenni, hogy nincs semmi dicsőség egy elítélt megölésében, hogy ez bűn, vagy, hogy bemocskolja az embert. Egyszóval azt gondolhatjuk, hogy vitézség híján a harcos csak a körmét ápolja, és vonzó megjelenésével törődik?

Ha megvizsgáljuk annak a szellemét, aki ezzel nem ért egyet, láthatjuk, hogy csak okoskodik, és kifogásokat keres, mert nincs bátorsága ahhoz, hogy öljön. De Naosige éppen azért parancsolta meg, mert ez olyan, amit meg kell tenni.

Tavaly elmentem a Kasze kivégzőtérrre, hogy kipróbáljak egy lefejezést, és rendkívül jó érzésnek találtam.

Gyávaság azt gondolnunk, hogy valamihez nincs bátorságunk.

A Micusige nagyurat kísérő apródok közül épp Tomoda Sózaemon teljesített szolgálatot. Elég buja fickó volt, és beleszeretett a színház Tamon Sózaemon nevű vezető színészbe, majd nevét, a *kamonjával* együtt a színészére változtatta. Teljesen átadva magát ennek a szenvedélynek, mindenét elköltötte, elvesztette bútorát és ruháit is. Amikor végül mindene elfogyott, ellopta Mavatori Rokubei kardját, és egy lándzsával elvitette a *zálogházba*.

A lándzsás azonban elárulta, és a vizsgálat után őt is és Sózaemont is halálra ítélték. A vizsgáló Jamamoto Gorózaemon volt. Amikor elolvasta a jelentést, hangosan azt mondta: „Egy ilyen és ilyen nevű lándzsás vádolja az elkövetőt. ..” Micusige nagyúr gyorsan válaszolt: „Végezzék ki.”

Amikor eljött az idő, hogy Sózaemonnal közöljék, mi vár rá, Gorózaemon bejött, és azt mondta: „Most már semmit nem tehetünk érted. Készülj a halálra...” Sózaemon leült, és azt mondta: „Rendben van. Értem, amit mond, és hálás vagyok szavaiért.”

Valamilyen csalás következtében azonban, míg Sózaemonnak bemutatták a *kaisakut*, megszervezték, hogy egy gyalogos katona, Naozuka Rokuemon lépjen majd oldalról oda hozzá, és vágja le a fejét.

A kivégzőhely felé tartva, Sózaemon rendkívüli nyugalommal köszöntötte a vele szemben álló *kaisakut*. De amikor észrevette, hogy Naozuka kivonja kardját, felugrott, és így kiáltott: „Ki vagy te? Soha nem engedem meg, hogy levágd a fejem!” Attól a pillanattól kezdve nyugalma megrendült, és rettenetesen *gyáván* viselkedett. Végül a földre teperték, kinyújtóztatták, és lefejezték.

Gorózaemon később titokban azt mondta: „Ha nem vezették volna félre, valószínűleg nyugodtan fogadta volna a halált.”

Noda Kizaemon a *kaisaku* szerepéről ezt mondta: „Ha az elítélt halálának helyszínére érve elveszti bátorságát, és a földön csúszik-mászik, valószínűleg súlyos sérüléseket szenved, amikor eljön a *kaisaku* ideje. Ilyen esetben várj egy kicsit, és valahogy szedd össze az erődöt. Azután, ha a vágásnál biztosan állsz a lábodon, és nem szalasztód el a lehetőséget, jól fogod elvégezni a feladatodat.”

Kacusige nagyúr idejében voltak olyan csatlósok, akiknek magas vagy alacsony rangjukra való tekintet nélkül, fiatal koruktól fogva dolgozniuk kellett urukért. Mikor Siba Kizaemon volt szolgálatban, az ura egyszer a körmét vágta, és azt mondta: „Dobd ki ezeket.” Kizaemon a kezében tartotta a körömdarabokat, de nem mozdult, mire a nagyúr megkérdezte: „Mi a baj?” „Egy hiányzik” - válaszolt Kizaemon. „Itt van” - mondta a mester, és odaadta az elrejtett darabot.

Szava.be Heizaemonnak megparancsolták, hogy Tenna második évében, a tizenegyedik hónap tizenegyedik napján kövessen el *szeppukut*. Amint ez tizedike estéjén tudomására jutott, azzal a kéréssel fordult Jamamoto Gonnodzsóhoz hogy legyen a *kaisakuja*.

Itt Jamamoto¹ válaszának másolata következik:

„Egyetértek elhatározásoddal, és elfogadom a kérésedet, hogy a *kaisakud* legyek. Ösztönöm először azt súgta, utasítsalak vissza, de mivel a holnapi napról van szó, nincs idő kifogásokat keresni; vállalom a feladatot. Nagy meglepéssel tölt el, hogy oly sok ember közül engem választottál. Kérlek, ne nyugtalankodj amiatt, aminek be kell következnie. Bár már késő éjszaka van, átmegek *hozzád*, hogy megbeszéljük a részleteket.”

Azt mondják, amikor Heizaemon elolvasta a választ, megjegyezte: „Ez a levél páratlan.”

A *szamurájok* időtlen idők óta rossz ómennek tartják, ha felkéri őket *kaisakunak*. Ennek az az oka, hogy az ember még akkor sem szerez magának hírnevet, ha jó munkát végez. Életre szóló szégyen viszont, ha véletlenül elügyetlenkedi a dolgot.

Egyszer, amikor Tanaka Jahei Edóban járt, egyik szolgálója meglehetősen szemtelenül szólt *hozzá*, mire Jahei alaposan összeszidta. Aznap, késő éjjel, Jahei hallotta, hogy valaki közeledik a lépcsőn. Ezt gyanúsak találta, és csendben felkelt. Rövid kardjával kezében megkérdezte, hogy ki *járkál* ott. Kiderült, hogy az a szolga volt - karddal a kezében -, akit napközben összeszidott.

Jahei előugrott, és egyetlen csapással kettévágta. Később több embertől is hallottam, hogy nagy

szerencséje volt.

Tokuhisza meglehetősen különbözött másoktól: kicsit gyengeelméjűnek tűnt. Egyszer vendéget hívtak, és iszaphalsalátát szolgáltak fel. „Tokuhisza mester iszaphalsalátája” - jegyezte meg valaki, mire mindenki elnevette magát. Később, amikor Tokuhisza szolgálatban volt, valaki a fenti megjegyzést idézve kigúnyolta, erre ő kardot rántott, és levágta az illetőt. Az esetet kivizsgálták, és így jelentették Naosige nagyúrnak: „*Szeppukut* ajánlunk, mert meggondolatlanul cselekedett a palotán belül.” Amikor ezt Naosige nagyúr meghallotta, így válaszolt: „Ha valakit kigúnyolnak, és ő csendben marad, az gyávaság. Nincs okunk ezt figyelmen kívül hagynunk, csak azért, mert a palotában vagyunk. Az az ostoba, aki másokat kigúnyol. Saját hibája miatt vágják le.”

Amikor Nakano Mokunoszuke felszállt egyszer egy kis hajóra a Szumida folyón, hogy élvezze a hús levegőt, egy szélhámos is felszállt vele, s útközben mindenféle otrombaságra vetemedett. Amikor Mokunoszuke észrevette, hogy a gazember a hajó oldalánál éppen szükségét végzi, levágta a fejét, úgy, hogy az a vízbe hullott. Azért, hogy az emberek ezt ne vegyék észre, gyorsan betakargatta a holttestet. Azután azt mondta a hajósnak: „Nem szabad, hogy az eset kitudódjon. Evezz fel a folyón, és temesd el a holttestet. Természetesen jól megfizetlek érte.”

A hajós azt tette, amit mondott neki, de az öbölben, ahol a halottat eltemette, Mokunoszuke az ő fejét is levágta, majd visszatért a hajóra. Azt mondják, az úgy soha nem derült ki.

A hajón utazott akkor egy fiatal, homoszexuális, prostituált férfi is. Mokunoszuke azt mondta neki: „Az a fickó is férfi volt. Legjobb még fiatal korban begyakorolni, hogyan is kell valakit levágni.” Így a férfi is belevágott egyszer a holttestbe, ezért aztán később senkinek sem szolt egy szót sem.

Usidzsima Singoró Cunasige nagyúr mellett teljesített szolgálatot, aki szerette őt, és igen körültekintően vette igénybe. Amikor rájöttek, hogy Gondó Sicsibei, Singoró feleségének idősebb bátyja nyilvánvalóan gyakran látogat egy rossz hírű házat, kivégezték Edóban. Cunasige nagyúr nevelési szándékkal Sicsibei összes rokonát házi őrizetbe vette. Az uradalom edói földbirtokának állományába tartozó Singorót, mivel a kivégzett Sicsibei sógora volt, visszaküldték az uradalomba, ahol három évig házi őrizetben volt.

Büntetése alatt rokonai és az ugyanahhoz a harci egységhez tartozó csatlóستársai többször is a következőket javasolták neki: „Az ég szerelmére! Válj el a feleségedtől,² és visszahívunk a szolgálatba. Hogy fogod így kibírni az éhbérnek számító négy *koku*³ rizzsel?” Singoró szilárdan állva, teljes közönnyel válaszolt: „Nem azért nem válók el tőle, mert nem tudom legyőzni az iránta érzett szeretetemet,⁴ hanem azért, mert elhanyagolnám a *szamuráji* kötelességemet és becsületemet, ha elválnék a feleségemtől, aki ártatlan. Most, hogy elhatároztuk, éhhalált halunk, kérlek benneteket, hagyjatok magunkra.”

Oki Zen-Hjóbu csapatának hivatalos gyűlése után mindig ezt mondta embereinek: „Fiatalok! Törekedjete arra, hogy szívetek bátor legyen. Adjátok át magatokat teljesen a bátorság keresésének, és akkor el is fogjátok érní. Ha kardotok eltörík a csatában, puszta kézzel is tudtok harcolni; ha levágják a karotokat, a vállatokkal is földre dönthetítek az ellenséget; és ha a vállatokat is elvesztítek, akkor a fogatokkal tíz-tizenöt ellenséges nyakat is át tudtok harapni.”

Koreában, az egyik csata alatt Naosige nagyúr azt látta a magasból, hogy harcosai csuklya⁵ nélkül pihentek le egy kicsit. Megbotránkozva ezt mondta: „Milyen elővigyázatlanok, hogy félreteszik a fegyvereiket! Szaladj oda, és tudd meg, ki vette le először a csuklyát. Ezért büntetést fog kapni!”

Amikor uruk szavait meghallották, a harcosokat megdöbbsentette a nagyúr haragja, és nem tudták, hogyan magyarázzák meg neki. Kojama Heigozaemon erre ezt felelte Naosige nagyúr segédjének: „Mind a húsz harcos egymásra nézett, és egyszerre vette le csuklyáját.”

Amikor a segéd visszatért, és jelentést tett, Naosige nagyúr ezt mondta: „Milyen okosak, hogy kimagyarázták magukat! Ezt biztos, hogy Kojama Heigozaemon mondta.” Kojama, Rjúzódzsi Umedajú fia híres utolérhetetlen vitészségéről.

Amikor Kacusige nagyúr vendéget fogadott, daruhúst szolgáltak fel. „Azt hallottam, hogy az íze alapján meg tudja állapítani, hogy az étel fehérdaruból, feketedaruból vagy valami hasonlóból készült.” - mondta a vendég. „Igaz ez?” Amikor Kacusige nagyúr ezt megerősítette, a vendég továbbment, és megkérdezte, hogy milyen

darut szolgáltak fel ma este. „*Mázaru*⁶ volt.” - felelte a nagyúr. A vendég még mindig erős kétségek közepette meg akarta kérdezni ugyanezt valamelyik konyhástól is. Ezért aztán a nagyúr megparancsolta Fukucsi Kicsizaemomnak⁷, hogy hozzon jelentést a konyháról.

Kicsizaemon kihallgatta a párbeszédet, kisetett a konyhába, fogott egy hatalmas szakés csészét, és kiitta; egyiket a másik után. Miután többször megparancsolták neki, hogy jelenjen meg a nagyúr és vendége előtt, végül is tiszteletét tette náluk. Amikor a vendég megkérdezte a meglehetősen részeg és megszólalni sem tudó Kicsizaemont, az valami ezekhez hasonló, érthetetlen szavakat mondott: „Ez ööö, feh, egy ööö, féke, ööö, mazaaa, *ma-zaru* volt.” „Túl részeg vagy” - figyelmeztette a nagyúr. „Eredj vissza a konyhára.”

Jamamoto Cunetomo fiatal korában, egy este a kastélyban hálósapkát viselt, amikor Ikuno Ajabe ezt mondta neki: „Mivel Nakano Sógen megkért, hogy beszéljek neked a csatlósi szolgálat alapelvéről, mint barát teszem ezt meg.

Semmi különöset nem tudok, csak azt, hogy amikor minden jól megy, bárki el tudja végezni a kötelességét, viszont ugyanaz az ember, ha alacsonyrendű rabszolgamunkát adnak neki, hajlamos a csüggedésre. Ez nem túl szellemi felfogás, teljes egészében elítélendő.

Tudatában vagyok, hogy egy tekintélyesebb helyzetben lévő embernek, aki azt a parancsot kapja, hogy húzzon vizet és főzzön rizst, az utasítás szerint sokkal keményebben kellene dolgoznia, anélkül, hogy rágódna rajta. Mivel fiatal és elbizakodott vagy, különösen figyelj erre!”

Sida Kicsinoszuke mondta a következőket: „Először nyomasztó dolog kifulladásig futni. De rendkívül jó a futás után megállni, és még ennél is jobb leülni, sőt lefeküdni. De a legjobb, ha az ember párnát vesz elő, és alszik egyet. Egész életünknek ilyennek kellene lennie. Amikor az ember fiatal, fárassza ki magát a végtelenségig; amikor megöregszik, és eljön a halál pillanata, aludjon. De először aludni, és azután kifárasztani magát... Sajnálatos, ha az ember a végletekig kifárasztja magát, s életét munkával végzi be.”

Sida Kicsinoszuke gondolatát Simomura Rokuróuemon mondta el.

Hasonló ehhez Kicsinoszuke egy másik mondása: „Az ember élete olyan fáradságos legyen, amilyen csak lehetséges.”

Amikor Ueno Rihei pénzügyi ellenőr volt Edóban, egy fiatal segédjével nagyon bizalmas viszonyba került. A nyolcadik hónap első éjszakáján elment inni Hasimoto Taemonnal, a gyalogos katonák felügyelőjével, és olyan részegre itta magát, hogy elvesztette a józan esztét. Részegen motyogva kísérté haza a fiatal segédet, és amikor megérkeztek, Rihei azt mondta neki, hogy levágja. A fiatal ember eltolta a kardhüvely végét. Birkózni kezdtek, és ahogy mindketten a csatornába zuhantak, a segéd került felülre. Ekkor szaladt oda Rihei szolgálja, és megkérdezte: „Rihei mester, felül van vagy alul?”

Amikor Rihei közölte, hogy ő van alul, a szolga belesúrt a segédbe, de az felugrott és elrohant, mivel könnyű volt a sérülése. A nyomozás után Riheit *bezárták* a naeki-jamai börtönbe, és végül fejevesztés által halálra ítélték. Még korábban, amikor Edóban egy házat bérelt a kereskedőnegyedben, egy szolga szembeszállt vele, akit ő le is vágott ezért. De akkor helyesen járt el, az emberek azt mondták, férfiként cselekedett. Ezúttal azonban tettei felháborítóak és valóban sürgősnek voltak.

Ha az ember jól belegondol, nemcsak a *gyávaság* jele, hanem az elszántság hiánya is, ha az ember úgy lerészegedik, hogy kardot ránt. Rihei szolgálja Takuból származott, de a nevére nem emlékeznek. Habár alsóbb osztályból származott, bátor ember volt. Azt mondják, Taemon öngyilkosságot követett el a nyomozás során.

A *Rjoankjó*⁸ ötödik fejezetének tizenkettedik részéből való a következő részlet:

„Hizen tartományában volt egy Takuból való ember, aki bár himlőt kapott, arra gondolt, hogy csatlakozik a Simabara kastélyát ostromló csapatokhoz. A szülei igazán igyekeztek lebeszélni erről, mondván: „Még ha oda is jutnál, ilyen súlyos betegen, hogy láthatnák bármi hasznodat?” így válaszolt: „Megelégedéssel töltene el, ha útközben meghalnék. Miután az uram olyan jó szívvel fogadott csapatába, hogyan mondhatnám, hogy most nem lehetek a szolgálatára?” És ezzel elment a frontra. Habár tél volt, és rendkívül hideg, nem törődött az egészségével, nem vett fel több réteg ruhát, és sem éjjel, sem nappal nem vált meg páncéljától. Nem foglalkozott azzal sem, hogy piszkos lesz, végül mégis gyorsan felépült, és képes volt hűségét is bizonyítani. Tehát a várakozások ellenére nem lehet azt mondani, hogy a tisztátalanságot meg kell vetni.

Amikor egy tanító, Szuzuki Sózó ezt meghallotta, azt mondta: „Nem volt-e megtisztító cselekedet az, hogy eldobta volna az életét uráért? Aki az *igazságért* képes feláldozni az életét, annak nincs szüksége arra, hogy a himlő istenéhez fohászkodjon. Az ég összes istene vigyáz rá.”

Kacusige nagyúr mondta: „Nem érdekel, hogy a Hizenben élő emberekben részvétet kelt-e a halál, vagy sem. Engem az aggaszt, hogy az emberek nem törődnek azzal, hogy a viselkedés és az etikett szabályait megfelelő módon betartsák. Attól tartok, hogy az egész klán, rokonaink és öregeink, túlságos megfontoltságból úgy tartják, hogy túlzás megparancsolni az etikett szabályainak betartását. Mostanáig az emberek hozzá voltak ehhez szokva, és ha az etikettet nem is tartották be tökéletesen, emlékeztek még a helyes viselkedésre, és helyrehozták a dolgot. Azért adtam ki ezt a parancsot, mert az emberek megfélelkeztek ezekről.”

A Genroku éveiben élt egy Isze tartományból való, Szuzuki Rokubei nevű, alacsony sorból származó *szamuráj*. Megbetegedett, magas lázzal feküdt, és öntudata elhomályosult.

Ekkor, egy ápoló, akit váratlanul elkapott a kapzsiság, ki akarta nyitni a tintásdobozt, és el akarta lopni a benne tartott pénzt. Ebben a pillanatban a beteg hirtelen megmozdult, megragadta párnája alatt tartott kardját, és hirtelen támadva, egyetlen mozdulattal lecsapta az ápoló fejét. Ezzel a beteg visszahanyatlott a párnájára, és meghalt. Rokubeit ez a tette szigorú erkölcsű embernek mutatja be.

Edóban hallottam ezt a történetet, de *később* megkérdeztem erről egy orvost, a szintén Isze tartományból származó Nagacukát, akivel együtt szolgáltam. Valóban ismerte a történetet, és igazolta, hogy így történt.

jegyzetek

Jamamoto Gonnodzsó ekkor 24 éves volt.

² Ha az ember elvált a feleségétől, akkor ezzel elszakított minden kapcsolatot a házastárs rokonaival, és tisztán került ki abból az üldöztetésből, amibe egyikőjük bűne miatt keveredett.

Négy *koku* kb. húsz véka (nagyjából 720 l). Jamamoto Cunetomo járandósága 125 *koku* volt évente, amikor ura Nabesima Micusige meghalt.

⁴ A szeretetnek ez a határozott tagadása jellemző volt abban az időben a *szamurájokra*, akiknek leplezniük kellett gyengéd érzelmeiket, nehogy megszégyenítsék őket puhányságuk miatt. Singorónak ez az állítása azt mutatja, hogy a feudális rend terrorizáló nyomása ellenére eltökélten kitartott szerelme és a *szamurájok* alapvető etikai törvénye mellett.

⁵ Bambuszkeretes szövetcsuklya, amelyet a hátukon viseltek a lovas harcosok, hogy védje őket a nyilak ellen.

Egyszerű daru.

Kicsizaemonról igen elismerőleg nyilatkozott Kacusige nagyúr, amikor a „gyors-gyors” típusú *szamurájok*, közé sorolta. Részletes

kifejtését lásd 156. p.

Szuzuki Sózó (1579-1655) *Sótó-zen* szerzetes előadásait tartalmazó gyűjtemény.

A NYOLCADIK KÖNYVBŐL

Teikjó negyedik évében, a kilencedik hónap tizenharmadik napjának éjszakáján, egy tíz fős, nótázó színészekből álló csoport a Holdat nézte Nakajama Moszuke *házánál*, aki gyalogos katona volt Szajanomotóban. Élükön Naocuka Kanzaemonnal, apró termete miatt elkezdtek csúfolni egy Araki Kjúzaemon nevű gyalogos katonát. Araki feldühödött, kardjával megölte Kanzaemont, és elkezdte a többieket is aprítani.

Macumoto Rokuzaemon, bár elvesztette az egyik kezét, lejött a kertbe, másik kezével hátulról megragadta Arakit, és azt mondta: „Az ilyeneknek, mint te, egy kézzel is lecsavarom a fejét!” Elvette Araki kardját, őt magát pedig lenyomta a küszöbre, majd térdével leszorította. De amint megragadta a nyakát, hirtelen elgyengült a vérvesztéstől, és összeroskadott. Araki gyorsan újra talpra ugrott, és ismét a körülötte állókat kezdte vagdosni, de most Hajata mester - későbbi nevén Dzsirozaemon - lándzsájával találta magát szembe. Végül

többen leteperték. Ezután Arakinak *szepukut* kellett elkövetnie, a többi résztvevőt pedig tapintatlanságuk miatt felmentették a szolgálat alól, így róninná váltak. Később Hajatának megbocsátottak.

Mivel Cunetomo nem emlékszik pontosan mindenre, akit az eset jobban érdekel, érdeklődjön utána.

Néhány évvel ezelőtt Kavakami tartományban, a Dzsizs-szóinban *szútraolvasást* tartottak.

Kon jamacsiból és Tasiro környékéről öt vagy hat ember vett ezen részt, akik hazafelé menet megálltak egy kicsit iszogatni. Köztük volt Kizuka Kjúzaemon egyik csatlósa, aki valamilyen okkal visszautasította társai meghívását, és még sötétedés előtt hazatért. A többiek azonban csetepatéba keveredtek néhány emberrel, akiket egytől egyig levágtak.

Kjúzaemon csatlósa késő éjjel értesült a történetről, és sietve felkereste társait. Meghallgatta a részleteket, és azt mondta: „Feltételezem, végül majd nyilatkoznotok kell a történetről. Amikor erre sor kerül, mondjátok azt, hogy veletek voltam, és részt vettem azoknak az embereknek a levágásában. Visszatértemkor ugyanezt fogom mondani Kjúzaemonnak is. Mivel a harc olyan dolog, amiben minden érdekelt részt vesz, én is ugyanazt a halálbüntetést fogom kapni, mint ti. Ez a leghőbb vágyam. Ennek oka, hogy még ha el is mondanám mesteremnek, hogy korán hazatértem, soha sem hinné el, hogy ez az igazság. Kjúzaemon mindig rendkívül szigorú ember volt, és ha a vizsgálat *tisztázna* is engem, akkor valószínűleg ő végeztetne ki engem a vizsgáló szeme *láttára, gyávaságért*. Ez esetben rendkívül sajnálatos lenne rossz hírnévvel meghalni amiatt, hogy megfutamodtam. Mivel a büntetésem mindenképpen a halál, úgy szeretnék meghalni, hogy gyilkossággal vádoljanak. Ha nem egyeztek ebbe bele, akkor itt és most *szepukut* követek el.”

Más lehetőségük nem lévén, társai úgy beszéltek, ahogy kérte. Később, a nyomozás során, habár mindenki a fentiek szerint vallott, kiderült, hogy a csatlós korábban tért haza. A nyomozók őszinte elismeréssel voltak iránta, és megdicsérték viselkedéséért. Ezt a történetet csak nagy vonalakban mondták el nekem, a részleteket egy későbbi időpontban fogom kideríteni.

Amikor Nabesima Aki no kami Sigetake ebédje felénél tartott, váratlan vendég állított be hozzá látogatóba, mire ő a tányéron hagyta az ebédjét. Később bejött az egyik csatlósa, leült a tálcához, s elkezdte enni a tányéron hagyott sült halat. Aki nagyúr éppen akkor jött vissza, és észrevette. Az csatlós elszégyellte magát, és kirohant. Aki nagyúr utána kiáltott: „Micsoda alacsonyrendű rabszolga vagy, hogy azt eszed, amit más otthagyt!” - ezzel leült, és megette a maradékot.

Ez Dzsins' uemon történeteinek egyike. Azt mondják, a csatlós egyike volt azoknak, akik később *oibará*t követtek el urukért.

Jamamoto Zen-Dzsins' uemon¹ ilyen egyszerűen bátorította embereit: „Menjetek, játsszatok szerencsejátékot, és hazudjatok össze-vissza. Amíg az ember nem tud hét hazugságot mondani egy csó alatt, nem várható el tőle az sem, hogy igaz emberként bármit is végrehajtsen.” Ezek a szavak abból a gondolatából eredtek, hogy a jó modorú, józan eszű emberek nem tudtak egy hőstettet sem véghez vinni azokban a napokban, amikor a harci szellem volt a *szamurájoktól* elsősorban megkívánt egyetlen erény. Úgy hagyta ott erkölcstelen embereit, ahogy voltak, és úgy tett, mintha nem venné észre undorító magatartásukat, miközben ezt mondta: „Én már tettem valami erényeset.”

Szagara Kjúma példája volt a másik. Megbocsátott tolvaj, házasságtörő és a hozzájuk hasonló embereinek, és fokról-fokra nevelte őket használható emberekké. Azt mondta: „Az összes közül ezekből az emberekből lehet a leghasznosabbakat nevelni.”

Ikuno Oribe mondta: „Ha egy csatlós csak arra gondol, mit kell aznap csinálnia, bármit el tud végezni. Ha egynapos munkáról van szó, képes lesz megtenni. A holnap szintén csak egy nap.”

Cunasige herceg, mielőtt örökösként átvette volna a hatalmat apjától, Micusige nagyúrtól, a Kokurjú hegyen élő Kurotakijama Csóon *zen* szerzetes irányítását kérte a buddhizmus tanulmányozásában. Miután meglátta a buddhista tanok igazságát, haladó szintű tudását igazoló oklevélre jelölték. Ez a pletyka élvezetes forrása lett a szállásán lakó emberek körében.

Jamamoto Gorózaemon, Cunasige herceg egyik akkori támogatója és a hűbérbirtok megbízott felügyelője, miután meghallotta a pletykát, meglátogatta Csóont edői rezidenciájában. Gorózaemon szilárdan elhatározta, hogy megmondja a magáét, és ha kérése süket fülekre talál, Csóont kardjának egyetlen *vágásával* megöli.

Csóon közönséges zarándoknak tartotta, ünnepélyes, megfontolt stílusban jött ki köszönteni, mire Gorózaemon ezt mondta: „Van valami, amit szigorúan bizalmasan meg kell önnel beszélnem. Kérem küldje ki a szobából hű tanítványait.” Majd közelebb húzódott Csóonhoz, és elszánt arccal ezt mondta: „Azt mondják, Cunasige herceg a buddhizmusban szerzett kiváló tudásáért meg fogja kapni öntől a haladó szintet igazoló oklevelet. Mivel ön is Hizen tartományban született, azt hiszem nagyjából ismeri a Rjúdzsi-Nabesima-család hagyományait. Más birtoktól eltérően a mi hűbértartományunkat generációról generációra a család kormányozza, amelyet urunknak és egymást segítő embereinek kell irányítania. A Nabesima-klán történetében még egyetlen családfő sem kapott ilyen oklevelet. Ha esetleg mégis kiadnák ezt az oklevelet, a herceget esetleg megszállná annak gondolata, hogy elérte a megvilágosodást. Emberei véleményét ostobaságnak tartaná, amivel csak azt érné el, hogy sajnálatos viszály keletkezne közte és hű csatlósai között. Minthogy az előkelő pozícióban lévő emberek természetüknél fogva hajlamosak az önhittségre, kérem soha ne fontolgassa, hogy átadja neki az oklevelet. Amennyiben a kérésemet visszautasítja, nem fogja megérni a holnapot.”

A szerzetes, bár elsápadt a látogató szavaira, visszanyerte lélekjelenlétét, és ezt mondta: „Milyen csodálatra méltóak a szándékai! Most már jól értem a birtok helyzetét. Ön valóban hű csatlós.” „Ismerem ezt a csel” - szakította félbe Gorózaemon. - „Nem azért jöttem, hogy megdicsérjen, hanem hogy biztosan megtudjam, letesz-e erről az oklevél-ügyről.” Csóon ekkor a következőkről biztosította: „Kérése meglehetősen bölcs. Soha, semmi szín alatt nem fogom a herceget tanulmányaiért jutalomban részesíteni.” Gorózaemon mielőtt elment, még egyszer a szerzetes eszébe véste kijelentését.

Ezt a történetet maga Gorózaemon mondta el Jamamoto Cunetomónak.

Miután Nakano Sógen *szepukut* követett el, segítőt, Isii Kuranodzsót és Naramura Szeibeit kihallgatták Sógen viselkedését illetően. Az egyik kérdésnél Kuranodzsó így felelt: „Sógennek semmiről sem volt tudomása. Az én hibám volt.” Egy másik kérdésre pedig kijelentette: „Ezt szintén én tettem. Sógen idejét teljesen lekötötte, hogy a nagyúrra figyeljen; mindent a saját felelősségünk szerint kezeltünk. Amikor a figyelmébe ajánlottam az egyik-másik ügyet, Sógen, akinek a kérdésben hiányoztak az alapismeretei, mindig a belátásunkra bízta. Ezért minden hiba engem terhel.”

A hivatalnok, aki kihallgatta, válasza alapján így ösztökölte Kuranodzsót: „Lehet, hogy nem minden igaz abból, amit itt állít. Lennie kellett néhány pontnak, amiben Sógen maga döntött. Mondja el a teljes igazságot.” Kuranodzsó ezt válaszolta: „Ha Sógen élne, valószínűleg igazolni tudnám azt a néhány tényt, amelyet Sógennek tulajdonított. Legigazabb *szamurájszívem* viszont nem engedi, hogy az elhunyt nyakába varrjam a felelősséget, csak hogy elkerüljem a vádat.” Ez mélyen meghatotta a hivatalnokokat, így Kuranodzsót minden büntetéstől megkímélték. Szeibeit viszont otromba mentségeket hozott fel a kihallgatás alatt, amely napvilágra hozta hibáit. Azt parancsolták neki, hogy mondjon le a családfőiségről.² Valamikor később, peres eljárás zajlott le a benzaidakei határvonal kérdésében.³ Amikor a per lebonyolításával megbízott hivatalnokokat kijelölték, sokáig azt fontolgatták, hogy Kuranodzsó legyen az egyik.

Fukai Nizaemont többéves szolgálat után, vétség miatt elmozdították az Oszakai Hivatal főfelügyelői posztjáról, és kihallgatták. Személyzetét, miután visszatértek otthonukba, beidéztek a bíróságra. A személyzet először Nizaemon rezidenciáján jelentkezett, hogy megkérdezze, mit és hogyan válaszoljon. Nizaemon azt mondta nekik: „Mondjatok el mindent úgy, ahogy volt. Semmit sem parancsolok a válaszokat illetően.” Ezután nem is találkozott velük.

A bíróságon Nizaemon egyik hírnöke ragaszkodott ahhoz, hogy nem volt tudomása mesterének semmiféle vétkéről. Amikor a kihallgatást folytató hivatalnok szigorúan megróttta, és kinvallatással fenyegette, ha nem árulja el a valóságot, kijelentette: „Az embertől elvárják, hogy mestere hibáiról tartsa a száját - ezt értésemre is adták. Akár halálra is kínozhat, akkor sem fogok egyetlen szót sem szólni mesterem ellen.” Ez nagy hatást gyakorolt a jelenlévő hivatalnokokra. Azt mondják, Fukabori Sinzaemon szolgálatába fogadta ezt az embert. Nizaemont, Nabesima Aki nagyúr unokáját Nabesima Mondó nagyúr vette őrizetbe.

Andzsú Dóko, Isimi no kami leszármazottá, az Ogi-albirtok kijelölt feje azt mondta: „...Az emberek manapság hajlamosak evés-ivás céljából összejöveteleket tartani, ami senkinek sem tesz jót. Akinek van egy kis józan esze, gyakran vádolja nagyurát és minisztereit rossz cselekedeteik miatt. Míg úgy tűnhet, az ilyen kritika meglehetősen dicséretes, a kesergés önmagában egyáltalán nem segít a dolgokon.

Ha a nagyúr és miniszterei hibás tettei azt eredményeznék, hogy az uradalmat a rossz *igazgatás* miatt a sógunátus parancsára valamelyik másik hűbértartomány venné át, az így átörökített vazallusoknak azt kellene fontolgatniuk, hogyan lehetne visszahelyezni a Nabesima-családot a birtok élére, miután a külső nagyurak

uralma lejárt. Emiatt a legfontosabb, hogy a nagyúr egyik kisebb fiának jó előre pappá kell válnia. Ugyanígy minden csatlósna paraszttá és pappá kell tennie fiait. Miután az új uralkodó megérkezik hűbértokunkra, ezeknek a papoknak és parasztnak kézen fogva, a hibák és a megszegés felé kell az új uralkodót vezetni. Ezt elterjesztve arra készítetik a sógunátust, hogy *elűzze őt*.

A papoknak és parasztnak, miután az egymást követő uralkodókat elűzték, kérvényt kell beadniuk a sógunátushoz, amelyben ez áll: »Hizen-tartomány, amelyen hosszú *idők óta*, nemzedékeken keresztül a Nabesima-család uralkodott, nem hajlandó elfogadni más, idegen uralkodót, hanem Nabesima-nagyurak után sóvárog. A jelenlegi helyzetben ha megengedik, hogy a Nabesima-család éppen papként szolgáló leszármazottja visszatérjen a világi életbe, hogy Hizen-tartomány felett uralkodjon, bizonyára béke és rend fog uralkodni a hűbértokon. Így válik lehetővé a Nabesima-uralom visszaállítása.»

Úgy hallottam, maga Andzsú Dóko második fiából papot, harmadikból földművest nevelt...

Amikor úgy volt, hogy Takanobu nagyúr fogadott lánya⁴ hozzámegy Karacu-tartomány⁵ nagyurához, Hata Mikava no kamihoz, Mikava no kami elküldte csatlósát, Janami Muszasi no kamit, hogy kísérelje el a hercegnőt Karacuba, de a hercegnő megbetegedett, és élet és halál között lebegett. „Mivel azt a parancsot kaptam, hogy a menyasszonyt Karacuba kíséreljem” - mondta Muszasi no kami -, „készen vagyok *szeppukoval* követni őt a másvilágra, ha esetleg nem gyógyul föl.” Az emberek időről időre hiába próbálták lebeszélni makacs elhatározásáról. Ezért Takanobu nagyúr megvitatta a dolgot minisztereivel, és erre a megállapításra jutottak: „Ha a mi hűbértokunk részéről senki sem követ el *szeppukut*, hogy elkísérelje halálában a hercegnőt, akkor az csorbát ejt az uradalom hírnevén. Azonban úgy tűnik, senki sem egyezne bele, hogy *oibará*⁶ kövessen el, ha kéri. Kivéve persze Hasimoto Sógent.”

Szegény Sógent behívták a miniszterekhez, akik így tájékoztatták: „...Bár nagy dologra kérjük, elrendeljük, hogy a hercegnő halálakor kövessen el *szeppukut*.” Sógen így vágott vissza: „Derült égből villámcsapás! Egy hozzám hasonló, alacsony rangú ember aligha felel meg egy ilyen komoly ügynek, amely létfontosságú az uradalom hírneve szempontjából. Önökhöz, magas rangú és nagy hatalmú urakhoz jobban illene a *szeppuku* általi halál dicsősége. Mindamellet” - folytatta, - „követem a parancsukat.”

Ezután egyenesen abba a fogadóba ment, ahol Muszasi no kami tartózkodott, és így tájékoztatta: „Mély hálával tartozom a hercegnőnek, ezért ha meghal, *szeppukoval* fogom követni.” Szerencsére a hercegnő teljesen felépült, és ez szükségtelenné tette Sógen halálát. Az esküvő rendben zajlott le.

Egy nyolc főből álló *szamurájcsapat* együtt kelt útra, hogy nagyot mulasson. Ketten, Komori Eidzsun, és Ócu-bó Dzsín' uemon Aszakuszában bementek a Kannon temploma előtt álló *teaházba*, ahol vitába keveredtek az alkalmazottakkal, akik alaposan megverték őket. A többiek éppen egy sétahajón voltak, amikor erről értesültek, mire Mutó Rokuuemon azt mondta: „Menjünk vissza, és álljunk bosszút.” Josii Joicsimon és Ezoé Dzsínbei beleegyezett, a többiek azonban lebeszélték őket erről, mondván: „Ez bajt fog hozni a klánra”, és ezzel mindnyájan hazatértek.

Otthon Rokuuemon újra felvetette: „Bosszút kellene állnunk”, de a többiek ismét lebeszélték. Habár Eidzsun és Dzsín' uemon súlyosan megsebesültek a karjukon és a lábukon, a *teaház* minden emberét levágták, azoknak pedig, akik hazatértek, szemrehányást tett a mester.

Idővel elgondolkodtak a dolgok részletein, s egyikük azt mondta: „Ha várunk a többiek beleegyezésére, a bosszúállás sohasem következik be. Az embernek el kell döntenie, hogy egyedül is megteszi, még ha el is esik közben. Aki indulatosan beszél a bosszúállásról, de nem tesz semmit, az képmutató. Az okos emberek szavaikkal megőrzik hírnevüket a későbbi időkre. Az *igazán* rendíthetetlen harcos titokban megy el, egy szót sem szól, és meghal. Nem szükséges elérnie a kitűzött célt, akkor is bátor harcos, ha levágják közben. Az ilyen ember éri el leginkább a célját.”

Icsijúken alacsonyrendű szolga volt Takanobu nagyúr konyhájában. A birkózással kapcsolatban vitába keveredett, levágott hét vagy nyolc embert, így megparancsolták neki, hogy kövessen el *szeppukut*. Amikor viszont Takanobu nagyúr meghallotta ezt az esetet, elengedte a halálbüntetést, és azt mondta: „Ezekben a viszálytépázta időkben hazánknak szüksége van bátor emberekre. Ez nagyon bátor embernek tűnik.” Ezért az Udzi folyó körüli harcoknál Takanobu nagyúr magával vitte Icsijúkent, aki mélyen betört az ellenség vonalai közé, és tönkrevverte őket. Ezzel páratlan hírnévre tett szert.

A takagi csatában Icsijúken olyan mélyen behatolt az ellenség sorai közé, hogy Takanobu nagyúr megsajnálta, és visszahívta. Mivel az előőrs nem tudott előrenyomulni, Takanobu nagyúr gyorsan kitört, és megragadta Icsijúkent a páncélja ujjánál fogva. Icsijúken feje ekkor megsebesült, de egy vékony törülközővel

zöld leveleket szorított a fejére, így állította el a vérzést.

A harai kastély elleni támadás első napján Curuta Jasicsibei futárként ment Mimaszaka nagyúrtól Oki Hjóbuhoz. Amikor az üzenetet adta át, akkor találta el a hasán egy a kastélyból leadott lövés, mire azonnal arca bukott. Felállt, és átadta az üzenet hátralevő részét, majd összeesett és meghalt. Jasicsibei testét Taira Csihjőei vitte visz-sza. Útban Hjóbu tábora felé őt is találta érte, és meghalt.

Denko Takuban született, és ekkor bátyja, Dzsirobei, öccse és édesanyja voltak családja élő tagjai. A kilencedik hónap táján Denko anyja magával vitte Dzsirobei fiát, hogy meghallgassanak egy prédikációt.

Amikor hazaindultak, a gyermek, miközben szalmaszandálját vette föl, véletlenül rálépett a mellette levő férfi lábára. Az ember leszidta a gyermeket, és a végén olyan heves vitába keveredtek, hogy a férfi kihúzta a rövid kardját, és megölte. Dzsirobei anyja döbbenetben állt, majd rátámadt a férfira, aki őt is megölte. Ezek után a férfi hazament. Goróuemonnak hívták, és egy Nakadzsim Moan nevű *rónin* fia volt. Öccse, Csuzóbó hegyi aszkéta volt. Moan Mimaszaka mester tanácsadója volt, és Goróuemon is kapott járadékot.

Amikor Dzsirobei házában fény derült a történetekre, Dzsirobei öccse útra kelt Goróuemon házához. Az ajtót zárva találta, és úgy gondolta, senki sem fog előjönni, ezért hangját megváltoztatva látogatónak tette magát. Amikor az ajtót kinyitották, bekiáltotta igazi nevét, és összecsapott ellenségével. Mindketten a földön hemperegtek, de a végén sikerül Goróuemon megölnie. Ekkor Csuzóbó szaladt be, és levágta Dzsirobei öccsét.

Amikor Denko meghallotta mi történt, elment Dzsirobeihez, és így szólt: „Ellenségeink közül csak egy halt meg, míg mi hármat veszítettünk. Ez rendkívül sajnálatos. Miért nem támadjuk meg Csuzóbót?” Dzsirobei azonban nem hallgatott rá.

Denko úgy érezte, ez valóban szégyen, és annak ellenére, hogy buddhista szerzetes volt, úgy döntött, bosszút áll az ellenségen anyja, öccse és unokatestvére haláláért. Azonban tudta, hogy mivel ő csak egy egyszerű pap, Mimaszaka mestertől valószínűleg büntetést fog kapni, ezért keményen dolgozott, és elérte, hogy ő lett a Rjúundzsi főapátja. Akkor elment Ijonodzsó kardkovácshoz, és megkérte, hogy készítsen neki egy hosszú és egy rövid kardot. Felajánlotta, hogy inasa lesz, és meg is engedték neki, hogy részt vegyen a munkában. A következő év kilencedik hónapjának huszonharmadik napján készen állt az indulásra. Véletlenül épp beállított egy vendég. Denko parancsot adott, hogy kínálják meg étellel, s míg mindenki ezzel volt elfoglalva, ő kőművesnek álcázva magát kiszökött a főpapi rezidenciából. Elment Takuba, és Csuzóbó felől érdeklődött. Megtudta, hogy egy nagy csoporttal együtt a felkelő Holdat nézi, így tehát nem sokat lehet tenni. Mivel nem akarta az idejét vesztegetni, úgy érezte, kielégítené a bosszúvágyát, ha lecsaphatna az *apára*, Moanra.

Moan *házához* érve berontott hálószobájába, megmondta nevét, s mikor a férfi fel akart kelni, leszúrta és megölte. Mikor a futva érkező szomszédok körülfogták, elmagyarázta nekik a helyzetet, eldobta mindkét kardját és hazament. A történet híre megelőzte őt, és hívei közül sokan eléjtek, és hazakísérték.

Mimaszaka mester igen felháborodott, de mivel Denko a Nabesima-klán templomának főapátja volt, nem tehetett semmit. Végül Nabesima Toneri hivatalán keresztül üzenetet küldött Tannennak, a Kódendzsi főapátjának: „Halálra kellene ítélni az olyan papot, aki megöl egy embert.” Tannen válasza így hangzott: „A renden belüli büntetés meg fog felelni a Kódendzsiben felkavart érzéseknek. Kérjük, ne avatkozzon bele.”

Mimaszaka mester még dühösebb lett, és megkérdezte: „Miféle büntetés lesz ez?” Tannen így válaszolt: „Bár semmi köze sincs hozzá, felelek rá, ha már ilyen erőszakosan követeli a választ. A buddhista törvény szerint a hitehagyott szerzetest megfosztják csuhájától, és kizárják a rendből.”

A Kódendzsiben elvették Danko csuháját, és amikor el kellett hagynia a templomot, a tanítványai felcsatolták rövid és hosszú kardjukat. Sok híve Todorokiig kísérte, hogy megvédje. Az úton számos vadásznak látszó ember kérdezte meg, hogy Takuból jönnek-e. Ezután Denko Csikuzenben élt, mindenki kedvesen fogadta, és baráti viszonyban volt a *szamurájokkal* is.

A történet messze földre eljutott, és azt mondják, hogy mindenütt kedvesek voltak hozzá.

Horie Szan emon bűne az volt, hogy ellopta a pénzt az edói Nabesima raktárból, és egy másik tartományba menekült. Elfogták, és bevallotta bűnét. „Mivel ez súlyos bűn, halálra kell kínozni” - így hangzott az ítélet. Nakano Daikagunak megparancsolták, hogy ő felügyelje a kivégzést. Először a szőrt égették le a testéről. Aztán körmeit tépték le. Majd elvágta az inait és lyukakat fúrtak a testébe, és számos más kízásnak vetették alá. A kízások alatt meg sem rezgett, még csak arca színe sem változott. A végén hátgerincét kettévágták,

testét szójaszószban megfőzték, és kettétörték.

Egy ízben, amikor Fukucsi Rokurouemon elhagyta a kastélyt, egy előkelőnek látszó hölgy haladt el hordszéken Taku mester villája előtt. A villa előtt álló őr illendően köszöntötte, de a menetben haladó egyik alabárdos rászólt: „Nem hajoltál meg elég mélyen” - és az alabárd nyelével a fejére sújtott. Amikor az illető megtörölte a fejét, észrevette, hogy vérzik. Vértől fejjel felállt, és így szólt: „Felháborító, amit tettél, annak ellenére, hogy én udvarias voltam. Sajnálatos dolog.” Ezzel egyetlen csapással félbevágta az alabárdost. A gyaloghintó és kísérete továbbhaladt, de Rokurouemon előkapta a lándzsáját, és a férfi elé állva így szólt: „Tedd el a kardodat. A kastély területén tilos kivont karddal járni.” Az ember így válaszolt: „Elkerülhetetlen volt, ami történt, a körülmények kényszerítették rá. Bizonyára láttad, hogy mi történt. Szívesen eltenném a kardomat, de nem tehetem a hangod színe miatt. Nem szívesen, de elfogadom a kihívásodat.”

Rokurouemon azonnal a pázsitra dobta a lándzsáját, és udvariasan így szólt: „Ésszerű, amit mondtál. Nevem Fukucsi Rokurouemon. Tanúsíthatom, hogy viselkedésed tiszteletreméltó volt. Sőt, mi több, támogatni foglak, akár életem árán is. Most, kérlek, tedd el a kardodat.”

„Örömmel” - mondta erre a másik, és hüvelyébe csúsztotta a kardját. Rokurouemon kérdésére elmondta, hogy Taku Nagato no kami Jaszujori egyik csatlósa. Ezért Rokurouemon elkísérte őt, és elmagyarázta a körülményeket. Mivel Nagato nagyúr tudta, hogy a gyaloghintóban utazó hölgy egy nemesember felesége, megparancsolta csatlósának, hogy kövessen el *szeppukut*. Rokurouemon ekkor előlépett, és így szólt: „*Szamurajesküm*, kötelez, ha megparancsolja neki, hogy *szeppukut* kövessen el, én leszek az első, aki ezt megteszi.”

Azt mondják, az ügy minden további bonyodalom nélkül lezárult.

Nabesima Sima egyszer apja, Nabesima Aki no kami engedélyét akarta megszerezni, hogy felkeresse Atago Gongen kiotói szentélyét. Amikor Aki no kami meghallotta fia üzenetét, célja iránt érdeklődött. Fia segédje, aki az üzenetet vitte, így válaszolt: „Mesterem azért találta ki a háború istenéhez való imádkozást, hogy sikere legyen a csatában, uram.”

„Ez a látogatás teljesen szükségtelen. Ugyan miért kellene Atago Gongenre támaszkodnia annak, akinek a csatatéren a Nabesima-családot kell vezetnie. Ha Atago Gongen az ellenséggel együtt rád támad, vágd őt ketté, a többit pedig harcosaiddal verd vissza.” - mondta felbőszülve a nagyúr.

Dóhaku Kurocucsibaruban élt, fiát Gorobeinek hívták. Amikor Gorobei egy rakomány rizst cipelt, szembe jött vele Kumasiro Szakjó mester egy *róninja*, Ivamura Kjúnai. Valamilyen korábbi összetűzés miatt már jó ideje harag volt kettejük közt, s most Gorobei fejbe vágta Kjúnait a zsák rizzsel, vitázni kezdett vele, megverte, belelökte az árokba, majd hazament. Kjúnai fenyegetéseket kiáltott utána, majd ő is hazatért, ahol elmondta a történeteket bátyjának, Gen uemonnak. Ketten együtt indultak Gorobeihez, hogy bosszút álljanak.

Amikor odaértek, az ajtó résnyire nyitva volt, és Gorobei kivont karddal az ajtó mögött várt. Gen uemon mit sem sejtve belépett, mire Gorobei oldalról lecsapott. Gen uemon mély sebet kapott, és kardját mankónak használva kibicegett a házból. Eztán Kjúnai rontott be, és lesújtott Dóhaku vejére, a tűznél ülő Kacuemonra. Kardja visszapattant a fazék akasztójáról, és Kacuemon fél arcát levágta. Dóhaku és felesége közös erővel elvették a kardot Kjúnaitól.

Kjúnai bocsánatot kért, és azt mondta: „Célomat már elértem, kérlek, adjátok vissza a kardomat, és hazakísérem a testvéremet.” De amikor Dóhaku visszaadta a kardot, Kjúnai rácsapott egyet a hátára, és félig elvágta a nyakát. Aztán ismét összecsapott Gorobeivel, kimentek a házból, s kint egy az egy ellen addig küzdöttek, amíg Kjúnai le nem vágta Gorobei karját.

Ekkor Kjúnai, aki szintén sok sebet szerzett, vállára vette testvérét, és hazaindult. Gen uemon azonban útközben meghalt.

Gorobeinek is számos sérülése volt. Bár a vérzést elállította, meghalt, mert ivott egy kis vizet.

Dóhaku felesége elvesztette néhány ujját. Dóhaku sérülése súlyos volt, nyakcsigolyáit eltörték, de mivel torka sértetlen maradt, feje előrebillent, s azt saját kezével tartva, elment egy sebészhez.

A sebész a következőképpen kezelte: először fenyőgyanta és olaj keverékével dörzsölte be Dóhaku állkapcsát, majd hócsalánba bugyolálta. A feje tetejéhez erősített kötéllel egy gerendához kötötte, bevarrta a nyitott sebet, testét rizsbe temette, hogy ne tudjon mozogni.

Dóhaku végig öntudatánál volt, megszokott viselkedése sem változott, és még ginzenget sem ivott. Azt mondják, csak a harmadik napon használt egy kis orvosi élénkítő szert, amikor vérezni kezdett. Végül csontja

összeforrt, és újabb kellemetlenségek nélkül felépült.

Amikor Micusige nagyúr himlőt kapott Simonoszekinél, Ikusima Szakuan adott neki gyógyszert. Betegsége rendkívül súlyos volt, és mindenki - magas- és alacsonyrangúak egyaránt - aggódott érte. Egyszer csak testén a hegek feketévé változtak. Ápolói elkeseredtek, és titokban értesítették Szakuan, aki hamarosan megérkezett, és azt mondta: „Ennek örülnünk kell. A hegek gyógyulnak. Komplikációk nélkül, hamarosan meg fog gyógyulni. Elhíhetitek nekem.”

Ezt hallván Micusige nagyúr ápolói így vélekedtek: „Szakuan kicsit meghibbant. Most már valóban reménytelen az urunk állapota.”

Szakuan paravánt állított Micusige nagyúr ágya köré, és hamarosan egy kis csomag orvosságot vetetett be vele. A beteg testén a hegek nagyon gyorsan gyógyultak, és Micusige nagyúr tökéletesen rendbejött.

Szakuan később bevallotta: „Beadtam a nagyúrnak az orvosságot, és egyedül vállalva a felelősséget, elszántam magam arra, ha nem segít, gyorsan *szeppekut* követek el, és vele együtt halok meg.”

Amikor Nakano Takumi haldokolt, egész háza népe összegyűlt, és ő azt mondta nekik: „Meg kell értenetek, hogy a csatlós elhatározásának három feltétele van. A mester akarata, az életerő és az ember halála.”

Egyszer sokan összegyűltek a kastély belső fellegvárának színpadán, amikor valaki ezt mondta Ucsida Sôuemonnak: „Azt mondják, vívóoktató vagy, de mindennapi viselkedésedből ítélve, a tanításod nagyon féktelen lehet. El tudom képzelni, ha például arra kérnének, hogy legyél *kaisaku*, ahelyett, hogy az ember nyakánál vágnál, valószínűleg a feje búbját csapnád le.” Sôuemon *barátságosan* válaszolt: „Nem erről van szó. Húzz egy vonalat tintával a saját nyakadon, és én megmutatom neked, hogy hajszálpontosan a vonal mentén csapom le a fejedet.”

Nagajama Rokurôzaemon a Tokáidon utazott, és Hamamacuba ért. Amikor egy fogadó mellett haladt el, egy koldus lépett a hordszékéhez, és így szólt: „Ecsigói *rónin* vagyok. Nincsen pénzem, és bajba kerültem. Mindketten harcosok vagyunk, kérlek, segíts rajtam.”

Rokurôzaemon feldühödött, és így válaszolt: „Udvariatlanság említened, hogy mindketten harcosok vagyunk. Én, ha a te helyzetemben lennék, *szeppekut* követnék el. Ahelyett hogy pénzért koldulsz az utakon, és megalázod magad, kövess el azonnal *szeppekut*.” Azt mondják, a koldus menten elhordta az irháját.

Makigucsi Johei élete során sokszor volt *kaisaku*. Egy Kanahara nevű embernek *szeppekut* kellett elkövetni. Kanahara a hasába mélyesztette kardját, de amikor keresztbe kellett volna húznia, nem tudta folytatni. Johei mellélépett egy „ei!” kiáltással, és dobantott egyet a lábával. Ettől a biztatástól Kanahara képes volt a kardot keresztbe rántani a hasában. Azt mondják, amikor Johei befejezte *kaisaku* teendőit, könnyezve mondta: „Korábban nagyon jó barátom volt...”

Ez Szukeuemon mester története.

Egy *szeppekut* alkalmával, miután a *kaisaku* levágta a fejet, egy kis bőrdarabot nem vágott át, így a fej nem vált el teljesen a törzstől. A hivatalos felügyelő így szólt: „Még maradt valami.” A *kaisaku* dühbe gurult, megragadta a fejet, teljesen lecsapta, és szemmagasságban tartva így szólt: Jól nézd meg!” Azt mondják, vérfagyasztó pillanat volt.

Ez Szukeuemon mester története.

A régi időkben volt rá példa, hogy a fej elrepült. Állítólag jobb úgy vágni, hogy egy kis bőr megmaradjon, s így a fej ne repüljön el az ellenőrző hivatalnokok irányába. Jelenleg azonban az a legjobb módszer, ha teljesen átvágjuk.

Egy ember, aki ötven fejet vágott le egyszer, azt mondta: „Fejtől függően, vannak esetek, amikor a törzs valahogy válaszol. Amíg csak három fejet vágysz le, nem lesz semmi reakció, és hibátlanul tudsz vágni. De amikor négy- vagy ötnél tartasz, érzed magadban a hatást. Mindenesetre, mivel ez nagyon fontos, ha az ember mindig azt tervezi, hogy a fejet a földre juttassa, nem hibázhat.”

Amikor Nabesima Cunasige nagyúr gyermek volt, Ivamura Kuranoszuke azt a parancsot kapta, gyámkodjon felette. Egy alkalommal Kuranoszuke látta, hogy három aranypézt fekszik a fiatal Cunasige előtt, és megkérdezte a jelenlévő csatlóst: „Miért hoztad ezeket a fiatal nagyúr elé?” A csatlós így válaszolt: „A nagyúr most hallotta, hogy ajándékot kapott. Azt mondta, még nem látta, így kihoztam neki.” Kuranoszuke alaposan leszidta az embert: „A gondatlanság netovábbja fontos ember elé hasonlókat tenni. Tudhatnád, hogy urunk fia elé sem szabad ilyet tenned. A testőröknek erre nagyon kell figyelniük.” Egy másik alkalommal, mikor Cunasige nagyúr körülbelül húszéves volt, elment Naekijamában egy kastélyba kicsit szórakozni. Amint a társaság a kastélyhoz közeledett, kért egy sétatálcát. Szandálhorhordozója, Miura Dzsi-buzaemon elővett egy *pálcát*, és oda akarta adni a fiatal nagyúrnak. Kuranoszuke meglátta, elvette tőle, és nagyon összeszidta: „Azt akarod, hogy a mi tekintélyes urunk összegörnyedve járjon? Még ha kér is sétatálcát, nem szabad adnod neki. Ez nagy gondatlanság egy csatlós részéről.”

Dzsibuzaemont később *teakijarivá* léptették elő - Cunetomo közvetlenül tőle hallotta a történetet.

Kacusige nagyúr alig várta, hogy kiváló szolgálatáért megemelhesse Kuno Icsiuemon járandóságát, de habozott a témát megemlíteni sógorának, Mondónak, aki rossz viszonyban volt Icsiuemonnal.

Amikor úgy intézték, hogy Kacusige nagyúr tisztelgő látogatást tesz Icsiuemon rezidenciájában, Mondó mégis a következőkről értesítette a nagyurat: „Icsiuemon nagy hasznára van a hűbértartóknak; járandóságának emelése igencsak tanácsosnak tűnik.” Kacusige nagyúr e szavak hallatán végtelenül boldog lett, azonnal magához hívatta Icsiuemont, és az alábbiakkal hirdette ki járandóságának már régóta esedékes növelését: „Mégkönnyebbülve tudtam meg, hogy Mondó ön iránt táplált keserű érzése szemmel láthatóan megváltozott. Látogasson el hozzám, hogy kifejezze köszönetét.”

A boldog Icsiuemon egyenesen Mondó rezidenciájába ment, és annak rendje és módja szerint szívből jövő köszönetét fejezte ki Mondó szolgálatának, hogy Mondó gondoskodóan járandóságának növelését ajánlotta, és a háromszáz *tatamiért*, amelyet azért kapott, hogy felkészüljön pártfogójának, a nagyúrnak sokat ígérő látogatására. Mondó, amikor szolgálója közölte vele Icsiuemon elismerő szavait, bevezettette, és őszintén ezt mondta neki: „Szolgálat alatt nagy erőfeszítéseket tett, ezért javasoltam fizetségének emelését a nagyúrnak, aki tervbe vette, hogy kegyes látogatásával tiszteletét teszi házában. Ebből az alkalomból adtam kölcsön a *tatamikat*. Tettemnek ez volt a célja, semmi több. Egyáltalán nem emlékszem arra, hogy békét köttem volna önnel. Azonnal távozzon, és ne jelenjen meg itt újra. A *tatamikat* pedig használat után küldje vissza.” Röviddel ezután Icsiuemon visszaküldte a *tatamikat*.

Később Mondó, amikor már csak napjai voltak hátra, *ágyához* hívatta Icsiuemont, és ezt mondta: „Ön nagyon rátermett csatlós, de gögös arckifejezése és önteltsége gyakran elárulta. Ezért tartottam sakkban az ellenségeskedés leple alatt egész életemben. Mivel halálom után senki sem lesz, aki visszatartsa, amennyire lehetséges, próbáljon megalázkodni, és szolgálja még kitartóbban a nagyurat.” Icsiuemon - azt mondják - a hála könnyeitől szóhoz sem jutva ment haza.

Az alatt az idő alatt, amíg a nagyúr Szaga tartományban tartózkodott, az edói birtokon állomásozó Isii Dzsinszaemon szerencsejátékon elnyerte Isii Mokunoszuke mindkét kardját⁸. Amikor ez kitudódott, mindkét embert *szeppekura* ítelték. Macuo Kiheit, a birtok biztonsági tisztjét Edóban szintén kivégezték, és apját, Dzsúródajút, aki a birtokon együtt szolgált a fiával, csatlósi szolgálatából leszerelték.

Dzsinszaemont visszahívták a hűbértartókra, és a vallatás után őrizetbe vették. Amikor a bíróság elé vitték, állítólag részletesen elmondta a szerencsejáték-ügyet a vizsgálatot folytató főtanácsosnak. Dzsinszaemon vallomásához ezt tette *hozzá*: „Vétkem börtönbe juttatott, ahol közelgő büntetésemre várok. Ezért nincs mire megbánással visszatekintennem. Bár van valami, ami éjjel nappal *megaláz*: az eresz alatti kis rés láncsal van *elzárva*.”

Nagyon bánt, hogy az emberek azt gondolják hogy egy *szamuráj* ebben a helyzetben esetleg elmenekülne az eresz alatti résen keresztül.”

A kivégzés napján Fudzsi Kaheidzsi meglátogatta Dzsinszaemont a templomban, a *szeppeku* helyszínén. Dzsinszaemon búcsúpoharat üritett Kaheidzsivel, pálcikájával felcsípett egy darabka tarogyökeret, leharapta a felét, miközben ezt suttozta: „Nem fog ez kijönni, amikor lefejeznek?”⁹ Bár Kaheidzsi *válasza* nyomtatékosan nemleges volt, Dzsinszaemon mégis félretette: „Nos, gombócot érzek a torkomban, és nem tudom lenyelni. Illetlen látványt nyújtana, ha azon a részen akadna meg, ahol a kard lesújt.”

Megbízott Kaheidzsiben, amikor így folytatta: „Büszke voltam utolérhetetlen bátorságomra, amely híressé is tett, mindezek ellenére gyáva vagyok. Ha a *szeppeku* alatta becstelenül vonaglok, kegyes és gyors vágást akarok, amely végez velem, mielőtt gyávaságom gyakori hengegésémmel ellentétben túlságosan is megmutatkozna. Úgy hallottam, hogy egy *igazán* bátor ember mindennapi viselkedése sohasem változik meg,

ha szembenéz a halállal. Nyugodt viselkedésem a múlt éjszakáig, amíg ide nem hoztak, soha sem változott meg. Nagy sajnálatomra, akkor viszont megtörtént.”

Ócuka Szadaszuke volt a *szeppuku* alatt Dzsinszaemon segédje. Kaheidzsi szerint Dzsinszaemon magatartása az utolsó pillanatban kivételesen dicséretes volt.

Jegyzetek

- ¹ A Zen azt jelenti, hogy „előző”, és arra utal, hogy fia a történet leírása előtt már átvette az öröklött Oki Hjóbu nevet.
- ² Ez a visszavonulás azt jelentette, hogy a hűbérúr örökösét léptette a helyébe, aki átvette a szolgálatát, a járandóságát, jóváhagyási és értékelési jogkörét.

1692-ben és 1693-ban vita alakult ki Benzidakénél a Nabesima-birtok és a szomszédos Fukuoka-tartomány között húzódó határ kérdésében.

Ojaszu, Rjúzódzsi Takanobu rokona, akit Takanobu örökbe fogadott.

Szomszédos tartomány. Rjúzódzsi Takanobu fogadott lányát azért adta Háta Mikava no kamihoz, a karacui Onigadake-kastély urához, hogy szövetségese legyen a háborús időszakban. Ebben a részben az *oibara* nem a nagyúr és csatlósa közti erős érzelmi kötelék miatt az urát a halálba követő *szamuráj* nagyra becsült *szeppukujára* vonatkozik, hanem azt a célt szolgálja, hogy „megóvja a hűbérbirtok nevét a szégyentől”. Ez gyakorlatilag formáság. Az *oibaráról* részletesen lásd 100. p. 8. láb.

A sógunátus minden második évben megengedte a feudális nagyúrnak, hogy az edői birtokról egy évre visszatérjen saját hűbérbir-tokára.

A *szamurájok* két kardot hordtak: egy hosszút és egy rövidet. Dzsinszaemon szerencsejátéka önmagában véve is büntetendő volt, de az, hogy elnyerte ellenfele kardját, amit a *szamuráj* lelkének tartottak, csak súlyosbította helyzetét.

A *szeppukut* elkövető *szamurájt* haláltusájától és kínjaitól a *kaisaku* szabadította meg, aki lefejezte.

A KILENCEDIK KÖNYVBŐL

Amikor Simomura Soun a kastélyban volt szolgálatban, Naosige nagyúr azt mondta: „Milyen remek, hogy Kacusige korához képest olyan életerős, és tele van energiával. Birkózásban a vele egyenrangúakat közül még azokat is legyőzte, akik idősebbek nála.”

Soun így válaszolt: „Habár öregember vagyok, fogadnék önnel, hogy én vagyok a legjobb a földharcban¹.” Ezzel megragadta Kacusigét, és olyan erővel dobta meg, hogy az fájdalmat okozott neki, majd ezt mondta: „Ha az erőddel büszkélkedsz, holott bátorságod még nem megalapozott, valószínűleg szégyenben maradsz az emberek között. Gyengébb vagy, mint amilyennek látszol.” Ezután visszavonult.

Abban az időben, amikor Macuda Johei Isii Dzsinku meghitt barátja volt, rossz kapcsolat alakult ki Johei és Nozoe Dzsinbei között. Johei üzenetet küldött Dzsinbeinek, amely így szólt: „Kérem, jöjjön el, és egyszer és mindenkorra intézzük el a dolgot.” Aztán Dzsinkuval együtt elindult a kiharai Jamabusi-kastély felé, és miután áthaladtak a várak fölötti egyetlen hídon, lerombolták. A kastélyban minden oldalról megvizsgálták és megbeszélték a köztük támadt ellentétet, és úgy találták, nincsen okuk a harcra. Persze, amikor hazaindultak, természetesen már nem volt semmiféle híd.

Mialatt átkelőhelyet kerestek, párbajra hívott ellenfeleik lopakodtak feléjük. Johei és Dzsinku azonban észrevette, és egyikük így szólt: „Visszavonulásra már nincs lehetőség. Inkább harcoljunk, semmint később megszégyenüljünk.”

A csata jó ideig tartott. Johei súlyosan megsebesülve esett össze a harctéren. Dzsinbei ugyancsak mély sebet kapott, és a szemébe csörgő vértől nem találta Joheit. Míg Dzsinbei vakon keresgélt, Johei a földön fekvé feltartóztatta, és végül levágta. Amikor viszont meg akarta adni a kegyelemdőfést, már nem volt elég erő a karjában, így Dzsinbei nyakát csak úgy tudta átszúrni, hogy a kardot a lábával nyomta le.

Ekkor Johei barátai megérkeztek, és hazavitték. Miután sebei begyógyultak, megparancsolták neki, hogy

kövessen el *szeppekut*. Elhívta barátját, Dzsinkut, és megitták a búcsúpoharat.

A siodai Ókubo Tóemon Nabesima Kenmocu borozóját vezette. Okúra nagyúr, Nabesima Kai no Kami fia, nyomorék volt, minói otthonából sohasem mozdult ki. Birkózóknak adott szállást, és szerette a verekedős embereket is, akik gyakran mentek át a környékbeli falvakba, ahol bajt okoztak. Egyszer elmentek Tóemon borozójába, *szakét* ittak, és esztelenségeket mondtak. Vitába keveredtek Tóemonnal, aki alabárdal fogadta őket, de mivel ketten voltak ellene, levágták.

Fia, Kannoszuke, tizenöt éves volt, és éppen a Dzsózeidsiben tanult, amikor szóltak neki, hogy mi történt. Ezt hallva kirohant, magához vett egy körülbelül negyven centis rövidkardot, csatába szállt a két nagy emberrel, és rövid idő alatt mindkettővel végzett. Habár Kannoszuke tizenhárom sebet kapott, meggyógyult. Később felvette a Dóko nevet, és mint mondják, kitűnő masször lett belőle.

Azt mondják, hogy Tokunaga Kicsizaemon gyakran így panaszkodott: „Olyan öreg vagyok, hogy ma már semmit sem tudnék tenni egy csatában. Mégis szeretnék csatában meghalni! Berohannék az ellenség sorai közé, rám támadnának, és megölnének. Szégyen, ha az ember ágyban hal meg.”

Gjódzsaku szerzetes ezt még növendékként hallotta. Gjódzsaku mestere Jómon, Kicsizaemon legfiatalabb gyermeke volt.

Amikor Szagara Kjúmát felkérték, hogy a csatlósok vezetője legyen, így szólt Nabesima Heizaemonhoz: „A nagyúr valamilyen oknál fogva egyre jobban bánik velem. Most például magas *rangba* akarnak helyezni. Mivel nincs jó csatlósom, ügyeim elég zűrzavarosak. Az a kérésem, adja nekem csatlósát, Takasze Dzsibuszaemont.” Heizaemon végighallgatta, és beleegyezett: „Hálás vagyok, hogy szemmel tartotta a csatlósomat. Ezért úgy lesz, ahogy kérte.”

Amikor viszont ezt elmondta Dzsibuszaemonnak, az így válaszolt: „Egyenesen Kjúma mesternek fogok válaszolni.” Aztán elment Kjúmához, és ezt mondta neki: „Tudom, nagy megtiszteltetés, hogy jó szívvel gondol rám, és ilyen kéréssel állt elő. Egy csatlós azonban nem cserélhet mestert. Mivel ön magas rangú, ha az ön csatlósa lennék, nem szűkölködnék - ez viszont nyugtalanítana. Mivel Heizaemon alacsony rangú, és nehezen befolyásolható, olcsó rizsen élünk, ami azért elég jó nekünk. Kérem, gondolkozzon el ezen.”

Kjúmára ez igen nagy hatást tett.

Egyszer egy ember elment otthonról, és késő este hazatérve felfedezte, hogy egy idegen besurrant a *házába*, és házasságtörést követett el a feleségével. Ezért aztán megölte az embert. Utána betörte a falat, odakészített egy zsák rizst, majd azt jelentette a hatóságoknak, hogy megölt egy tolvajt, így az eset baj nélkül ért véget. Egy idő múlva elvált a feleségétől, és ezzel az ügy le is zárult.

Egy nap, amikor egy *szamuráj hazaért*, házasságtörésen kapta feleségét a ház egyik csatlósával a hálószobában. A férfi a konyhába menekült, a férj pedig előhúzta a kardját, és levágta az asszonyt. Miután a szobalánynak elmagyarázta az esetet, így érvelt: „Azért, hogy az eset ne hozzon szégyent a gyermekeimre, azt akarom, hogy úgy bánjanak a feleségemmel, mintha betegségben halt volna meg. Ehhez rendíthetetlen szolgálatodra van szükség. Ha csak egy pillanatig is tétovázol, te is meghalsz, mint a bűntény cinkosa.” „Amíg megkíméli az életemet, uram, megteszek minden tőlem telhetőt, hogy az igazság ki ne derüljön” - biztosította a szobalány. Rendbe tette a szobát, és hálóingbe öltöztette a holttestet.

Többször hívták a doktort, majd a férj azt az üzenetet küldte, hogy a felesége elhunyt, többé már nem szükséges meglátogatnia. Hívták a feleség nagybátyját, röviden felvázolták neki a történeteket, s ő belenyugodott a megtett, helyénvaló lépésekbe, így aztán a halált egy váratlan betegségnek tulajdonították, és ettől fogva jól eltitkolták az igazságot. Később a ház bűnös csatlósát elbocsátották.²

Úgy tartják, hogy az eset Edóban történt.

Mialatt a nagyúr Edóban tartózkodott, egy hatalomra került csatlós hivatalos ügybe burkolva, sértéseket vagdosott egy *szamuráj* fejébe. A megsértett *szamuráj* szó nélkül távozott. Ez másokban azt a benyomást keltette, hogy nyilvánvalóan elhatározta, megöli mocskolódó felettesét. Ezért a hivatalvezető meghívta a hűbértartokhoz tartozó szállására a *szamurájt*, és így érvelt neki: „Nem hibáztatok, ha azt gondolja, hogy

karddal fogja a számláját rendezni. Ha megbocsátja kéretlen megjegyzésemet, ez a harag az ön csatlósi szolgálatára vonatkozó helytelen nézőpontjából ered. Jegyezze meg, hogy a nagyúr szükségállapot idején számít kiemelkedő szolgálatunkra, és éppen ez az oka, hogy úgy tesz, mintha kissé közömbös lenne velünk, amikor békeidőben használ minket. Másfelől viszont, a nagyúr lakájként alkalmazza azokat az embereket, akiknek az a dolga, hogy -kitöröljék a fenekét-. Ezek a fattyúk nincsenek ennek tudatában, urukhoz közeli szolgálatuk miatt önteltek lesznek, hatalomhoz jutnak, és bátran mondanak arcátlanságokat másoknak. Úgy vélem, csak azért tartják ezt az embert a nagyúrhoz közel, mert olyan értéktelen, mint egy légy, amelyet bármikor agyoncsaphatnak.

Ha az, akiben a nagyúr válságos időkben megbízik, megöl egy ilyen bolondot, nagyjából annyit ér, mintha egy bottal járó leprással verekedne. Sőt, még rosszabb, mert ha megölné, az büntetést vonna maga után, így nem állna rendelkezésre, amikor a nagyúrnak sürgősen szüksége lenne önre. Ha teljesen megértette ezt az érvet, és úgy gondolja, mégis megöli, akkor méltó a *szamuráj* névre. Most pedig szabadon tegye azt, amit elméje sugall. Nem kell, hogy ez a kósza gondolatom visszatartsa attól a lépéstől, amit választott.”

Ennek következtében, azt mondják, a *szamuráj* felhagyott gyilkos szándékával.

Keicsó harmadik évében, Újévkor, a koreai Jolszannál, amikor a Ming seregek százezrei megjelentek, a Japán csapatok elképedve, lélegzetvisszafojtva figyeltek. Naosige nagyúr azt mondta: „Igen, ez aztán óriási tömeg! Vajon hányan lehetnek?”

Dzsin' uemon ezt felelte: Japánban, a megszámlálhatatlanra azt mondjuk, annyi, mint a hároméves borjú szőre. Ez most valóban annyi!” Azt mondják, mindenki nevetett, és a jó hangulatuk visszatért.

Később, amikor Kacusige nagyúr a Siroisi hegyen vadászott, elmesélte ezt a történetet Nakano Matabeinek, aki így válaszolt: „Apádon kívül senki sem szólt egy szót sem.”

Nakano Dzsin uemon, azt mondják, állandóan előadta a következőket: „A csatlósi szolgálat nem csatlósi szolgálat, ha az emberrel nagyura elnézően bánik. Az igazi csatlósi szolgálat az, ha a bánásmód minél kevésbé elnéző és észszerű. Védj ezt az eszedbe!”

Egy nap, amikor Tasiro Riuemon távol volt, a ház egyik szolgája bizalmasan a következőket mondta Riuemon feleségének: „Bár számos esetben lebeszéltem magam arról a megbocsáthatatlan tettről, hogy bevalljam az ön iránt érzett tiltott szerelmemet, mégis vakul törbe csal a szerelem tüze, amelyen nem tudok uralkodni.” A szavaitól megzavarodott és megbotránkoztatott asszony hiába szidta le keményen a szolgát. Végül azt mondta: „Most, hogy a szerelmed ilyen erős, már lehetetlen volna, hogy lebeszéljelek erről. Menj a hátsó szálláshely lomkamrájába, és ott várj rám. Ki fogom elégíteni csillapíthatatlan szenvedélyedet.”

A szolga öröme nem ismert határt, és elrejtőzött a lomkamrába. Az asszony, miután megígérte a szolgának, hogy jönni fog, bezárta a kamrába, rendbe rakta a kinti lakrészt, és várta, hogy férje hazajöjjön. Az nemsokára meg is érkezett, meghallgatta felesége beszámolóját a történetekről, majd kirángatta a szerencsétlen szolgát a kamrából, és miután ő is elmondta a történetet, megölte.³

Jamamoto Dzsin' uemon nyolcvanéves volt, amikor megbetegedett. Egy alkalommal majdnem felnyögött, mire valaki mondta is neki: „Nyögjél csak bátran! Jobban fogod magad érezni.” Ő azonban így válaszolt: „Nem erről van szó. A Jamamoto Dzsin' uemon nevet mindenki ismeri; egész életemben helyesen viselkedtem. Soha nem engedném meg, hogy életem utolsó pillanataiban az embereim meghallják a nyögésemet.” Azt mondják, halála pillanatáig egyetlenegyszer sem nyögött fel.

Mori Monbei egyik fia harcba keveredett, és sebesülten tért haza. Monbei megkérdezte: „Mi történt az ellenfeleddel?” „Levágtam” - válaszolt a fia. „Megadtad neki a kegyelemdöfést?”⁴ - kérdezte Monbei. „Természetesen.” - hangzott a felelet. Ekkor Monbei ezt mondta: „Helyesen cselekedtél. Nincs mit megbánnod. Még ha meg is menekültél, *szeppekut* kellene elkövetned. Amikor lelkiállapotod megnyugszik, végezd el a *szeppekut*.. Ahelyett, hogy idegen kéz oltaná ki az életed, apád keze által halhatsz meg.” Hamarosan valóban ő lett a fia *kaisakuja*.

Egy férfi, aki ugyanott szolgált, ahol Aiura Genzaemon, bünteteket követett el, s emiatt halálra ítélték. A csoport főnöke odaadta neki az erről szóló levelet, hogy juttassa el Genzaemon *házába*. Genzaemon figyelmesen átolvasta a levelet, és azt mondta a hírnöknek: „Itt az áll, meg kell, hogy öljelek téged, tehát a

keleti parton fogok végezni veled. Korábban kardforgatást tanultál... harcolj hát teljes erődből.” „Úgy teszek, ahogy mondod” - felelte a másik, és kettesben hagyták el a házat.

Körülbelül húsz métert mentek a vizesárok mentén, amikor Genzaemon egyik csatlósa átkiáltott a túlsó partról. Genzaemon megfordult, és látta, hogy az elítélt kardjával rátámad. Elhajolt a vágás elől, kivonta kardját, és levágta a férfit, majd hazament.

Ruháját, amelyet akkor viselt, levetette, és *bezárta*, egy *ládába*. Soha életében nem mutatta meg senkinek. Miután meghalt, átvizsgálták a ruhákat, és látták, hogy el vannak szakadva. Ezt a fia, Genzaemon mesélte el.

Ókubo Dóko egyszer megjegyezte: „Minden ember azt mondja, hogy ezekben a mostani, korrupt napokban nem születnek mesterek. Nem értek egyet ezzel, mert a bazsarózsa, az azália, a kamélia és hasonlók változatlanul növekednek, és egyre finomabbak és szebbek lesznek. Ez arról árulkodik, hogy sok múlik az ember gyengéd figyelmén, amellyel a dolgokat széppé teszi. Hasonlóképpen, ha a mesterműveket nagyra becsülik, akkor valószínűleg napjainkban is lesznek mesterek. Kár, hogy az emberek hanyatlónak tartják ezt a kort, és nem tesznek erőfeszítéseket. Nem a kort kell hibáztatni, hanem a kitartó törekvés hiányát.”

Amikor Fukahori Magorokut még szülei tartották el, egyszer elment vadászni Fukahoriba. Egyik csatlósa a bozót sötétjében vaddisznónak nézte, puskájával rálőtt, mire ő térdén megsebesülve elég magasról lezuhant. A csatlós elkeseredésében derékig levetkőzött, és *szep pukut akart* elkövetni. Magoroku így szólt: „Ráérsz felválni a hasadat. Nem jól érzem magam, kérelek, hozz egy kis vizet.”

A csatlós elrohant, hozott vizet mesterének, megitta, és közben megnyugodott. Később ismét *szep pukut* akart elkövetni, de Magoroku határozottan megtiltotta neki. Hazatérve bejelentkeztek az őrnél, és Magoroku megkérte apját, Kanzeamont, bocsásson meg a csatlósoknak.

Kanzeamon azt mondta a csatlósoknak: „Előreláthatatlan tévedés volt, ne aggódj miatta. Nem kell meghalnod. Folytasd a munkádat.”

Amikor egy Takagi nevű csatlós parasztokat ölt meg, felesége is kitett magáért.

Egy nap Takagi összeszólalkozott három szomszédos paraszttal a rizsföldön, akik földhöz vágták és ütötték-verték. Amikor hazavánszorgott, felesége megkérdezte, hogy nem felejtette-e el, hogy úgy haljon meg, mint egy *szamuráj*. A férj határozott nemi választ adott, mire az asszony kiment, s közben a válla fölött ezt mondta: „Az embernek előbb vagy utóbb, egyszer úgymint meg kell halnia. Sokféle módon lehet meghalni: betegségben, *szep pukuvál*, hátrakötött kézzel kivégezve,⁵ és így tovább. Megalázva érezném magam, ha azt látnám, hogy megbecstelenítve halsz meg.”

Kis idő múlva hazajött, és két gyermekét korán ágyba dugta. Miután meggyőződött róla, hogy a gyerekek elaludtak, előkészített egy fáklyát, jól felöltözött a sötétedés utáni harchoz, és így unszolta férjét: „Nemrég a három ember tanácsot tartott. Ez a megfelelő idő, kérelek gyere.” Pár lépéssel, fáklyával és egy rövid karddal a kezében a férje előtt ment, és betört a parasztok otthonába. Együtt harcoltak velük, kettő meghalt, a harmadik pedig sebesülve menekült. A férjet *szep puku* általi halálra ítélték.

Jegyzetek

Szeizából, sarokülésből indított birkózás.

² Az akkori törvényeknek megfelelően a házasságtörő férfit az asszonnyal együtt meg lehetett volna ölni a helyszínen. A férj azonban óvakodott az ilyen döntő lépéstől, nehogy folt essen a család nevére.

¹ A ház urának tette - hogy a helyszínen megölte a szolgát - az érvényben lévő erkölcsi törvények értelmében indokolt volt.

⁴ *Todoménak* hívják ezt a kegyelemdöfést, ami a nyak átszúrását jelenti.

Néha a kivégzés nemes eszközének tartott rituális *szep puku* helyett hátrakötözött kézzel fejezték le a *szamurájt*, ami teljes szégyent jelentett számára.

⁶ Az ilyen harcnál a gyilkost halálra ítélték. Ha Takagi nem torolta volna meg, hogy a parasztok megverték, bizonyára szégyent hozott volna a *szamurájok* társadalmára. A sértegetések és a lelkiismeret-furdalás öngyilkosságra kényszerítette volna, vagy arra, hogy elmeneküljön a hűbértokról. Utóbbi esetben semmi esélye sem maradt volna, hogy másik feudális nagyurat szolgáljon.

A TIZEDIK KÖNYVBŐL

Ikedá Singen egyik csatlósa vitába szállt egy férfival, letépette a földre, alaposan megverte, s addig ütötte, amíg társai odaszaladtak, és szétválasztották őket. Az öregek megvitatták az ügyet, és azt mondták: „A férfit, akit megverték, meg kell büntetni.” Singen ezt meghallotta, és azt mondta: „A csatát a végéig meg kell vívni. A férfit, aki elfelejti a *Busidót*, és nem használja a kardját, cserbenhagyják az istenek, és a Buddhák. Hogy példát mutassunk a jövő csatlósainak, mindkét férfit keresztre kell feszíteni.” A férfiakat, akik szétválasztották őket, száműzték.

Jui Sószeccu „A három alapvető út” című katonai kézikönyvében van egy fejezet a *karma* jellegéről.¹ Tizennyolc fejezetnyi szóbeli tanítást kapott a Nagyobb Bátorságról, és a Kisebb Bátorságról. Nem is írta le őket, de nem is véste az emlékezetébe, inkább elfelejtette az egészet. Amikor viszont éles helyzetbe került, ösztönösen viselkedett, és a tanultak saját bölcsességévé váltak. Ez a *karma* jellege.

Amikor az ember válságba kerül, ha megnyálazza fül-cimpáját, és az orrán át mélyet lélegzik, mindent le tud győzni. Ez egy titkos fogás. Emellett, ha az ember benyálazza füle felső részét, hamar elmúlik a vértolulás.

Ce Csan halálán volt, amikor valaki megkérdezte tőle, hogyan kell az országot kormányozni, így válaszolt: „A jóindulattal teli kormányzást semmi sem múlja felül. Azonban az ország kormányzásakor nagyon nehéz ezt a jó szándékot a gyakorlatba átültetni. Hanyagsághoz vezet, ha ezt csak tessék-lássék gyakoroljuk. Ha a jóindulatú kormányzás nehézséget jelent, legjobb, ha szigorúan uralkodunk. Ez egyrészt azt jelenti, legyünk szigorúak, mielőtt még nehézségek merülnének fel, másrészt, kormányozzunk úgy, hogy ne merüljenek fel gondok. Késő keménynek lenni, ha a baj már bekövetkezett. Nem érdemes utólag csapdát állítani. Kevés ember játszik a tűzzel, ha már egyszer megégette magát. És sokan vízbe fúlnak, mert nem elég óvatosak.”

Valaki egyszer azt mondta: „Ismerem az értelem és az asszony fajtáját.” Amikor erről kérdezték, így felelt: „Az értelem négyszögletes, és még rendkívüli esetekben sem mozdul el a helyéről. Az asszony gömbölyű. Elmondható róla, hogy nem tesz különbséget jó és rossz, helyes és helytelen között, és bármiben megbotlik.”

Az etikett alapértelmezése szerint, az elején és a végén legyünk gyorsak, közben pedig nyugodtak. Mitani Csizaemon hallván ezt, így szólt: „Éppen ilyen egy *kaisaku*.”

Fukae Angen elkísérte egyik ismerősét az oszakai Tessú szerzeteshez, és először bizalmasan így szól hozzá: „Ez az ember a buddhizmust tanulmányozására vágyik, és azt reméli, számíthat az ön tanítására. Buzog benne az elszántság.” Nem sokkal a beszélgetés után, a szerzetes ezt mondta: „Angen olyan ember, aki árt másoknak. Azt állította, hogy ez egy jó ember, de miben áll a jósága? Tessú szeme nem látta meg a jóságot ebben az emberben. Nem jó meggondolatlanul dicsérni valakit. A dicséret a bölcsét és a bolondot egyaránt büszkévé teszi. A dicséret ártalmas.”

Amikor Hotta Kaga no Kami Maszamori a *sógun* apródjaként szolgált, olyan makacs volt, hogy a *sógun* ki akarta deríteni, mi rejtőzik a szíve mélyén. Ennek érdekében felhevített egy tűzfogót, és a tűzhelyre tette. Maszamori szokása az volt, hogy a tűzhely másik oldalára lép, és kiveszi a fogót, amikor a nagyúrnak tiszteleg. Ez alkalommal, ahogy gyanútlanul felemelte a fogót, megégette a kezét. Amikor azonban a szokásos módon köszöntötte a *sógun*t, az felpattant, és elvette tőle a fogót.

Valaki azt mondta: „Amikor egy kastélyt körülvesznek, amíg van egy-két ember, aki elszántan kitart, a *védők* közt nem lesz egyetértés, és végül senki sem fogja védelmezni a kastélyt.

Ha a kastély elfoglalásakor közeleg az ostromló, és az elszánt védők rálőnek az árnyékból, a férfi megriad, és a csata elkezdődik. Bár nem szívesen teszik, ilyen esetben a kastélyt megrohamozzák. Úgy mondják, az ostromlottak kényszerítik ki az ostromot.”

Rjózan, a buddhista szerzetes leírt néhány, Takanobu csatáit érintő általánosságot. Egy másik szerzetes meglátta, és így bírálta érte: „Egy szerzetes részéről nem illendő egy katonai parancsnokról írni. Nem számít, bármilyen kiváló stílusban is ír, mivel nem ért a katonáskodáshoz, valószínűleg félre fogja értelmezni a híres hadvezér esze járását. Tiszteletlenség egy híres hadvezér tetteivel kapcsolatban téves nézeteket hagyni az eljövendő nemzedékekre.”

Egy ember azt mondta: „A Szentek mauzóleumában³ van egy vers, amely így szól:

Ha valaki szívében
Az őszinteség ösvényén halad,
Nem óvják az istenek,
Ha nem imádkozik?”

Mit jelent az őszinteség ösvénye?” Valaki erre a következőképpen válaszolt: „Úgy látom, kedveli a költészetet. Én is egy verssel válaszolok:

„Mivel a világon minden csak ámitás, A halál az egyedüli őszinteség.”

Azt mondják, akkor követjük az őszinteség ösvényét, ha mindennapi életünkben olyanokká válunk, mint a halottak.”

Azt mondják, ha egy arcot hosszában felvágsz, rávizelsz, és szalmaszandállal megtiporsz, a bőr le fog jönni róla. Ezt Gjódzsaku szerzetes hallotta, mikor Kiotóban járt. Ezt a tudást kincsként kell őrizni.

Macudaira Szagami no kami, az Inába tartománybeli Tottori nagyurának egyik vazallusát Kiotóba küldték, hogy biztosítsa a hűbértokoknak szánt kölcsönt. Egy nap, amikor bérelt *házából* a belvárosba ment, hogy figyelje a járókelőket az utcán, meghallott egy embert, aki ezt mondta: „Azt mondják, abba az utcai verekedésbe keveredett *szamurájok* Macudaira Szagami no kami csatlósai.” „Nyugtalanít engem ez a csatlóstarsaim közeli csetepatéjáról szóló beszéd” - gondolta a vazallus. „Az edői birtokon állomásozó csatlósaink tartalékai vannak itt, hogy megnézzék a várost, és valószínűleg belekeveredtek a verekedésbe” - mondta magában.

A járókelőtől megtudta, hogy hol volt a verekedés, lélekszakadva odasietett, de addigra már csatlóstarsait vagy megölték vagy a kegyelemdöfésre vártak. Rögtön kihívta a két ellenfelet, megölte *őket*, majd hazament. A bíróságon értesültek az összetűzésről, és behívták a vazallust. Amikor megkérdezték tőle, igaz-e, hogy erőszakkal részt vett barátai törvénysértő verekedésében, azt válaszolta: „Az olyan vidéki embernek, mint nekem, nehezebb esik az önök hivatalnoki észjárását teljes egészében megérteni. Volnának szívesek megismételni a kérdést?”

A felbőszített bírói testület felcsattant: „Talán nagyot hall? Verekedésbe keveredni és vért ontani a törvény és az erkölcs pusztá megsértése, nemde?” A megvádolt csatlós így válaszolt: „Kezd már derengeni előttem az észjárásuk, uram. Bár önök azt állítják, hogy összeütközésbe kerültem a törvénnyel és az erkölccsel, én soha sem tettem ilyet. Ami azt illeti, egyik élőlény - ez emberről nem is beszélve - sem szeret megválni az életétől. Nekem, a magam részéről különösen kedves az életem. Mindamellett úgy éreztem, ellentmondana a *Busidónak*, ha figyelmen kívül hagynám azt a hírt, hogy csatlóstarsaim az utcán harcolnak, ezért a helyszínre siettem. Mi több, ha megölt barátaim láttán szégyenletesen hátat fordítottam volna, én élnék, de a *Busidó* már kihalt volna. Ezért aztán félredobtam számomra kedves életemet, hogy a *szamuráj* törvényeinek megfelelően cselekedjek, és megfeleljek a *szamurájok* erkölcsének. Ahogy a csetepaté idején már feladtam az életemet, most is méltányolnám az azonnali büntetést.”

Ezt hallva a bírói testület mélyen megrendült. Felhajtás nélkül *lezárták* az ügyet, és a bíróság értesítette Szagami no kamit, hogy van egy figyelemre méltó csatlósa, akit tartson nagy becsben.

Bankei szerzetes mondásai közül való a következő : „A Hatalmas Út éppen akkor tárul a szemünk elé, ha nem más erejéből merítünk, de saját erőnkben sem bízunk, nem vágjuk el a múlt és jövő gondolatait, de nem élünk a mindennapok gondolataiban sem.”⁴

Szórna nagyúr *Csíkén marokasinak* nevezett családfája a legjobb volt Japánban. Egyik évben, amikor váratlanul tűz ütött ki a kastélyában, és az épület porrá égett, Szórna nagyúr azt mondta: „Nem sajnálom a

házat, a bútorokat, még akkor sem ha az utolsó darabig porrá ég minden, hiszen később mindent pótolni lehet. Csak azt sajnálom, hogy nem tudtam kihozni a családfámat, amely családom legféltettebb kincse.”

Állt a szolgálatában egy *szamuráj*, aki ezt mondta: „Bemegyek és kihozom.” Szórna nagyúr és a többiek nevettek, és azt mondták: „A házat már elborították a lángok, hogyan fogod kihozni?”

Ez az ember soha nem fecsegett sokat, soha nem volt különösebben hasznos, de a dolgokat mindig az elejétől a végéig elvégezte, és kísérőként szolgált. Ekkor ezt mondta: „Soha nem voltam *igazán* uram hasznára, mert olyan gondatlan vagyok, de abban a tudatban éltem, hogy egyszer hasznomat veszi majd. Úgy tűnik ennek is elérkezett az ideje” - és belevetette magát a lángokba.

Miután a lángokat eloltották, a nagyúr így szólt: „Keressétek meg a maradványait. Milyen kár érte!” Mindent átkutattak, végül megtalálták a megégett holttestet a kertben, a hálonegyed mellett. Amikor megfordították, vér ömlött ki a gyomrából. A férfi felvágta a hasát, és a családfát oda rejtette, így az egyáltalán nem sérült meg. Attól fogva „Véres családfának” nevezték.

Egy történet szerint: „A *Ji Csing* hagyománya alapján tévedés azt gondolni, hogy van valami a jövődőlésben. Lényege a nem-jövődőlés. Ezt mutatja, hogy a kínai *ji* írásjel »változásnak« olvasandó. Hiába jövődöl az ember szerencsét, ha rosszat tesz, ez balszerencsévé változik. Ha viszont balszerencsét jósol, és jót tesz, szerencséje lesz.” Konfuciusz mondta a következőt: „Sok évet fordítottam a feladatra, és a végén megtanultam a változást. Az, hogy nem követtem el nagy hibákat, nem attól függött, hogy megtanultam a *Ji Csinget*, hanem attól, hogy a változás lényegét tanulmányoztam, és sok éven át a Jó Útját jártam - az ember így nem hibázik.”

Hirano Gonbei egyike volt a Hét Lándzsásnak, akik a szugadakei csatában⁵ előretörtek, egyenesen fel a hegyre. Később felajánlották neki, hogy legyen lejaszu nagyúr egyik *hatamotoja*. Egy ízben Hoszokava mester házában mulatott. A mester azt mondta: „Gonbei mester bátorsága nem titok Japánban. Igazán szégyen, hogy egy ilyen bátor embert ennyire alacsony rangot kapott. Ez biztosan ellentétben áll vágyaiddal. Ha az én csatlósom lennél, én neked adnám a fele birodalmamat.”

Gonbei válaszra sem méltatva, ültéből hirtelen felkelt, kiment a verandára, és a *házzal* szemben állva vizelt egyet. Aztán azt mondta: „Ha a nagyúr csatlósa volnék, akkor itt sohasem vizelhetnék.”

Amikor Daijú szerzetes Szansúból eljött egy beteghez, közölték vele: „A beteg épp most halt meg.” Daijú azt mondta: „Ennek nem lett volna szabad megtörténnie. Nem azért halt meg, mert nem kapta meg a megfelelő kezelést? Micsoda szégyen!”

Az orvos éppen ott volt, és a *sódzsi* másik oldalán állva hallotta, mit mondott a pap. Rendkívül dühös lett, kijött és azt mondta: „Hallottam, hogy méltóságod szerint a beteg az elégtelen kezelés miatt halt meg. Mivel elég járatlan egy orvos vagyok, ez nyilván igaz is. Hallottam viszont, hogy a szerzetes a buddhista törvény hatalmának megtestesítője. Hadd lássam, hogy *hossa* vissza ezt a halottat az életbe - ilyen bizonyíték nélkül a buddhizmus semmit nem ér.”

Daijút ez elbátortalanította, de érezte, megbocsáthatatlan lenne, ha egy szerzetes foltot ejtene a buddhista hiten, így hát azt mondta: „Valóban meg fogom mutatni, hogyan lehet imádsággal visszaadni ennek az embernek az életét. Kérlek, várjatok egy percet. Fel kell készülnöm.” És visszatért a templomba. Rövidesen megjelent, és leült meditálni a holttest mellé. A halott hamarosan lélegezni kezdett, majd teljesen magához tért. Azt mondják, még fél évet élt. Mivel ezt magának Tannen szerzetesnek mondták el, nincs benne semmi tévedés.

Mikor Daijú elmondta, hogyan imádkozott, a következőkről beszélt: „A mi szektánkban ilyen gyakorlat nincsen, így hát nem ismertem semmilyen különleges imát. Egyszerűen elszántam szívemet a buddhista törvény kedvéért, visszamentem a templomba, kiélesítettem egy rövid kardot, amelyet a templom adományként kapott, és csuhámba rejtettem. Aztán a halott ember felé fordulva imádkozni kezdtem: „Ha Buddha törvényének ereje létezik, azonnal térj vissza az életbe.” Mivel ilyen eltökélt voltam, elszántam magam, ha a halott nem kel életre, *szeppukut* követek el, és a holttestet magamhoz öelve halok meg.”

Amikor Jamamoto Gorózaemon elment az Edóban élő Tecugjú szerzeteshez, hogy halljon valamit a buddhizmusról, Tecugjú azt mondta: „A buddhizmus megszabadít a különbséget tevő elmétől. Nem több ennél. Ezt egy, a harcoslétet érintő példával is bemutathatom. A *gyávaságot* jelentő kínai *kandzsi* a szándék és az elme *kan-dzsi* összetételéből származik.⁶ A szándék különbséget tesz, és ha egy ember igaz elméje különbségtétellel párosul, gyávává válik. Lehet-e bátor az ember a *Busidót* követve, amikor különbségtétel

merül fel? Úgy vélem, mindez megadja a választ.”

Egy öregember szavai szerint, a zsákmányt ejtő sólyomhoz hasonlít az a harcos, aki foglyul ejti ellenségét a csatamezőn. Bár ezernyi madár veszi körül, csak arra az egyre figyel, amit először kiszemelt magának.

Továbbá, *tezuke no kubinak*⁷ az olyan fejet nevezik, amelyet a harcos a következő kijelentés után szerez meg: „Azt a harcost ejtem el, aki ilyen és ilyen páncélt visel.”

A *Kójógunkanban*⁸ egy ember ezt mondta: „Amikor szemben állok az ellenséggel, úgy érzem, mintha épp sötétbe léptem volna be. Ezért súlyosan megsebesülök. Te sok híres emberrel harcoltál, mégsem szereztél soha sebeket. Miért van ez így?”

A másik így válaszolt: „Amikor szembekerülök az ellenséggel, természetesen úgy érzem, mintha sötétben lennék. De ha ilyenkor megnyugtatom magam, a sötétség a sápadt Hold fényével megvilágított éjszakává változik. Ha így kezdem a támadást, érzem, nem fogok megsebesülni.” Ilyen az *igazság* pillanata.

A vízre csapódó puszkagolyó visszapattan. Azt mondják, ha az ember késsel megkarcolja, vagy beleharap, áthatol a vízen. Amikor a mester mondjuk vadászik, baleset esetén hasznos lehet, ha a golyót előre megjelölték.

Amikor Óvari, Kii és Mito mesterek⁹ tíz év körüliek voltak, lejaszu nagyúr egy napon a kertben időzött velük, és leütött egy nagy darázfészket. Rengeteg *darázs* repült ki, mire Óvari és Kii rémülten elszaladt. De Mito leszedte a darázsokat az arcáról, egyenként eldobta őket, és nem futott el.

Egy másik alkalommal, lejaszu nagyúr nagy adag gesztenyét sütött egy tűzhelyen, és odahívta a fiúkat is. Amikor a gesztenyék eléggé felforrósodtak, egyszerre kezdtek el kipattogni. A két fiú megijedt és elment. Mito azonban cseppet sem rémült meg, felkapta a kipattogott gesztenyéket, és visszadobta őket a tűzbe.

Egucsi Tóan elment az idős Josida Icsianhoz Edo Bancsó körzetébe, hogy orvoslást tanuljon. Volt akkoriban a szomszédságban egy kardforgató mester, akihez időről időre eljárt edzeni. Egy nap egy tanítványa, aki *rónin* volt, odalépett Tóanhoz, és búcsúzóul így szólt: „Most valóra fogom váltani régóta dédelgetett vágyamat. Azért mondom ezt el neked, mert mindig barátságos voltál hozzám.” Ezzel elsétált. Tóan utánament. Rossz érzése támadt, és ahogy követte, látta, hogy az ellenkező irányból egy fonott kalapot viselő ember közeledik. A kardforgatómester pár lépéssel már a *rónin* előtt járt, és ahogy elhaladt a kalapos ember mellett, alaposan összeütötte hüvelyét az övével. Amikor az ember körülnézett, a *rónin* leütötte fejről a sapkát, és hangosan bejelentette, hogy a bosszú vezérli. A zűrzavar elterelte a férfi figyelmét, így könnyen levágták. A közeli házakból rengetegen jöttek gratulálni. Azt mondják, még pénzt is adtak neki.

Ez volt Tóan kedvenc történeteinek egyike.

Egy éjszaka, amikor a macusimai Ungo szerzetes a hegyeken haladt át, hegyi banditák támadták meg. Ungo azt mondta: „Idevalósi vagyok, nem zarándok. Egy fillérem sincs, csak a ruháim. Azokat elvihetitek, ha akarjátok. Csak az életemet hagyjátok meg.”

A banditák ezt mondták: „Hiábavaló volt az erőfeszítésünk. Nincs szükségünk ruhákra” - és továbbmentek.

Vagy húszlépésnyire jártak, amikor Ungo megfordult, és utánuk kiáltott: „Megerszegtem a parancsolatot, amely tiltja a hazugságot. Zavaromban elfelejtettem, hogy van egy ezüst a pénzeszsákomban. Igazán sajnálom, hogy azt mondtam, egy fillérem sincs. Itt van, kérlek gyertek és vegyétek el.” A hegyi banditákra ez olyan nagy hatással volt, hogy ott helyben levágták hajukat, és tanítványaivá lettek.

Edóban egy este, négy vagy öt *hatamoto* gyűlt össze hogy *gót* játsszon. Egyikük kiment az illemhelyre, és amíg távol volt, veszekedés támadt. Egy embert levágtak, a világítás is kialudt, és teljes volt a felfordulás. Amikor futva visszatért, elkiáltotta magát: „Mindenki nyugodjon meg! Nem volt semmi ok a vitára. Tegyétek vissza a lámpákat, majd én rendbe hozok mindent.”

Miután a lámpákat újra meggyújtották, és mindenki megnyugodott, a férfi váratlanul levágta a fejét a vita másik résztvevőjének, majd azt mondta: „*Szamurajszerencsém* elhagyott, mivel nem lehettem jelen a harcnál. Ha ezt a *gyávaság* jelének tartanák, megparancsolnák, hogy kövessek el *szeppekut*. De ha ez mégsem így történne, akkor sem találhatnék kifogást, ha azt *állítanák*, hogy kimenekültem az illemhelyre. Ebben az

esetben is *szeppekut* kellene elkövetnem. Azért tettem, amit tettem, mert úgy gondoltam, inkább azért haljak meg, mert levágtam egy ellenséget, semmint azért, mert szégyent hoztam magamra.”

Amikor a *sógun* tudomást szerzett az esetről, megdicsérte ezt az embert.

Egyszer tíz vak masszőr utazott együtt a hegyekben, és amikor egy szakadék szélére értek, mind nagyon óvatosak lettek, lábuk remegett, és halálra rémültek. Abban a pillanatban az élen haladó megbotlott, és lezuhant a szikláról. Jaj, jaj, de szomorú!” - siránkoztak a hátramaradtak. De a masszőr, aki lezuhant, lentől felkiáltott: „Ne féljete. Bár lezuhantam, nem történt semmi. Inkább megkönnyebbültem. Zuhanás előtt állandóan arra gondoltam, mi lesz, ha lezuhanok, és félelmem határtalan volt. De most már megnyugodtam. Ha ti is meg akartok nyugodni, zuhanjatok le!”

Hódzsó Ava no kami egyszer összegyűjtötte harcművészettel foglalkozó tanítványait, és meghívott egy abban az időben Edóban nagyon népszerű, az arcvonásokból olvasó embert,¹⁰ hogy eldöntse, bátrak-e a tanítványok vagy gyávák. Egyesével küldte be *hózzá* a tanítványokat, és előtte így szólt hozzájuk: „Ha azt mondja bátor vagy, annál inkább igyekezned kell. Ha gyávának talál, el kell dobnod életed. Ez olyan tulajdonság, amellyel együtt születél - nem kell szégyellned.”

Hirosze Denzaemon ekkor tizenkét-tizenhárom esztendő volt. Amikor leült az arcvizsgáló elé, kemény hangon ezt mondta: „Ha gyávának találsz, egyetlen csapással leváglak!”

Ha van valami mondandónk, jobb, ha azonnal közöljük. Ha késlekedünk, kifogásként hangozhat. Sőt, jó, ha időnként valóban lehengereljük ellenfelünket. Amellett, hogy helyesen beszélsz, a győzelem legmagasabb fokára akkor jutsz, ha megtanítod ellenfeled valamire, ami hasznára válik, így jársz a helyes Úton.

Rjóji szerzetes azt mondta: „Egykoron a *szamurájok* rettegték a gondolattól, hogy ágyban hálnak meg. Remélték, hogy csak a csatatéren éri őket a halál. Egy szerzetes sem tud végigmenni az Úton, hacsak nem gondolkodik így. Gyáva, aki bezárkózik, és kerüli a többi férfi társaságát. Csak gonosz gondolatok sugallhatják, hogy valami jó származhat abból, ha az ember *bezárkózik*. Még, ha a bezárkózással tesz is valami jót, képtelen lesz a klán hagyományainak tanításával az eljövendő generációk előtt nyitva tartani az utat.”

Takeda Singen csatlósa, Amari Bizen no kami csatában esett el, és fia, Tózó, tizennyolcéves korában átvette apja helyét: fegyveres lovas lett egy hadúr kíséretében. Egyszer csapatában az egyik ember mély sebet kapott, és mivel vére nem akart megalvadni, Tózó megparancsolta neki, hogy igya meg egy vörös sörényű ló vízzel kevert ürülékét. A sebesült így szólt: „Drága nekem az életem. Hogyan is ihatnék egy ló ürülékéből?” Tózó, ezt hallván így szólt: „Milyen bámulatosan bátor harcos vagy! Ésszerű, amit mondasz. De a hűség arra kötelez minket, hogy megőrizzük életünket, és kivívjuk a győzelmet urunknak a csatatéren. Te érted én is iszom belőle egy kicsit.” És ő maga is belekortyolt, majd átnyújtotta a csészét a sebesültnek, aki hálásan elfogadta a gyógyírt, és meg is gyógyult.

Amikor egy peres eljárást vagy vitát eldöntő választ követelnek az embertől, jobban teszi, ha az időt *húzza* ezt mondja: „Később fogok válaszolni, miután rendesen átgondoltam.” Még akkor is, ha már elmondtuk, amit akartunk, tanácsos a következőt megjegyezni: „Szeretném a kérdést további megfontolás *tárgyává* tenni.” Ez a későbbi alkalmakra egy kis teret enged nekünk.

Közben, számot adva a szóban forgó körülményekről, különböző típusú emberekkel tudunk értekezni, hogy tanácsukat kérjük. Egy bölcs ember történetesen felajánlhatja váratlan bölcsességét, miközben az esetet, ha egyszer már megjelent a tudatlanok körében, lehet, hogy széles körben elterjesztik, hogy sokat beszéljenek róla, s az ügy előnyére váljon.

Hasonlóképpen, ha szolgálainknak beszámolunk a kockán forgó ügyről, és gyakran elmagyarázzuk nekik, hogy a másik fél ahhoz ragaszkodik, mi pedig fenntartjuk ezt, akkor nyugodtak és magabiztosak leszünk a beszéd döntő pillanataiban, mert a sokszor elismételt mondatok indokoltnak tűnnek állításunkban. Ezzel szemben, ha titokban tartjuk szándékunkat, és a helyszínen vitatkozunk, valószínűleg felszülünk.

Bármilyen mértékben is, de beszéljük meg a dolgokat másokkal. Ha nem tudunk bölcs emberrel értekezni, elménkben bölcs megoldásra lelünk, ha megvitatjuk az ügyet feleségünkkel vagy gyerekeinkkel. Mura Dzsoszui szerint ez a bölcsesség az életkorral jár.

Tanácsos megelőzni az ellenfelet azzal, hogy kimondjuk, amit feltétlenül ki kell mondani. Ha később, egy kevésbé időszerű pillanatban mondjuk ki, szavaink majdnem úgy fognak hangzani, mint egy bocsánatkérés. Szintén jobb, ha a fontos pontokat a beszéd minden szakaszában megerősítjük. Akkor könnyelhetünk el igazi, dicsőséges győzelmet, ha melegszívű tanácsot tudunk adni az ellenfélnek, miután sarokba szorítottuk. Ilyennek kellene lennie az ésszerű meggyőzésnek.¹¹

Jegyzetek

¹ A három út az ég, a föld és az ember útjára vonatkozik.

- A *sógun* ekkor Tokugava lejaszu volt.

Szugavara no Micsizane (845-903) mauzóleumáról van szó. Szugavara no Micsizane a Heian-kor elejének kormányhivatalnok, tudós, költője és kalligráfusa. A fővárosból *száműzve*, a kjusú-i Dzaifuban halt meg. Később a költészet védőisteneként dicsőítették.

¹ A japán buddhizmusban két tendencia uralkodik. Az egyik, a *tariki*, a Buddha erejébe és könyörületébe vetett bizalmat hangsúlyozza, míg a másik, a *dzsiriki*, a megvilágosodás ösvényén tanúsított önbizalmat. Ez utóbbi a *zen* szektákat jellemzi.

⁵ A csata 1583-ban volt, ott lett híres a Hét Lándzsás.

⁶ A szövegben a kandzsi jelentése gondolkodni. Ha hozzárajuk a betegség *kandzsijátt*, akkor a gyávaságot kapjuk.

⁷ A *tezuke no kubi* jelentése: „Fej, amit az ember a kezébe vesz.”

⁸ Takeda Singennek és Kósu-tartomány harcosainak hőstettét elbeszélő könyv, keletkezését az Edo-kor elejére teszik.

⁹ Tokugava lejaszu kilencedik, tizedik és tizenegyedik fia.

¹⁰ Az illető valószínűleg fiziognómus volt.

¹¹ A *Hagakure* néhány példányában ez a rész külön fejezetben található.

A TIZENEGYEDIK KÖNYVBŐL

A Jegyzetek a haditörvényekhez” című írásban a következő olvasható:

„Az »Előbb győzz, azután harcolj- mondás leírható két szóval: -Először győzz.” A békeidők találékonysága katonai felkészülés a háborúra. Ötszáz szövetségessel le lehet győzni egy tízezer fős ellenséges haderőt.

Miután az ellenség kastélyát megtámadtuk, visszavonuláskor ne a fő utat használjuk, hanem inkább a mellékutakat.

Az elesett és megsebesült szövetséges katonákat fektessük arccal az ellenség felé.

Magától értetődik, hogy a harcos a támadáskor az élcsapatban legyen, visszavonuláskor pedig a utóvédben. Amikor közeleg a támadás ideje, várja ki a megfelelő pillanatot. Eközben soha nem feledkezhet meg a támadásról.”

A sisakot általában nehéznek tartják, de ezt egy kastély bevételekor, nyilak, golyók, nagy szikla- és fadarabok záporában egyáltalán nem érzi a harcos.

Amikor egyszer Jagjú mester valamilyen hivatalos ügyben a *sógunnál* járt, bambuszkardok estek le a mennyezetről. Nem sérült meg, mert gyorsan a feje fölé tartotta a kezét. Egy másik alkalommal is odarendelték, és a *sógun* bambuszkarddal a kezében a függöny mögött várta, hogy lesújtson rá. Jagjú mester hangosan felkiáltott: „Ezt figyelmeztetésből kapod! Ne nézz ide!” Ahogy a *sógun* megfordult, Jagjú mester odalépett hozzá, és kivette a kezéből a kardot.

Nem lesz része az istenek védelmében annak, aki nem akarja, hogy az ellenség nyila eltalálja. Megkapja viszont az áhított védelmet, aki nem közönséges katonák, hanem híres harcosok nyilainak találatára vár.

A szélcsengőket hadjáratok idején használják, hogy meg tudják állapítani, merről fúj a szél. Éjszakai

támadások alkalmával a szél irányában lehet tüzet gyújtani, míg a támadást az ellenkező irányból hajthatják végre. Szövetségeseidnek is tudniuk kell erről. Mindig akassz ki szélcsengőket, hogy tudd, merről fúj a szél.

Nabesima Aki no kamitól hallották a következőket: „A csatatéren az ember képtelen szabadulni az okoskodástól, amely visszatartja attól, hogy egy merész mozdulattal betörjön egyenesen az ellenség közepébe. A halál karmaiban legjobb, ha mindent elfelejtünk a -fejlett ítélőképességről”. Az elsajátított legkisebb tudományos taktika és stratégia is hajlamos elbizonytalanítani az embert, így tétovázni fog a döntő pillanatban.¹ Az én utódaimnak soha sem kell stratégiát és taktikát tanulniuk.”

A csatlós nagy hűsége abban rejlik, hogy helyesbíti a nagyúr hűbértok ügyintézéséhez való viszonyulását, így megszilárdítja az uradalmat. Nem nehéz lábunkat elsőként tenni az ellenséges kastély földjére vagy elsőnek megrohamozni az ellenséget - ilyenkor csak harcolnunk kell életünk kockázatásával. Másfelől viszont a nagyúr gondolkodásmódjának helyesbítése egész életen át tartó szolgálatunk kemény munkáját és szenvedését követeli meg, és nem a pillanatnyi kockázatvállalást, melynek során életét veszélyeztetheti.

Csak a nagyúr közelében, a személyes pártfogása alatt eltöltött szolgálatot követően, a főtanácsosi vagy miniszteri rang elnyerésétől kezdve tiltakozhatunk nála. A nagyúr pártfogása annak köszönhető, hogy igazi értékünk erejét egyaránt felismerték csatlóstársaink és a nagyúr is. Mérhetetlen munkát igényel, amíg a ranglétrán feljebb emelkedünk.

Még az önző vágyaktól vezérelt előléptetés is sok viszontagsággal jár. Jóval több erőfeszítésre van szükség ahhoz, ha kizárólag a nagyúr javát szolgáljuk előléptetésünkkel - sokan nem képesek hosszú ideig kitartani emellett. Aki nem látja a szolgálat e legmélyebb értelmét, azt nem lehet igazán hű csatlósna nevezni.

Naosige nagyúr szavai szerint: „Van valami, amire minden fiatal *szamuráj*nak oda kellene figyelnie. Békeidőben, amikor háborús történeteket hallgatunk, sohasem szabad ilyet mondani: „Mit tenne az ember ilyen helyzetben?” Ilyen szavak el sem hangozhatnak. Akiben még saját szobájában ülve is kétségek ébrednek, hogyan érhetne el sikert a csatatéren? Van egy mondás, ami így szól: „Nem számít, milyenek a körülmények, az ember gondoljon a győzelemre. Támadásnál a te kezdedben legyen az a lándzsa, amelyik először szúr.” Bár az életedet kockáztatod, ha a dolog nem a tervek szerint megy, nincs mit tenni.

Takeda Singen egyszer azt mondta: „Bőkezűen megjutalmaznám azt, aki meg tudná ölni lejaszu nagyurat.” Egy tizenhárom éves fiú ezt meghallotta, lejaszu nagyúr szolgálatába állt, és egy estén, amikor látta, hogy ura már visszavonult, az *ágyába* dőft. lejaszu nagyúr valójában a másik szobában egy *szútrát* olvasott, de gyorsan elkapta a fiút. A nyomozás során, amikor a fiú őszintén feltárta a tényeket, lejaszu nagyúr így szólt hozzá: „Mivel kiváló fiatalembernek látszotál, örömmel alkalmaztalak. Most viszont még jobban értékellek.” Ezután visszaküldte a fiút Singenhez.²

Egy *éjszaka* néhány Karacuból való *szamuráj* gyűlt össze, és *gót* játszott. Kitabatake mester figyelte a játékot, és amikor beleszólt, az egyik játékos karddal támadt rá. Miután a többiek megfékeztek a támadót, Kitabatake mester ujjával eloltotta a gyertyát, és azt mondta: „Mindezt csak az én nevetlenségem okozta, bocsánatot kérek. A kard csak a játéktáblát érte, én egyáltalán nem sérültem meg.” Ekkor a gyertyát újra meggyújtották, de amikor a támadó előlépett, hogy bocsánatot kérjen, és egy csésze teával kínálta a mestert, Kitabatake egyetlen csapással levágta a fejét. Ezután így szólt: „Mivel átvágta a combomat, nehéz lett volna bármilyen ellenállást tanúsítanom. De lábamat átkötöttem a kabátommal, és a játéktáblának támaszkodtam, hogy meg tudjam tenni.” Miután ezt mondta, kilehelte lelkét.

Nincs, ami olyan fájdalmas lenne, mint a megbánás. Mindnyájan szeretnénk e nélkül élni. De utólag *zavarba* jövünk, ha nagyon boldogok és lelkesek vagyunk, vagy amikor szokás szerint gondolkodás nélkül vetjük bele magukat valamibe. És bánjuk, hogy nem gondolkoztunk előre. Természetesen ne akarjunk lehangoltak lenni, de amikor nagyon boldogok vagyunk, próbáljuk kicsit lenyugtatni magukat.

Jamamoto Dzsinn' uemon tanításai a következők:

- A céltudatosság hatalmas erő.
- Még a sült csirkét is kötözd meg.
- Sarkantyúzd tovább a vágató lovat.

- Az olyan ember, aki nyíltan megbírá, nem képmutató.
- Minden ember egy nemzedéket él meg, de neve az idők végezetéig fennmarad.
- Pénz mindig lesz, amikor kéri. Jó embert találni viszont nem könnyű.
- Sétálj száz métert egy igazi férfival. Legalább hét hazugságot fog mondani közben.
- Udvariasság megkérdezni, amit tudsz. Azt viszont kötelező megkérdezni, amit nem tudsz.
- Szándékaidat csomagold túlevelekbe.
- Mások előtt ne tátsd nagyra a szád és ne ásíts. Tedd a szád elé a ruhaujjadat vagy egy legyezőt.
- A szalmakalap vagy a sisak legyen elől kissé lehajtva.

...Egy reggel Hjakutake Sima no kami felesége, mivel összeveszett a férjével, nem adott enni a ház népének. Amikor a férjet és embereit egyszer csak harckészültség miatt riadóztatták, korgó gyomorral azonnal elindultak a csatába. A bűnbánó asszony miután megfőzött, férfi ruhát öltött, szolgálólányaival megtöltött ételhordókat vett a *vállára*, és a táborba sietett...

A hadviselés művészetének alapelve, hogy az ember halálra szántan támadjon. Ha az ellenfél ugyanezt teszi, a mérkőzés egyenlő. Az ellenfél legyőzése ilyenkor egyszerűen csak a hiten és a végzetten múlik.

Az ember ne mutassa meg hálóhelyét másoknak. A mély alvás ideje és a hajnal nagyon fontos. Ezt nem szabad elfelejteni. Ez Nagahama Inoszuke egyik történetéből való.

Ha az ember harcba indul, vigyen magával egy zacskó rizst. Alsóneműje borzbőrből készüljön, így nem lesz tetves. A hosszú hadjáratokat megnehezítik a tetvek.

Amikor szembetalálkozunk az ellenséggel, meg tudjuk állapítani az erejét. Ha a fejét lehajtja, feketének tűnik, és erős. Ha felfelé néz, akkor fehérnek látszik, és gyenge. Ez Nacume Toneri történeteinek egyike.

Semmi haszna az olyan harcosnak, aki ragaszkodik élethez és halálhoz. A mondás, mely szerint „Minden képesség a gondolkodásból ered,” úgy hangzik, mintha érzékeny dologra utalna, de valójában arról szól, hogy az ember ne kötődjön se élethez, se halálhoz. Ez a szabadság hozzásegít, hogy bármilyen feladatot végre tudjunk hajtani. A harcművészetek és hasonlók úgy kapcsolódnak ehhez, hogy az Úton vezetnek.

Az ember meg tudja nyugtatni magát, ha lenyeli a nyálát. Ez egy titkos dolog. Ugyanez a megoldás, amikor feldühödünk. Az is segít, ha a nyálát szétdőrszöljük a homlokunkon. A nyál lenyelése az íjászművészet egyik titkos alapelve a Josida íjászkolában.

Egyszer egy hadvezér kijelentette: „A *szamurájoknak* a csapatparancsnokok kivételével ellenőrizniük kell, hogy vértjük szemből golyóálló-e. A páncélzaton nincs szükség díszes elemre, a sisaknak kifogástalannak és jó minőségűnek kellene lennie, hogy a harcos fejével együtt jusson az ellenség kezébe.”³

Nakano Dzsinn' uemon mondta: „Nincs értelme olyan dolgokat tanulni, mint például a katonai taktika. Haszontalan az olyan harcosnak, aki nem sújt le csukott szemmel, az ellenség sorai közé rontva, még ha csak egy lépésre van is tőlük.” Ugyanez volt Ijanaga Szaszuke véleménye is.

Nacume Toneri „Katonai történetek” című *írásában* ez áll: „Nézzétek meg a közelmúlt katonáit. Még a hosszú csatákban is alig egy két esetben követte vérontás a vérontást. Az ember ne legyen felületes.” Toneri Kamigata vidékéről származó *rónin* volt.

Felesleges olyan helyen kivégzőhelyeket fenntartani, ahol utazók jönnek-mennek. Edóban és a Kamigata vidéken a kivégzések az egész országnak példát mutatnak. De egy tartomány kivégzései csak abban a tartományban szolgálnak példát. A nagyfokú bűnözés a tartomány szégyene. Mit mutat ez a többi tartománynak? Ahogy az idő telik, a bűnöző elfelejti, miért kapta büntetését. Legjobb, ha a helyszínen azonnal kivégzik.

Macudaira Izu no kami így szólt Mizuno Kenmocu mesterhez: „Szégyen, hogy egy ilyen hasznos ember, mint te, ilyen alacsony termetű.” Kenmocu így felelt: „Ez igaz. A dolgok néha nem úgy történnek ezen a világon, ahogyan szeretnénk. Viszont ha levágnám a fejedet, és a talpamhoz erősíteném, magasabb lennék. De ezt nem tehetem meg.”

Egyszer egy *szamuráj* a szagai Jae-dzsukun haladt át, amikor váratlan hasfájás tört rá. Berohant a mellékutca egyik közeli bérlakásába, hogy az illemhelyre bekéredzkedjen. A fiatal nő, aki egyedül volt otthon, a ház hátsó részében lévő illemhelyre mutatott. A *szamuráj*, hogy könnyítsen magán, gyorsan bement, lekapta *hakamáját*, és a kinti szobában hagyta. A ház ura megérkezett, és azzal vádolta a feleségét, hogy megcsalta.

Az eset végül a bíróság elé került, és Naosige nagyúr miután meghallotta, a következőket jegyezte meg: „Az az ember, aki a ház asszonyára való legapróbb tekintet nélkül leveszi a *hakamáját*, és az az asszony, aki férje távollétében megengedi, hogy egy idegen levegye a *hakamáját* - még ha a vád tekintetében ártatlanok is -, voltaképpen alig jobbak, mintha házasságtörést követtek volna el.” így aztán halálra ítélték őket.⁴

Az ellenséges erőd erejének felmérésekor jusson eszünkbe a mondás, amely így szól: „A füst és a köd olyan, mint amikor tavaszi hegyet nézünk. Eső után tisztán látunk.” Gyengeség rejlik a tökéletes tisztaságban.

Nagy hadvezérek egyes szavai közt vannak olyanok, amelyeket kapásból mondtak ki. Ezeket azonban nem szabad ugyanúgy kezelni, mint a többit.

Akármilyen dicséretes dolgot is csinál egy gyors eszű ember, tette természetesnek és alig észrevehetőnek tűnik mások szemében. Ezzel szemben ha úgy tesz, mint az átlagos emberek, nem lesznek elégedettek vele. A jóindulatú, szelídek tűnő embert viszont dicsérni fogják, bármi említésre méltót csinál is.

Sótoku harmadik évében, a hetedik hónap tizennegyedik napján, néhány szakács javában a Bon-ünnep előkészületeivel foglalatzkodott a kastély külső fellegvárában. Egyikük, Hara Dzsúróaemon, kivonta a kardját, és lecsapta Szagara Genzaemon fejét. A többiek, Mavatari Rokuuemon, Aiura Taróbei, Koga Kinbei és Kakihara Riemon szerteszét szaladtak. Mikor Dzsúróaemon megpillantotta Kinbeist, üldözőbe vette, mire az bemenekült a gyalogos katonák gyülekező negyedébe. Ott, a *daimjó* hordszékének felügyelője, Tanaka Takeuemon szembeszállt Dzsúróaemonnal, és elvette tőle kivont kardját. Isimaru Szan uemon is üldözőbe vette Dzsúróaemont, és a gyalogosok gyülekezőhelyéhez érve segített Takeuemonnak.

A büntetést ugyanazon esztendő, tizennegyedik havának huszonkilencedik napján szabták ki. Dzsúróaemon kezét hátrakötötték, és lefejezték. Rokuuemont, Taróbeist, Kinbeist és Riemont száműzték, Szan uemonnak pedig megparancsolták, vonuljon vissza. Takeuemont három ezüsttel jutalmazták.

Később azt mondták, hogy Takeuemon lassú volt, mert akkor nem kötözte meg a tetteit.

Takeda Singen csatlósai között voltak páratlanul bátor emberek, de amikor Kacujori elesett a tenmokusani harcban, mind elmenekültek. Cucsija Szózó, a harcos, aki éveken át kegyvesztett volt, egyedül maradt a helyszínen, és azt mondta: „Vajon hová lettek azok az emberek, akik olyan bátran beszéltek nap mint nap? Most viszonzhatom a nagyúr irántam tanúsított jóindulatát.” És egyedül maradván elesett a csatamezőn.

A beszéd lényege egyáltalán nem magában a beszédben van. Ha úgy gondolsz, hogy be tudsz fejezni valamit beszéd nélkül, fejezd be úgy, hogy egyetlen szót is szólnál. Ha valamit szavak nélkül nem lehet elérni, az ember keveset beszéljen, úgy, hogy az a céllal összhangban legyen. A meggondolatlan beszéd szégyent hoz az emberre, akinek a többiek gyakran hátat is fordítanak.

A *Nembucu* híve minden lélegzetvételnél Buddha nevét ismételteti, hogy soha el ne feledje Buddhát. A csatlósoknak ugyanilyennek kell lennie, amikor urára gondol. Egy csatlós legfontosabb dolga, hogy soha ne feledje urát.

Azok voltak az *igazán* bátor emberek, akik bátran haltak meg. Ezt számos példa igazolja. De nem igazán bátrak, akik a hétköznapiokon választékosán beszélnek, de halálukkor mégis zaklatottan viselkednek.

Jagjú Tadzsima no kami Munenori titkos elveiben szerepel egy mondás: „Erős ember számára nem léteznek katonai taktikák.” Ezt bizonyítja, hogy a *sógun* egy szolgája egyszer felkereste Jagjú mestert, és megkérte, hadd legyen a tanítványa. Jagjú mester azt mondta: „Olyan embernek látszol, aki a harcművészet valamely iskolájából nagy tudást merített. Árudd el az iskolád nevét, és ezután kössünk mester-tanítvány szerződést.” De a férfi így felelt: „Soha nem gyakoroltam a harcművészetek egyikét sem.” Jagjú mester így szólt: „Azért jöttél, hogy csúfot űzz Tadzsima no kamiból? Rosszul látom, hogy te a *sógun* tanítója vagy?”

Miután a férfi megesküdt, Jagjú mester ezt kérdezte: „Ha ez így van, nincs-e valami mély meggyőződésed?” A férfi így válaszolt: „Amikor kisgyermek voltam, egyszer csak rájöttem hogy a harcos olyan, aki nem sajnálja az életét. Mivel ezt régóta a szívemben őrzöm, mély meggyőződésemmé vált, és ma már soha nem gondolok a halálra. Ezen kívül nincs más különleges meggyőződésem.”

Jagjú mesterre nagy hatással voltak ezek a szavak, és ezt mondta: „Meglátásomban cseppet sem tévedtem. Éppen ez a katonai taktikák legmélyebb alapelve. Több száz tanítványom közt egyetlenegy sem akadt, aki ezt a legmélyebb alapelvet magáénak mondhatta volna. Nem szükséges, hogy felvedd a fakardot. Azonnal felavattak.” Úgy mondják, azonnal átadta neki a bizonyítványt. Ez Muragava Szoden története.

Minden reggel úgy gondold magadra, mintha már halott lennél. Mindennap, reggel, nyugodt lelkiállapotban gondold azt, hogy halott vagy.⁵ Haladéktalanul morfondírozz halálod különféle módjain, és képzeld el az utolsó percedet: cafatokra tép a nyílveszők, a golyók és a kardok áradata, elsodor egy hullám, tomboló tűzbe ugrasz, villámcsapás sújt halálra, hatalmas földrengésben leled a végzeted, szédítő szakadékba esel, végzetes kórban szenvedsz, és hirtelen meghalsz, vagy *szeppekut* követsz el urad halálakor.

Egy öregtől hallottam a következőt: „A ház eresztől egy lépésre az embert halottak veszik körül; a kaputól egy lépésre szembetalálkozik az ellenséggel.” Ezt nem az óvatosság kedvéért mondta. Inkább azért, hogy olyan gondolkodásmód kialakítására késztesen, amellyel képesek leszünk úgy gondolni magunkra, mintha már halottak lennénk.

Vannak dolgok, amelyek anyagi lehetőségeinken belüliek, és amelyek azon kívül esnek. Egy *szamurájnak*, akinek a nagyúr kétszeresére szándékozott emelni a járandóságát, röviddel azután, hogy egyszer már megemelte, bajtársai bizalmasan azt tanácsolták, hogy tisztelettudóan utasítsa vissza a fizetésemelést, ami „túl szép ahhoz, hogy igaz, és ártatlan legyen”.

„Biztos vagyok benne, ez a nagy kegy több, mint amit megérdemlek” - felelte a *szamuráj*. „Mivel ez nem nekem való, lehet, hogy képtelen leszek megnövekedett felelősségemnek eleget tenni. Míg egy idősebb csatlósna vagy egy fontos állásban lévő embernek megbocsátható, ha visszautasítja a nagyúr jutalmát, én, aki alacsony beosztásban vagyok, ezzel csak megbántanám a nagyurat. Mivel még újonc vagyok, legjobb, ha köszönettel elfogadom az óhaját.”

Egy másik *szamurájt*, akinek a társát egy meggondolatlan tette miatt *heimonra*⁶, házi őrizetre ítélték, nem büntették meg, annak ellenére, hogy ő is belekeveredett az ügybe. Ezért így folyamodott feletteseihez: „Megbüntetett barátommal együtt én is elkövettem ezt a meggondolatlanságot. Ha büntetlenül maradok, attól félek, kivételezésnek fogják venni. A jelenlegi helyzetben nagyon szeretném alávetni magam a *heimon* büntetésének.” Szavai kis idő múlva a nagyúr fülébe jutottak, aki engedte, hogy úgy tegyen, ahogy akarja, mire a *szamuráj* a *heimon*nak megfelelően bezárkózott a *lakásába*.

Igaz, tette egyfelől kedvezően sült el, mert mások azt gondolhatták volna, hogy azért játssza meg az ártatlant, hogy elkerülje a büntetést. Másfelől viszont korához és rangjához képest túl messzire ment. Az ilyen eseteket lelkiismeretesebben kell megfontolni, úgy, hogy előadjuk véleményünket egy bölcs embernek, és megvitatjuk vele a dolgot.

A túl gyors előléptetés vagy járandóságemelés nem ösztönöz semmire, és hajlamossá teszi az embereket, hogy ellenünk forduljanak. A lassú előléptetés viszont szövetségesünké teszi őket, ezáltal ígéretes jövőnek nézünk elébe. Függetlenül attól, hogy előléptetésünk vagy járandóságemelésünk kései vagy gyors, végső soron mindaddig nem kell aggódnunk, amíg azt mások méltányosnak találják. Egy szerencsés lehetőség hosszú életű, ha úgy kapjuk, mintha a körülöttünk lévő emberek szorgalmazták volna, akik mindannyian türelmetlenül várják kései szerencsénket.

A régi idők harcosai bajuszt növesztettek. A csatában elesett harcos fülét és orrát levágták, és

bizonyítékként az ellenséges táborba vitték. Nehogy tévedjenek azt illetően, hogy az elesett férfi volt-e vagy nő, orrával együtt a bajuszát is levágták. Ha a fejen nem volt bajusz, eldobták, mert női fejnek is lehetett nézni, így tehát, a *szamuráj* egyik követelménye volt a bajusz növesztése, nehogy halálakor eldobják a fejét. Cunetomo azt mondta: „Ha ez ember minden reggel vízzel megmossa az arcát, halálakor az arcvonásai nem fognak megváltozni.”

Az „északi”⁷ kifejezés a helyes nevelési hagyományból maradt fenn. A házaspár párnáit nyugat felé helyezi el, és a férfi, aki a déli oldalon fekszik, arccal észak felé néz, míg a nő, az észak oldalon fekvő, arccal dél felé fordul.⁸

Ha az ember fiút nevel, először is bátorságra kell szoktatnia. Fiatal korától kezdve a gyermeknek a mesterhez kell hasonlítania szüleit, meg kell tanulnia a mindennapos udvariasságot és etikettet, mások szolgálatát, a helyes beszédet, a türelmet, és még azt is, hogyan kell az utcán járni. Az öregeket ugyanígy tanították. Amikor nem tesz különösebb erőfeszítést, meg kell szidni, és egész nap nem kell neki enni adni. Ez az egyik fegyelmezési módja a csatlósoknak is.

Ami a lányokat illeti, a legfontosabb gyermekkorától kezdve érényességre tanítani. Nem szabad, hogy két méternél közelebb férfi társaságában tartózkodjon, nem szabad a férfiak szemébe néznie, és nem szabad semmit közvetlenül egy férfi kezéből elfogadnia. Se városnézésre, se templomlátogatásra nem mehet. Az az asszony, akit szigorúan neveltek, és elviselte a szenvedést családjá körében, férjhezmenetele után nem fog szenvedni a közönytől. Amikor az ember kisgyermekkel foglalkozik, jutalmaznia és büntetnie kell. Ha nem várjuk el következetesen a gyerekektől, hogy megtegyék, amit mondunk nekik, a gyermekek önzőek lesznek, és később gaztetteket fognak elkövetni. Erre különösen vigyázni kell.

Csibu Inaba január elsején, kora reggel szenderült jobblétre.⁹ Közvetlen szomszédja, Nakano Dzsinn' uemon miután meghallotta a halálesetet, meghagyta háza népének, hogy az összes újévi ételt adják át a gyászoló családnak, mert ebben a szomorú időszakban „a szomszéd ház tele lesz részvétüket kifejező látogatókkal, és a családnak nem lesz ideje reggelit készíteni”.

Emberei azonban irtóztak a mester elképzelésétől, amely - így tiltakoztak - balszerencsét hozhat. Nakano Dzsinn' uemon komolyan megróttá őket, és kihangsúlyozta: „A *szamuráj* becsületbeli kötelessége, hogy a legkülönbözőbb módon nyújtsa segítő kezét. Nem fog ártani, ha az újévi ünnepi ételt egy kicsit később esszük meg.” Majd az egész, feltálatásra kész ételt átvitette Csibu Inába családjának.

Egy mondás szerint: „A nagy dolgokra képes ember csak kis figyelmet fordít fogyatékoságaira.” Ameddig egy csatlós mindenek felett álló, rendíthetetlen hűséggel szolgálja urát - amelyet részleteiben már elmagyaráztam *Guken*-súmban¹⁰ - még akkor sem fog visszásnak tűnni, ha minden mást elég szabadosan kezel, olykor a saját útját járja, és ezzel egy kis gondot is okoz.

Másrészt egy mindenben feddhetetlen embernek is van valami visszatetsző tulajdonsága, esetleg nem a legnagyobb lelkesedéssel szánja rá magát a létfontosságú dolgokra. Fogyatékoságok nélkül az ember, azt mondják, nem tud nagy dolgokat végrehajtani. Azt mondják, aki nemes ügyet szolgál, nem lesz boldogtalan kisebb hibái miatt.

Az ember képességeit jóval meghaladó, hatalmas feladatnak tűnik egy egész ország felett uralkodni, és egy egész nemzetet kormányozni - mégis a *sógun* főtanácsosainak, a hűbérbirtok minisztereinek és főtanácsosainak úgy kell kötelességüket teljesíteniük, ahogy azt itt, a remetelakomban idáig bemutattam. Aki megfogadja tanácsaimat, teljesíteni tudja kötelességét, akármilyen magas rangú is.

Végző soron ezek a kulcsfontosságú helyzetben lévő emberek aggasztanak engem. Végzik a munkájukat, velüknél nagyobb tehetségük hajtja őket, de nem ismerik a hűbérbirtok hagyományait, és nem tudják egyértelműen megkülönböztetni a jót a rossztól. Az emberek félnek ezektől a hatalommal bíró kormányzóktól, és bármiféle ellenvetés nélkül egyetértenek velük. Ezzel még elbizakodottabbakká és kapzsiabbakká teszik őket. Március tizedike, Kjóho első évében.

- ¹ Jamamoto Cuneo jó *szamurájnak* hívja azt, aki minden komoly helyzetre fel van készülve, de vonzódik a halál karmaiba hajtott ember örülséggel határos bátorsághoz is, amely dacol mindenféle tudományos elmélettel.
- ² Abban az időben Tokugava Iejaszu és Takeda Singen egymással hadban álló, ellenséges *daimjok* voltak.
- ³ A csatatéren megölt harcos feje után az ellenség jutalmat kapott.
- ⁴ Naosige, aki megszilárdította a Nabesima-hűbértartásokat, szigorú volt a feudális csalárendszer megerősítésében. Valószínűleg nem csak erkölcsi okok miatt ítélte halálra az ártatlan férfit és nőt, hanem azért is, hogy szigorú fegyvelmen alapuló hűbértartásán megszilárdítsa a jól felépített hierarchikus rendet.
- ⁵ Ha az ember egyszer már „halott”, akkor energiáját és figyelmét szabadon, közvetlenül tudja terve végrehajtására irányítani, és nem kell aggódnia tettei helyes menetén. (Lásd 103. p. 34. lábj.)
„A *heimon* szó szerint zárt kapukat jelent. Ha egy csatlóst egyszer *heimonra* ítéltek, akkor minden érintkezés lehetősége nélkül kellett bezárkóznia *házába*. A ház ajtait a nagúr további intézkedéséig kívülről bereteszelték.

A *kita no kata*, az „északi ember” kifejezés a feleségre vonatkozott az Edo-korban (1603-1868).

⁸ Szerencsétlenségnek tartották, ha az ember úgy alszik, hogy feje északra néz. A hagyomány szerint Buddha ebben a helyzetben halt meg, így ez a halottak helyzetévé vált.

Néhány kutató rámutatott, hogy Csibu Inába no kami letosít 1584-ben, csatában ölték meg, és nem otthon halt meg a holdnaptár szerinti január elsején (lásd Szagara ét ál.: *Mikava Monogatari; Haga-kure*, 575 p.) Ez a történet lehet, hogy másodkézből származik.

¹⁰ Lásd 145. p. 27. lábj.

¹¹ Ez a holdnaptár szerinti dátum az 1716. évet jelenti. A Jamamoto-példányban nem szerepel, de néhány másikban igen.

Irodalomjegyzék

Japán nyelvű irodalom:

- Arai, Hakuszeki: *Szaionki, oritaku siba no ki, ranto dzsishi*. Tokió, 1974, Ivanami Soten. Daidódzsi, Júzan: *Budó sosinsú*. Tokió, 1973, Tokuma Soten.
- Josida, Jutáké (ed.): *Buke no kakun*. Tokió, 1972, Tokuma Soten. Kamiko, Tadaszi (ed.): *Hagakure*. Tokió, 1968, Keieisizó
- Kenkjúka. Kacube, Mitake (ed.): *Busidó*, Tokió, 1971, Kadokava Soten. Kurihara, Kója: *Kócsú Hagakure*. Tokió, 1940, Naigai Sobó. Kuszajanagi, Daizó: *Tokkó no siszó*. Tokió, 1976, Bungei-sundzsúsa.
- Misima, Jukio: *Hagakure njúmon*. Tokió, 1972, Kóbunsa. Naramoto, Tacuja (ed.): *Hagakure*. Tokió, 1974, Ivanami Soten. Naramoto, Tacuja: *Busidó no keifu*. Tokió, 1973, Csúókóronsa.
- Oki, Jódó et al.: *Hagakure zensú*. Tokió, 1940, Kjózaisa. Ókuma, Mijosi (ed.): *Gendaijaku Hagakure*. Tokió, 1975,
- Sin-dzsinbucuóraisha. Szagara, Tóru (ed.): *Kójógunkan, Gorínso, Hagakure*. Tokió, 1972, Csikuma Sobó. Szagara, Vataru ét ál.: *Mikava Monogatari, Hagakure*. Tokió, 1974, Ivanami Soten.
- Szaiki, Kazuma: *Mikava Monogatari, Hagakure. Nihon siszó taikei*, Vol. 26. Tokió, 1974, Ivanami Soten.
- Vacudzsi, Tecuró et al.: *Hagakure*. Tokió, 1974, Ivanami Soten.

Angol nyelvű irodalom:

- Chan, Wing-tsit: *A Source Book in Chinese Philosophy*. Princeton, 1963, Princeton University Press
- Chan, Wing-tsit: *Instructions for Practical Living and Other Neo-Confucian Writings*. New York, 1963, Columbia University Press
- De Bary, William T. (ed.): *Sources of Japanese Tradition*, Vol. 1. New York, 1958, Columbia University Press
- Mishima, Yukio: *On Hagakure. The Samurai Ethic and Modern Japan*. London, 1979, Penguin Books.

Morris, Ivan: *The Nobility of Failure. Tragic Heroes in the History of Japan*. New York, 1975, Holt, Rinehart & Winston.

Sadler, A. L: *The Beginner's Book of Bushido. Being a Translation of Daidoji Yuzan's Budo Shoshinshu*. Tokyo, 1941, Kokusai Bunka Shinkokai.

Sansom, George: *A History of Japan, 1134-1615*. Stanford, 1961, Stanford University Press.

Sansom, George: *A History of Japan, 1615-1867*. Stanford, 1963, Stanford University Press.

Sansom, George: *The Tsuredzure Gusa of Yoshida no Kaneyoshi. Being the Meditations of a Recluse in the 14th Century*. Transactions of the Asiatic Society of Japan, Vol. 39. Yokohama, 1911.

Suzuki, Daisetz T.: *Zen and Japanese Culture*. Princeton, 1959, Princeton University Press.

Magyar nyelvű irodalom:

Blomberg, Catharina: *Szamurájok-Japán harcos nemességének történelmi és vallási háttere*. Budapest, 2004, Szenzár Kiadó.

Daidódzsi Júzan: *A Busidó alapjai - Szamuráj törvénykönyv*. Budapest, 2003, Szenzár Kiadó.

Hani G., Ueszugi Dzs.: *A japán nép története*. Budapest, 1967, Gondolat.

Frederic, Louis: *Japán hétköznapijai a szamurájok korában 1185-1603*. Budapest, 1974, Gondolat.

Jamadzsi Maszanori: *Japán. Történelem és hagyományok*. Budapest, 1989, Gondolat.

Kazár Lajos (szerk.): *Ko-dzsi-ki. „Régi történetek feljegyzései” (japán őstörténet)*. Sydney, 1982, Magyar Történelmi Társulat.

Mijamoto Muszasi — *A nyughatatlan génius; Az öt elem könyve*. Budapest, 2004, Szenzár Kiadó.

Muraszaki Sikibu: *Gendzsi regénye*. Budapest, 1974, Európa.

Nitobe, Inazo: *Bushido*. Budapest, 1998, Budo Kiskönyvtár.

Sei Shin: *A vívás lelke*. Budapest, 1996, Budo Kiskönyvtár.

Sei Shin: *A karddal egybeforrasztott világ*. Budapest, 1998, Budo Kiskönyvtár.

Somogyvári Zsolt (szerk.): *Jisei. Zen-szerzetesek és haiku költők versei a halál mezsgyéjéről*. Budapest, 1994, Farkas Lőrinc Imre Kiadó.

Szugavara Makoto: *Japán kardvívó mesterei*. Budapest, 2003, Szenzár Kiadó.

Takuan Szóhó: *A korlátaitól megszabadított elme. A zen mesterének írásai a kard mesteréhez*. H.n., 1997, MX Bt.

Turnbull, Stephen: *Nindzsa. Japán titokzatos harci kultúrájának hiteles története*. Budapest, é.n., Zrínyi Kiadó.

Újvári Miklós, Dr.: *A szamuráj harci szellem és küzdésművészet*. Budapest, 1997, Tisza-Star Kft.

Japán történelme

1587 Tojotomi Hidejosi leigazza Kjúsú szigetét és elrendeli a külföldi misszionáriusok kitelepítését.

1592 Hidejosi hadat küld Koreába.

1598 Hidejosi halála. A japán expedíció visszatelepül Koreából.

1600A szekigaharai csata.

1608 Tokugava Iejaszu a szurugai kastélyba költözik.

1611 Az edói kastély építésének kezdete.

1614 Az oszakai kastély téli ostroma.

1615 Az oszakai kastély nyári ostroma, a Tojotomi-család bukása.

Szaga, hűbértok történelme

1587 Rjúdzsi Maszaie uralmát Hizen tartományban (357000 *koku*) Hidejosi hivatalosan megerősíti.

1590 Hidejosi megparancsolja Maszaiének, hogy vonuljon vissza, és adja át a szagai hűbértok uralmát rokonának és hadvezérének, Nabesima Naosigének.

1592 Naosige vezetésével a koreai expedíciós erők csatákat nyernek. Naosige ismét Koreában harcol, ahová fia, Kacusige is elkíséri.

1598 Naosige Hidejosi halála miatt visszatér Japánba.

1600 Naosige, miután a Tojotomi-táborhoz csatlakozik, átáll a Tokugava-oldalra, és velük együtt harcol.

Tacsibana Munesige elleni győzelme miatt lejaszu elismeri szagai uralmát.

1607 Kihal a Rjúdzsi-család. Kacusige öröklő a Rjúdzsi-család területeit.

1610 Megalapítják a kadzsimai albirtokot (20000 *koku*) Kacusige öccsének, Tadasigének.

1611 A szagai hűbértoknak elrendelik, hogy vegyen részt az edói kastély felépítésében.

1614 Kacusigét behívják az oszakai téli háborúba. 1615 A szagai hűbértok csatlakozik az elesett oszakai kastély helyreállításához.

1617 Megalapítják az ogi albirtokot (73200 *koku*) Kacusige legidősebb fiának, Motosigének. 1618 Naosige meghal, tizenhárom csatlósa *szeppukuval* követi a halálba. Motosige megkapja Jagjú Sinkage-rjú kardforgató iskola mesteri fokozatát.

Japán történelme

1620 Date Maszamune hét év múlva visszaérkezik európai missziójából.

1623 A hiradoi brit cégeket bezárják.

1633 Sógunátusi tilalom a jogtalan külföldi utakra.

1635 Sógunátusi tilalom minden külföldre induló és onnan érkező útra.

1637 Kitör a keresztény lázadás Simabarában és Amakuszában.

1638 A keresztény lázadást leverik.

1639 A sógunátus betiltja a portugál hajóknak, hogy Japánba jöjjenek.

1641 Holland gyár Híradóból Nagaszakiba költözik.

1642 A sógunátus kihirdeti a fiatal lányok prostitúciójára vonatkozó tilalmat.

1657 Tokugava Micukuni nekifog halhatatlan könyve, a „Nagy Japán története” írásához.

Szaga hűbértok történelme

1619 A szagai hűbértoknak elrendelik, hogy vegyen részt az edói kastély felépítésében.

1628 A szagai hűbértok csatlakozik az oszakai kastély helyreállításához.

1629 Naosige felesége, Jótai-in meghal, nyolc csatlósa *szeppukuval* követi a halálba. Kacusige második fia, Tadanao meghal, öt csatlósa *szeppukuval* követi a halálba. Megalapítják a haszuikei albirtokot (52600 *koku*) Kacusige ötödik fiának, Naoszuminak.

1637 Naoszumi elhagyja Edót, és a 30000 fős szagai sereggel a keresztény lázadás leverésére indul.

1638 Kacusige seregével a többi hadtest előtt tör be a harai kastélyba. A parancs megszegése miatt házi őrizetbe veszik.

1639 Művelhetővé teszik az Ariake-öböl egy részét (30000 *koku*).

1642 Kacusigét a sógunátus kinevezi Nagaszaki felügyelőjének.

1644 Kacusige az éhínség miatt 10%-kal csökkenti a földadót.

1648 Kacusige unokája, Micusige felölti a férfiak viseletét.

1657 Kacusige visszavonul, a hatalmat Micusige veszi át. Kacusige hamarosan meghal, harminchat csatlósa *szeppukuval* követi a halálba. 1659 Megszületik Jamamoto Cunenomo. A főtanácsosok alatti új állás, a „fiatal vezetők” hivatalának létrehozása.

Japán történelme

1662 Földrengés és tűzvész Edóban és Kiotóban.

1667 A sógunátus állami ellenőröket küld szét.

1681 Az új *sógun* állami ellenőröket küld szét.

1683 Micui pénzváltókat nyit Edóban.

1686 A sógunátus Nagaszaki uralmát három főhadbiztosra bízta (az egyik Nabesima).

1687 A sógunátus kihirdeti az állatokkal való irgalmas bánásmód rendeletét.

Szaga hűbértok történelme

1661 Micusige felépíti az északi szárnyat, a Kójókent.

1667 A nyolcéves Cunetomo kezdő apródi szolgálata Micusige nagyúrnál megkezdődik. 1672 Cunetomót Micusige személyi apródjává léptetik elő.

1673 Brit hajók kötnék ki Nagaszakinál. Szaga megerősíti Nagaszaki védelmét.

1678 Cunetomót, aki felölti a férfiak viseletét, Micusige kísérőjévé léptetik elő. A hűbértok és három albirtoka közti ellentét 1680-ig tovább növekszik.

1679 Tannen, *zen* szerzetes elismeri Cunetomo buddhizmusban szerzett alapos tudását. Megszületik Tasiro Curamoto.

1682 Cunetomo megházasodik.

1686 Cunetomót Edóban írónak nevezik ki, később áthelyezik Kiotóba.

1687 Cunetomót unokaöccse *szeppukuja* miatt — amit az 1868-as szagai tűzvész idézett elő -ideiglenesen felfüggesztik apródi állásából.

1691 Micusige engedélyezi Cunetomónak, hogy felvegye néha apja nevét, a Dzsín uemont. Micusige Konfuciusznak szentelt csarnokot nyit Onimaruban.

1695 Micusige visszavonul, fia Cunasige veszi át a hatalmat.

1696 Cunetomót Kiotóba küldik, hogy szerezze meg egy kiemelkedő költőtől és udvari nemestől Micusige számára a *Kokidendzsut*, a költészet örökletes könyvét. Curamotót kinevezik Cunetomo titkárának.

Japán történelme

1699 A sógunátus a nagaszaki főhadbiztosok számát négyre emeli.

A sógunátus elrendeli a mértékletes életmódot a belső kastélyban.

1700 A sógunátus évi nyolcra ill. ötre korlátozza a kínai és a holland hajók forgalmát.

1701 Akó nagyura, Aszano Naganori levágja Kíra Josinakát az edói kastély *előtt*.

1702 Akó negyvenhét róninja megbosszulja uruk, Aszano Naganori halálát.

1703 A negyvenhét *rónint szeppuku* általi halálra ítélik.

1709 A sógunátus szolgálatába fogadja Arai Hakuszekit, az ünnepeelt konfucianistát.

Eltörlik az állatokkal való irgalmas bánásmód rendeletét.

1710 A sógunátus állami ellenőröket küld szét, és felülvizsgálja a *szamurájok* fegyelmi törvényét.

1715 Nagaszakiban a külföldi kereskedelmet tovább szigorítják.

1716 Tokugava Josimune, az új *sógun* meneszti Arai Hakuszekit.

IDŐRENDI ÁTTEKINTÉS

Szaga hűbértok történelme

1699 Négy miniszter családja megkapja a nagyúr rokonával egyenértékű rangot. Cunetomo járandóságát buzgó szolgálatáért 125 *kokura* emelik.

1700 Micusige meghal. Cunetomónak megengedik, hogy szerzetes legyen, így visszavonul egy kis kurocucsibarai zugba. A nagaszaki villongás után 12 csatlós követ el *szeppukut*.

1702 Cunetomo fiának fogadja Tominaga Cuneto-sit (későbbi nevén Gonnodzsót).

1705 Curamoto csatlósi állást kap.

1706 Cunasige meghal.

1707 Nabesima Josisige átveszi a hatalmat.

1708 Taku körzetben befejeződik a Konfuciusznak szentelt templom építése.

Cunetomo megírja „Szerény véleményeim”

című művét, és Gonnodzsónak ajánlja.

1709 Curamotót, mint a nagyúr kísérője, felmentik.

1710 Curamoto először látogatja meg Cunetomót.

A *Hagakure* leírása megkezdődik.

1713 Szaga tartományt elönti az ár.

1714 Cunetomo jegyzeteket ír Nabesima Munesige (az ötödik *daimjó*) szellemi műveltségéről.

1715 Cunetomo megírja örökbefogadott fiának,

Gonnodzsónak „Búcsúszavait”.

1716 Cunetomo és Curamoto befejezi a *Hagakurét*.

1719 Cunetomo hatvanéves korában meghal.

NEVEK ÉS KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

A ki no kami: lásd Nabesima (Aki no kami) Sigenori.

Akimoto Takatomo: a Tokugava-sógunátus minisztere, aki Tokugava Cunajosit, az ötödik *sógun*t szolgálta.

Aszakusza: edói városnegyed.

Atago Gongén: a háborús szerencse és az íjászok istene.

Bakufu: a sógunátus kormánya.

Busidó: szó szerinti jelentése „a harcos lovag útja”, a samurájok íratlan etikai kódexe, amelyet a harcos családokban évszázadokon keresztül hagyományoztak apáról fiúra, mesterről tanítványra. A *Hagakure* tulajdonképpen a *Busidó* egyik kései forrása.

Ce Csan: kínai konfucianista, aki a Tavasz és ős-korszakban (i.e. 722-481) Konfuciusz reformról szóló tanait hirdette.

Csikuzen: *Hizen* északkeleti tartománya, most Fukuoka-tartomány.

cső: hossz mérték, 109,6 m.

Csóon (1628—1695): kiemelkedő *zen* szerzetes, akit *Dókái néven* is ismernek. Tokugava Cunajosi, az ötödik *sógun* is igen nagyra becsülte. Szent földet hozott létre a Kokurjú hegyén, Gunma-tartományban, és utolsó éveiben, Ogi-albirtok *daimyoja*, *Nabesima Mototake* kérésére megnyitotta a Szeigandzsi templomot, Mototake családi templomát.

Daimjó: feudális hűbérúr. *Dókái*: lásd *Csóon*.

dzsi: a templomot jelző utótag (pl.: Szengakudzsi).

Ecsigo: tartomány Japán közép-nyugati részén, most Niigata.

Edo: a Tokugava-sógunátus fővárosa, a mai Tokió.

Ezoe Hjóbuzaemon: Nabesima Naosige megbízható csatlósa.

Fukabori Magoroku: lásd *Nabesima Sicsizaemon*.

Fukucsi Kicsizaemon: Nabesima Kacusige konyhájának felügyelője.

Furumaru: Jamamoto Cunetomo Írói álneve.

Gecudó: lásd Nabesima Motosige.

Genszei (1623-1668): szerzetes (Kiotói Szent Genszei), a költészetben, a teaszertartásban és a klasszikus irodalomban való alapos tudásáról ismert.

giri: az az érzés, amelyet talán legjobban az erkölcsi kötelesség, kötelességtudat közelíti meg.

go: stratégiai játék, 19x19-es táblán játsszák.

Gócsú: lásd Rjúzódzsi lekane.

Gongen: lásd Tokugava lejaszu.

Gonnodzsó: Jamamoto Cunetomo örökbe fogadott fia.

Gorózaemon: lásd Jamamoto Cuneharu.

Hakama: szoknyanadrágszerű alsó, a *szamurájok* hivatalos viselete. Két oldalán széles hasíték található.

haori: a *kimonó* fölött lévő feszes kabát.

Harada Kicsiemon: Nabesima Kacusige és az őt követő másik két nagyúr csatlósa.

Hata Mikava no kami: Rjúzódzsi Takanobu veje, a karacui Onigadake kastély ura.

hatamoto: az Edo-kor (1603-1868) alatt a *sógun* közvetlen parancsnoksága alá tartozó samuráj.

heimon: háziőrizet. Szó szerint zárt kapukat jelent. Az elítélt házának ajtait a nagyúr további intézkedéséig kívülről beretesztették.

Hidejosi: lásd Tojotomi Hidejosi.

Hizen: a Nabesima-klán hűbértartománya, ma Szaga-tartomány.

Hjakutake Sima no kami: Rjúzódzsi Takanobu négy legerősebb embere közül az egyik. Hoszokava Jorijuki (1329-1392): Asikaga Josimicu (1358-1394) sógun hűségese tanácsosa, aki segítette megszilárdítani az Asikaga-sógunátust.

lejaszu: lásd Tokugava lejaszu.

Ihara Szaikaku (1642-1693): költő és író. Érzéki és realistatörténetei a városi emberekről szólnak. Első művét, a *Kósoku icsidai-otokói* („Egy szerelmes férfi élete”) 1682-ben adta ki.

Ezt a termékeny mesemondót tartják a Tokugava-korszak-beli ukijo-zósi irodalom előfutárának.

Ikuno Ajabe- Nabesima Micusige minisztere.

in: utótag, ami általában azt jelöli, hogy egy nagy templomhoz tartozik (pl. Dzsisszóin).

Isida Ittei (1619-1693): a szagai hűbértartomány ünnepelt konfucianistája, akinek *Jamamoto Cunetomo* is lelkes tanítványa volt.

Itagaki Nobukata (? -1547): Takeda Singen tanácsosa.

Jagjú Tadzsima no kami Munenori (1571-1646): a *Jagjú Sinkage-rjú* kardforgató iskola megalapítója és a Tokugava-sógunátus hivatalos vívóoktatója. A *Hagakure* gyakran hivatkozik rá, mivel a *Sinkage-rjú* meghatározó volt a Szaga-hűbértartományon. *Nabesima Motosige* (a holdév szerinti) 1618. októberében kapta meg az iskola oklevelét, amely igazolja, hogy a kardvívás mestere lett.

Jamamoto Cuneharu (Jamamoto Gorózaemon): *Jamamoto Cunetomo* unokaöccse, aki húsz évvel volt idősebb, mint Cunetomo. Ő volt a tízes éveiben járó Cunetomo mestere a *szamurájok* útján.

Jamamoto Cunetomo: (1659—1719): *Jamamoto Dzsinsiuemon Sigezumi* hatodik fia, *Nabesima Micusige* írónoka. Negyvenkét évesen, Micusige halála után visszavonult, és szerzetes lett. Ekkor mondta el tanítványának azokat a történeteket és tanításokat, amelyek a *Hagakurében* találhatóak.

Jamamoto Dzsirsiuemon Sigezumi: Jamamoto Cunetomo apja, korábban *Nakano Sikibu*.

Jamazaki Kurando: Nabesima Micusige főtanácsosa.

Janami Muszasi no kami: Karacu-tartomány uralkodó klánjának távoli rokona. Később a Nabesima-klánt szolgálta.

Josida Kenkó (1283-1350) író, esztéta. A visszavonult császárt, Goudát szolgálta, akinek halála után, 1324-ben Kenkó belépett a szerzetesrendbe. Josidában, Kiotóban élt egy remetelakban, ahol élő kapcsolatban maradt a világi pletykákkal, amelyeket esztétikai művében, a *Curezureguszában* mesél el.

Jut Sószeccu (1605—51); stratégia és *rónin*. Egy sikertelen katonai puccs után *szeppukut* követett el.

Kaisaku: a *szeppukut* elkövető *szamuráj* segítője, aki azért fejezi le az elítéltet, hogy megszabadítsa az agónia hosszú kínjától. A *szeppukut* végrehajtó ember közeli barátját vagy egy rokonát kéri fel, hogy legyen a segítője. (Misima Jukio szintén szeretett tanítványát kérte fel *kaisakim*ak, amikor 1970-ben *szeppukut* követett

el.) A segítő ezért teljesen különbözik a nyugati hóhértól.

Kambara Maszahiro: lásd *Nabesima Daizen*.

Kamigata: a Kiotó-Oszaka körzet.

kamon: a felsőbb kasztba tartozó japán családok emblémája, amely szerepében hasonlít a nyugati címerhez, megjelenésében viszont sokkal egyszerűbb, általában stilizált növényeket vagy geometrikus mintát tartalmaz.

Kannon: a könyörület buddhista istennője.

Kiszui: lásd *Tasiro Curamoto* írói álneve.

Kjúsú: Japán déli fő szigete.

koku: űrmérték. Egy *koku* úgy öt vékának (kb. 180 l) felel meg.

Kusunoki Maszasige (1294?-1336>. a japán történelem kiemelkedő személyisége, a hűség megtestesítője, aki Godaigo császár oldalán harcolt 1331-től 1336-ig, a kiotói (északi) és a josinói (déli) udvar szembenállása alatt. Kusunoki a vesztes csata után *szeppukut* követett el. Fia szintén harcolt Asikaga Takaudzsi ellen, aki végül 1338-ban megfosztotta Godaigo császárt a trónjától, és sógunátust alapított.

Mamuszi: Japánban élő mérges vipera.

mecuke: ellenőr, aki közvetlenül a főtanácsos (*vakadosijori*) alá tartozik. A tisztség ellátása a miniszterek és az uradalom minden rétege feletti állandó éberséget követel a rend és biztonság fenntartása érdekében. A *mecukének* a hűbérbir-tokon látott bármilyen szabálytalanság esetén joga volt közvetlenül a nagyurat tájékoztatni.

Mine hercegnő: *Nabesima Cunasige* lánya, akit Uesige Josinori jegyzett el 1711-ben. A következő évben, tizennégy éves korában meghalt.

Mondó: lásd *Nabesima Sima no kami Sigeszato*.

monme: súlyegység, 3.75 gram. Ezüstpénzegységként is használták: 1 *ryó* (arany) = 60 *monme* (ezüst) = 4000 *mon* (réz).

Nabesima Cunasige: *Nabesima Micusige* fia, a *Nabesima*-klán harmadik daimjója.

Nabesima Daizen: azelőtt *Kambara Maszahiro*. Amikor felsőbb osztályba emelkedett, megkapta urától - aki csodálta utolérhetetlen vitézségét - a *Nabesima Daizen* nevet.

Nabesima Heizaemon: *Nabesima Daizen* unokája.

Nabesima Josisige: a *Nabesima*-klán negyedik daimjója.

Nabesima (*Sinano no kami*) *Kacusige* (1580-1657): *Nabesima Naosige* fia, a *Nabesima*-klán első daimjója. Posztumusz neve *Taiszei-in*.

Nabesima Kijohisza (1468-1552): *Nabesima Naosige* nagyapja, *Rjúzódzsi* *lekane* hűbérese. Posztumusz neve *Riszó*.

Nabesima Micusige (1632-1700): *Nabesima Kacusige* fia, a *Nabesima*-klán második daimjója.

Nabesima Motosige: *Nabesima Kacusige* legidősebb fia, 1617-től 1 Ogi-albirtok ura. Posztumusz neve *Gecudó*.

Nabesima Mototake: *Nabesima Motosige* in, Ogi-albirtok daimjója.

Nabesima Naoaki: *Nabesima Motosige* második fia. Posztumusz neve *Zenkai-in*.

Nabesima Naohiro: *Nabesima Kacusige* fia.

Nabesima Naosige (1538-1618): a *Rjúzódzsi*-klán hadvezére, később, *Rjúzódzsi* *Takanobu* halála után a hűbérbirtok tényleges ura. 1601-ben hivatalosan Szaga birtok daimjójaként ismerték el, ahol úgy utalnak rá, mint a hűbérbirtok megalapítójára, míg fiát, *Nabesima Kacusigét*, a *Nabesima*-klán első daimjójaként emlegetik. Ötvenegy éves koráig a *Nabesima Hida no kami Naosige* nevet használta (*Hida*-tartomány daimjója). Posztumusz neve *Nippó*.

Nabesima Naoszumi: *Nabesima Kacusige* harmadik fia, 1639-től a *Haszuike*-albirtok ura.

Nabesima Naotomo: *Nabesima Kacusige* kilencedik fia, 1642-től a *Kasima*-albirtok ura.

Nabesima Sicsizaemon (*Fukabori Magoroku*): *Fukabori*-albirtok daimjóp..

Nabesima (*Aki no kami*) *Sigenori*: *Fukabori*-albirtok daimjója.

Nabesima (*Sima no kami*) *Sigeszaió*: *Nabesima Naosige* fogadott fia, *Jokodate*-albirtok daimjója. *Sigeszatoról* feltételezték, hogy *Naosige* helyére lép.

Nabesima (Aki no kami) Sigetake: Isi Aki no kami Nobutada fia, Fukabori Szamanoszuke örökbe fogadott fia, Fukabori-albirtok ura.

Nabesima Szadaju: Nabesima Sigetosi unokája.

Nabesima (Hizen no kami) Tadanao: Nabesima Kacusige fia.

Nabesima Tadasige: Nabesima Kacusige fia.

Nakano: a Jamamotok ősi neve. *Jamamoto Dzsinsin uemon* a Nakano-családban született, csak később fogadta örökbe a Jamamoto-család.

Nakano Daigaku: Jamamoto Cunetomo nagybátyja.

Nakano Dzsinsin uemon Kijoaki (1555-1620): *Jamamoto Cunetomo* nagyapja. Merész harcos volt, aki mindig elsőnek tört az ellenségre. Később a Nabesima-birtok Imari-területének biztosá lett.

Nakano Kazuma Maszatosi: Nabesima Naosigéi szolgáló miniszter.

Nakano Kazuma Tosiaki: *Nakano Sigetosi* unokája, *Nabesima Cunasige* minisztere, *Jamamoto Cunetomo* rokona. Az embereivel belátóan viselkedő Kazuma vitézségéről és odaadó szolgálatáról volt híres.

Nakano Matabei: Jamamoto Dzsinsin uemon hatodik fia.

Nakano Mokunoszuke: egy másik Nakano-család tagja.

Nakano (Takumi) Sigetosi: Nakano Kijoaki fia, Jamamoto Cunetomo nagybátyja.

Nakano Sikibu: lásd: jamamoto Dzsinsin uemon.

Nakano Sógen Maszakane: *Nabesima Micusigét* szolgáló idősebb tanácsos. Háttérbe húzódo magatartása és urát segítő megfontolt javaslatai kivívták unokatestvére, *Jamamoto Cunetomo* csodálatát. Császári szolgálata ellenére 1689-ben Micusige nagyúr halálra ítélte, mert azzal vádolta, hogy szégyent hozott a nevére. Sógen *szeppukujánál* Jamamoto Cunetomo örökbe fogadott fia, *Gonnodzsó* volt a *kaisaku*.

Narutomi Hjógonoszuke Sigejaszu (l 560-1634): kiváló katonai vezető és hivatalnok, aki a két egymást követő nagyúr, *Nabesima Naosige* és *Kacusige* szolgálatában állt. Különösen a folyamszabályozásban tett szert hírnévre.

Nembucu: invokáció, „Üdv Amida Buddhának” (*Namu Amida Bucu*).

Nippó: lásd *Nabesima Naosige*.

Nittajosiszada (1301P-38): a császárhoz hű erők egyik parancsnoka. A legenda szerint amikor csapatát bekerítették, maga vágta le a fejét, hogy az ne kerüljön az ellenség kezébe.

no kami: valaminek a nagyura (pl. *Hizen no kami*: *Hizen daimjója*). Nevekben szokott szerepelni.

Obi: széles öv.

Oda Nobunaga (1534—1582): Óvari *daimjója*., aki a nagyhatalmú *daimjó*, *Imagava Josimoto* legyőzése után elkezdte az ország egyesítését. Miután egyik *lázadó* katonája megölte, munkáját hadvezére *Tojotomi Hidejosi* folytatta.

oibara: az elhunyt nagyurat *szeppukuvál* a halálba követés gyakorlata, amely felér azzal, mintha a háborús korban a csatlós nagyurával együtt halt volna meg a csatatéren. Az *oibara* szigorú korlátozása után egyetlen lehetőség maradt: a csatlós szerzetessé vált, így lehetőség volt naponta imádkozni ura szellemének nyugalmaért.

Oki Zen-Hjóbu Norikijo (1568-1651): a Nabesima-klán tizenöt harci egységéből az egyiknek volt a parancsnoka, aki a keresztények ellen, az 1637-38-as Simabara-lázadáskor kiemelkedő harcosságával szerzett hírnevet. Kulcsszerepet játszott a Nabesima-klán megszilárdításában a háborús és békés időkben egyaránt. Oki Hjóbu szerkesztette a *Nabesima Naosige* diktálta „A biztos győzelem művészetét”, Naosige halála után. Neve (Zen-Hjóbu) azt mutatja, hogy fia a történet leírása előtt már átvette az öröklött Oki Hjóbu nevet (a *zen* ebben az esetben „előzőt” jelent).

Óno Dókén: 1615-ben máglyahalálra ítélt *szamuráj*. A legenda szerint amikor egy hivatalnok odament, hogy megvizsgálja maradványait, Dókén kirántotta a kardját, és leszúrta a hivatalnokot.

Riszó: lásd *Nabesima Kijohisza*.

Rjúzódzsi Iekane (1454-1546): *Rjúzódzsi Takanobu* déd-nagyapja. Megszilárdította a Rjúzódzsi-család uralmát Szaga-hűbértartományokon. Hadúrként számos csatában szerzett győzelméről, de egyben nagyfokú jámborságáról is híres. Amikor belépett a szerzetesrendbe, fölvette a *Gócsú* nevet.

Rjúzódzsi Takanobu (1529-1584): a szagai Rjúzódzsi-család utolsó *daimjója*. *Hizen* egész vidékét leigázta, és megtámadta a szomszédos tartományokat is, ezáltal Hizen Kjúszú három leghatalmasabb tartományainak egyikévé tette. Anyja később hozzáment *Nabesima Naosige* apjához, így Takanobu és Naosige sógorok lettek.

rónin: általában gazdátlan *szamuráj*, jelent, mint Akó negyvenhét *szamurája* esetében. *Róninnak* hívják azt is, aki elmenekült vagy akit kitelepítettek saját hűbértartóiról. A szagai *rónin*-ok - későbbi visszafogadásuk lehetősége miatt - Szaga területén maradhattak.

Sinano no kami: lásd *Nabesima Kacusige*,

Sindai Naonaga: *Nabesima Kacusige* fia, *Nabesima Micusige* nagybátyja. Tanácsot hívott össze azért, hogy rámutasson Micusige vitatható kormányzására, amiért *Szagara Kjúmát* tette felelőssé.

Singen: lásd *Takeda Singen*.

sódzsi: kazettás farácsozatú papírfal, választófal vagy ajtó.

sógi: japán sakk.

sógun: a legmagasabb rangú hadúr, az ország tényleges kormányzója.

súdó: szó szerint a „férfiak útja”, gyakorlatilag a homoszexualitás egy igen sajátos formája.

Sungaku Meiki: a zen-buddhista *Rinzai* szekta mély tudású szerzetese, a Szagában lévő Taicsódzsi és Mandzsúdzsi templomok előljárója. Egyszer megvádolták, hogy keresztény.

Szagara Kjúma: *Nabesima Micusige* bizalmas minisztere.

Szaigjó (1118-1190) a kolostorba zárt Tobát, az egykori császárt szolgáló kiemelkedő harcos, aki később szerzetes lett, és szerzetes-költőként vándorolt az országban. Az életről és a természetről írt lírai költeményeiről ismert, különösképpen azokról, amelyeket az 1206-ban szerkesztett *Sinkokinsú* tartalmazza.

Szaitó Jónoszuke: *Nabesima Naosige* hű csatlósa. A koreai hadjárat csatáiban szerzett kiemelkedő szolgálatáról nevezetes. A harcos, akit csatában nem lehetett megölni, nem tudott alkalmazkodni a háborút követő békés időszakhoz. Kérkedő, különösképpen magatartása miatt megfosztották szolgálatától, és megvonták a járandóságát, ami elszegényedéséhez vezetett.

Szakja herceg: lásd *Sindai Naonaga*.

Szandzso-nisi Szanenori (1619-1701): udvari nemes, állami főtanácsos és hírneves költő.

Ő tanította meg a költészet *vaka* formájára *Nabesima Micusigét*.

Szato Cugunobu: bátor *szamuráj*, aki testével fogta fel azt a nyilzapot, amit urára, Josicunéra (1159-1189) lőttek.

szeppuku: az öngyilkosság rituális és igen fájdalmas formája amely a has felmetszésével történt.

szumó: hagyományos japán birkózás.

Taikó: lásd Tojotomi Hidejosi.

Taiszei-in: lásd *Nabesima Kacusige*.

Takanobu: lásd *Rjúzódzsi Takanobu*.

Takatomo: lásd *Akimoto Takatomo*.

Takeda Kacujori (1546-1582): *Takeda Singen* harmadik fia.

Takeda Singen (1521-1573): a zavaros korszak egyik legjobban ünnepeelt hadura, aki páratlan katonai taktikáiról és stratégiájáról volt híres. Eredetileg Kai-tartomány *daimjója*, később *Sinano*- és *Szuruga*-tartományok elfoglalásával növelte meg területét. Számos csatában *Ueszugi Kensin daimjóval* harcolt együtt.

Taku (*Mimaszaka no kami*) *Sigetacu*: *Nabesima Kacusige* egyik legmegbízhatóbb főtanácsosa. *Taku Sigetacu*t a *Hagakure* több mint tizenkét részében úgy említették, mint találékony, bátor vazallus.

Taku Zuso: *Jamamoto Cunetomo* keresztapja, *Nabesima Kacusige* vazallusa.

Tannen (? -1680): *zen* szerzetes, a *Nabesima*-klán családi templomának, a *Kódendzsinek* a főapátja, akinek a buddhizmusra és a *Busidóra* vonatkozó átható filozófiája nagy hatást gyakorolt ifjú tanítványára, *Jamamoto Cunetomóra*.

Tasira Curamoto: *Jamamoto Cunetomo* tanítványa. Miután ismeretlen okból kifolyólag felmentették a szolgálat alól, rálelt *Cunetomóra*, akinek történeteit és tanításait hét év alatt írta le, és állította össze a *Hagakure* tizenegy kötetében.

tatami: a japán ház padlóját borító, 176x88 cm-es gyékényszőnyeg.

teakijari: középbeosztású samuráj.

Tecugjú (1628-1700): az Obaku zen-szekta szerzetese. 1661-ben alapította meg a Manpukudzsit Udzsiban.

*Tojotomi Hidejosi (1536-1598): Oda Nobunaga vazallusa, aki Nobunaga halála után átvette a sereg parancsnokságát, és kemény csaták után egyesítette az országot. Gyakran emlegetik úgy, hogy *Taikó* (visszavonult régens). Parancsára *Na-besima Naosige* és fia, *Kacusige* Koreában harcolt (1592-1598) a koreai hadjárat alatt.*

Tókaidó: a Kiotó és Edo közti fő országút.

*Tokugava Iejaszu (1542-1616): az 1603-ig fennálló Tokugava-sógunátus megalapítója. Iejaszu 1600-ban, a sorsdöntő szekigaharai csatában aratott győzelmével egész Japán ura lett. Földi maradványait kegyelettel őrzi a nikkói Tósógú szentély; emiatt gyakran *Tósó Dai-Gongen*nek is hívták. *Nabesima Naosige* először Tokugava oldalán állt, majd csak azért állt át a Tojotomi-családért harcolók oldalára, hogy a szekigaharai csatában ismét visszaálljon Tokugavához, és ezzel megerősítse a mereven igazgatott sógunátus alatt álló birtokát.*

Tominaga Cunetosi: lásd Gonnodzsó.

*Ucsitónin: a nagyúr személyes testőre a kastélyban. Ueszugi Kensin (1530-1578): Ecsigo-tartomány daimjója. Számos csatában *Takeda Singennel* együtt harcolt.*

Zenkai-in: lásd Nabesima Naoaki.